Erdoğan Tokmakçıoğlu

Osmanlı Tarihinde KATLEDİLEN ŞEHİ ZADE LER

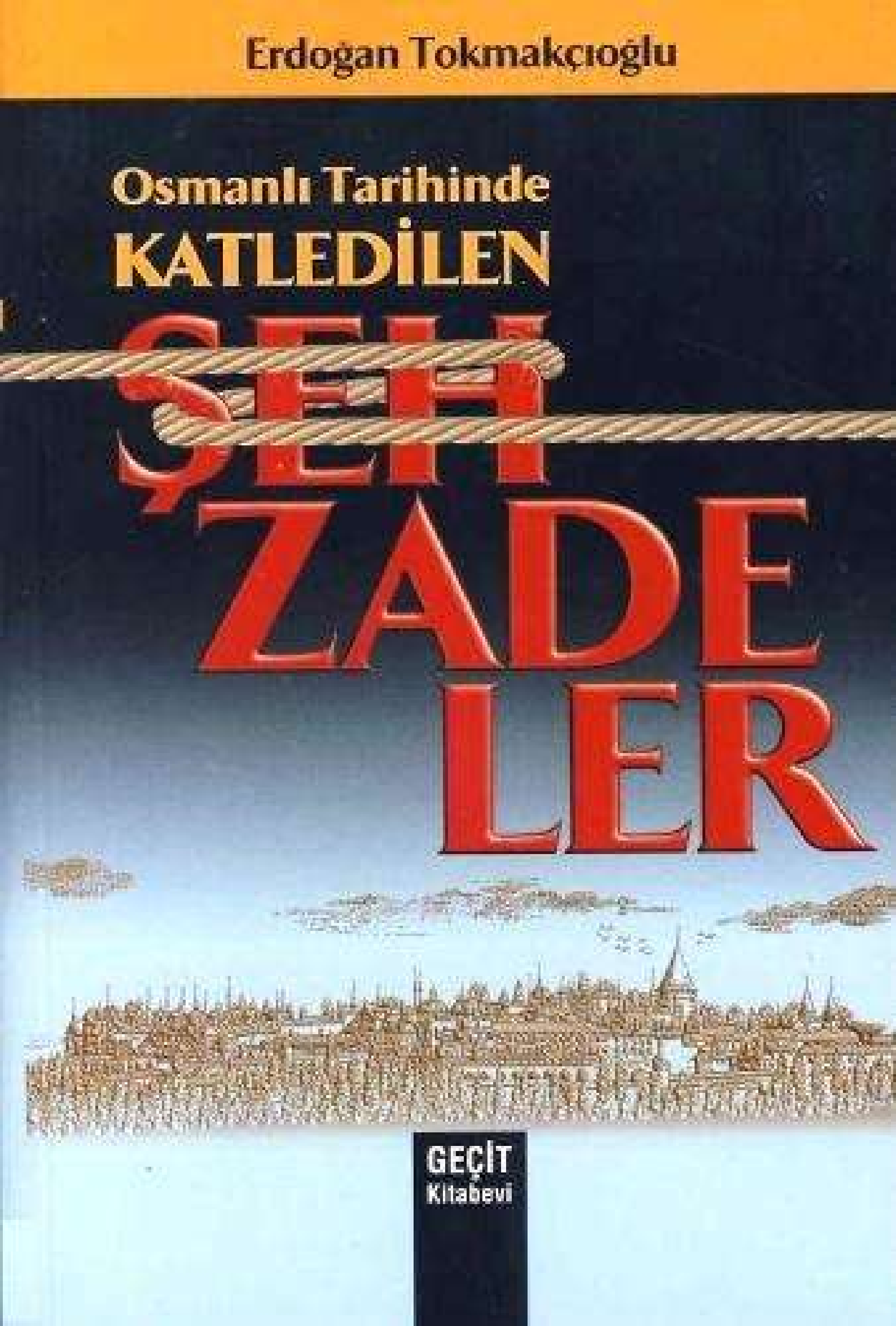

GEÇİT Kitabevi

Osmanlı Tarihinde Katledilen Şehzadeler

Erdoğan Tokmakçıoğlu

2004

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

GENİŞ BİR AÇIDAN ŞEHZADELİK KAVRAMI

ŞEHZADELERDE KAFES HAYATI

OSMANLI'DA AİLE İÇİ İLK CİNAYET

BİZANS SARAYI VE OSMANLI ŞEHZADELERİ

İki Şehzade Orhan

ŞEHZADE SAYILMAK İÇİN İLK ŞART: "PORFİROGENETOS"

Üveys Paşa aslında bir şehzadeydi

Hekimoğlu Ali Paşa da aslında bir şehzade idi

Üç kardeşi tahta çıktı ama

FETRET DEVRİ

Düzmece Mustafa Olayı

II. Murad'ın başına da dert oluyor

Savcı Bey Olayı

Şehzade Yakup Çelebi'nin idamı

II. MURAD'IN ÖLÜMÜ VE SONRASI

Şehzade Küçük Ahmed'in hazin sonu.

Fatih Kanunnâmeleri

II. MEHMED'İN (FATİH) DRAMI!..VE CEM SULTAN

Rodos'un kuşatılması

Cem Sultan sahnede

Cem Sultan babası Fatih'i kaybediyor

Otlukbeli zaferi ve Saltanata ikili çağrı

Porfirogenatos

Cem Sultan da harekete geçiyor

Selçuk Hatun

Yenişehir’de tam 7 saat süren kanlı bir savaş

Cem Sultan izleniyor

Cem Sultan Kahire’de coşkuyla karşılanıyor

Cem Sultan Hacc’a gidip geliyor

Sultan Cem Saltanat için gene Anadolu yollarında

II. Bayezid boş durmuyor

Konya kuşatma altında

Barış görüşmeleri

Karamanoğlu Kasım Beyin entrikaları

Cem Sultan Rodos yollarında

Cem Sultan Rodos’tan Fransa’ya hareket ediyor

Fransa’da bir Türk şehzadesi

Cem ve maiyeti şaştı kaldı

Tam bir tutsak hayatı

Bir aşk macerası

Cem Sultan siyasal bir koz durumuna gelmişti

Rodos şövalyeleri II. Bayezid ile anlaşıyor

Cem Sultan Papalık’a satılıyor

Cem Sultan Roma’da

Cem Sultan’ın sonu yaklaşıyor

Ve Cem Sultan Napoli’de zehirlenerek öldürülüyor

Cem Sultan Bursa’ya gömülüyor

Nizâmı âlem kuralı Cem Sultan’ın oğluna da uygulanıyor

II. BAYEZİD’İ KARDEŞLERİ DEĞİL OĞLU TAHTINDAN EDİYOR

En küçük şehzade Selim

Babaoğul mücâdelesi bitmiyor

Sıra şehzade Korkud’ta

Selim tahta çıkıyor

Selim kardeşleriyle mücâdeleye başlıyor

Sıra Şehzade Korkud'ta

Sıra ağabey şehzade Ahmed'te

KANUNÎ DÖNEMİNDEKİ ŞEHZADE OLAYLARI

Bir "Düzmece Mustafa Olayı" daha

Şehzade Cihangir'in ölümü

Ve şehzade Bayezid'in hazin öyküsü

İki kardeş Konya ovasında karşı karşıya.

Şehzade Bayezid İran'a sığınıyor

Şah Tahmasb'ın küstah talebi

Dramatik son yaklaşıyor

II. SELİM ÖLDÜ VE

III. Murad'ın kişiliği ve saray kadınları

OSMANLI TARİHİNDEKİ EN BÜYÜK VE FECİ ŞEHZADE KATLİAMI

On üçüncü padişah III. Mehmed

Matem giysileriyle kutlama

Hazin cenaze törenleri

Dilsiz cellatların sonu

Sıra kardeşlerden sonra evlatta

III. Mehmed'in gerçekten garip ölümü

I. Ahmed Osmanlı tahtına çıkıyor

Saltanat konusunda büyük tarz değişikliği

14 rakamının sırrı

Padişah sünnet oluyor

Çocuk yaştaki padişah

I. Ahmed'in ölümü

I. MUSTAFA’NIN İLK SALTANATI

I. Mustafa tahttan indiriliyor

Osmanlı tahtına Genç Osman çıkıyor

Genç Osman kardeşi Mehmed’i idam ettiriyor

GENÇ OSMAN’IN FECİ SONU

Genç Osman neler yapmak istiyordu?

Ayaklanmanın ikinci günü

Genç Osman ilk suikastten kurtuluyor

Genç Osman Yedikule’de katlediliyor

Genç Osman’ın katli büyük üzüntü uyandırıyor

Genç Osman’ın intikamı için etkinlikler

Meçhul bir fedai

Olaylar Anadolu’ya da yayılıyor

İstanbul’da işler ciddileşiyor

İlk katilin başı kesiliyor ,

I. Mustafa tahttan yine indiriliyor

OSMANLI TAHTINA IV. MURAD ÇIKIYOR

Şehzade Bayezid ve Süleyman’ın idamları

İki şehzade daha katlediliyor

Sıra öz kardeşin idamına geliyor

I. Mustafa’nın ölümü

IV. Murad da bir yıl sonra ölüyor

IV. Murad niçin ve nasıl öldü?

SULTAN İBRAHİM OSMANLI TAHTINDA

Samur ve amber vergisi padişahın sonu oluyor

Sultan İbrahim ve Cinci Hoca

Sultan İbrahim hakkında

Padişah İbrahim boğuluyor

SULTAN AVCI MEHMED DÖNEMİ

Vak'a-i Vakvakiye ya da Çınar Vak'ası

Niçin Vak'a-i Vakvakiye?

Avcı Mehmed'in sonu geliyor

Avcı Mehmed avcılığa tövbe ediyor

Avcı Mehmed'in son girişimi

Şehzade Süleyman şaşkına dönüyor

Avcı Mehmed tahttan niçin indirildi?

20. OSMANLI PADİŞAHI

II. Ahmed Osmanlı tahtında

22. OSMANLI PADİŞAHI II. MUSTAFA

Edirne Vak'ası ve sonrası

III. AHMED OSMANLI TAHTINDA

Patrona Halil İsyanı

Saray isyanı haber alıyor

III. Ahmed tahttan çekiliyor

I. Mahmud Osmanlı tahtına çıkıyor

HANEDANDA SON CİNAYETLER

III. Selim Osmanlı tahtında

Boğaz yamakları ayaklanıyor

III. Selim sarayda öldürülüyor

II. Mahmud'un tahta çıkışı

OSMANLI'DA BİR DÖNEM SONA ERİYOR

ÖZET OSMANLI TARİHİ KRONOLOJİSİ

OSMANLILARDA SADÂRET MAKAMI VE 215 SADRAZAM

215 SADRAZAM

OSMANLI HANEDANI SOY KÜTÜĞÜ

GİRİŞ

İşe önce şu "Şehzade" sözcüğünden başlayalım... Ne anlama geliyor, ne demek "Şehzade"?

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, sözcüğü aynen şöyle tanımlıyor:

"şehzade is. (şehza:de) şehzade tar. Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san". Öteki kaynaklarda ise durum şöyle:

Şemseddin Sami:

"ŞEHZADE (ŞEHZÂDE) yahut ŞÂHZÂDE (i. F, şeh = hükümdar:, zaden = doğmak) (c.şehzâde gân). 1. Hükümdar oğlu. 2. Osmanoğulları'nın erkek üyeleri: Şehzade Ertuğrul Efendi.".

Ferit Devellioğlu:

"şehzâde: (f.b.i.c: şehzâdegân): hükümdar oğlu, prens, (bkz.: şâhzâde)."

Mithat Sertoğlu:

ŞEHZADE. Padişahların erkek evlatlarına verilen isim. Bunlar, padişahların haseki, ikbal veya câriyelerinden doğarlardı. Çelebi Mehmed devrine kadar kendilerine çelebi denilirken, bundan sonra şehzade tabiri taammüm etmiştir (yerleşmiştir)."

Büyük Larousse:

“ŞEHZADE a. (fars. şeh ve zâde’den şehzade). Padişah soyundan gelen erkek çocuklara verilen san.”.

GENİŞ BİR AÇIDAN ŞEHZADELİK KAVRAMI

Kuruluşundan Çelebi Mehmed dönemine (14131421) Osmanlılar’da padişah soyundan gelen erkek çocuklara “Çelebi” sanı (unvanı) verildi ve bu gibiler bu sanlarla anıldılar: Süleyman Çelebi, İsa Çelebi, Musa Çelebi vd...

Padişah soyundan gelen erkekler bu tarihten sonra “Şehzade” ya da “Sultan”, Tanzimat’ın ilanından (1839) sonra da “Efendi” lakaplarıyla anıldılar.

17. yüzyıldan itibaren şehzadelerin doğumları bir hattı hümayunla sadrazama bildirilir, yüksek rütbeli devlet görevlileri, saraya gelerek padişahı protokole (teşrifata) uygun bir şekilde kutlayarak etek öperlerdi.

Padişahlarının ilk erkek çocuklarının ve ötekilerin dünyaya gelmeleri nedeniyle, İstanbul’da birkaç gün süren “Donanma Şenlikleri” düzenlenirdi.

Doğumun meydana geldiği sarayda ise, kendilerine “Usta” adı verilen ve sayıları zaman zaman 20 kişiye ulaşan genç kız, yeni dünyaya gelen şehzadenin her türlü bakımını ve de yetiştirilmesini, tabii annesinin gözetiminde, üstlenirlerdi.

Şehzade, sütten kesilecek yaşa geldiğinde (genellikle bir yaşından sonra uygun görülen bir zaman), en kıdemlilerine “Baş Lala” denilen has odadan üç görevli tarafından bakılıp yetiştirilir ve eğitilirdi.

Şehzade beşaltı yaşını bulunca gerekli öğrenimi için kendisine bir “Hoca” atanır, özel bir de tören düzenlenerek derslere başlanırdı.

Şehzadelerin sünnet düğünleri de tabiatıyla çok görkemli olurdu.

Sünnet olan ve 1314 yaşına gelen şehzadeye ayrı bir “Daire” tahsis edilir, bu daireye annesi ve kız kardeşleri dışında hiçbir kadın giremezdi.

Osmanlı şehzadeleri, imparatorluğun ilk dönemlerinde, devlet yönetimini öğrenmeleri ve bu konuda deneyim kazanmaları için, “Sancakbeyi” olarak, genellikle eski Anadolu beyliklerinin merkezleri olan “Kastamonu, Kütahya, Konya, Manisa vd.” sancaklara gönderilirlerdi.

Kalabalık bir maiyetle, bir ya da daha fazla “Lala”nm gözetiminde sancaklara gelen ve “Çelebi Sultan” diye anılan bu şehzadeler, adlarıyla tuğra çekerler, hüküm yazarlar, ancak kesinlikle kendi adlanna para bastıramaz ve hutbe de okutamazlardı.

Fatih Sultan Mehmed'in yasallaştırdığı "KARDEŞ KATLİ GELENEĞİ', 16. yüzyılın sonlarına kadar bazı şehzadelerin babalarına ya da kardeşlerine karşı ayaklanarak taht kavgalarına girişmelerine yol açtı.

İşte, bu yüzden, II. Selim'den itibaren (Saltanatı: 15661574) sadece "veliaht şehzadeler" sancağa yollanmaya başlandı. III. Mehmed döneminde (15951603) bu uygulama da kaldırıldı.

ŞEHZADELERE KAFES HAYATI

III. Mehmed döneminden (15951603) itibaren şehzadeler sarayın "Şimşirlik" denilen büyük ölçüde dışarıyla ilişkisi kesilmiş özel bölümünde sıkı bir gözaltında tam bir "kafes hayatı" yaşamaya başladılar.

"Şimşirlik" çok sayıda odadan oluşan, Harem Dairesi'ne bitişik, 12 dairelik bir mekândı.

Yüksek duvarlar ve şimşir ağaçlarıyla çevriliydi; ortasında ufak bir bahçe vardı. Şehzadelerin burada yaşam sürmeleri hücre hükümlülerinden farksızdı. Sıkı bir gözetim ve denetim altında tutulur, kimseyle görüşemez ve yazışamazlardı. Kendi aralarında bile görüşmeleri yasaktı. Hastalandıklarında hekim yanlarına ancak padişahın izni ile girebilirdi.

Anneleri de (valideler), yine padişahın izni ile ve sık sık olmamak şartıyla oğullarıyla görüşebilirlerdi.

Padişah, sadece bayramlar dolayısıyla yapılan törenlerde şimşirlikteki şehzadeleri huzuruna kabul ederdi.

Her şehzadenin 1012 kadar câriyesi; Enderun, Sefer ve Kiler Koğuşları'ndan seçilmiş ağaları vardı.

Babası öldürülüp Şimşirlik'te yaşamaya başlayan şehzadenin öğrenimi yarıda kesilir, bunlar ancak okuryazar bir câriyeden öğrenimlerini sürdürebilirlerdi.

Şimşirlikte herhangi bir câriye doğum yaparsa, doğan çocuğun erkek ya da kız olunduğuna bakılmaksızın, çocuk derhal öldürülürdü.

1808'de II. Mahmud Şimşirlik uygulamasına son vermiştir.

"Kafes" de denilen "Şimşirlik" uygulaması Tanzimat'ta (1839) yasal olarak da ortadan kaldırıldıysa da I. Abdülhamid döneminde (18761909) Osmanlı şehzadeleri yine çeşitli saray ya da konaklarda çok sıkı göz hapsi altında yaşamlarını sürdürdüler.

II. Meşrutiyetten (1908) sonra ise Osmanlı şehzadelerine geniş bir özgürlük tanındığı gibi eğitimlerine de gereken önem verildi.

— OOO —

OSMANLIDA AİLE İÇİ İLK CİNAYET!..

Osmanlı oymağı (aşireti), Oğuz Türkleri'nin Bozoklar kolundan, Gün Han soyunun Kayı Boyu'ndan gelir. Kayı Boyu, Oğuz Boyları arasında en saygın boylardandı.

1071'deki Malazgirt Meydan Muharebesi'nde Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın Doğu Roma (Bizans) İmparatoru IV. Romanos Diogenes'i yenmesinin ardından, Türkler Anadolu'ya yayılmaya başlamışlar ve zaman ilerledikçe Oğuz Boylan değişik çeşitli bölgelere yerleşip yurt edinmişlerdi.

Anadolu Selçuklu Devleti döneminde konargöçer Türk boyları, Anadolu'nun henüz Bizans'ın elinde bulunan topraklarının uç diye anılan sınırlarına yerleştirildiler.

Bunlar, bir tür sınır muhafızıydılar ve beyleri de "Uç beyi" diye anılıyordu.

Kayı beylerinden Kaya Alp oğlu Süleyman Şah, İran'da Mânan bölgesine göçüp yerleşmişken, Oğuz boylarının batıya hareketleri sırasında, 50 bin kişilik kuvvetin başında Anadolu'ya geldi.

Bu kuvvetler önce Erzurum ve Erzincan yörelerinde çeşitli savaş ve fetihlere katılıp önemli rol oynadı.

Ancak, Doğu Anadolu'nun sert iklimi ve fazlaca dağlık olması, sürülerini, özellikle kış aylarında barındırmaya uygun değildi.

Bu nedenle güneye, batıya, iklimi daha ılımlı, çayırları daha bol bölgelere doğru yöneldiler.

Süleyman Şah bu sırada Caber Kalesi önünde Fırat ırmağı geçilirken akıntıya kapılarak boğulup yaşamını yitirdi. Ve hâlâ orada bulunan ve "Türk Mezarı" diye anılan yere defnedildi.

Onun ölümü, yanındakilerden bir kısmının dağılmasına neden oldu.

Önemli bir kısmı ise oğullarından Ertuğrul, Dündar, Gündoğdu ve Sungurtekin Beyler'in yanında toplanıp Pasinler yaylasındaki Sürmeliçukur'a doğru ilerlediler.

Buraya varınca, Gündoğdu ve Sungurtekin Beyler, kendilerine bağlı bulunanlarla birlikte eski yurtlarına döndüler. Ertuğrul Bey ile en küçük kardeşi Dündar Bey ise orada kaldılar ve yanlarındaki kuvvetlerle Bizans'a karşı yapılan bazı çarpışmalara katıldılar. Ancak, sürekli bir yurtlarının olmayışı ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin resmen hizmetinde olmayışları, onlar için bazı güçlükler ve olumsuzluklar doğuruyordu.

Bu durumu çözmek için Ertuğrul Bey oğullarından Sanbatı Bey'i Selçuklu hükümdarı III. Alâeddin Keykubat'a gönderip, onun hizmetine girmek istediğini arzetti. Ve sultandan bir yurt istedi.

Ertuğrul Bey bu sırada kuvvetlerinin başında Sürmeliçukur'dan ayrılmış, Ankara yakınlarındaki Karacadağ'a gelmişti.

Öte yandan Selçuklu hükümdarı, Sarıbatı'yı huzuruna kabul etti, o da armağanlarını sunup kendisine babasının dilediğini iletti.

Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat şöyle dedi:

* Şimdi bulunduğu yer Ertuğrul Bey'in yurdu olsun ve hizmetimizde bulunsun. Ama, Söğüt, Domaniç ve Ermeni Derbenti'ni de kâfirden alırsa, orayı da kendisine bağışladım. Orada uç hizmetinde, hem gaza zamanı akın hizmetinde bulunsun!

Sultan'ın Ermeni Derbendi dediği yer, Bozüyük ile Pazarcık arasındaki ana yol üzerinde bir geçit bölgesiydi.

Ertuğrul Bey, Sultan'ın bu sözleri üzerine adı geçen yerleri zaptetti ve Söğüt merkez olmak üzere kendisine Domaniç ve Ermeni Beli yurt olarak verildi.

Bu tarihten sonra Bayat, Akevli, Karaveli, Kınık, Yağız, Avşar ve öteki birçok boylar da birer ikişer Ertuğrul Bey'e katılmaya başladılar.

1231 yılında Ertuğrul Bey Selçuklu sınırına saldıran İznik Rum İmparatoru'na karşı sefer açan Sultan Alaeddin Keykubat ordusunda Akıncı Beyi olarak bulundu; savaşta Rum ordusu yenildi ve zaferin kazanıldığı yere Sultanönü adı verildi.

Bu sırada Moğol güçlerinin Doğu sınırına saldırdıkları haberi geldiğinden Selçuklu Sultanı o yöne doğru ordusunu gönderdi. Ertuğrul Bey ise, Söğüt ve yöresini aldı, Bilecik Rum Tekfuru'nu da haraca bağladı.

1264'te tahta çıkan yeni Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev, sınır boylarına geldiğinde, Ertuğrul Bey onu saygı ile karşılayıp armağanlarını sundu. O da kendisine daha önceki Selçuklu Sultanı tarafından verilmiş olan Uç Beyliği görevini tanıdı.

Ertuğrul Gazi, 1288’de ölünce bugünkü türbesine gömüldü.

Öldüğünde doksan yaşını aşmış bulunuyordu. Sağlığı, ölümünden çok önceleri zaten bozulduğundan, Beyliğin yönetimini uzun süreden beri küçük oğlu Osman'a (Kara Osman da denilirdi) bırakmıştı.

Ertuğrul, Osman'ı çok seviyor ve onun ileride büyük işler başaracağına yürekten inanıyordu.

Ertuğrul Gazi hayata gözlerini yumduğunda kardeşi Dündar Bey yaşamaktaydı ve Beylik sırasının kendisine geçeceğini umut ediyordu. Oysa, çoğunluğu onun gibi düşünmüyor, bu göreve Osman Gaziyi daha uygun görüyordu. Ünlü tarihçi Mustafa Neşri bu konuda şunları yazar:

"O esnada Ertuğrul Bey doksan üç yaşında âhirete gidüp Söğüt'te defnettiler. Göçerlerken kimüsü Osman'ı, kimüsü Ertuğrul Gazinin karındaşı ve Osman Bey'in amucası Dündafı Bey yapmak istedüler. Ama kendi kabilesi (Kayı boyu) Osman'ı tercih idip el altından haber gönderüp söyleştiler. Dündar dahi halk ortasına gelende, halkın Osman'a meyül ve inancını görüp, beylükten vazgeçüp o dahi Osman Gaziye biat iddi"

Böylece Osman Gazi'nin Kayı boyunun isteği üzerine beyliğe seçildiği ve Dündar Bey'in durumu ister istemez kabul etmek zorunda kaldığı açıktır.

Bir başka tarihçi, Ruhî, olayı şu şekilde anlatır:

"Uç'taki Türk beyleri Oğuz'un her boyunda yazlarlar ve kışlarlardı. Zamanla Moğol'dan zarar görenler Uç'a gelip çoğaldılar. Ertuğrul Hakk'ın rahmetine varınca cümle o illerin beyleri ve kethüdaları toplaşıp Osman Bey katına geldiler ve müşavere ettiler (danışıp görüştüler). Birçok laftan sonra sözleri bu oldu ki:

"Kayı Han cümle Oğuz boylarının Oğuz Han'dan sonra ağaları ve hanlarıydı ve Gün Han'ın vasiyeti Oğuz töresi gereğince Hanlık ve Padişahlık. Kayı soyu varken başka boyların ve hanların soyuna ulaşmaz. Çünkü bundan sonra Selçuklu sultanlarından bize çare ve medet yoktur ve memleketin çoğu ellerinden çıkmış ve Moğollar onları gereği gibi istila etmiştir. Merhum Sultan Alaeddin Keykubat'ın dahi size iyi nazarı vardı. Siz Han olun ve biz kullar hizmetinizde bu tarafta gaza ile meşgul olalım. Osman Bey dahi bunu kabul etti."

Görüldüğü gibi böylelikle Osman Bey tüm Oğuz boylarının ittifakıyla başa geçti ve Dündar Bey de durumu kabul etmek zorunda kaldı. Ancak, Ertuğrul Bey'in kardeşi beylik hevesinden bir türlü vazgeçmiyor, bu yüzden de yeğenine içten içe kin gütmeyi sürdürüyordu.

Nitekim, çok geçmeden Dündar Bey neredeyse Osman Bey'in yaptığı her işe karşı açıkça cephe aldı. Onu her vesile ile kösteklemeye çalıştığı gibi büsbütün ortadan kaldırmanın yollarını da aramaya başladı.

Selçuklu topraklarında Moğolların egemen olmalarından sonra doğal olarak Osman Bey'in bu devlete bağlı oluşu son buldu. Ve çok geçmeden Rumların ellerinde bulunan civar kaleleri birer birer ele geçirdi. Devlet teşkilatını kurup sağlamlaştırma yollarını aradı.

İkinci kez zaptedilen Karacahisar'ı oğlu Orhan Bey'e, Eskişehir'i kendi kardeşi Gündüzalp'e, Yarhisar'ı Hasanalp'e, İnönü'yü Aykutalp'e, İnegöl'ü Turgutalp'e verdi. Buralara kadılar ve subaşılar atadı. Ancak, Dündar Bey'e hiçbir yer ve görev verilmedi.

Osman Bey, ardından Yenişehir'e yerleşti, burasını imar etti, gazilerine evler dağıtarak yerleşik düzene geçilmeyi hızlandırdı.

Bir gün Germiyan ilinden birisi gelip "baç" diye anılan "pazar vergisi"nin kendisine satılmasını istedi. Gidip/Osman Bey'e danıştılar. O da durumu araştırdı "baç"ın ne olduğunu öğrendi. Germiyanlı pazara mal getirenden belli bir para alınacağını söyledi ve bunun her yerde uygulandığını anlattı.

Osman Bey, onun önerisini kabul etmeyip Germiyanlıyı başından savdı. Ancak, yanındaki adamları şöyle dediler:

* Ey Han!.. Bize gerekmezse de, bu pazarı bekleyenlere gelenektir. Biraz bir şey verseler. Tâ ki bunların hizmeti boşa git meye!

Osman Bey, şöyle dedi:

* Madem öyle dirsiz, bir yük satan her kişi iki akça virsin; eğer satmaz ise, bir şey virmesün!

Ancak, orda bulunanlardan Dündar Bey, karşı çıktı:

* Bu, münâsüp değüldür! Osman Bey sordu:

* Bu işte herkes birliktir. Neden karşu çıkarsun?

Dündar Bey'in karşılığı sert oldu:

* Bu yurdu kardeşim Ertuğrul Bey ve öteki gaziler sayesinde alıp tuttuk. Herkes hoşnut oldu. Şimdi siz baç koyup yurdu harap idersüz!

Osman Bey diretti:

* Yurd baç ile nüçün harap ola?

* Şunu unutma ki, baç derdiyle ki mesne gelmeyüp pazar dağulur ve hem Rum Beyleri olan Tekfurlar Germiyanoğlu ile bir olup yurdu bizden ahırlar, gazilerimiz de onların kulu olur. Bir kişi ki Germi yan ilinden gelüp bunu bize öğretmeye kalkuşur, bu hayır için değüldür! Şer üçündür! Ancak, öteki tüm Beyler Dündar Bey'e katılmadılar ve şöyle dediler:

* Germiyanoğlu yurdunda da Tekfurların ülkesinde de baç vardır!.. Baç gibi başka vergiler de vardır. Bu yerler harap olmayup şenlendi. Bizde de Bey hazinesine akça gerektir, gazilerin esenliği, yurdun şenliği için!

Dündar Bey'in tüm direnmesine karşı, Osman Bey yasa niteliğindeki kararının ikinci kısmını şöyle anlattı:

* Ve her kimesneye bir dirlik virsem, sebepsiz elinden almayalar. O kişi ölse, oğluna vereler. Eğer oğul küçük ise, sefer vakti hizmetinde olanlar sefere varalar. Ta ki o büyüyüp sefere varuncaya kadar...

Dündar Bey yüksek sesle şunları söyledi:

* Yurdu, obayı dağıt; sen dahi bir kara çadırla kalırsın!

Ve homurdanarak toplantıdan ayrıldı. Herkes onu ayıplamış, kınamıştı.

Bu olay, Osman Bey ile amcası Dündar Bey'in aralarını büsbütün açtı. Dündar Bey, fırsat kollamaya başladı ve ilk iş olarak el altından Bizans tekfuru ile anlaştı. Buna göre, Osman Bey ortadan kaldırılacak ve yurdu bölüşülecekti.

O sırada Osman Bey Yenişehir'in doğusunda yer alan Köprühisar Kalesi'ni fethetmeye karar vermişti. Bu amaçla, durumu öteki beylere anlatmak amacıyla bir savaş meclisi topladı. Beylere Köprühisar Kalesi alınmadıkça Yenişehir'in güven altında olamayacağını anlattı. Toplantıda herkes Osman Bey'in görüşlerini mantıklı bulup onaylamıştı.

Bir tek istisnayla:

Dündar Bey!

Nitekim, Dündar Bey hemen itirazda bulundu:

* Olmaz, olamaz!

Osman Bey sordu:

— Niçin bre Dündar Beyağa? Dündar:

— Olmaz işte, dedi ve ekledi:

* Canlanma yetmesün! Yoksa tüm tekfurlar bir olup karındaşım Ertugrul'un ülkesini alıp paylaşırlar, hepimiz yurtsuz obasız kaluruz!

Osman Bey, artık dayanamayarak şöyle konuştu:

* Bre Dündar Beyağa!.. Karındaşımın yurdu dediğün, benim de babamın yurdudur! Ben yurdumu senden âlâ gözetip korur, kollarım... Hem, sen onu tekfurla paylaşmak için haberleşmedin mi? Nerde kaldı, hani yurt kaygun?

Dündar Bey ayağa kalkarak bağırdı:

* Yalan söylersin Osman! Beni yiğitlerin gözünde rezil etmek istersin! Tâ ki onlar bana dönmeyeler ve beni bey etmeyeler diye!

Dündar Bey'in bu sözleri, bardağı taşıran son damla oldu... Osman Bey şimşek gibi davranarak hemen yanı başında duran sadağından bir ok çekip yayma yerleştirdi ve oku Dündar Bey'e doğru fırlattı...

Ok, Dündar Bey'in tam kalbine isabet ederek onu cansız yere sermişti... Yıl 1302 idi...

622 yıl sürecek olan Osmanlı hanedanında "hanedan içi ilk cinayet" hanedanın kurucusu tarafından işlenmiş ve Osman Gazi, öz amcası Dündar Bey'i öldürmüştü...

Hanedan cinayetleri, kardeşlerin, evlatların, babaların, akrabaların katledilmeleri, bir gelenekmişçesine, bu tarihten sonra tam 506 yıl sürdü gitti.

1808'de padişah IV. Mustafa'nın öldürülüşü, bu cinayetlerin sonuncusu oldu ve 30. padişah II. Mahmud ile birlikte Osmanlı tarihinde bir daha "hanedan cinâyetleri"ne rastlanmadı...

— OOO —

BİZANS SARAYI VE OSMANLI ŞEHZADELERİ

Osmanlı devletinin kuruluşundan, Bizans'ın çöküş tarihi 1453'e kadar Osmanlı-Bizans ilişkileri doğal olarak kesintisiz sürüp gitmiştir. Osmanlı Beyliğinin Bizans'ın hemen sınırında gelişip büyümesi dolayısıyla bu durumu doğal karşılamak gerekir.

Osmanlı devletine baş kaldırarak takibe uğrayan kimi talihsiz şehzadeler (padişahların oğulları, torunları), çaresiz kalınca sığındıkları Bizans'ta asla umdukları rahatı bulamamışlardır. İstanbul'un son kuşatmasında Türk güçlerine karşı savaşan bir şehzadenin uğradığı akıbet ise gerçekten ibret vericidir.

Kitabımızın “Fetret Devri” başlığı altındaki bölümünde de değindiğimiz gibi, Çelebi Sultan Mehmed, Fetret Devri’ne son verip, Osmanlı’da birliği sağladığında (1413) Osmanoğulları’ndan sadece dört şehzade (Biri padişah Çelebi Mehmed) hayatta bulunuyordu.

Bunlardan biri, babasının yenik düştüğü Ankara Meydan Muharebesi’nde Timur tarafından tutsak edilerek Semerkant’a götürülen ve onun 1405’te ölümü üzerine serbest bırakılan Çelebi Mehmed’in ağabeyi Mustafa Çelebi idi. İkincisi ise Kasım Çelebi idi. Hünkâr’ın büyük oğlu Emir Süleyman, savaşın yitirildiğini anlayınca komutasındaki kuvvetler ve başta Sadrazam Çandarlı Halil Paşa olmak üzere bir kısım devlet adamlarıyla Bursa’ya doğru çekilmiş; ancak, Timur’un torunu Mehmed Hudabende süvarileriyle birlikte arkasından yetiştiği için en küçük kardeşi ile kız kardeşi Fatma Sultan’ı yanma alarak Gemlik ve oradan bir gemi ile babası Yıldırım Bayezid’in yaptırmış olduğu Anadoluhisarı’na kapağı atmıştı. Sonra, yüksek egemenliğini tanımak koşuluyla Timur ile anlaştı ve Timur ona Rumeli yöresinin yönetimini verdi. Emir Süleyman daha sonra Bizans ile sınır pazarlığına girişip bunun sonucu olarak Rumeli tarafındaki bir kısım toprakları Bizans’a bırakmaya razı olduğu gibi Kasım Çelebi ile kız kardeşi Fatma Sultan’ı rehine olarak İmparator II. Manuel Paleologos’a teslim etti.

Kimi Batılı tarihçiler, asılsız Bizans söylentilerine dayanarak Şehzade Kasım Çelebi’nin Bizans’ta Hıristiyan dinini kabul ettiğini yazarlar. Bu iddiayı ortaya atan ise Fransız tarihçisi Charles Diehl’dir. Diehl, 1921’de yayımlanan “Histoire de l’Empire Byzantin” adlı yapıtında, hiçbir kanıt ve belge göstermeden, olaydan şu şekilde söz eder:

“Bizans’ta rehine olarak bulunan bu prens (şehzade demek istiyor), İmparator II. Manuel Paleologos’un oğlu İoannis ile birlikte büyütüldü. Kendisi eski Yunan edebiyat ve uygarlığına o kadar hayran oldu ki, sonunda ne olursa olsun Ortodoks mezhebine geçmeye karar verdi. Ancak İmparator, herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için bu delikanlının isteklerine önce karşı durdu. Fakat, bu Müslüman hasta (Şehzade herhalde o sıralarda hastalanmıştı) olup öleceğini anlayınca vaftiz edilmek konusunda diretti Ayinin ertesi günü de, yani bir Hıristiyan olarak öldü. İmparator onu Aia Yani Studion Prodromos Kilisesine gömdürdü. Bu kilise, fetihten sonra camie dönüştürülmüş ve “İmrahor Camii” adını almıştır.”

Aslında Kasım Çelebi’nin 1417’de Bizans’ı kasıp kavuran vebadan hayata veda ettiği sabittir. Fransız tarihçisinin, onun son anında Hıristiyan olduğu şeklindeki iddiası ise, herhangi bir belgeye dayanmayan, mantık dışı bir uydurmadan başka bir şey değildir. Zira, Kasım Çelebi Hıristiyan olsaydı Bizans bu olayı tüm dünyaya değil saklamak, davul zurna ile ilan eder, bundan Hıristiyanlık adına kendine pay çıkarmaya kalkardı.

— OOO —

İKİ ŞEHZADE ORHAN

Bizans'ta Orhan adında iki Osmanlı şehzadesi de bulunmuştur. Bunların birincisi Kasım Çelebi'nin oğlu (Yıldırım'ın torunu) Orhan, ikincisi Emir Süleyman'ın Bizanslı bir prensesten doğan ve onun, kardeşi Musa Çelebi tarafından ortadan kaldırılması üzerine Bizans'a sığman oğlu Orhan Çelebi'dir.

Tarihçiler, adaş olan bu iki şehzade Orhan'ı çoğu zaman birbiriyle karıştırmışlar, hatta bazen Emir Süleyman'ın oğlunun adını Kasım diye yazıp, Bayezid'in oğlu Kasım ile adaş sanmışlardır.

Emir Süleyman'ın öldürülüşünden sonra Rumeli'ye tamamen egemen olan kardeşi Musa Çelebi, şehzadeler mücadelesinde ağabeyinin tarafını tutan Bizans İmparatoru'na doğal olarak düşmandı. Bu nedenle ordusuyla Bizans üzerine yürüyüp önce Emir Süleyman'ın aralındaki anlaşma uyarınca II. Manuel'e terk ettiği yerleri tamamen geri aldı, sonra da ilerleyip İstanbul'u kuşattı. İmparator, buna karşılık Emir Süleyman'ın kendisine sığınmış olan oğlu Orhan Çelebi'yi, yanına kuvvetler verip donanma ile Selanik'e yolladı.

Orhan Çelebi, burasını kolaylıkla aldı, sonra da bütün Teselya'yı ele geçirdi. Oysa yanında fazla da bir kuvvet yoktu. Bu başarıya ulaşmasının nedeni, Musa Çelebi'nin kişiliğinden ve yönetiminden nefret eden Rumeli Beylerbeyi'nin kendisine yardımda bulunmasıydı.

Musa Çelebi ise, İstanbul'u kuşatma altında bırakıp, hemen Orhan Çelebi'nin üzerine yürüyerek kuvvetlerini dağıttı. Şehzade, kaçıp Selanik'e sığındı. Musa Çelebi burasını kuşattı, ama alamadı.

Osmanlı'nın başına olmadık belalar açmaktan başka bir şey düşünmeyen II. Emanuel, Çelebi Sultan Mehmed, Musa Çelebi'yi bertaraf ederek tahta çıkınca, Selanik'ten, İstanbul'a gelmiş olan Orhan Çelebi'yi tekrar, ancak bu kez kara yoluyla Rumeli'ye gönderdi. Orhan Çelebi, önce Eflak'a geçti ve burada saltanat davası için çevresine çok sayıda kuvvet toplayarak Yanbolu'ya geldi. Çelebi Sultan Mehmed ise bunu öğrenince ordusuyla onun üzerine yürüdü. Orhan Çelebi'nin kuvvetleri, Çelebi Mehmed'in ordusuna karşı koyamayacaklarını anlayınca dağıldılar. Şehzade Orhan, Terzibaşı Zağanos Ağa tarafından yakalanarak padişaha teslim edildi. Çelebi Mehmed, Orhan'ı öldürmeye kıyamadı.

Kıyamadığı gibi Geyve civarındaki Akhisar köyünü ona mülk olarak verdi ve Orhan'dan sonra ele geçirilen kız kardeşi Fatma Sultan'ı da ünlü bir sancakbeyi ile evlendirdi.

Çelebi Sultan Mehmed, yaşamının son dönemlerinde görme yeteneğini adamakıllı kaybeden Orhan Çelebi ile her zaman ilgilenir ve ünlü tarihçi Solakzade'nin ifadesi ile "Her ne zaman Bursa'ya gelseler, huzurlarına getirip nice ihsanlarla mahzun gönlünü şâd ederdi"...

Orhan Çelebi, Bursa'da 1428'de öldü... Kimi kaynaklar Emir Süleyman'ın Mehmed Şah adında bir oğlundan daha söz ederlerse de, onun hakkında hiçbir bilgi ve belge yoktur.

Şehzade Kasım Çelebi'nin oğlu, öteki şehzade Orhan Çelebi ise, Bizans'ta yaşamayı sürdürdü ve Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul kuşatması sırasında Bizans kuvvetleri ile birlikte Fatih'e karşı savaştı, kentin düşmesi üzerine Türklerin eline geçmemek için kendisini bir kale burcundan atarak intihar etti.

— OOO —

ŞEHZADE SAYILMAK İÇİN İLK ŞART: "PORFİROGENETOS"

Önce şu "Porfirogenetos" deyimine bakalım. Deyim, Eski Yunanca kökenli bir deyim; anlamı da şu: "Prens ya da prenses sayılabilmek için, sarayda dünyaya gelmiş olmak" şartı!..

Bizans'ta olduğu gibi Osmanlı hanedanına mensup sayılabilmek için, ilk şart, sarayda doğmuş olmaktı.

Konuyu biraz daha açalım:

Padişahların câriyelerinden biri, herhangi bir nedenle saraydan dışlanıp, uzaklaştırılıp, başka biri ile nikâhlanırsa, önce padişahtan hamile kaldığı ortaya çıksa, anlaşılsa bile; dünyaya gelen çocuk padişah ile ilişkilendirilmez, onun sayılmaz; erkek ise şehzadelik, kız ise sultanlık hakkını yitirirlerdi.

Osmanlılarda Oğuz töresi uygulanırdı. Töreye göre devlet bir ailenin "ortaklaşa mülkü" idi. Devletin en tepesine geçecek kişi, devlet erkânı ve üst düzey komutanlar tarafından ve söz konusu ailenin bireyleri arasından seçilirdi. Bunun için de ne ailenin yaşça en büyüğü, ne de eski devlet başkanının büyük oğlu olması şarttı.

Nitekim, devletin kuruluşunda 150 yıl kadar sonra Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı'nın 'Anayasası' sayılan "Kavânini Âli Osman'ı" (Osmanlı Yasaları) tedvin ettiği (bir araya getirip yürürlüğe koyduğu) sıralarda, konuya sadece "Evlatlarımdan her kime ki saltanat müyesser olursa..." şeklinde değinerek, bu konuda kesin bir kural koymayıp, Oğuz geleneğini sürdürmüştür.

Bu kitabımızda çok geniş ve ayrıntılı olarak ele alman "şehzadelerin katledilmeleri", "saltanat kavgaları", belki de bu törenin sürdürülmesinin bir sonucudur.

Osmanlı hanedanında ilk rekabet, Osman Bey ile amcası Dündar Bey arasında meydana gelmiş, sorun Dündar Bey'in — güçlü bir ihtimal ile Osman Bey tarafından okla öldürülüp ortadan kaldırılmasıyla— çözülmüştür.

Daha sonra, 200 yıl, Yavuz Sultan Selim dönemine kadar, padişahlık hep "hayatta olan en büyük oğula" geçmiş, ancak Yavuz, kardeşlerinin yaşça hepsinden küçük olmasına rağmen tahta çıkmıştır. Bu tarihten sonra I. Mustafa'ya kadar (16.17-1618), (1622-1523) kadar yine büyük oğullar tahta çıkıp, kendilerini tam güven altına alabilmek gayretiyle öteki şehzadeleri, yani erkek kardeşlerini öldürüp ortadan kaldırmışlardır.

Sadece I. Ahmed (Saltanatı: 1603-1617) kardeşi I. Mustafa'yı öldürtmeyip hayatta bırakmış ve böylelikle onun da kendisinin ardından tahta çıkabilmesini sağlamıştır. Böylelikle, padişah olup tahta çıkanın, aynı gün öteki kardeşlerini öldürtüp ortadan kaldırma geleneği terkedilmiş, Gelgelelim, bu kardeşlerin de daha sonra, bir punduna getirilip, birer ikişer öldürülerek yok edilmeleri usulü sürdürülmüştür.

Bu arada, saltanat için kendini tam bir güvence altına almış olabilmek kaygusuyla Yavuz Sultan Selim gibi öz babasını, Kanunî Sultan Süleyman ye III. Mehmed gibi öz oğullarını öldürtenler de tarih sahnesindeki yerlerini almışlardır.

Yukarda sözünü ettiğimiz "Porfirogenetos" (sarayda doğmamış olmak) kuralı yüzünden, aslında Osmanlı hanedanın ve padişah oğlu, "şehzade" oldukları halde üç kişi, "şehzade" sayılmamış ve bu nedenle Osmanlı tahtına çıkabilme şanslarını yitirmişlerdir. Şöyle ki:

ÜVEYS PAŞA ASLINDA BİR ŞEHZADEYDİ!

Şehzade olduğu halde "porfirogenetos" olmadığından şehzade sayılmayan ilk kişi Yemen Beylerbeyi Üveys Paşa'dır. Daha doğrusu bu konuda bazı güçlü "söylentiler" mevcuttur.

Bu söylentilere göre, Yavuz Sultan Selim, şehzadeliği esnasında güzel bir câriyesi ile çok yakın ilişkiler kurmuş ve câriyesi ondan hâmile kalmıştı. Ancak, câriye bazı şımarıklıklar yapıp, saray geleneklerine aykırı hareketlerde bulununca, saraydan çıkarılıp haremden uzaklaştırıldı ve mevcut gelenek uyarınca bir "Bey" ile evlendirildi. Yavuz, olaydan kısa bir süre sonra padişah olduğunda, bu câriyenin hareminden dışlanmadan önce, kendisinden hâmile kalmış bulunduğu saptandı. Câriye, vakti gelince bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Gelgelelim, kadın bu sırada başkasının üzerine nikâhlı bulunduğundan, çocuk da saray dışında doğup "porfirogenetos" olmadığından, şehzade sayılmadı.

Üveys adı konulan çocuğun durumu son derece gizli tutuldu. Ve kendisi biraz büyüyünce saraya alınıp yetiştirildi. Zira Yavuz, Üveys'i görür görmez onun kendisine son derece benzediğini farketmiş ve Üveys'in hemen saraya alınıp yetiştirilip eğitilmesini emretmişti. Yavuz ölüp, tahta Kanunî Sultan Süleyman geçince, durumdan haberdar olduğu halde Üveys'e dokunmadı. Zira, herhangi bir davranış, Üveys'e meşruluk kazandırıp yeni padişahı müşkil mevkide bırakabilirdi. Çok geçmeden de Üveys, Padişah'ın buyruğu ile Beylerbeyi olarak Yemen'e atandı.

1547'de Üveys Paşa bir çarpışmada Yemen'de şehit düştü...

Ünlü Osmanlı tarihçisi Ali Efendi, Künhül Ahbar adlı yapıtında Üveys Paşa'nın şehit olmuş haberi İstanbul'a ulaştığında Kanunî Sultan Süleyman'ın gözleri dolarak şöyle konuştuğunu yazar:

* O, benim baba bir kardeşimdi!

Kanunîye, "Fitne olasılığına karşı onu niçin öldürtmeyip sağ bıraktınız?" diye sorulduğunda ise, padişahın şu yanıtı verdiği belirtilir:

* Gönlümüzde hep var olan Allah korkusu bunu engelledi!

Oysa, kendisi Mustafa ve Bayezid adlı iki yetişkin oğlu ile beş yaşındaki torununu öldürtmekte herhangi bir sakınca görmeyecektir...

Kanunî, yaşça Üveys Paşa'dan küçüktü. Bu duruma göre, annesi olan câriye, densizlik etmeyerek Yavuz'un hareminde kalabilseydi ve hamileliği sonunda Üveys'i sarayda doğursaydı, ilerde belki de Kanunî Sultan Süleyman yerine Üveys Osmanlı tahtına geçip padişah olacaktı.

HEKİMOĞLU ALİ PAŞA DA ASLINDA BİR ŞEHZADE İDİ!

Ünlü Osmanlı sadrazamı Hekimoğlu Ali Paşa'nm da, aslında bir şehzade olduğu, ama şu ünlü "porfirogenetos" kuralı yüzünden şehzadeliğinin tanınmadığı Osmanlı tarihinde söylenegelir.

İddiaya göre, II. Mustafa'nın döneminde onun câriyelerinden biri gözden düşüp saraydan taşra edildi (dışarı çıkarıldı). Câriye, Venedikli bir hekim iken İslâm olan ve Nuh adını alan Hekimbaşı Nuh Efendi ile evlendirildi. Ancak, kısa bir süre sonra câriyenin hamile olduğu ortaya çıktı. Dünyaya gelince "Ali" adı verilen çocuk da, sonradan saraya alındı, iyi bir eğitimle yetiştirildi. Bu "şehzade sayılmayan şehzade", yani, Hekimoğlu Ali Paşa, devlet hizmetinde kısa sürede yükseldi ve tam üç kez sadrazamlık yaptı. Ali'nin sırası olduğu halde, onun yerine padişah olan ise I. Mahmud'tur (1730 1754). Bununla birlikte I. Mahmud, Hekimoğlu Ali Paşanın kendisinin ağabeyi olduğunu bilir ve ona çok saygılı davranırdı. Nitekim bir gün huzuruna kabul ettiğinde şu sözü ağzından kaçırmıştır:

* Buyrun birader!

Hekimoğlu Ali Paşa, iyi eğitimli, bilgili, dirayetli, cesur, dürüst ve namuslu bir devlet adamıydı. Ancak, çok acımasızdı. En çok eleştirilen tarafı da çok kişiyi idam ettirmesiydi. Buna karşılık, çok da seveni vardı.

Ali Paşa, I. Mahmud tan sonra tahta çıkan ve en silik Osmanlı padişahlarından III. Osman kendisine "Seni şimdi azleder, yerine Hamalbaşı Ali Ağa'yı tâyin ederim!" deyince, padişaha şu yanıtı vermekten çekinmedi:

* Elbet, yapabilirsiniz... Ama o, Hamalbaşı Ali Ağa olur. Hekimoğlu Ali Paşa olmaz!

ÜÇ KARDEŞİ TAHTA ÇIKTI AMA...

"Şehzade olduğu halde şehzade sayılmayan" ünlülerden biri de "Zülüflü İsmail Paşa"dır...

Zülüflü İsmail Paşa'nın öyküsü ise şöyledir:

l839'da Abdülmecid, babası ileri görüşlü, devrimci bir kişiliğe sahip olan padişah II. Mahmud'un yerine tahta çıktı. O tarihte Abdülmecid henüz 16 yaşının içinde bir delikanlıydı.

Abdülmecid, daha şehzadeliği sırasında kadınlara olan aşırı düşkünlüğü ile ün yapmıştı. Saraydaki hareminde bulunan câriyelere haddinden fazla yüz verirdi. Abdülmecid, rutin işlerini tamamlayıp haremine çekilir çekilmez câriyeler onun etrafını sarar, her biri bir yanından çekiştirir, hatta kimileri omuzlarına tırmanmaya kalkışır, ama şehzade câriyelere bir şey söylemeye gerek duymazdı.

Gelgelelim, günlerden bir gün bu câriyelerden biri olmadık şımarıklıklarıyla Abdülmecid'i çileden çıkarttı. Şehzade, padişah olmadan çok kısa bir süre önce, abdest aldığı bir sırada o şımarık câriye, ibrikteki suyu ensesinden aşağı

boşaltıverdi. Abdülmecid bu gerçekten "sulu şaka"ya fazlasıyla içerlemiş olacak ki hemen o câriyenin saraydan uzaklaştırılmasını emretti. Emri hemen yerine getirildi ve câriye bir başkasıyla nikahlanarak saraydan uzaklaştırıldı. Ancak, çok kısa bir süre sonra câriyenin tahta yeni çıkan Abdülmecid'ten hamile kaldığı anlaşıldı. Oysa, artık iş işten geçmişti, zira kadın, başkasıyla nikâhlıydı. Çocuk, dünyaya gelince ona "İsmail" adı verildi. İsmail'in durumunu bilen saray, onu hep koruması altına aldı, eğitip yetiştirdi. Ama, Abdülmecid'in öteki altı oğlunun hepsinden yaşça daha büyük olmasına rağmen bir "profirogenetos" olmadığından tahta çıkamadı. Kardeşlerinden önce V. Murad'ın, ardından II. Abdülhamid'in ve Mehmed Reşad'm padişah olduklarını gördükten sonra hayata gözlerini yumdu. II. Abdülhamid, onun kendi ağabeyi olduğunu tabiatiyle tüm saray gibi biliyordu. "Paşa" rütbesi alarak "Zülüflü İsmail Paşa" diye anılan bu talihsiz ağabey, resmen "Askeri Okullar Nâzın" gibi uydurma bir unvanla onore edildi. Yaşamını Göztepe'deki bir saraydan farksız köşkünde geçirdi.

— OOO —

FETRET DEVRİ

Altı yüzyıldan fazla (622 yıl) süren Osmanlı saltanatında şehzadelerin niçin katledildiklerini, bunun için bir kanun ve gelenek durumuna geldiğini, anlamak için, Osmanlı tarihinde "Fetret Devri" diye adlandırılan döneme, kısaca bir göz atmak şarttır.

Önce "Fetret" sözcüğünün anlamına, daha doğrusu anlamlarına bakalım. Sözlükler "Fetret'in dört tanımını şu şekilde yapar:

1. İki peygamber ya da padişah arasında, peygambersiz ya da padişahsız geçen süre.
2. İslâm dinine göre Hazreti İsâ ile Hazreti Muhammed arasında geçen süre.
3. İki olay arasındaki süre.
4. Hükümet gücünün gevşediği bir yerde düzenin yeniden kurulmasına kadar geçen süre.

Tarihçiler, "Fetret Devri"ni ise, şöyle tanımlar:

Osmanlı İmparatorluğunda Ankara Meydan Muharebesinde Timur'a yenilen Bayezid'in 4 oğlu arasında çıkan taht kavgalarının sürdüğü dönem (14021413). "Fetret Devri" yerine "Fasıla-i Saltanat" deyimi de kullanılır.

Ankara Meydan Muharebesi'nden (1402) sonra Osmanlı devletinin Anadolu kesimindeki topraklarını eski beyliklere veren Timur, Bursa yöresiyle Rumeli'yi Yıldırım Bayezid'in oğullarına bıraktı.

Yıldırım Bayezid'in çocuklarından Şehzade Mehmed, Ankara Savaşı'ndan sonra Vali bulunduğu Amasya'ya çekildi.

Emir Süleyman, Rumeli'ye geçti.

Timur, Şehzade İsa ile Musa'ya da Bursa ve Balıkesir'i Beylik olarak verdi ve Çelebi Mehmed ile Emir Süleyman'dan vergi ve bağlılık güvencesi aldıktan sonra Azerbaycan'a çekildi.

Anadolu'da ve Rumeli topraklarında Osmanlı'nın sağladığı birlik artık paramparça olmuştu.

Ve kısa süre Yıldırım Bayezid'in şehzadeleri arasında kaçınılmaz bir taht çekişmesi başladı.

Önce Musa Çelebi ile İsa Çelebi birbirleriyle savaştılar. Timur'un emri ile babası Yıldırım'ın cenazesini Bursa'ya getiren Musa Çelebi, Karesi'de (Balıkesir) bulunan İsa Çelebi üzerine yürüyerek onu yenilgiye uğrattı;

Bursa'da Osmanlı padişahı olduğunu ilan ettiyse de İsa Çelebi'nin baskısıyla Bursa'dan çekilerek Amasya'daki Çelebi Mehmed'in yanına sığınmak zorunda kaldı.

Çelebi Mehmed'in Anadolu'nun ikisi arasında paylaşılması önerisini İsa Çelebi, büyük evlat olduğunu ileri sürerek geri çevirdi.

Çelebi Mehmed, ordusunun başına geçerek Bursa üzerine yürüdü. 1404'te Ulubat yakınlarındaki savaşı kazandı. İsa Çelebi, bu yenilgi üzerine Bizans'a, oradan da Emir Süleyman'ın denetimindeki Edirne'ye geçti.

Çelebi Mehmed ise, Bursa'da padişahlığını ilân etti, adına para bastırdı.

İsa Çelebi, Çelebi Mehmed'e karşı ikinci kez savaşıp yenilince bu kez Karamanoğlu Mehmed Bey'in yanına kaçtıysa da Karamanoğlu ile anlaşan Çelebi Mehmed tarafından öldürtüldü.

Çelebi Mehmed, artık Anadolu'da giderek güçlenmeye başlamıştı. Bu durumu geleceği için tehlike sayan Emir Süleyman, Edirne'den Bursa üzerine yürüyünce Çelebi Mehmed Amasya'ya çekildi.

Bu arada Emir Süleyman Ankara'yı ele geçildi. Böylece Çelebi Mehmed'in egemenlik alanı iyice daraldı (1405). Bursa'ya çekilen Emir Süleyman, sefahat âlemlerine dalınca Çelebi Mehmed üstüste birkaç kez baskınlar düzenlediyse de

deneyimli vezir Çandarlızâde Ali Paşa'nm önlemleri nedeniyle başarılı olamadı. Bu arada Emir Süleyman ile Karamanoğlu'nun arası açıldı. Kırşehir yakınlarında Karamanoğlu ile anlaşan Mehmed Çelebi, kardeşi Emir Süleyman ile kapıştırıp Anadolu'da tek başına kalmayı tasarladığından Musa Çelebi'yi Edirne'ye gönderdi.

Eflak voyvodasıyla Türkmen beylerinden yardım sağlayarak güçlü bir ordu oluşturan Musa Çelebi'ye karşı gelen Emir Süleyman, Aydınoğlu Cüneyd Beyi de yanma alarak Musa Çelebi'yi yendi.

Eflak'a kaçan Musa Çelebi, topladığı güçlerle Edirne'yi basıp Emir Süleyman'ı öldürttü (1410). Ve de hükümdarlığını ilan etti... Bunun üzerine taht mücadelesi yeniden alevlendi...

Musa Çelebi'nin kuşattığı Bizans İmparatoru Manuel, Çelebi Mehmed'i Rumeli'ye çağırdı. Çelebi Mehmed, Musa Çelebi'yi yendiği takdirde, alacağı yerleri Bizans'a vereceğini bildirdi; on beş bin kadar askeriyle İstanbul Boğazı'ndan karşıya geçirildi. Çatalca yakınlarında İnceğiz'e çekilen Musa Çelebi ile Ekim 141l'de savaşa tutuştu.

Önce üstün bir duruma geçtiyse de sonunda yenik düştü. İstanbul'a dönüp Bizans gemileriyle Anadolu'ya çekildi. 1412'de yine başarısız bir girişimde bulunup yine Anadolu'ya döndü.

Üstüste aldığı yenilgilerle zor duruma düşen Çelebi Mehmed, Musa Çelebi'nin yanındaki kimi beylerin çağrısıyla Rumeli'ye yeniden geçti. Vize yakınlarında yapılan savaşta Kara Halil yenilince Musa Çelebi'nin tüm güçleri Çelebi Mehmed'in saflarına katıldı. Zağra üzerine yürüyen Musa Çelebi'ye yetişen Çelebi Mehmed müttefiki Lazareviç'in kendisine katılmasını bekledi. Daha sonra bütün ordusuyla Samakov yakınlarındaki Musa Çelebi'nin üzerine yürüdü. Çamurlu Denbendi'nde yapılan savaşta yenilen Musa Çelebi yaralı olarak kaçarken yakalanıp öldürüldü. Cesedi Bursa'ya götürülerek babasının yanma gömüldü (1413).

Musa Çelebi'nin saf dışı kalmasıyla on bir yıl süren "Fetret Devri" sona erdi. Osmanlı devletinin güçsüz duruma düşmesine yol açan döneme son veren Çelebi Mehmed devleti yeniden derleyip toparladı ve 1299/ 1300'de tarih içindeki yürüyüşüne başlayan Osmanlı hanedanı, bu yürüyüşünü sürdürmeye devam etti...

Devam etti, ama bu kez de karşısına bir başka kardeşi, tarihlere "Düzmece" lakabı ile geçen şehzade "Düzmece Mustafa" çıktı ve o da taht için Çelebi Mehmed ile mücadeleye girişti.

— OOO —

DÜZMECE MUSTAFA OLAYI

Tarihlere “Düzmece” ya da “Düzme” lakabıyla geçen Yıldırım Bayezid’in şehzadesi Mustafa’nın nerde dünyaya geldiği kesinlik kazanmamış olmakla birlikte 1383’te doğduğu biliniyor. Şehzade Mustafa’nın bir lakabı da “Nâbedid” (Görünmez Belirsiz Kayıp) idi. Bu lakaplar, kendisine baba mirasında hak iddia ederek taht kavgasına giriştiği için iktidardaki kardeşi (Çelebi Mehmed), sonra da bazı tarihçiler tarafından verildi.

Mustafa, 1402’de, 19 yaşındayken Timur’a karşı verilen Ankara Meydan Muharebesi’ne Hamit ili ve Teke sancağı askerleriyle birlikte Osmanlı ordusunun merkez cenahında katıldı. Muharebe sonunda kaybolması, kimi kaynaklarca öldüğü, kimilerince de babası ile birlikte tutsak düşmesi sonucu Timur tarafından Semerkant’a götürüldüğü biçiminde yorumlandı. 1405’te Timur’un ölümünden sonra serbest bırakılınca Anadolu’ya döndü. Önce Niğde’ye, ardından da Osmanlı düşmanı İsfendiyar Bey’in davetlisi olarak Kastamonu’ya gitti. Rumeli’deki beylerbeyi ve sancakbeylerine, Bizans ve bazı Avrupa devletlerine başvurarak düzenleyeceği ayaklanma için yardım istedi. 1416’da Eflak’a geçerek oradaki Türk komutanlarla ilişki kurdu ve Niğbolu Sancakbeyi İzmiroğlu Cüneyd Bey’den yardım sözü aldı. Bizans İmparatoru II. Manuel’in de desteğini elde ettikten sonra gemiyle Selanik’e çıktı. Ardından Edirne’de padişahlığını ilan ederek adına para bastırdı (1419). Ancak, Teselya ve Selanik’teki çarpışmalarda Çelebi Mehmed e yenildi. Veziri Cüneyd Bey ile birlikte Selanik’e sığındı.

Çelebi Mehmed (I. Mehmed) ile II. Manuel arasında yapılan görüşmeler sonunda 900.000 akçe yıllık ödenek karşılığında Limni adasında, yaşamı boyu salıverilmemek koşuluyla, veziri Cüneyd Bey de İstanbul’da Pammakaristos Manastırı’nda koruma altına alındı.

DÜZMECE MUSTAFA II. MURADIN BAŞINA DA DERT OLUYOR

I. Mehmed’in ölümü üzerine II. Murad’ın tahta çıkmasıyla Osmanlı-Bizans ilişkileri bozulunca Mustafa serbest bırakıldı. II. Manuel’in yardımıyla Gelibolu’ya geçerek yörede gücünü artırmaya başladı. Ancak, özgürlüğü karşılığı Bizans’a vermeyi vaad ettiği Karadeniz ve Ege kıyıları önerisine çevresindeki Türk Beyleri karşı çıkınca bozuştuğu Bizans imparatorunun desteğini yitirdi.

Düzmece Mustafa, bunun üzerine Gelibolu'dan Aynaroz'a geçerek, burada Rumeli Beylerbeyi'ni ve önde gelen akıncıları da saflarına kattıktan sonra Vardar Yenicesi üzerinden Serez'e geldi.

II. Murad'ın üzerine gönderdiği Bayezid Paşa komutasındaki birliklerle de ona katıldı. Bayezid Paşa'yı öldürttü ve yeniden Edirne'ye girdikten sonra ikinci kez hükümdarlığını ilan etti. II. Murad'ın Cenevizlilerle ittifak yapmasından kaygıya kapılarak ordusuyla Anadolu'ya geçti ve Cenevizliler 'den Lapseki'yi aldı.

Onun ileri harekâtını önlemek için Ulubat Köprüsü'nü yıktıran II. Murad, yandaşlarından Mihailoğlu Mehmed Beyi Rumeli Beylerbeyliği'ne atayıp, veziri Cüneyd Bey'e de Aydın Beyliğini verince, önemli desteklerini yitiren Düzmece Mustafa, yeniçeriler karşısında yenilgiye uğradı ve ordusunu bırakarak Edirne'ye kaçtı. Buradan yanına aldığı hazinesiyle de Eflak'a kaçmak üzereyken Kırkağaç Yenicesi'nde yakalandı. Hemen Edirne'ye götürüldü. Sıradan birisi gibi kale burcuna asılarak idam edildi. Tarih, 1422 idi...

— OOO —

SAVCI BEY OLAYI

Savcı Bey, I. Murad Hüdâvendegâr'm üçüncü oğlu idi...

Bizans İmparatoru II. Yuannis, Selanik'te vali olarak görevlendirdiği ikinci oğlu Manuel'i, imparator sıfatıyla Bizans saltanatına ortak yapmış ve kendisi Avrupa'ya giderken de yerine vekil bıraktığı veliahdı Andronikos'un hakkını çiğnemişti...

Bunun nedeni, imparatorun Venedikliler tarafından bir ara tutuklanıp gözaltına alınması sırasında, babasını kurtarmak için Andronikos'un para göndermemiş olmasıydı... Bu durum nedeniyle babasına hınç bağlayan Prens, nihayet babasının Osmanlı Sultanı I. Murad ile birlikte ayaklanmış bazı beylerin cezalandırılması amacıyla Anadolu'da bulunduğu ve kendisinin babasına vekâlet ettiği sırada saltanat elde etmek isteyen Andronikos ile Edirne'de bulunan ve bir iddiaya göre babasına vekâlet eden Osmanlı Şehzadesi Savcı Bey de aynı amaç ile Rumların aracılığıyla görüşüp anlaşarak babalarına karşı ayaklandılar.

Hemen Rumeli'ye geçen Osmanlı padişahı Sultan I. Murad Hüdavendigâr, bu iki âsinin İstanbul yakınlarında Apikridon mevkiindeki müşterek kuvvetleri üzerine yürüdü.

Kuvvetleri kısa sürede dağılıp bozguna uğrayan Osmanlı şehzadesi Savcı Bey ile Bizans prensi Andronikos, Dimetoka'ya kaçtılar. Ancak, her ikisi de kısa sürede orada yakalandı. Sultan I. Murad, önce Şehzade Savcı Bey'in gözlerine mil çektirip öldürdü. Bizans imparatoru Yuannis'e teslim edilen prens Andronikos'un da gözlerine mil çekildi; ancak tarihçiler prensin gözlerinden sadece birinin kör olduğunu, öteki gözünün gördüğünü yazar...

ŞEHZADE YAKUP ÇELEBİNİN İDAMI

Şehzade Yakup Çelebi, Orhan Gazi'nin torunu, I. Murad'ın oğlu, Yıldırım Bayezid'in kardeşiydi (ölümü: 1389, Kosova) I. Murad'ın ondan başka Bayezid, Savcı ve İbrahim adlarında üç oğlu daha vardı. Bunlardan Savcı Bey, babasına karşı ayaklandığından idam edildi. İbrahim Bey'in yaşamıyla ilgili olarak ise, kaynaklarda yeterli hiçbir bilgi yoktur.

Kardeşlerden Bayezid Sultanönü, Yakup ise Karesi (Balıkesir) valisiydi. En güçlü söylentilere göre, Bayezid, Yakup'tan yaşça daha büyüktü. Bununla birlikte bu söylentinin tersi söylentiler de mevcuttur. Günümüze kadar ulaşan belgelerden şehzade Yakup'un halk ve asker arasında Bayezid'ten daha fazla sevildiği ve popüler olduğu anlaşılmaktadır. Birçok tarihçi, Bayezid'in, kardeşinin hakkım gasbederek tahtı ele geçirdiğini öne sürer.

Yıldırım'ın tahta geçişi şöyle oldu:

Osmanlı Padişahı I. Murad Kosova Meydan Muharebesi'nde şehit edildiği sırada, şehzade Bayezid onun yanındaydı. Nitekim, Padişah'ın cansız vücudu Osmanlı ordugâhına Bayezid'in nezaretinde taşındı. Öteki şehzade Yakup Çelebi ise, tüm bunlar olurken komuta ettiği güçlerin başında savaş meydanından kaçan düşmanları kovalamakla meşguldü. Bunu fırsat bilen Bayezid, kendisinden yana olan vezir vüzeranın da yardımlarıyla derhal Osmanlı karargâhında hükümdarlığını ilan etti. Ve bu arada, saltanatını tamamen sağlamlaştırıp güçlendirmek için müthiş bir hileye başvurarak kardeşi Yakup Bey'i ordugâha davet etti.

Hiçbir şeyden haberi olmayan Yakup Çelebi, tek başına padişahın otağına girer girmez hazır bekleyen cellatlar tarafından kementle boğularak öldürüldü.

Osmanlı tarihçileri bu trajediyi aynen şöyle anlatır:

"Yakup Çelebi'ye haber gönderdiler, gel seni baban ister deyüp getürdüler, çadır içinde kaydını gördüler (boğup öldürdüler)"...

Kimi Osmanlı kaynaklarında “Savcı Bey İsyanı” kabilinden bir gaileye meydan vermemek için Yakup Çelebi’nin devlet ve millet esenliği için feda edildiğinden söz edilmekteyse de, böylesi bir açıklamayı bir tevil olarak görenler de vardır.

Tarihçi Lütfi Paşa, “Osmanlı Beylüğünden ötürü birbirine kıymak andan beru oldu” diye hanedan mensupları arasında kardeş, evlat, akraba katilliğini Yakup Çelebi’nin idamı ile Yıldırım’dan itibaren başlamış gibi gösterirler. Ancak, bu görüş yanlıştır. Zira, Osmanlı tarihinde ilk kez devletin kurucusu Osman Gazi, öz amcası Dündar Bey’i kendi eliyle okla vurup öldürmüştür.

Ayrıca, I. Murad tahta çıkınca kardeşlerinden Halil ve İbrahim Beyleri; oğlu Savcı Bey’i öldürtmüştür.

Osmanlı hanedanında “Nizâmı âlem içün (Âlemin düzeni için)” kardeş katilliğine, evlat katilliğine yasal bir içerik verilmesi Fatih Sultan Mehmed dönemindedir. Yıldırım Bayezid’in Yakup Çelebi’yi tuzağa düşürmek için düzenlediği hileyi, bir Osmanlı tarihçisi anlattıktan sonra, öldürülen şehzadenin cenazesiyle ilgili olarak da şunları yazar:

“Heman kim geldi, anı dahi babası gibi ittiler, oğluyla götürdüler, anları halli haline yetürdüler!”

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı gibi, I. Murad ile oğlu Yakup Çelebi’nin cenazeleri tahnit edildikten sonra, ikisi bir arada Bursa’ya götürüldü. İki cenazenin gizli taşındığı hakkında bir söylenti de vardır. Tabii, bu söylenti askerle halk arasında çok sevilen ve çok yandaşı olan Yakup Çelebi’nin dramatik akıbeti hakkında doğabilecek genel nefretten korkulmuş olduğunu gösterir. Nitekim, bir tarihçi bu konu da şöyle yazmıştır: “Ol gice askere ızdırap düştü!”...

Yakup Çelebi'nin bu dramatik sonu Batı edebiyatında bile yankılar uyandırdı. Örneğin, adı bilinmeyen bir Katalan yazar bu trajediden birkaç yıl sonra "La Historia de İacob Xalabin" adında tarihi bir roman kaleme aldı. Tarihçi Iogara'nın bir araştırmasına konu teşkil eden bu tarihi romanda yazar, Yakup Çelebi, I. Murad'm büyük oğlu ve veliahdı gösterilir ve Yıldırım Bayezid de kardeşini tuzağa düşürüp öldürerek hakkını zaptetmiş ve gaasıp şeklinde betimlenir.

I. MURADIN ÖLÜMÜ VE SONRASI

Osmanlı padişahı II. Murad'ın çok sayıdaki önemli özelliklerinden en önemlisi, Fatih Sultan Mehmed gibi bir cihan imparatorunun babası oluşuydu. Murad, 1402'te Amasya'da dünyaya geldi, 1451'de Edirne'de öldü. Babası I. Mehmed (Çelebi), annesi Dulkadiroğlu Suli Beyin kızı Emine Hatun'du. Birincisi 1421-1444, ikincisi 1446-1451 yıllan arasında olmak üzere iki kez saltanat makamına oturdu.

Murad, şehzadeliği sırasında 1417'de lalası Hamza Bey'in gözetiminde Amasya Sancak Beyliğine atandı. 1418'de babası ile birlikte çıktığı Anadolu seferinde ele geçirilen Samsun ve Canik yöresini de kendi sancağının topraklarına kattı. Murad, padişah olduktan sonra iki kez İstanbul'u kuşattı, Karaman dışında tüm Anadolu Beyliklerini Osmanlı yönetimi altına aldı ve Anadolu'da Türk birliğini yeniden sağlamış oldu. Rumeli'de de Macarlar ve Sırplar üzerine seferler açıldı. Macaristan istila edildi, Sırplar'm tamamen Osmanlı'ya bağlanması sağlandı. Ancak, kimi savaşlarda Osmanlı ordusu Haçlılar'a yenilince 1444'te Segedin Antlaşması imzalandı, Sırbistan, Eflak Macar egemenliğine geçti.

II. Murad, tahtı 14 yaşındaki oğlu II. Mehmed'e (Fatih) bırakarak Manisa'ya çekildi.

Osmanlı ordusunun son yenilgilerinden cesaret alan Papa, yeni padişahın çocuk ve de deneyimsiz oluşuna da güvenerek Türkler'i Avrupa'dan tamamen atmak gayretiyle bir Haçlı seferi daha düzenledi. Türkler'i daha önce yenmiş olan Hunyadi'nin komutasındaki Macar, Ulak ve öteki Hıristiyan güçlerden kurulu büyük bir ordu Tuna'yı geçip Varna'yı kuşattı. Tehlikeyi sezen vezirler hemen Sultan Murad'a koştular. II. Murad, bin bir kan pahasına yaratılan Türk varlığını korumak için derhal başkomutan olarak Osmanlı ordusunun başına geçip Varna'ya koştu. Yapılan büyük meydan muharebesinde Haçlılar dehşetli bir yenilgiye uğratıldı. "Ak Şövalye" diye ün kazanan Hunyadi bile canını zor kurtararak savaş alanından kaçtı. Tarih: Kasım 1444.

Murad, bu zaferin ardından oğlu II. Mehmed'i yine Edirne'de tahtta bırakarak Manisa'ya çekildi. Ancak, Yeniçerilerin ayaklanma girişimlerini önlemek için 1446'da ikinci kez Osmanlı tahtına geçti.

II. Murad, yine Hunyadi yönetimindeki Haçlı ordusunu Kosova'da ikinci kez yenip perişan etti.

II. Murad, 49 yaşındayken Edirne'de hayata gözlerini yumdu. Cenazesi, Bursa'da yaptırdığı Camiin bitişiğindeki türbesine gömüldü.

II. Murad orta boylu, açık alınlıydı ve gözleri çok hafif şehlaydı. Osmanlı padişahları arasında ilk kez Hicaz'a "surre" göndermek suretiyle Arap halkını Türkler'e yakınlaştıracak bir İslâm siyaseti izlemeye başlayan II. Murad, ayrıca Türk dili ve Türk tarihi açısından da büyük önem taşıyan işler yaptırdı. Telif ve çeviri olarak birçok Türkçe yapıt yazdıran padişah, Türk bilim adamlarını ve şairlerini korumakla, milli kültür hareketinin de öncülerinden biri oldu. Yazıcıoğlu Ali Efendi'nin Oğuz Türkleri'nin geleneklerini içeren "Tevârih i âli Selçuk"u; Molla Arif Ali'nin XI. yüzyıl Anadolu fetihlerine ilişkin "Danişmendnâmesi"; Şeyhî'nin Hüsrevi Şirini; Mercimek Ahmed'in "Kâbûsnâme" çevirisi gibi Türk dili tarihi açısından çok değerli kaynaklar II. Murad'ın buyruğuyla yazılmış Türkçe başlıca yapıtların bazılarıdır.

Bursa'da cami, medrese, imaret, hamam ve türbelerden oluşan Muradiye Külliyesi, Edirne'deki Üç Şerefeli Cami ve Ergene Köprüsü yaptırdığı başlıca ünlü mimarî yapıtlar arasında yer alır.

Bursa'da defnedilen son Osmanlı padişahı II. Murad'tır, O'ndan sonrakiler hep İstanbul'da defnedilmiştir.

— OOO—

ŞEHZADE KÜÇÜK AHMED'İN HAZİN SONU

II. Murad'm, tahta geçen Mehmed'in dışında beş oğlu daha vardı: Ahmed, Alaeddin, Hasan, Orhan ve Küçük Ahmed...

Bunlardan ilk dördü babaları sağken öldüklerinden, Mehmed, II. Mehmed olarak (Fatih Sultan Mehmed) tahta çıkacağı sırada bir tek şehzade Küçük Ahmed hayattaydı.

Şehzade Küçük Ahmed, 1451'de henüz kundaktaydı. En büyük ağabeyi Mehmed (Fatih) tahta çıkmak üzere Sancak Beyi olarak görev yaptığı Manisa'dan Edirne'ye gelir gelmez, ilerde belki saltanat iddiasında bulunarak taht kavgalarına yol açabilir düşüncesiyle kundaktaki kardeşi Küçük Ahmed'i boğdurttu. Şehzade Küçük

Ahmed’in tabutu, babası II. Muradın cenazesi ile birlikte Bursa’ya gönderildi. Küçük Ahmed, Bursa’da babasının türbesinde defnedildi.

Osmanlı'da taht kavgaları nedeniyle amca, evlat, kardeşlerin öldürülmeleri daha önceleri neredeyse bir gelenek halini almıştı. Fatih dönemiyle birlikte siyasî nitelikli idamlar yasal bir nitelik kazandı ve saltanat kavgalarını önlemek için "Kânûnnâmei Âli Osman"a gerekli madde konuldu.

FÂTİH KANUNNÂMELERİ

Fatih Sultan II. Mehmed'in hazırlattığı yasalar "Fatih Kanunnâmeleri" adıyla anılır.

Bunlar, Osmanlı tarihinde bilinen derlenmiş en eski yasalardır. Devlet yönetimiyle ilgili (siyasî, malî, hukukî) önemli düzenlemeleri içerir.

II. Mehmed, sadrazam Karamanlı Mehmed Paşa'yı o zamana kadar emirnameler, fetvalar ve fermanlarla yürütülen işleri düzenlemekle görevlendirdi. Bu düzenlemede zina, kavga, cinayet, hırsızlık ve benzeri suçlara verilecek cezalar gösterilirken reayanın (Osmanlı uyruğunun) hizmet ve mükellefiyetleri, ödeyecekleri vergiler, ileri gelen devlet yetkililerinin görevlerinin dereceleri ve ücretleri, saray teşrifatı ve törenleri ile ilgili ilkeler ayrıntılarıyla betimlendi.

Fatih Kanunnâmesi ayrıca devletin merkezî yapısını güçlendiren temel ilkelere de yer verdi. Buna göre, merkezî yönetimde sarsıntıya yol açan taht kavgalarına engel olmak amacıyla padişahlara kardeşlerini öldürme yetkisi tanındı. Bu durum, Kânuûnnâmei Âli Osman'da şöylesine bir madde ile ifade edildi:

"Ve her kimesneye evladumdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizâmı âlem içiln katlitmek (öldürmek) münasibdür (uygundur); ekseri ulema (bilginlerin çoğunluğu) tecviz itmişdûr (uygun görmüştür); ânınla âmil olalar."...

Bunun dışında, toprak düzeni ele alınarak çeşitli nedenlerle özel mülkiyet ya da vakıf durumuna getirilen devlet topraklan tımara dönüştürülerek Osmanlı hanedanına karşı güç oluşturabilecek sülalelerin ekonomik güçleri kırılmaya çalışıldı.

Osmanlı devletinin sonraki tarihi boyunca oluşan tüm kanunnâmelerinde Fatih Kanunnâmeleri kaynak olmuştur.

— OOO —

II. MEHMED'İN (FATİH) DRAMI!... VE CEM SULTAN Yıl 1451!..

18 Şubat Perşembe...

Osmanlı başkenti Edirne'de büyük bir üzüntü ve büyük bir sevinç bir arada yaşanmakta, güçlü Osmanlı padişahlarından II. Murad'm ölümü on gün kadar gizli tutulmuş, ülkeyi Veziriazam Candarlı Halil Paşa yönetmiş ve II. Murad öldüğünde Manisa'da olan veliaht Şehzade II. Mehmed, ikinci kez Osmanlı tahtına çıkmak üzere Edirne'dedir.

Cülus törenleri tamamlayıp tahta oturduktan sonra, sonradan "Fâtih" sanıyla ünlenecek olan II. Mehmed'in verdiği ilk iki emir şunlar oldu:

* Babam Murad Han'ın naaşı tez Bursa'ya götürülüp oradaki türbeye defnedile... Karındaşım Şehzade Ahmed öldürüle ve babam Murad Han ile birlik de o da Bursa'ya götürülerek aynı türbenin kenarına defnedile!

II. Mehmed'in tahta çıkar çıkmaz verdiği bu ilk iki emir derhal yerine getirildi.

Yirmi dokuz yıl padişahlık yapan II. Murad'm tahnid edilmiş naaşı Bursa'ya taşındı, günümüzdeki türbesinin bulunduğu yere defnedildi.

Yanı başındaki küçücük mezarda ise, henüz kundak çocuğu iken ağabeyi II. Mehmed'in emriyle öldürülen "Şehzade Küçük Ahmed" gömüldü...

Bu durum, ileride Batı kaynaklarında kendisinden "Mahomet II le Conquerant (Fâtih)", Osmanlı kaynaklarında ise "Muhammedi Sâni' diye anılacak olan Fâtih'in yaşadığı ilk "dram'dı belki de. Belki de, bu bir "özel dram" değil, Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren, bu tür siyasî idamların "yasal" ve "doğal" bir içerik almış olmasından, şehzadelerin saltanat çekişmelerine ve savaşlarına engel olmak için bir önlemdi. Fatih, saltanatını güçlendirmek için hayatta kalmış kundaktaki kardeşini öldürmekle yetinmesi; ilk işlerinden biri de babası II. Murad'ın kadınlarından, Sırp Kralı Georges Brankoviç'in kızı ve kendisinin de üvey annesi olan Mara Brankoviç'i Sırbistan'a, babasına yollaması oldu. O esnada elli yaşlarında bulunduğu söylenen bu Sırp prensesini, son Bizans İmparatoru Onbirinci Konstantinos Paleologos almak, ve böylelikle Osmanlı hanedanıyla bir tür sıhriyet kurup siyasal yönden bundan yararlanmak istemişse de prenses bu öneriyi reddetti.

II. Mehmed'in en radikal önlemlerinden biri tanesi ve en önemlisi de, yine şehzadeler arasındaki taht çekişmeleri ve savaşlarına engel olmak amacıyla, "Kânûnnâmei Âli Osman"a şu yolda bir madde (ünlü "nizâmı âlem maddesi" koydurtmak oldu:

* "... Ve her kimesneye evladumdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizâmı âlem için katlidilmek münâsibdür; ekseri ulemâ tecviz etmiştir, ânunla âmil olalar..."

Osmanlı devletinin selâmeti, yaşamı için padişahların kardeşlerini öldürmelerinin "doğal" ve "nizâmı âlem" için olduğunu, yasalara koyacak derecede gözü kara ve radikal bir devlet adamı olan ve insanlığa Yeni Çağ'ı armağan eden büyük Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed, 32 yıla yakın saltanat sürdü... Bu süre içinde bakınız neler yaptı?

2 imparatorluk, 14 devlet, 200 kent (kale) fethetti! Bilime ve sanata olağanüstü değer verdi, bilginleri ve sanatçıları koruması altına aldı.

— OOO —

RODOS'UN KUŞATILMASI

Büyük hükümdar Fatih Sultan Mehmed, 1481'de — aydınlatılamamış bir nedenle — yaşama gözlerini yummadan bir yıl önce Osmanlı güçleri Rodos adasını kuşattı. O sıralarda "Saint Jean Şövalyeleri" örgütünün elinde bulunan Rodos adası ile irili ufaklı bazı adalar, bu örgütün "Grand Maître" denilen "Üstâdı Âzam"ı "Pierre dAubusson de la Feuillade"ın yönetimi altındaydı. Bu dinsel, askeri ve de "masonik" örgüt, çeşitli Avrupa uluslarına mensup Haçlı şövalyelerinden oluşuyordu. Rodos kalesi, o dönemde dünyanın en korunaklı, en güçlü kaleleri arasında başta geliyordu.

Üstelik, Ada komutanı, Pierre, önceden kulağına geldiği için Osmanlı saldırısından önce her türlü savunma hazırlıklarını fazlasıyla yapmıştı. Ayrıca, saldın öncesi görüşme dönemi çok uzadığından, şövalyeler savaş hazırlıkları için bol bol zaman bulmuşlardı. Din perdesi altında bir haydutluk ve korsanlık ocağından başka bir niteliği olmayan, deniz ticaret ulaşımını kesen, zindanlarını sivil Türk tutsaklarıyla dolduran bu şövalye örgütünden Fatih'in istedikleri tutsakların değiştirilmesi, Türk hazinesine her yıl muntazam bir vergi ödenmesiydi.

CEM SULTAN SAHNEDE

Osmanlı ile Rodos şövalyeleri arasında barış görüşmelerinde Osmanlı tarafının başında Karaman Valisi olarak görev yapan, Fatih'in küçük oğlu Şehzade Cem Sultan'dı. Anadolu kıyılarında Rodos'un karşılarına gelen genç şehzade, bir ara Ada komutanına Dimitrios Sofianos adlı bir Rum delege gönderdi. Ancak, Rodos şövalyeleri, ellerinden geldiğince görüşmeleri uzatarak, savaş için hazırlık yapmayı yeğlediler. Dolayısıyla yapılan görüşmelerden herhangi bir sonuç alınamadı.

Gelgelelim, Cem Sultan Rodos şövalyeleriyle görüşürken Fatih'in casusları boş durmadılar. Rodos istihkâm ve öteki savunma yerlerinin çeşitli planları ele geçirilerek Osmanlı ordusuna iletildi. Ayrıca keşifler ve çeşitli askerî istihbarat tamamlandı.

Görüşmeler sonuçsuz kalınca, Türk ordusu harekete geçti.

Osmanlı donanması ilk olarak Rodos çevresindeki tüm küçük adaları bir bir ele geçirdi.

1480 yılının ilkbaharında Osmanlı donanması 160 dolayında savaş gemisiyle, güçlü toplarla donatılmış bir halde Gelibolu'dan hareket ederek 23 Mayıs 1480 Salı günü Rodos'a ulaştı!

Kuşatma başlamıştı!..

Osmanlı donanmasındaki 160 pare gemiye seçme birliklerden 100 bin kadar Türk askeri bindirilmişti.

Rodos kalesi, hem karaya çıkan Türk piyadeleri hem de denizden gemilerle tam bir kuşatma altına alındı... Türk gülleleri amansızca Rodos mevzilerini günlerce döğdü, lağımcılar, en uygun yerlerde büyük patlamalarla sızma harekâtı için uygun alanlar yaratmaya çalıştılar...

Rodos şövalyeleri, bitmek tükenmek bilmeyen Türk saldırıları karşısında önce direnç gösterdilerse de, giderek ne yapacaklarını şaşırıp umutsuzluğa düşmeğe başladı.

Kuşatma, fasılasız tam iki ay kadar sürdü...

Türk ordusunun genel saldırısı 28 Temmuz 1480 tarihinde yapıldı. Aynı tarihte, ilginç bir rastlantı, Türk ordusu İtalya'nın Otranto limanına girmeyi başarmıştı...

Rodos kuşatmasında, Türk gemilerinin salvo top ateşleri en sonunda etkisini tam olarak gösterdi; kalenin bir çok yerinde geniş gedikler açıldı ve en sonunda kalenin Yahudi mahallesi denilen surlara girilip burçlara Türk bayrağı dikildi.

Rodos kalesi en sonunda düşmüştü!

Ancak, tam bu sırada beklenmedik bir şey oldu. Kaleyi kuşatan güçlerin başındaki Mesih Paşa, geleneklere aykırı olarak Rodos'ta yağma yapılmayacağını ilan etti. Kalenin dışındaki askerler burçlardan içeri girmekten bu emir üzerine vazgeçtiler ve içeride kalanlar yardım görmediklerinden döğüşe döğüşe şehit düştüler..

Osmanlı güçleri Rodos kuşatmasında gerçekten ağır zayiat vermişlerdi:

9,000 şehit!

15.000 yaralı!

O sıralarda Kastamonu Valiliğinde bulunan eski Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa da şehit düşenler arasındaydı.

Askerlik ve teknik yönden Rodos kuşatmasının en önemli özelliği ise, dünyada ilk kez patlayıcı tahrip bombalarının kullanılması oldu.

Bu bombaların etkisinden kurtulabilmek için kalenin ve kiliselerin mahzenleri, bodrumları halk ve Rodos şövalyeleri tarafından sık sık sığınak olarak kullanıldı...

Osmanlı donanması, bu başarısızlıktan, sonra 3 Ağustos 1480 Perşembe günü, 2 ay 12 gün süren Rodos kuşatmasını kaldırarak geri çekildi.

Kuşatmanın komutanı Mesih Paşa ise bu başarısızlığından ötürü görevinden alınarak Gelibolu Sancak Beyliğine getirildi.

Rodos'un alınması için Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarına, 1522'ye kadar beklemek gerekecekti.

CEM SULTAN BABASI FATİH'İ KAYBEDİYOR

3 Mayıs 1481 Perşembe günü için, Türk tarihçileri ileride şöyle bir not düşecektir:

"Ortaçağ'a son veren, büyük Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'da Maltepe yakınlarında "Hünkâr Çayırı" denilen yerde, ikindi vakti Allah'ın rahmetine ve Türk milletinin sonsuz şükran ve minnetine kavuştu"...

Amacı ve ulaşacağı nokta belli bir oranda kuşkulu kalmış bir Doğu seferine çıkmak üzere 27 Nisan 1481 Cuma günü, o zamana kadar misli benzeri görülmemiş muhteşem toplarla donanmış 300 bin kişilik ordusunun başında, İstanbul'dan Üsküdar'a geçen Fatih Sultan Mehmed, orada rahatsızlanıp birkaç gün kaldıktan sonra, yola koyuldu ve Üsküdar ile Gebze arasındaki Sultan Çayırı, Tekfur Çayırı ya da "Hünkâr Çayırı" diye de anılan mevkide yeniden rahatsızlandı ve 3 Mayıs 1481 Perşembe günü ikindi vakti Allah'ın rahmetine kavuştu.

Fatih Sultan Mehmed, en güçlü belgelere göre 29/30 Mart 1432 Cumartesi/Pazar gecesi sabaha karşı dünyaya gelmiş olduğuna göre 49 yıl, 1 ay, 5 gün süren bir hayat yaşadı. Büyük Türk hükümdarının ölüm haberi üzerine geniş bir nefes olan Avrupa Hıristiyan dünyasının hemen tüm kiliselerinde "Allah'a şükür duaları" yapıldı.

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden (1453, 29 Mayıs) öldüğü güne kadar 27 yıl, 11 ay, 6 gün yaşadı. Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in damadıydı. Eşinin adı "Sitti Mükerreme" ya da "Mükrime Hatun"dur.

Fatih'in ölümüne neden olan hastalık Osmanlı kaynaklarında genellikle "es" geçilmekle birlikte "Gut" (Nikris ya da Damla da denir) hastalığından söz edilir. Sadece Âşıkpaşazâde "Tarih"inde bu konuda kuşkular uyandırabilecek ifadeler kullanır ve özellikle hekimleri suçlar. Fatih'in çağdaşı olan tarihçinin bu konuda nesir ve manzum olarak dedikleri aynen şöyledir:

"Vefatına sebep ayağunda zahmet vardı. Tabibler ilacımdan âciz oldular (ilaç bulamadılar). Âhir tabibler cem'oldular, ittifak ittiler, ayağından kan aldılar. Zahmet, ziyade oldu. "Şarâbı fariğ" virdiler; Allah'ın rahmetine vardı:

Tabibler şerbeti kim virdi Hân'e O Han içdi şarabı kaane kaane Ciğerün doğradı şerbet o Hân'ın Hemen dem zari itti yâne yüne Didi neyçün bana kıydı tabibler Boyâdûlar ciğeri canı kaane İsabet itmedil tâbib şarabı Tımarları kamu vardı ziyâne Tabibler Hân'a çok taksirlik itti Budur doğru kavil düşme gümâne" Âşık Paşazâde'nin "Şarâbı fariğ" dediği ilacın ne olduğu bir türlü anlaşılamadı... Akla gelen şu sorular çözülemedi: — Fatih neden "Şarâbı fariğ" denilen bu ilacı içince hemen can verdi?

* Tarihçi, niçin Fâtih'in ağzından hekimlerin kendisine "kıydıklarını" belirtmek gereğini duydu?

Tüm bu noktalar, yanlış ya da yararsız bir tedaviden şikâyet olabileceği gibi, kuşkulu bir ilaçla ilgili bir takım imâlar da akla gelebilirdi... Nitekim, bazı tarihsel kaynaklarda bu kuşkuları destekleyecek ifadeler yer almıştır...

Fâtih'in ölüm nedeni, günümüze kadar "tam bir kesinlik" kazanmış olmaktan ne yazık ki uzaktır...

Fatih Sultan Mehmed'e kadar tüm Osmanlı padişahları (Osman Gazi, Orhan Gazi, Murad Hüdavendigâr, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed, II. Murad) Bursa'da gömülü oldukları halde, Fatih'ten itibaren tüm Osmanlı padişahları (Vahdettin dışında) İstanbul'da defnedildiler.

Fâtih, fethettiği inanılmaz sayıdaki ülkeler ve kaleler hesaba alınırsa, tam anlamıyla bir "imparator"dur ve Osmanlı devleti, onun zamanında imparatorluk niteliğini kazanmıştır.

Fatih'in son seferini Mısır'daki Kölemenler üzerine düzenlediği sanılmaktadır. Nitekim yine onunla çağdaş olan tarihçilerden Dursun Bey, bu konuda şöyle der:

"Ciheti sefer (seferin yönü), tarafı Anadolu olduğu malûm olundu. Emma, Arab mı, Acem mi malûm olmadı"...

Bu sırada Cem Sultan'ın bir Osmanlı askeri gücünün başında Suriye yönüne doğru ilerlemeye başlamış olması, seferin o yöne olabileceğinin bir kanıtı olabileceği gibi, tarihçi Dursun Bey'in ima ettiği Akkoyunlular da akla gelebilir. Bu arada, bazı donanma hazırlıklarını göz önüne alarak seferin Rodos'a düzenlendiğini öne süren bazı Batılı kaynaklar da vardır.

Fatih Sultan Mehmed, 36 Osmanlı hükümdarı arasında en iyi yetişmiş, köklü öğrenim ve eğitim görmüş, entellektüel kişiliğiyle öne çıkmış rafine bir kişiliğe sahip olanların başta gelenlerindendir.

Büyük hükümdar, ana dilinden başka Eski Yunan, Latin, İtalyan, Fransız, Arap, Acem dillerine de vakıftı. Doğu ve Batı kültürünü birlikte edinmişti. Matematik ve felsefeye derin bir ilgi duyduğu, son Bizans tarihçileri tarafından dile getirilmiştir. Hayatı boyunca bilimi, bilginleri, şiiri, şâirleri sürekli korudu, onlara imkân ve ödenek sağladı ve bilgin ve sanatçıları çeşitli ülkelerden getirtip başkent İstanbul'da toplamaya çalıştı. Kendisi de şairdi. Şiirlerine "Avnî" mahlasını kullandı. "Divân"ı, Fâtih'teki Millet Kitaplığının "Ali Emirî" koleksiyonunda 305 noda kayıtlıdır (bir nüshası).

Fatih Sultan Mehmed'in bir kızı ile üç oğlu oldu...

Kızının adı "Gevher Han Sultan"dır. Gevher Han Sultan, bir ara Fatih Sultan Mehmed'e sığınıp Türkiye'de kaldıktan sonra, memleketine dönüp orda öldürülen Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey ile evlenmiş ve ondan Ahmed adında bir de oğlu olmuştur. Sonradan İkinci Bayezid'in kızı "Avni Şah Sultan" ile evlenen, yani dayısının kızını almış olan bu şehzade, İran'a gidip "Sultan Ahmed" adıyla Akkoyunlu imparatoru olmuştur.

Fatih'in oğullarından Şehzade Mustafa, babası hayattayken öldü. Sağ kalanlardan büyük oğlu Bayezid, babasının yerine padişah oldu...

Gelelim küçük oğlu Şehzade Cem'e...

Cem Sultan, ağabeyi ile müthiş bir saltanat kavgasına girişti...

Cem, kavgayı kaybetti ve gurbet illerde zehirlenerek öldürülüp, Osmanlı tarihine hazin bir anı olarak geçti...

Gerçi padişah II. Bayezid, babası Fâtih'in Kanunnâmesi'nde yer alan ünlü "Nizâmı âlem" kuralı gereği kardeşi Cem'i devletin bakâsı için kendisi öldürtmedi...

Bu görevi, onun adına Hıristiyanlar yerine getirdiler!

Cem'in de, ağabeyi Bayezid'in de babalarının ölümünden (1481), Cem'in zehirlenerek hayatını yitirdiği 1495 tarihine kadar, tam 14 yıl Cem olağanüstü maceralı ve "hızlı" bir yaşam sürdü... Şöyle ki:

Fatih'in büyük oğlu Bayezid 1447'de, şehzade Cem ise 1459'da dünyaya geldiğine göre, Bayezid, Cem'den 12 yaş büyüktü.

Fatih öldüğünde, büyük oğlu Bayezid "Eyâleti Rûm" ya da "Rûmiyei Suğra" denilen Amasya'da; küçük oğlu Cem Sultan da "Karaman Vilayeti" denilen Konya valiliği görevindeydiler.

Fatih'in sağlığında, güçlü bir söylentiye göre, zevk ve sefaya, hatta afyon içmeye tutkun olduğu iddia edilen Bayezid'i, büyük padişah fazla sevmezdi. Gene iddiaya göre, büyük şehzade yönetim işlerinde gevşek ve yeteneksiz olup her şeyi yakın arkadaşlarına, adamlarına bırakır durumdaydı. Hatta, bu nedenle babası sert bir emir gönderip onu uyarmış, şehzadeyi bu yollara yönlendirenleri cezalandırmış, bunun üzerine Bayezid kendisine hayli çeki düzen verip afyon tiryakiliğini de bırakmıştı.

Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir tür Anayasası demek olan "Kavânini Âli Osman"da, Osmanlı hanedanı için bir vesayet usulü belirtmemiş, sadece "Her kimseye ki evladumdan salatanat müyesser ola..." diyerek tahtın devlet erkânı ile ordunun tercih edeceği kişiye geçmesini istemişti. Fatih'in yukardaki cümlesi ise şu sözlerle son buluyordu: ". Nizâmı âlem için karındaşlarını katlitmek münâsiptir". Bununla da, dedesi Çelebi Mehmed döneminde olduğu gibi, taht kavgası yüzünden devletin tehlikeye düşmemesini sağlamak amacını gütmüştü. Böylece ortada tek bir şehzade kalacak ve kendisi rahatça tahtın sahibi olacaktı.

Gelgelelim bu düstur, ileride son derecede büyük facialara sebep olmuş ve örneğin padişah III. Mehmed, saltanata rakipsiz kalmak için, ileride anlatılacağı gibi, beşi yetişkin yaşta, 19 erkek kardeşini bir anda idam ettirmiş ve babası III. Murad'ın tabutunu 19 oğlunun tabutu izlemiş, iş bununla da kalmayarak, hamile oldukları anlaşılan yedi masum câriye, bir kayığa bindirilerek, ayaklarına ağırlık bağlanıp Kızkulesi açıklarında denize atılmak suretiyle daha ömürlerinin baharına doymadan yaşamlarına gaddarca son verilmişti...

Fâtih'in kendisinden sonra tahta Cem'in çıkmasını istediği bir çok kişi tarafından bilinmekteydi.

Cem, 22/23 Aralık 1459 Cumartesi/ Pazar gecesi sabaha karşı Edirne'de dünyaya gelmişti. Annesi, Çiçek Hatun'du. Kemalpaşazâde adlı tarihçinin anlattığına göre, o sırada zaten iki şehzadesi olan Fâtih, bu üçüncü oğlunun doğumundan pek memnun kalmadı, ve hatta bir seferinde kızıp beşiğine bir tekme atarak onu yere yuvarladı. Cem, bu sırada kendinden geçip bayıldı, bu yüzden de gözleri hafif şehlâ kaldı...

Gelgelelim, yıllar geçtikçe bilgisi, zekâsı, yürekliliği ve üstün yönetim yeteneğiyle Cem, babasının gözüne girdi ve her haliyle ağabeyinden üstün olduğunu kanıtladı. Fatih Sultan Mehmed'in son veziriazamı Karamanlı (Karamanı) Mehmed Paşa da, özellikle Karaman Sancak Beyi bulunduğu sıradaki icraatından dolayı, Cem'i çok takdir etti ve ona sevgiyle bağlandı. Bu nedenle padişaha her fırsatta Cem lehinde telkinlerde bulunurdu. Kavânini Âli Osman onun zamanında hazırlandı, taht ve taç için bir veraset usulü belirtilmemişse de Karamanlı Mehmed Paşa'nın etkisiyle yine de Cem'e bir şans tanındı. Örneğin, Kanunnâme'de Bayezid'ten hiç söz edilmezken Cem'in adı, bir yerde "Vârisi taht" (Tahtın vârisi) olarak geçer.

Cem Sultan mavi gözlü, uzun kirpikli, çoğunlukla sola doğru büktüğü dudakları kalınca, babası gibi doğan burunlu, kulakları ve çenesi küçük, kafası büyük, tenine yakın kesilmiş burmalı sakallı, topluca, uzun boylu, sağlam yapılı, çok güçlü kuvvetli, ata binmekte ve her türlü silâhı kullanmakta gayet usta, çok sevimli ve

gayet yakışıklı bir görünüme sahipti. Konuştuğu zaman güleç yüzlü, ancak vakar sahibi olup herkese sevgi kadar saygı da telkin ederdi. Kızdığı zamanlarda sesi sertleşir ve tizleşir, ancak her zaman öfkesini dizginlemeyi bilirdi. Fazlaca iştahlı olup çok yemek yer, özel olarak kokulandırdığı içkisinden pek çok içerdi. En tercih ettiği yemekler, babası Fatih Sultan Mehmed gibi tüm deniz ürünleri, özellikle Istakoz, pavurya, karides, kalamar ve midye idi. Her türlü meyveye, taze olması kaydıyla çok düşkündü. Su içtiğinde içine çok az miktarda şeker koydururdu.

Cem, sıcağa, soğuğa, açlığa, yorgunluğa ve uykusuzluğa, kısaca her türlü güçlük ve meşakkate karşı çok dayanıklıydı. Sıcak suda yıkandıktan sonra soğuk suya dalar ve denizde gayet iyi yüzerdi. Dindar ve sofu olup İslâm şeriatine karşı çok saygılıydı. Bir yerde durmayacak kadar tez canlı ve sinirlice olup yatacağı evin bütün odalarını dolaşır, çoğunlukla taraçada karar kılar ve yazları açıkta yatmayı yeğlerdi. Edebiyata, şiire çok düşkündü. Valilik yıllarında iyi yönetimiyle kısa zamanda halkın sevgisini kazanmayı bildi. Bayındırlık çalışmalarına önem vererek Larende'de kervansaray, cami, bedesten ve çarşı yaptırdı. Çevresinde lalası Gedik Ahmed Paşa, Frenk Süleyman, Hatipzâde Nasuh, Deftardar Ahmed gibi kişilerin yanı sıra İtalyan ve Rum kökenli bilginler de bulunmaktaydı.

Edebiyatla uğraşanları kollayıp yanına alan Cem'in çevresinde "Cem Şâirleri" denilen bir şairler halkası oluşmuştu. İlerde gurbete düştüğünde de kendisinden ayrılmayan bu sanatçılar Sadî, Sahaî, Haydar, Kandı ve Lailî idiler.

Cem, ülke yönetimi için çocuk yaşta kollan sıvadı. Daha doğrusu kollan "sıvatıldı" ve henüz on yaşındayken Kastamonu Sancakbeyi oldu. Ona sevgisi giderek çoğalan babası, ertesi yıl sünnet ettirmek için kendisini İstanbul'a getirtti ve bu münasebetle çok parlak sünnet düğünü düzenlendi.

OTLUKBELİ ZAFERİ VE....

1473 yılı Ağustos ayının 11. Perşembe günü Fatih'in başında bulunduğu Osmanlı ordusu, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın ordusunu Otlukbeli'nde tam ve kesin bir yenilgiye uğrattı.

Otlukbeli ya da "Başkend" denilen mevki, Erzurum'un Tercan Ovası'nda ve "Üçağızh" diye bilinen yer yakınlarındaydı. Bu büyük meydan savaşında Fatih Sultan Mehmed, Osmanlı ordusunun merkezindeki kuvvetlere komuta ediyordu.

Ordunun sağ cenahında sonradan İkinci Bayezid adıyla Osmanlı tahtına çıkacak olan Şehzade Bayezid ve sol cenahta da Karaman Sancakbeyi olan küçük kardeşi Şehzade Mustafa askerlere komuta ediyordu. Şehzade Bayezid'in maiyetinde Gedik Ahmed Paşa, Şehzade Mustafa'nın maiyetinde Anadolu Beylerbeyi Davud Paşa vardı. Karşı tarafta merkeze bizzat Uzun Hasan (Osmanlı kaynaklarında "Hasanı Tavil" ya da "Hasanı Diraz" diye de geçer ve her ikisinin anlamı da "Uzun Hasan'dır".) komuta ediyordu. İki hükümdar karşı karşıyaydı. Hasan'ın sağ cenahında küçük oğlu Zeynel Bey, sol cenahında da büyük oğlu Uğurlu Mehmed Bey yer almışlardı.

Silâh ve manevra üstünlüğü sayesinde savaştan Osmanlı güçleri galip ayrıldılar. 50 bin kadar Akkoyunlu savaşçısı öldü, Uzun Hasan ise ancak kaçarak canını kurtarabildi.

Fatih ve iki oğlu Bayezid ile Mustafa Otlukbeli savaşma katılırken, 14 yaşlarındaki Cem Sultan merkezde, İstanbul'da bırakılmıştı. O sırada Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yakın adamları, casusları özellikle savaşın hemen öncesi ortalıkta dolaşarak mânevi direncini kırabilecek her türlü söylenti ve yalan haberi yaymak için uğraş veriyorlardı. Bir ara, İstanbul'a 40 gün kadar seferdeki Osmanlı ordusundan hiçbir haber gelmedi, bunu fırsat bilen Uzun Hasan'ın adamları, Osmanlı ordusunun yenildiği ve Fatih'in Sonunun ne olduğunun bilinmediği haberini yaydılar. Bu uydurma söylenti Cem Sultan'a kadar ulaşmıştı. Cem'in etrafındakilerden bazıları ona şöyle dediler:

* Şehzadem, ne dursun? Kardeşlerin uzaktadır. Saadetle tahta çık, otur! Bütün memleket sana biat eder. Bu fırsat bir daha ele geçmez!

Babasının beklenmedik bir felâkete uğramış olabileceğine pek de inanmamakla beraber, çocuk yaştaki şehzadenin içinde bir saltanat hırsı uyandı. Hemen yanındaki devlet adamlarının ve Başkent İstanbul'a muhafız olarak bırakılan askerlerin komutanlarından sadakat yemini istedi. Ancak, tam o esnada Fatih Sultan Mehmed'ten haber geldi... Osmanlı ordusu Otlukbeli'nde Uzun Hasan'ın ordusunu darmadağın etmiş, Fatih büyük bir zafer kazanmıştı!

Bu haber, elbette şehzade Cem'in saltanat hevesinin kursağında kalmasına neden oldu...

Fâtih, İstanbul'a döndükten çok kısa süre sonra kendisinin gaybubetinden olup bitenleri bir bir öğrendi. Gelgelelim, çok sevdiği şehzadesi Cem Sultan'ı cezalandırmaya gönlü yetmedi, onu hemen sancağına yolladı ve bu işe kalkışanları yakalatıp idam ettirdi.

Fatih Sultan Mehmed'in saltanat yıllarında giriştiği önemli işlerden biri de toprak reformu idi. Mülk topraklan bir bir devletleştirilip Osmanlı ordusunun büyük süvari gücünü oluşturan has, timar ve zeamet sahiplerine "Dirlik" olarak veriliyordu.

Cem de bu işe taraftardı. Ve reformu sancakbeyliği yaptığı Karaman'da üstün bir başarıyla uygulayarak babasının gözüne girmişti. Fatih'in, bu reform ile tamamen ortadan kaldırıp tasfiye etmek istediği Osmanlı toprak ağalan, öbürü ise, ordunun süvari gücü artıp geliştikçe saygınlıklarının yiteceğini düşünen Yeniçeriler idi... İşte bu yüzden, toprak ağaları ve Yeniçeri ocağı, toprak reformuna pek taraftar olmayan büyük Şehzade Bayezid'i tutuyorlardı. Nitekim, reformun henüz uygulanmadığı yerlerdeki toprak ağalan ile toprakları ellerinden gitmiş olanlar, Amasya'da Şehzade Bayezid'in çevresinde toplanmakta gecikmemişlerdi. Bunlar, Yeniçeri Ocağı ile de gizlice ilişki kurup haberleşiyor ve şehzadeye bu reformun durdurulmasını, hatta o âna kadar uygulanan reformların iptali için telkinde bulunuyor, buna karşı babası Fatih'in sevgili küçük oğlu ve reformun ateşli taraftar ve uygulayıcısı olup taç ve tahtta da büyük rakibi durumundaki Cem Sultan'a karşı kendisini sonuna dek destekleyeceklerini vadediyorlardı... Bayezid, en sonunda, bir gün tahta çıktığı takdirde bütün isteklerini yerine getireceğine dair hem onlara hem de onlar aracılığıyla Yeniçeri Ocağı'na kesin güvence verdi.

Ve en sonunda emri Hak vâsıl oldu ve büyük hükümdar Fatih Sultan Mehmed hayata gözlerini yumdu...

O sırada Amasya'da Sancakbeyi olan Bayezid 34, Karaman'da Sancakbeyliği yapan Cem Sultan 23 yaşındaydı...

Babasının hayattan ayrıldığı güne kadar Cem Sultan'ın çevresinde annesi Çiçek Hatun, dayısı Ali Bey, defterdarı Ahmed Bey, musahibi Sadi Bey, kapıcıbaşısı Sinan Bey, Çeşnigiri Ayaş Mehmed Bey, Sofu Hüseyin, Haydar ve Celâl Beyler; şair Şâhidî, Sürmeli Ağa gibi dönemlerinde bilim sanat, maliye, yönetim konularında ün yapmış, seçkin bir kadro bulunuyordu. Böylelikle Cem hem gerektiği gibi iyi bir şekilde yetişiyor, hem de başında bulunduğu eyâleti (Karaman) kusursuz bir şekilde yönetmenin üstesinden geliyordu. Bu arada çok sevdiği bir kadını nikâhına almış ve ondan "Oğuzhan" ve "Murad" adlı iki şehzade

dünyaya gelmişti. Bu iki şehzadeden yaşça büyük olan Oğuzhan'ı, Osmanlı saray geleneklerine uygun olarak, bir tür rehine şeklinde İstanbul'a, saraya göndermişti.

SALTANATA İKİLİ ÇAĞRI!..

Fatih Sultan Mehmed ölür ölmez devlet önde gelenleri büyük şehzade (veliaht durumundaki) Bayezid'i saltanata davet için saray kapıcıbaşılarmdan Leylek (ya da Keklik) Mustafa'yı derhal Amasya'ya doğru yola çıkardı. Oysa, o sırada sadâret makamında bulunan Fatih'in son Veziriazam'ı Karamam (Karamanlı) Mehmed Paşa, küçük şehzade Cem'in yandaşıydı. Bu nedenle, Bayezid yandaşları Keklik Mustafa'yı Amasya'ya yollarken Cem yandaşları da Konya'ya bir ulak (haberci) yolladılar.

Bayezid'i ayrıca Yeniçeri Ocağı da tutuyor, tahta Fatih'ten sonra onun geçmesini istiyordu.

Veziriazam Karamam Mehmed Paşa, Fatih'in ölümünü, tahta bir an önce çıkmasını istediği Cem duruma hâkim oluncaya kadar, özellikle Yeniçeri Ocağı'ndan gizlemeye karar verdi. Paşa, bir otorite boşluğunun doğmasını da böylelikle önlemek amacındaydı. Bunun için Fatih Sultan Mehmed'in naaşım, dört bir yanı kapalı bir araba ile İstanbul'a yolladı ve padişahın tedavi için saraya döndüğü haberini yaydı.

Karamanî Mehmed Paşa, Konya'daki Cem'in İstanbul'a, Amasya'da bulunan Bayezid'den önce gelip tahta oturmasını daha olası görmekteydi.

Gelgelelim, işler Karamanî Mehmed Paşa'nın tasarladığı gibi gitmedi. Yeniçeriler, her şeyi hesaba katmış, önlemlerini alarak İstanbul'a giden tüm yolları tutmuşlardı. Nitekim, Karamanî Mehmed Paşa'nın adamını yakalayıp Cem'e götürmekte olduğu "tahta çağrı mektubu"nu ele geçirmeyi başardılar. Yeniçeriler derhal İstanbul'a akın akın geldiler; eski Veziriazam îshâk Paşa'nın tahrik ve yönlendirmesiyle Karamanî Mehmed Paşa'nın konağı yağmalandı ve Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa, şehit edildi... Paşa, Yeniçerilerin parçalayıp öldürdükleri ilk sadrazam sayılır. Artık duruma eski Veziriazam İshak Paşa ve damadı Gedik Ahmed Paşa tamamen hâkim olmuşlardı.

Öte yandan Keklik Mustafa at degiştire degiştire, yıldırım hızıyla ilerleyip Amasya'ya ulaştı ve "saltanata çağrı mektubu"nu şehzade Bayezid'e teslim etti...

Bayezid, dört gün içerisinde tüm hazırlıklarını tamamlayıp, kendisine sadık adamları ve oldukça kalabalık bir muhafız birliği ile yola çıkarak dokuz gün süren yolculuğun ardından İstanbul'a ulaştı.

Cem Sultan ise, olup bitenleri haber aldığında, bir bakıma artık iş işten geçmiş gibiydi. Ancak o, saltanata bir kez gözünü dikmişti ve bu kararından kolay kolay vazgeçecek bir karakter yapısına sahip değildi...

İş, artık iki şehzade arasındaki "taht kavgasına kalmıştı... Saltanat, ya Bayezid ya da Cem'e müyesser olacaktı...

PORFİRO GENETOS

Bayezid, babası Fatih daha şehzade iken dünyaya gelmiş bulunuyordu; Cem Sultan ise, babası padişah iken, hükümdar iken, saltanatta, tahtta iken dünyaya gelmiş bir "porfiro genetos" yani "Hükümdar sarayında doğan" idi... Üstelik Osmanlı Kanunnâmesinde adı "Vârisi mülk" (Mülkün varisi) olarak açık açık zikredilmişti. Cem, tüm bunlara dayanıp kendisine sadık olanlara da güvenerek saltanat davasını sürdürmeye kesin karar verdi... Üstüne üstlük, Bayezid daha İstanbul'a ulaşmadan, duruma hâkim olan Bayezid yanlısı İshak Paşa, Bayezid İstanbul'a gelinceye kadar İstanbul'da bulunan oğlu ve Fatih'in torunu Şehzade Ebul Hayr Mehmed Korkut'u "Saltanat naibi" olarak tahta çıkartmış, Cem'in oğlu Oğuzhan'ı bu konuda aklına bile getirmemişti. Oysa, o sırada o da saraydaydı...

Olaylar hızla gelişti...

20 Mayıs 1481 Pazartesi günü, Osmanlı kaynaklarında adı "Sultan Bayezid Hânı Sânî" ve sofuluğundan dolayı "Bayezidi Velî' diye geçen II. Bayezid Osmanlı tahtına oturdu...

21 Mayıs 1481 Salı günü ise, İstanbul'a getirilinceye kadar 19 gün bekletilen Fâtih'in naaşı, büyük bir törenle kendi camiinin avlusuna (bugünkü yerdeki türbesi) defnedildi. Tabutunun altına ilk önce oğlu ve halefi II. Sultan Bayezid ile vezirler girdiler. Bu münasebetle resmi yas ilan edildi ve yas giysileri giyildi. Fatih Sultan Mehmed'in cenaze namazını "Şeyh Vefa" adıyla tanınan büyük din adamı, bilgin, Konyalı "Şeyh Muslihiddin Mustafa" kıldırdı. Günümüzdeki "Vefa" semti, adını işte bu din büyüğünden almıştır.

CEM SULTAN DA HAREKETE GEÇİYOR

Bu arada Cem Sultan da boş durmadı... Etrafına seçkin savaşçılardan dört bin kişilik bir ordu toplayarak Konya'dan 8 Mayıs 1481 Salı günü Konya'dan Bursa'ya doğru yürüyüşe geçti. Bu durum karşısında İstanbul'da Bayezid ve Yeniçeri Ocağı büyük bir telaşa kapıldı. Bursa'nın savunulması için Ayaş Paşa komutasındaki iki bin kişilik bir yeniçeri ordusu hemen Bursa'ya gönderildi. Cem Sultan ise, İnegöl üzerinden Bursa'ya doğru yürüdü ve kent varoşlarına vardığında emirlerinden Gedik Nasuh Paşa'nın komuta ettiği askerî güç ile, Ayaş Paşa komutasındaki İstanbul kuvvetleri arasında "29 Mayıs 1481 Salı günü şiddetli bir çatışma oldu. Ve Cem'in kuvvetleri kesin bir zafer kazanarak Bursa'ya girdi...

Bursa'da hemen Cem Sultan adına hutbe okundu ve hemen sikke basıldı. Cem'in kestirdiği sikkelerden günümüze kadar ancak 4 adet gümüş sikke kalabilmiştir. Bu sikkelerin dördünde de yer adı olarak "Bursa" kelimesi ve tarih olarak da 886 (1481) rakamı yer alır. Cem'in bu sikkelere yazılı unvanı ise şöyledir:

"Cem İbni Sultan Muhammed Hân"...

Ancak, Cem, tüm yurda egemen olamadığı için Osmanlı padişahları arasına girmesi elbette söz konusu olmadı. Onun Bursa'da ilan ettiği saltanatı da ancak 18-20 gün kadar sürdü.

SELÇUK HATUN

Selçuk Hatun, Çelebi Mehmed'in kızı, II. Murad'ın kız kardeşi, Fatih Sultan Mehmed'in halası, II. Bayezid ve Cem Sultan'ın büyük halaları, Varna savaşında şehid olan Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa'nın eşi idi. Bu yaşlı kadın, Cem Sultan ile Bayezid arasında, Selçuk Hatun ile Molla İlyas ve Şükrullah Oğlu Ahmed Çelebi'den kurulu bir heyeti Cem Sultan İstanbul'a göndererek II. Bayezid'e Anadolu ve Rumeli olarak devletin ikiye ayrılmasını, kendisinin Anadolu, ağabeyinin ise Rumeli'de hüküm sürmesini önerdi.

Ama, II. Bayezid "Lâ erhâme elmülük", "saltanat konusunda kardeşlik düşünülemez" gerekçesiyle bu öneriyi şiddetle reddetti. II. Bayezid, zaten Bursa'yı işgal eden kardeşine karşı İstanbul'da hemen 20 bin kişilik güçlü bir ordu toplamıştı.

YENİŞEHİR'DE TAM 7 SAAT SÜREN KANLI BİR SAVAŞ!..

II. Bayezid ordusunun başına geçerek İstanbul'dan Bursa üzerine yürüdü... 20 Haziran 1481 Çarşamba günü iki tarafın ordusu Yenişehir Ovası'nda, Göksu

Irmağı'nın sağ yakasında karşı karşıya geldiler... Şiddetli ve kanlı çarpışmalar sabah saat 05.00'ten, öğle 12.00'ye kadar tam yedi saat sürdü. II. Bayezid'in kuvvetlerine bizzat padişah değil o sırada Otranto'dan gelip Yenişehir önlerinde padişaha katılmış bulunan Gedik Ahmed Paşa'nın komuta ettiği sonradan öne sürüldü. Cem Sultan'ın ağır bir şekilde yenilmesinin ilk nedeni, karşısında kendi kuvvetlerinden on misli fazla askeri bulunuşu ve Lalası Astinoğlu Yakup Beyin İshak Paşa'dan yüz bin akçe rüşvet olarak Cem'e ihanet edip karşı tarafa geçişi gösterilir. Sultan Cem ve çoğu Türkmen-Yörük süvarilerinden oluşan kuvvetleri öğleden sonra dağıtılınca Cem ve sadık adamları büyük bir sür'atle Eskişehir üzerinden ailesinin bulunduğu Konya'ya çekildi ve 25 Haziran Pazartesi günü Konya'ya ulaşabildi. Bu arada Cem Sultan bir atın tepmesi sonucu sol bacağından ciddi bir şekilde yaralanmıştı.

Cem, büyük bir maddî ve manevî çöküntü içinde kalmıştı... Mutlaka bir şeyler yapması, kendisi ve ailesi için mutlaka bir çıkar yol bulması gerektiğini düşünüyordu.

Sonunda karar verdi:

İlk etapta Bayezid'in kendisini izlemesine fırsat veremeyecek, Konya'dan uzaklaşacaktı... Nitekim, II. Bayezid, "Cem Sultan"ı tam bir "gaile" olarak görmekteydi ve onu ortadan kaldırmaya kesin kararlıydı.

Cem Sultan Konya'da üç gün kaldıktan sonra II. Bayezid'in güçlü bir ordunun başında Konya'ya doğru hareket ettiğini öğrenince annesi Çiçek Hatun ile eşini, kızlarını, küçük Şehzade Murad'ı, câriyelerini, kırk kişilik sadık maiyetini, muhafızlarını ve hazinesini alıp kendisini gerçekten çok seven halkın gözyaşları, hıçkırıkları arasında, hasta ve yaralı olarak kentten Adana'ya doğru yola çıktı.

Adana'da Ramazanoğullan'na kısa bir süre konuk olduktan sonra 400 kişiyi bulan maiyeti ile birlikte Mısır Kölemen sultanlarının yönetimindeki Suriye'ye geçip 19 Temmuz Perşembe günü Halep'e ulaştı. Cem, Halep'te olsun, gittiği öteki yerlerde olsun hep halkın sevgi tezahüratı ile karşılaşıyordu.

Halep'te fazla durmadı; Hama, Humus, Baalbek, Şam, Kudüs, Gazze üzerinden en sonunda Kahire'ye ulaştı.

CEM SULTAN İZLENİYOR

Öte yandan, II. Bayezid, "Cem Sultan olayı"nın giderek daha büyüyeceğini, başına olumsuz işler açabileceğini önceden sezmişti... II. Bayezid, Cem'in yerine oğlu Şehzade Abdullah'ı Karaman Sancak Beyi yaptı. Hemen ardından Gedik Ahmed Paşa'yı Cem Sultan'ı izlemekle görevlendirdi. Ancak, Gedik Ahmed Paşa, Cem'e yetişmeyi başaramadı...

— OOO —

CEM SULTAN KAHİRE'DE COŞKUYLA KARŞILANIYOR

Cem, Kahire'ye doğru ilerlerken Mısır'ın başında El Melik ül Eşref Seyf üd din Kaytbay bulunuyordu. Mısır ve Suriye sultanlığına "Memlûk" ya da "Kölemen" denilmesinin nedeni, Eyyûbîler'den sonra onların hizmetinde asker olarak bulunan Türk ve Çerkez kölelerin, en sonunda devleti ele geçirip egemen olmalarıdır. Bunlar ikiye ayrılıyordu. Türk kökenli Kölemenler'in kışlası Nil ırmağının üzerindeki Ravza adasındaydı ve bu nedenle Türkler'e "Bahriyyûn" deniliyordu.

Genellikle "Çerakise" denilen öteki zümrenin kışlası ise Kahire kalesi içinde yer aldığından bunlara da "Burciyyûn" denirdi. Bununla birlikte Çerkezlerin içinde çok sayıda Türk de mevcuttu. "Kaytbay" işte bunlardandı. Saltanat babadan oğula geçmekle birlikte genellikle orduya dayanan komutanlar tarafından saptanmıştır. Mısır'dan başka Filistin ve Suriye de bunların egemenliğindeydi. Mısır Sultanları ile Osmanlı padişahları arasındaki ilişkiler I. Murad döneminde başlamış, özellikle Yıldırım'ın saltanat yıllarında başlayarak dostane bir biçimde geliştikten sonra Fatih döneminde bu iki büyük devlet arasında sıkışıp kalmış bulunan Dulkadiroğulları'nın çıkardıkları bunalım ve Hicaz su yolları sorunu nedeniyle bozulmuş, Osmanlılar'a karşı Akkoyunlular'la birleşen Mısır Sultanı Kaytbay Anadolu'da olup bitenleri büyük bir dikkatle izlemeye başlamıştı. Fatih döneminde iki taraf arasında sık sık şiddetli muharebeler cereyan etmişti.

Cem Sultan'ın, iki taraf arasındaki gergin bir dönemde Kahire'ye sığınmak durumunda kalması, elbette Sultan Kaytbay bakımından iyi bir fırsat ve avantajdı.

Nitekim, Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Cem Sultan, Kahire'de parlak törenlerle karşılandı. Halk, ona kente girişinden itibaren coşkun tezahüratta bulundu. Kahire caddeleri baştan aşağı donatıldı. Sultan Kaytbay, Cem'i sarayının kapısında bizzat karşıladı ve onu kucaklayarak şöyle dedi:

* Sen oğlumsun, gamkîn (tasalı) olma!

Kahire'de Sultan Cem ve maiyetindekilere kalmaları için mükellef bir saray tahsis olundu... Tarih 26 Eylül 1481, günlerden Çarşamba idi...

— OOO —

CEM SULTAN HACCA GİDİP GELİYOR

Osmanlı şehzadeleri arasında Hac farizasını yerine getiren tek şehzade Cem Sultan oldu...

Cem, gerçekten dini bütün bir Müslümandı, ama kesinlikle bir yobaz, yeniliklere, çağdaşlığa kapalı bir insan değildi.

Cem, Şubat 1482'de Hac farizasını yerine getirdikten sonra Mısır'a dönerken Mekke'de Hasan İbni Mahmûd Bayatî adındaki bir Türk bilginiyle tanıştı. Bu bilgin, Osmanlı soy kütüğünü, Oğuz Han'a kadar çıkaran "Câm-ı Cem-âyîn" adlı ünlü yapıtını Cem Sultan'ın emri ile çok kısa bir süre içinde tamamladı. Basılı nüshası beş sayfa tutan bu yapıt 1913 tarihinde İstanbul'da Ali Emirî tarafından yayımlanacaktır.

Cem Sultan, Kahire'ye döner dönmez Osmanlılar'a komşu beyliklerden Karamanoğlu Kasım Beyle Ankara Sancak Bey'i Mehmed ve de, o sırada Karaman ve Konya Ereğli'sinde kışlayan Gedik Ahmed Paşa'nın maiyetinde bulunan bazı komutanlardan "çağrı mektubu" aldı... Ondan, ülkesine dönmesi ve saltanatı II. Bayezid'ten alarak Osmanlı tahtına çıkması, bu konuda kendisine gereken her türlü yardımdan emin olması isteniyordu. Ancak, sonradan ortaya çıkan çok güçlü söylentilere göre, talihsiz şehzade Cem Sultan'a gönderilen bu "çağrı mektupları"nın çoğu sahte idi ve tüm amaç onu tuzağa düşürmek için Anadolu'ya çekip ortadan kaldırabilmekti...

Tüm bunlara rağmen Cem Sultan talihini ikinci bir kez daha denemek için Kahire'den ayrılıp Anadolu'ya hareket etme kararını aldı...

SULTAN CEM SALTANAT İÇİN GENE ANADOLU YOLLARINDA

Cem Sultan Kahire'deki bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra, aldığı o çoğu sahte "çağrı mektupları"na uyarak 1482 yılının Mart ayının 26. Sah günü Kahire'den Anadolu'ya doğru yola çıktı.

Memluklu Sultanı Kaytbay kendisine hem para yardımında bulunmuş hem de bir miktar asker vermişti. Mısır Sultanı'nın Osmanlı şehzadesine verdiği paranın toplam altmış beş bin duka altını olduğu belgelenmiştir.

Cem Sultan ve maiyetindekiler 6 Mayıs 1482 Pazartesi günü Halep'e ulaştı. Karamanoğlu Kasım Bey ile Ankara Sancakbeyi Mehmed Bey (ikisinin de yolladıkları 'çağrı mektubu' sahte değildi) Halep'de Cem'i karşıladılar...

Cem ve onu karşılayanlar, kalabalık bir maiyetle 12 gün sonra Adana'ya ulaştılar. 14 Mayıs 1482'de Cem Sultan ile Karamanoğlu Kasım Bey arasında bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmaya göre, Cem Sultan onun yardımıyla tahta çıktığı takdirde Karamanoğlu Kasım'a topraklarını geri verecek, Kasım Bey de ona tâbi bir beylik olmayı kabul edecekti.

Ve 19 Mayıs Pazar günü Adana'dan (O dönemde Adana Ramazanoğullan'nm Beylik merkeziydi) hareket ederek Osmanlı hudutları içerisine girdiler.

II. BAYEZİD DE BOŞ DURMUYOR

Hemen hemen aynı tarihlerde II. Bayezid, Osmanlı ordusunun başında Anadolu'ya geçmiş ve Aydos ovasında karargâh kurmuştu. Anadolu'daki Gedik Ahmed Paşa'nm maiyetinden kimi beylerin Cem Sultan'a katılmaları ve Cem'in Kapıcıbaşısı Sinan Bey'i Adana'dan Gedik Ahmed Paşa'ya yollayıp anlaşma girişiminde bulunması, padişahı Gedik Ahmed Paşa hakkında kuşkuya düşürmüştü. Bu yüzden, Gedik Ahmed Paşa'ya Konya valiliği yapan şehzadesi Abdullah'ı derhal Afyonkarahisarı'na göndermesini, kendisinin de ona katılmasını emretti. Bir yandan da Cem'i karşılamak için tüm hazırlıkların tamamlanmasına nezaret etmekteydi.

KONYA KUŞATMA ALTINDA

27 Mayıs tarihinde Cem Sultan ve Karamanoğlu Kasım Bey'in kuvvetleri Konya'yı kuşatma altına aldı. Bu kuşatmadan önce Cem'in komutanlarından Ankara Sancakbeyi Trabzonlu Mehmed Bey, Ankara'da bulunan çocuklarını ve ailesi efradını almak için bin kadar atlı ile Ankara kalesine gittiyse de ailesinin oradan alınıp topluca İstanbul'a götürüldüğünü anladı ve kaleye giremedi. Üstelik Bayezid'in kuvvetleriyle yaptığı çarpışmada yenilerek öldü. Öte yandan Konya'daki Osmanlı kuvvetleri de Cem'in kuşatmasına karşı şiddetli bir direniş gösteriyordu.

II. Bayezid'in ordusu başında Aydos Ovası'ndan Konya'ya yürüdüğünü haber alan Cem Sultan, hemen Konya kuşatmasını kaldırdı. Cem ve Karamanoğlu Kasım Bey Ankara'ya gittiler. II. Bayezid'in öncü güçleri, onları izlemeye çalıştılarsa da bunu başaramadılar...

BARIŞ GÖRÜŞMELERİ

Cem Sultan ve Karamanoğlu Kasım Bey Ankara kalesinden ayrılarak 17 Haziran 1482 tarihinde Karamanoğulları'nın egemenliğinde bulunan Taşeli'ne gittiler... Bu durum karşısında, işi daha fazla büyütüp devletin başına yeni gaileler açılmasını istemeyen padişah II. Bayezid, kardeşi Cem Sultana elçiler yollayarak barış istedi ve kardeşine her yıl gelirini tamamen almak şartıyla Kudüs'e çekilip orda oturmasını önerdi. Ancak Cem Sultan, saltanatı ele geçirmek amacıyla yaptığı her iki girişiminde de başarısızlığa uğramış olduğu halde, bu öneriyi kabule yanaşmadı. Sultan Cem'in, Anadolu ile Rumeli'nin iki kardeş arasında bölünmesi fikrinde ısrar ettiği anlaşıldı.

Cem, İmparatorluk'un ikiye parçalanması fikrinde ısrar ediyordu. Bu ısrar, belki de onun sonunun başlangıcını hızlandırdı.

Bu arada, iki şehzade arasında çeşitli "yazışmalar" oldu... İşin ilginç yanı, bu yazışmaların şiire dökülmesiydi.

Cem, ağabeyine "sen güller içinde yatarken ben külhanın külleri arasındayım" anlamına şu beyiti yazıp yolladı:

"Sen pisteri gülde yatasun şevk ile handan

Ben kül döşenem külhani mihnetde sebep ne?"

Sultan II. Bayezid ise saltanatın kendisine müyesser olduğunu, saltanat konusunda ısrarın sebebinin anlaşılamayacağını belirterek Cem Sultan'a şu şiirle yanıt verdi:

"Çün rûzi ezel kısmet olunmuş bize devlet Takdire rızâ virmeyesün böyle sebeb ne?

Hâceül Haremeynüm diyûben davi kilırsun Bu saltanatî dünyevîye bunca taleb ne?"

KARAMANOĞLU KASIM BEYİN ENTRİKALARI

Öte yandan Karamanoğlu Kasım Bey'in iki şehzade arasında bir entrika çevirdiği, örneğin Bayezid'in Kudüs'de oturmak suretiyle Cem Sultan'a tüm gelirini muntazaman vermek şeklindeki önerisini Cem'den gizlediği ortaya çıktı. Ya da bu öneriyi Cem Sultan, çok sonra, ok yaydan çıktıktan sonra öğrendi. Anlaşılıyor ki, Karamanoğlu'nun tüm amacı Osmanlı şehzadeleri arasındaki taht kavgasını sürdürerek kendi çıkarını sağlamaktı. Hatta, Cem'in en sonunda Rodos şövalyelerine sığınması bile Kasım Bey'in önerisiyle gerçekleşti. Karamanoğlu'nun bundan amacı, Cem Sultan'ın şövalyeler aracılığıyla Rumeli topraklarına geçip, vakti zamanında Fetret Devri'nde Musa Çelebi'nin yaptığı gibi ayaklanma çıkartmak ve padişahı Rumeli'ye çekmek ve bu suretle Anadolu'daki eski Karaman topraklarının geri alınmasına uygun bir durum yaratmaktı. Aslında Mısır'a dönmek niyetinde olan Cem Sultan, Karamanoğlu Kasım Bey'in yönlendirmesi ve ısrarı sonucu Rodos'a elçi yollayarak şövalyelerle ilişki kurdu. Neden sonra, annesine yazdığı bir mektupta Cem Sultan şöyle diyecekti:

"Çü fırsat bulmayup Mısır'ı özleyüp Rodos'a varıldı"...

Yukardaki mısradan açıkça anlaşıldığı gibi, şehzadenin doğru Mısır'a gitmek istediği halde fırsat bulamadığı için Rodos şövalyelerine sığınmak zorunda kaldığı ortadadır. Ayrıca, Cem'in Rodos'a gitmekten amacının oradan Mısır'a geçmek olduğunu ortaya çıkaran bir beyti bile vardır:

"Bizi Mısır'a sahvirdirmedi âlikodu âhir Sidi ahdi Megal Malistori bişekk ü reyh ancak"

Beyitteki "Megal Malisori" deyimi, Rodos Şövalyeleri'nin üstâdı âzâmına (Grand Maitre) verilen "Megalo Maistor = Megas Mastoriz" unvanından oluşmuş bir galattır.

Cem'in, kara yolu ile Suriye'ye kaçmak yerine Rodos'a sığınışı, II. Bayezid'in Dulkadiroğlu Beyi Alâüddevle'ye bir mektup yazarak, Cem Sultan'ın yakalanıp kendisine teslim edilmesini istemesi şeklinde de açıklanır.

CEM SULTAN RODOS YOLLARINDA

17 Temmuz 1482 Çarşamba günü Cem Sultan ve beraberindekiler antik adı Corycus (Öteki adları: Korgos, Karahisar, Çokören) olan Silifke sahilindeki iskeleden küçük bir tekneye bindi. Cem'in maiyetindekiler 3035 kişi kadardı. Karadan ayağını çekerek, bir bakıma Osmanlı tehlikesinden kurtulmak ve Rodos'a daha önce yolladığı elçisi Süleyman Bey'in getireceği yanıtı bu küçük gemide beklemekle, Cem'in son derece ihtiyatlı hareket ettiği anlaşılır. Zira, o sırada Hersekzade Ahmet Paşa komutasındaki takip kuvvetleri Adana sınırlarından içeri girmiş bulunmaktadır.

Cem Sultan'ın elçisi, ertesi gün Anamur açıklarında, Rodos Şövalyelerinin "muvafakat yanıtı" ile "Güvenlik ve dokunulmazlık senedi" de yanında olduğu halde geldi; mektup ve senedi şehzadeye ulaştırdı. Ancak, Cem'in sadık adamları şövalyelerin sözlerinde durmayacaklarını daha o zaman sezmişlerdi. Elçi Süleyman Bey bile bu konuda Cem Sultan'ı şu şekilde uyardı:

* Hele ben bu kâfirlerin evzâundan hayır anlamazam; anlara varmağı dahi vech görmesem. Bakisin siz bilürsüz!

Ancak, Cem şövalyelere inancını şu sözlerle belirtti:

* Kâfirler ahdinde müstakim olurlar!

20 Temmuz Cumartesi günü Don Alvarez de Zuniga komutasındaki biri büyük, ikisi nisbeten küçük üç Rodos savaş gemisi, Cem ve maiyetinin içinde beklemekte olduğu küçük tekneye yanaşarak onları yanlarına alıp Rodos adasına doğru dümen kırdı.

Tüm Hıristiyan Batı dünyasını dize getiren cihan imparatoru Fatih Sultan Mehmed'in oğlu, Rodos'a eriştiğinde görülmemiş derecede parlak bir karşılama töreni yapıldı kendisine. Kaleden, limandaki savaş gemilerinden toplar atılarak Türk şehzadesi selamlandı ve bu ünlü ve önemli konuk, özel olarak hazırlanmış bir iskeleden karaya adımını atar atmaz kendisini üstâdı âzam Pierre d'Aubusson başta olduğu halde şövalyelerin tüm önde gelenleri karşıladılar. Her taraf baştanbaşa bayraklar, halılar, renkli flamalar ve çiçeklerle donatılıp süslenmişti. Cem'in maiyeti ise, şehzade karaya çıktıktan sonra onu izledi.

Rodos'ta Cem Sultan onuruna görkemli şölenler verildi, av partileri düzenlendi...

31 Ağustos 1428 tarihinde, Cumartesi günü Cem Sultan ile Rodos Şövalyelerinin üstadı azâmi Pierre d'Aubusson arasında karşılıklı bir "ahitname" sözleşmesi imzalandı. Buna göre, Cem Sultan Osmanlı tahtına otururbut; Rodos Şövalyeleri'ni gümrük ve tuz resimlerinden muaf tutacak, her yıl 300 Hıristiyan tutsağını serbest bırakacak, kendisi için Rodos'ta yapılacak masraflara karşılık yüz elli bin duka altını ödeyecekti.

CEM SULTAN RODOS'TAN FRANSA'YA HAREKET EDİYOR

1 Eylül 1482 Pazar günü Cem Sultan ve 30 kişilik maiyeti ve Şövalyeler'den satın alıp tutsaklıktan kurtardığı yirmi Müslümanla birlikte Rodos'tan parlak bir törenle Fransa'ya yolcu edildi.

Cem ve beraberindekiler "Nef du Tresor" adlı büyük bir Rodos gemisine binmişti. Tresor'a birkaç savaş gemisi de yolculuk esnasında eşlik etmekteydi.

Rodos Şövalyeleri'nin Osmanlı padişahı II. Bayezid'ten çekinmeleri, özellikle de şehzade Cem'in Şövalye örgütünün Fransa'daki şatolarında tutsak tutularak ağabeyinden para çekmek arzusu bu gidişi hazırlamıştı.

Artık Cem Sultan Rodos Şövalyelerinin bir şantaj âleti durumuna gelmiş bulunmaktaydı. Oysa, Rodos'a gelmeden önce imzaladığı "ahitnâme"ye göre Rodos'tan istediği yere gitmekte özgürdü...

Buna rağmen, her türlü ahlâk, onur ve vicdan esaslarını ayaklar altına alan Rodos Şövalyesi üstadı âzam Pierre d'Aubusson, Türk şehzadesini kandırıp tuzağa düşürmüş ve artık koskoca Osmanlı şehzadesi tam bir tutsak durumuna düşmüştü... Bundan böyle Cem, Osmanlı'dan para sızdırmak için sürekli bir şantaj malzemesi olarak kullanılacaktı... Müslüman Türkler'in Avrupa'dan çıkarılması için Cem, Hıristiyanlarca büyük bir koz olarak Rodos Şövalyeleri bu konuda hiç vakit yitirmeden Papalık makamına ve bazı Hıristiyan devletlere mektuplar yağdırdılar.

Rodos Şövalyeleri, Fransa'ya gitmesi için Cem Sultana olmadık yalanlar uydurmuş, hatta istediği zaman oradan Macaristan'a geçip Osmanlı tahtını elde etmek için gereken girişimleri yapabileceği yolunda inandırmayı başarmışlardı.

En sonunda Cem Sultan Rodos Şövalyeleri'nin gerçek yüzünü anlamış, ağabeyi II. Bayezid'e "Esîri Küffâr" olduğunu anlatarak kurtarılmasını istemiş. Ama, II. Bayezid bu konuda hiçbir şey yapmayıp kılını bile kımıldatmamıştı.

Cem Sultan, bir dörtlüğünde Rodos'ta uğradığı felaketi şu şekilde dile getirdi:

"Çü fırsat bulmayup Mısır özleyip Rodos'a varuldu

Garazla yazmağın Balyos kıtai dilfirih ancak

Bizi Mısr'a salıverdirmedi alıkodu âhır

Sıdi ahdî MegalMalistori bişekk ü reyb ancak"

Cem'in bu açık seçik ifadelerinden anlaşılıyor ki, kendisi Rodos'ta nasıl bir tuzağa düştüğünü anlayınca artık Rumeli hülyalarından vazgeçip Mısır'a gitmek istemişse de, özgürlük ve güven taahhütlerini her türlü ahlâk, vicdan, hukuk ve hatta onur ve namus kurallarını ayaklar altına alarak çiğneyen üstadı âzam Pierre bırakmadığından, Fransa'ya zoraki olarak gitmiştir. Nitekim, Cem Sultan bu konuda aynı mektubun bir yerinde şu beytinde duygularını dile getirir:

„Belâya müptelâ olduk Rodos'un hilesin anma

Bu derde çâre bulmaz İsevî'den bin tabib ancak"

Cem, açıkça anlaşılacağı gibi, şövalyelerin elinden artık kurtulabilmesinin imkânsız olduğunu anlamış bulunuyordu.

Cem Sultan, Rodos'ta 29 Temmuz 1 Eylül tarihleri arasında toplam 34 gün kalmıştı. Rodos-Fransa arasındaki çok kötü koşullar altında yaptığı deniz yolculuğundan ise Osmanlı şehzadesi şöyle söz eder bir beytinde:

"Girip kalyona gittik fıçıdan kokmuş sular içtük

Gıdâmuz beksimet zeytun ile kasb ul habib ancak"

Cem Sultan'ın yukardaki beyitte vezne uydurmak amacıyla ilk kelimesini "kasb" şekline soktuğu "Kasab ul habip", "şeker kamışının Arapçasıdır.

Felek'in Fatih'in o zarif şehzadesini, karnını doyurabilmek için günlerce şeker kamışı çiğnemek zorunda bıraktığı anlaşılmaktadır.

FRANSA'DA BİR TÜRK ŞEHZADESİ

Cem Sultan'ı taşıyan Rodos gemisi meşakkatli bir seyahatin ardından 16 Ekim 1482 Çarşamba günü Fransa'nın Nice limanına ulaştı. Ancak, o tarihte korkunç bir veba salgını Nice kentini kasıp kavurduğu için, Türk şehzadesi Nice limanının 3 kilometre kadar doğusundaki Villefranche limanından karaya çıkarıldı.

Meşakkatli deniz yolculuğu 1 Eylül Pazar gününden 17 Ekim'e kadar 47 gün sürmüştü.

CEM VE MAİYETİ ŞAŞTI KALDI

Cem ve maiyeti, Nice kentinde ilk bir iki gün içinde gördükleri karşısında şoke olup tam bir şaşkına döndüler. Kadınların o zamana kadar hiçbir yerde görmedikleri şekilde "serbest" davranmaları, başta şehzade, doğrusu herkesi gerçekten şaşkına çevirmişti. Cem Sultanın gezisine bizzat katılmış olan bir tarihçi, kendilerinde şaşkınlık yaratan olayları aynen şu sözcüklerle kaleme aldı:

"Merhumu dört ay mikdaru eğlendürdüler. Şehrin bakire mahbûbelerini (bakire kızlarını) hatürüp horus (hora) deperlerdü (Herhalde „dans'ı kasdediyor). Ânların âdetlerinde setr olmaz (gizlilik, örtü olmaz). Belki öpüşmek, kokuşmak fahrelidir. Oynayup dinlenmelü olucak yâd erlerin dizlerinde otururlardı boyun kulak açuk. Aralarında bir gaayet mahbûbeye merhumun taalluku olmuştur."

Cem Sultan'ın Nice ve Fransa hakkındaki izlenimleri ise şu beytinde ifade ettiği gibidir:

“Acayip şehr imiş şu şehri Nitse Ki kaalur yânunâ her kim neyitse”

Sonradan yayımlanan Vâkıâtı Sultan Cem (Sultan Cem Olayları) adı yapıtta ise Nice kenti şöyle betimlenir:

“Derya kenarımda bir mahbûb şehr idi Mahbûb ve mahbübesi çoğ idi Bağ ve bahçelerin hisâbı yoğ idi”

TAM BİR TUTSAK HAYATI

Rodos Şövalyeleri tarafından Papalık makamına satılıp İtalya’ya gönderilinceye kadar Cem Sultan 6 yıl, 3 ay 26 gün Rodoslu şövalyelerin Fransa’daki malikânelerinde kaleden kaleye gönderildi ve hatta adamları bile elinden alındı. Cem, bu süre içinde macera romanlarına benzer tam bir tutsak hayatı yaşadı...

BİR AŞK MACERASI

Fransa’daki bu “hızlı” yaşamı içerisinde genç ve olağanüstü yakışıklı Osmanlı şehzadesi Cem Sultan, sayısız Fransız dilberiyle ilişki kurdu. Ama, Sassanage Baronunun güzel kızı Philippine Helene adındaki Fransız dilberiyle yaşadığı aşk macerası, Türk şehzadesinin belki de en önemli “tutsaklık eğlencesi” oldu.

Cem Sultan ile Fransız dilberi arasındaki ilişkiyi, o dönemin bir yazan, aynen şu sözcüklerle dile getirir:

”... Sasonya nam bir hisara götürdüler. Anda ol hisar beyinin bir mahbûbe lânazire duhteri (son derece, benzersiz güzel kızı) vardı. Merhuma muaşaka vâki olup (Rahmetli Cem ile arasında aşk doğdu) arada hayli muhabbet vedat ve mürasele (görüşme-mektuplaşma) olunurdu...”

Öte yandan, Djem Sultan adlı bir yapıtı bulunan Thuasne’ye göre, Cem Sultan’ın bu ünlü aşk macerası, şehzadenin ünlü Rochechinard şatosunda kaldığı zaman cereyan etti. Gerçekten de Rochechinard şatosunda bulunduğu sırada çevredeki hemen tüm Fransız soyluları Fatih Sultan Mehmed’in oğluna büyük ilgi ve saygı gösterdiler. Sassanage baronunun, kendi adını taşıyan bu şatosunda başta Bastie ve Montelier adında iki şatosu daha vardı. Baron, bunlardan Bastie şatosunda ikamet etmekteydi. Cem Sultan, matmazel Philippine Helene de Sassenage’ı işte bu şatoya yaptığı ziyaretlerden birinde gördü. Kız, gerçekten de baronun birkaç kızı arasında en güzel olanıydı. Bir Osmanlı ünlü tarihçisinin ifadesiyle, madmazelin şatodaki resmine göre, çehresi armûdî, ağzı hokka gibi, gözleri iri, zekâsı bakışlarından belli, güzel olduğu kadar cazibeli bir kızdı.

Osmanlı Divan Edebiyatı’nın ideal ve klasik güzellerinden farksız olan bu güzel kız, şair şehzadenin hoşuna gittiği kadar, Fatih Sultan Mehmed’in zarif ve mümtaz oğlu da Fransız dilberini derinlerden etkilemekte gecikmemişti. İki genç arasındaki bu şiddetli aşk, yörenin gelenekleri görenekleri içine yerleşecek kadar güçlüydü ve

ünü yıllarca unutulmadığı gibi romanımsı bir tarihe ve de tarih romanlarına konu oldu. Bu konuda yazılan yapıtların en ünlüsü, 17. yüzyılda yayımlanan Guy Allard'm "Zizimi Prince Ottoman, amoureux de PhiliphineHelene de Sassenage" adlı romandır.

CEM SULTAN SİYASAL BİR KOZ DURUMUNA GELMİŞTİ

Cem Sultan'ın Fransa'da geçirdiği altı buçuk yıla yakın çile döneminde, çeşitli Hıristiyan devletleri, önemli bir gelir kaynağı ve aynı siyasal entrika âleti, siyasal bir koz haline getirilmek istenilen talihsiz şehzadeyi ellerine geçirmek için büyük uğraşlar verdiler. Bu şansız insan, bu şanssız şehzade, felâket yıllarının kendince bir felsefesini yaparak, kendini teselli edip avutmaya çalışmış, çevresini saran Fransız dilberleriyle yaşadığı içki, eğlence ve aşk âlemlerini dünya saltanatına yeğ tuttuğunu açıklamış ve kaleme sarılıp bir şiirinde şunları söylemiştir:

"Husreva gönlüni hoş tud ayşe meşgul ol müdam

Çünkü, bu dünya evinün âhiri (sonu) virandır.

Hükm idenler bu cihan mülkine şarkü gaarbdan (doğudan-batıdan)

Ger Süleyman ger Skender cümlesi mihmandur"

Bu arada Cem Sultan, şiiriyle kardeşi II. Bayezid'e acı bir göndermede bulunmuştur:

„Yörü var ey Bayezid sen süre gör devrânunu

Saltanat baki kalur dirlerse ol yalandur"

Cem Sultan Fransa yıllarında yine de Fransa'dan Osmanlı'nın Rumeli topraklarına geçmek için mütemadiyen Rodos şövalyelerine başvurdu. Gelgelelim onu bir takım hile ve kaçamaklı yanıtlarla oyalayıp tutsaklık yaşamını uzattıkça uzattılar.

RODOS ŞÖVALYELERİ II. BAYEZİD İLE ANLAŞIYOR

II. Bayezid, "Cem olayı"nı sağlama bağlamak için, Rodos Şövalyeleri ile 7 Aralık 1483'te bir "antlaşma" imzaladı. Bu antlaşma için İstanbul'dan Çakır Ethem adlı bir elçi Rodos adasına gönderildi. İki taraf arasında saptanan koşullara göre, II. Bayezid her yıl Ağustos ayının birinci günü Rodos Şövalyeleri'ne kırk beş bin Venedik duka altını ödeyecek ve geçmiş yıla mahsuben de ilk taksit, antlaşmanın imzasından itibaren kırk gün içinde ödenecekti. Buna karşılık Rodos Şövalyeleri Sultan Cem'i barındıracak ve II. Bayezid'de karşı herhangi bir harekâtta bulunmasına olanak tanımayacaklardı. Rodos Şövalyeleri'nin yaptıkları bu ahlâk dışı antlaşma, Batı kaynakları tarafından bile şiddetle eleştirildi ve şövalyeler için "sefil, ahlaksız, şerefsiz" gibi ağır kelimeler kullanıldı.

CEM SULTAN PAPALIKA SATILIYOR!

Altı buçuk yıla yakın Rodos şövalyeleri tarafından Fransa'da tutulan Cem Sultan, en sonunda yine onlar tarafından Papa Vin. Innocent'a, daha doğrusu Papalık makamına satıldı! İki taraf arasında yapılan akıl almaz çirkinlik ve iğrençlikteki pazarlık gereği Papalık makamı Rodos Şövalyeleri'nin II. Bayezid'ten her yıl muntazaman almakta oldukları kırkbeş bin duka altına karşılık, onlara bir takım ayrıcalıklar tanıdı, örneğin Üstadı Âzâm'a "Kardinal" rütbesi tevcih edildi. Ayrıca, her yıl on bin altın tazminat da kabul edildi. Bu çirkin antlaşma gereğince iki taraf aralarında alışverişten doğabilecek her türlü zarar ve ziyanın ödenmesi ve Osmanlılar tarafından yapılabilecek bir saldırıya karşılık Rodos'un savunması da, "müşteri" durumunda bulunan "Papalık makamı"na ait idi!...

İşte bu çirkin antlaşma gereği 10 Kasım 1489 tarihinde, kış mevsimi içinde bin bir türlü zorluklarla Cem Sultan Fransa'dan Roma'ya götürülmek üzere Toulon limanına doğru yola çıkarıldı.

CEM SULTAN ROMA'DA!..

13 Mart 1489 Cuma günü Cem Sultan Roma'ya ulaştı. Büyük hükümdar Fatih Sultan Mehmed'in oğlu Roma'ya girişinde, hükümdarlara özgü, olağanüstü parlak bir tören düzenlendi Başta Papa'nın oğlu, neredeyse tüm Roma halkı onu karşıladı. Karşılamada, Papa'nın oğlu Francesco Cybo, Cem'e mihmandarlık yaptı. Törenlerde Mısır Kölemen Sultanının elçisiyle maiyeti erkânı da hazır bulunup Osmanlı şehzadesinin huzurunda uzaktan yer öptükten sonra yanına yaklaşınca atının nallarını, şehzadenin ayaklarıyla dizlerini öptüler.

Cem Sultan ve maiyeti, Vatikan Sarayı'na hükümdarlara mahsus dairelere yerleştirildiler.

Osmanlı şehzadesi o gün istirahat ettikten sonra ertesi gün Papa VIII. İnnocent ile görüştü. Bu resmî görüşmeden önce Vatikan protokol görevlileri Cem'e hükümdarların bile Papa'nın ayaklarını öptüklerinden ve başlarını açıp şapkalarını, sarıklarını çıkardıklarından söz etmelerine karşı, Fatih'in oğlu Cem, "Böylesine alçalacağıma, ölmeyi bile tercih ederim!" diyerek bu önerileri şiddetle reddetti ve Papa'nın yanına girerken başını açmadığı gibi, hiç eğilmeden onu selamlamakla yetindi. Papanın çevresindekiler ise bu sırada toptan ayağa kalkmış, Papa da Cem'i kucaklamıştı.

Konuşmalar sırasında Cem'in Papa'ya söylediği sözlerin en önemlisi, Hıristiyan devletleri tarafından Türk vatanı aleyhine yapılabilecek herhangi bir olumsuz girişime kesinlikle âlet olmayacağı ve sadece Osmanlı saltanatı değil, cihan saltanatı verilse bile razı olmayacağı yolundaki görkemli sözlerdir.

Cem Sultan, kendi ülkesine kötü bir şey olmasını önlemek için Papa'nın önerebileceği her türlü manevranın yolunu böylelikle kesmiş, herkesi şaşkına çevirmiştir.

CEM SULTAN'IN SONU YAKLAŞIYOR

Bu arada 1495 yılının sonlarına doğru Papa VIII. İnnocent (İnnocentius) öldü... Ve yerine tarihe çeşitli entrikaları" ahlâksızlık ve cinayetleriyle geçmiş ünlü Papa VI. Alexandre Borgia geçti... Borgia, gerçekten de insanlak tarihinin en kara yüzlü şahsiyetlerinden biriydi.

Papa'nm elçisi ise Vatikan'daki protokol görevlilerinden Pocciardo Buzardo adlı bir Ceneviz papazı idi Papa VI. Borgia, işte bu Cenevizli papaz aracılığıyla, II. Bayezid'e Fransa Kralı VIII. Charles'ın İtalya'yı tehdit ettiğini ve Roma'yı alıp Cem Sultan'ı ele geçirdikten sonra Yunanistan'ı da alıp Cem'i tahta çıkartmak için büyük bir donanmayı Türkiye'ye sevk edeceği haberini saldı ve bu büyük tehlike karşısında ortaklaşa düşmana askerî masraflar için, gelecek yılın taksidi olan kırk bin duka altını peşin olarak kopartmaya çalıştı. Bu da olmazsa, Cem Sultan'ın vücudunu ortadan kaldırmak karşılığında, bir defaya mahsus olmak üzere üç yüz bin duka altını talep etti. Aslında, bir

takım uydurma macera romanlarıyla başı dönmüş, hayalperest bir delikanlı olan Fransa Kralı VIII. Charles'in Doğu Roma İmparatorluğu hülyasına ve dahası "makamat-ı mübareke"yi (Kudüs) kurtarma sevdasına kapılmış olduğu pek yalan da değildi. Üstelik, son Bizans imparatoru XI. Konstantinos Paleologos'un yeğeni olduğunu iddia eden Thomaso İlu Andriya adlı biri, Bizans tahtı üzerimde iddia ettiği uyduruk hakkı, yılda üç bin yüz duka altını karşılığında bu hayalperest ve de akılsız krala satmıştı... Bu büyük hayalperest Fransa kralının tasarladığı sözde

muhteşem proje uyarınca, Rodos Üstadı Âzâm'ı kurulacak Haçlı Ordusu'na komuta edecek; Macaristan, Polonya, İspanya ve İskoçya kralları yardım edecekler; Arnavutluk ve Makedonya Osmanlı'ya karşı ayaklandırılacak, Fransa Kralı'nın elde ettiğine inandığı Draç Piskoposu bu işlere önayak olacak ve Cem Sultan da Türkler arasında bir iç savaş çıkartılmasına kullanılacaktı.

Buna karşılık bir de Almanya İmparatoru Birinci Maximillian'ın "muhteşem bir proje"si vardı... Buna göre, Almanya, Macaristan, Polonya ve Papalık makamı ortaklaşa harekete geçecek, bu Hıristiyan hareketine bir İslâm ülkesi olan Mısır-Suriye Kölemen sultanlığı da katılacaktır. Ancak bu son şartla Cem Sultan Kölemenler'e teslim edilip Osmanlı ülkesinde iç savaş çıkartılacak ve büyük bir saldırıyla her müttefik Osmanlılardan alabileceği kadar toprak alacaktı... Hatta bu amaçla Almanya'dan Roma'ya bir elçi bile gönderilmiş, Macaristan ile Polonya'nın Türkiye ile barış yapmamaları için Papa'nın bu hükümetleri etkilemesi istenmişti.

Her ne olursa olsun, hem Fransız hem de Alman projelerinde Cem Sultan'a kendisinin istemediği bir rolü dayatabilmek mümkün olmadı. II. Bayezid ise bu kapsamlı projelerden haberdar edildiği sırada savaş hazırlıkları yaparken Fransa kralı 18 Eylül günü İtalya'ya girdi. Padişahın Papa'ya yolladığı yanıt, Borgialar'ın düşmanları tarafından ele geçirilmiş ve Fransa kralına ulaştırılmıştı. Bu feci yanıtta II. Bayezid kardeşinin öldürülüp cenazesini kendisine teslim edecek görevliye verilmek üzere 300 bin altının hazır olduğunu yeminlerle bildirdi ve aynı zamanda 40'ar bin altından iki yıllık taksidin ilk bölümünü yolladı.

VE CEM SULTAN NAPOLİ'DE ZEHİRLENEREK ÖLDÜRÜLÜYOR!

Talihsiz Osmanlı Şehzadesi Cem Sultan, 1495 yılı Şubat ayının 24. Salı gününü 25 Şubat Çarşamba'ya bağlayan gece, Papa VI. Alexandre Borgia'nm emriyle Napoli'de zehirlenerek öldürüldü!

Cem Sultan, Edirne'de 22/23 Ocak 1459 Cumartesi/Pazar gecesi dünyaya geldiğine göre, Asya, Afrika ve Avrupa'da; yeryüzünün bu üç ayrı kıtasında maceralı ve çok hızlı bir yaşamın ardından, 36 yaşının içinde dünyaya, ne yazık ki çok feci bir şekilde ve acılar çekerek veda etti...

Yanında bulunup onun ölümüne tanık olan bir tarihçi, bu feci olayı aynen şöyle anlatır:

"Merhumun yüzü, gözü, boynu şişti. Ama, kendüyü bilürdü (bilinci yerindeydi). Söylerdi (konuşuyordu). Çok hâzik doktorlar getirüp envâı muâcele ittiler, fâide itmedi (çok uzman hekimler gelip çeşitli ilaçlar verdiler, yarar sağlamadı)."

Cem Sultan'ın zehirlenmesinde birçok karanlık nokta vardı. Ama bilinen, zehirlenmenin II. Bayezid ile Papa II. Borgia'nın işbirliği sonucu gerçekleşmiş olduğudur. Osmanlı kaynaklarına göre, zavallı talihsiz şehzade, siyanüre batırılmış bir ustura ile tıraş edilmiş; Batı kaynaklarına göreyse kullandığı şekere zehirli beyaz bir toz karıştırılmıştır. Ustura ile zehirlenmenin Kapıcıbaşı Mustafa adındaki

bir dönme tarafından gerçekleştirildiği söylenir. Hamam tellaklığından yetişme biri olan Kapıcıbaşı Mustafa hakkında Solakzâde, “Tarih”inde “aynen” şunları anlatır:

“Bu dellâki nâpâki hezâr güne mekrüâl ile yanına gönderdiler; ol mel’ûn neylerse eyledi, şehzadenin tıraşına yol bulup bir zehirli ustura ile tıraş eyledi...”

Kimi Osmanlı kaynaklarına göre, Cem Sultan ı zehirleyerek bu korkunç cinayeti işleyen Kapıcıbaşı Mustafa, Cem Sultan’ın güvenini kazanıp onun özel berberi oldu ve cinayetini işledikten sonra izini kaybettirip İstanbul’a döndü. Kapıcıbaşı Mustafa, Osmanlı başkentinde derece derece yükselerek en sonunda Veziriazam olmayı başardı. Cem Sultan’ın kaatili, “Koca Mustafa Paşa” adıyla tarihe geçecek, İstanbul’un bir semtine adı bile verilecek olan o eski Kapıcıbaşı Mustafa’dan başkası değildi. Nitekim, Osmanzâde Taib, “Hâdikat ül Vüzera” adlı yapıtında Koca Mustafa Paşa hakkında aynen şunları anlatır:

“Sultan Bayezid Hânı Velî’nin nazargerdei hâssı ve nimet hordei bahir ül ihtisası olmağım., Kapucubaşı iken Cem Sultan Hazret’in rehrevi iklimi âdem itmeğücün hey’eti sertıraşide Roma şehrine şemşiri bestei azimet olup mersumı ruvatı kalemi ahbar olduğu üzere hizmetine duhûl ve zehr âlad ustura ile zührei ayşin karini zuhûl itmeğin badelkufûl Astanei Saadete vusulünde hizmeti mukaabil maalvezâre Rumeli eyâleti ile nâûi me’mûl oldu.”

Yukardaki ağdalı Osmanlıca ifadelerde, Kapıcıbaşı Mustafa’nın Cem’i tıraş ederken zehirli ustura kullanıp onu öldürdüğü, İstanbul’a dönünce de yaptığı bu işe karşılık vezirliğe yükseltilip Rumeli Eyaleti’nde görevlendirildiği anlatılmıştır.

Oysa, Âşıkpaşazâde tarihinde, bu “zehirli ustura olayı” doğrudan Papa’nın adamlarına mal edilerek şöyle anlatılır:

“Başını ağulu ustura ile yölüdüler, başı gövdesi şişdi, ilâca kaabil olmadı, Allah’ın rahmetine vâsıl oldu.”

Ancak, birçok Batı kaynağına göre, Cem zehirli ustura ile değil, zehir katılmış şekerle zehirlenip öldürüldü. Bu rivayet, daha güçlü görülmektedir. Çünkü Kapıcıbaşı Mustafa’nın Roma’ya berber olarak değil, II. Bayezid’in Papa elçisi olarak gittiği, hatta bu arada Cem Sultan ile de bir görüşme yaptığı “Vâkıât” adlı güvenilir yapıtta belirtilir.

Her ne olursa olsun, Kapıcıbaşı Mustafa'nın Cem'in ortadan kaldırılmasında önemli bir rol üstlendiği tartışma götürmez.

Cem'in ortadan kaldırılması için II. Bayezid'in çareler aradığı günlerde Fransa Kralı VIII. Charles ordusunun başında Roma'ya girdi. Ve Papa VI. Alexandre Borgia ile galip bir kişi sıfatıyla bir antlaşma imzaladı. Buna göre, Papa 20 bin altın karşılığında Cem'i Fransa kralına teslim edecekti. Nitekim etti... Cem'in, altı ay sonra Papa'ya geri verileceğine de Venedik ve Floransa bankaları kefil olmuşlardı... Bu şekilde talihsiz Osmanlı şehzadesi Cem Sultan, birkaç kez satıldıktan sonra bu kez de — bir eşya, bir gayrimenkul gibi — âdeta kiraya verilmiş oluyordu. Söz konusu antlaşma uyarınca Fransa kralına teslim edilen Cem, kralla birlikte Napoli'ye gitti. İtalya'dan Draç ve Avlonya'ya geçerek İstanbul üzerine yürümesini isteyen kralın artık bir siyasî oyuncağı durumundayken, en sonulda zehir yavaş yavaş etkisini göstermeye başladı. Zavallı şehzade, sekiz gün hastalık çekip ıstıraplar içinde kıvrandıktan sonra ruhunu teslim etti.

Cem'in hastalık günlerinde Fransız kralı onu yalnız bırakmadı ve bir seferinde şöyle dedi:

* Ey Sultan! Hatırın hoş tut! Gayret eyle! Şimden geru sen âzâdsın (özgürsün), kendini mahbus ve esir tasavvur itme!

Cem, Allah'a şükür ederek ona şu yanıtı vermişti:

* Elhamdülillah, âzâd ve halâs (kurtuluş) savtı (sesi) kulağımıza girdi!

Cem Sultan'ın şiddetli bir göğüs nezlesinden (grip) ölmüş olduğuna inanan bir Venedik belgesine dayanarak, zehirlendiğine inanmayan ve onun eceliyle öldüğünü varsayan tarihçiler de olmuştur. Ancak, Cem'in yanında bulunanların yazdıkları, bu "göğüs nezlesi" söylentisiyle uyuşup örtüşmemektedir.

"Vaâkıât" adlı yapıtta Cem'in son demlerinde şöyle dediği belirtilir:

* Yâ Râb!.. Eğer bu kâfirler beni baha ne idüp ehli İslâm üstüne hurûc itmek kasdında iseler, beni ol günlere erişdirme, cânımu kabzeyle!

Cem'in, ölümünden az önce söylediği, vasiyet niteliğindeki sözleri ise şöyledir:

* Elbette, elbette benüm mevtim (ölümüm) haberin intişar idesüz (yayasınız), me bâdâ ki küffâr benim adıma müslimanlar üzerine hurûc eyleye. Benden sonra karundaşım Hüdâvendigâr Sultan Bayezid Haz retlerine varasız, diyesüz ki, redditmesün ne veçhile olursa benim tabutumu kâfir memleketlinde komasın! Ehli İslâm memleketine çıkarsın ve cem'i borçlarımı da edâ eylesün ve benim anamı ve kızımı ve sayir taallûkâtımu ve benüm hizmetimde sabıkası olan

huddâmumu (yardımcılarımı) ortarmayup (bir kenarda bırakmayıp) hallü hâline göre riâyet eyleye!

Cem'in bu yolda yazılı bir vasiyetnamesinin de olduğu anlaşılmaktadır.

Son demlerinde Mısır'daki annesinden gelen bir mektubu ne kendisi okuyabilmiş, ne de maiyetindekiler okuyunca anlayabilmiş, aradan bir süre daha geçmiş, en sonunda zehir kesin etkisini gösterince, şahadet getirmeye başlamış ve sabaha karşı Allah'a kavuşmuştu.

Cem Sultan'ın cenazesini maiyetinde bulunanlardan Celâl ve Sinan Beyler yıkayıp, kendi kavuğunun tülbendiyle kefenlediler, namaz ise hepsi topu topu altı yedi kişiden oluşan cemaat adamları saf bağlayıp kıldılar.

Ertesi gün Fransa kralının emriyle merhumun naaşı tahnit edilerek bir kurşun tabut içine konuldu.

Cem Sultan'ın ölümü haberi İstanbul'a ulaşınca Bayezid'in sarayında talihsiz şehzade için üç gün yas tutuldu. Herkes yas elbiseleri (siyah) giydi. Padişah siyah sarık sardı, İstanbul ve Galata'da bütün dükkânlar üç gün süreyle kapalı kaldı ve Bayezid'in iradesiyle Türkiye'deki tüm camilerde Cem Sultan için gıyabında cenaze namazı kılındı. II. Bayezid'in böylelikle ülke içinde büyük bir yekûn tuttuğu anlaşılan Cem yandaşlarının gönlünü almaya çalıştığını öne sürenler oldu.

Cem'in adı Batı kaynaklarına şu şekillerde geçti:

Cem, Zizimi, Zizim, Dizim, Tschem, Dschem, Gem, Gemes En çok ise "Djem" şekli görüldü.

CEM SULTAN BURSA'YA GÖMÜLÜYOR

Avrupa'daki Hıristiyan ülkeler, ne yazık ki Cem Sultan'ın ölüsünü bile bir ticaret metaı gibi görme ahlâksızlığını sergilemekten çekinmediler Nitekim, II. Bayezid 1495 yılının Mayıs ayında Napoli'ye bir elçi gönderdi. Osmanlı padişahı, oraya egemen olan Fransızlardan kardeşinin cenazesini istedi.

Ama, Fransızlar bu isteği yerine getirmeyip elçiyi eli boş ülkesine yolladılar. Osmanlılardan ertesi yılın (1496) Şubat ayında bir elçi daha gelerek aynı talepte bulundu. Fransızlar cenazeyi 50 bin duka altına satabileceklerini söyleyince elçi yine eli boş İstanbul'a döndü. Fransızlar İtalya'dan koğulunca, cenaze Napoli kralı Frederic'in eline geçti. Frederic de Türk elçisinden cenaze karşılığı 5 bin duka altına isteyince yine bir sonuç alınamadı.

Bu arada Papa, belki ben para kopartırım diye cenazeyi Napoli kralından istediyse de kral vermedi.

II. Bayezid Avrupalıların cenaze karşılığında para sızdırmaya kalkışmalarına fena halde öfkelenmişti.

1499 Aralık ayında Napoli kralına son bir elçi göndererek şu haberi yolladı:

* Size sekiz gün mühlet... Kardeşim Cem'in cenazesini verirseniz iyi... Vermezseniz Türk ordusu İtalya kıyılarını derhal işgale başlayacaktır!

Bu ültimatom üzerine Napoli kralının bu kez etekleri tutuştu ve aynı ayın 29'unda Cem Sultan'ın tabutu Türkiye'ye gönderilmek üzere törenle San Cataldo iskelesine taşındı. Oradan da Kral Frederic'in elçisi Giacomo Pignatelli tarafından Avlonya'ya gönderildi.

Avlonya limanında bir Osmanlı donanması hazır bekliyordu. Cem'in tabutu alındı ve Gelibolu Mudanya tarikiyle Bursa'ya taşındı.

Cem Sultan'ın cenazesi Bursa'da Fatih Sultan Mehmed döneminde ölen büyük kardeşi Şehzade Mustafa'nın Muradiye'deki türbesine defnedildi.

— OOO —

"NİZÂMI ÂLEM" KURALI CEM'İN OĞLUNA DA UYGULANIYOR

Talihsiz Osmanlı şehzadesi Cem Sultan'ın oğullarından şehzade Oğuzhan 1482'de İstanbul'da sarayda rehin olarak yaşarken II. Bayezid'in emriyle boğdurulmuştu. Küçük şehzadesi Murad ise annesi ile birlikte Mısır'a gidip bir süre orda kaldı, 1490 yılında Memluk Sultanı Kaytbay'm oğlu ile birlikte Kahire'de sünnet edildi. Murat, delikanlılık yaşından sonra bilinmeyen bir nedenle Rodos'a giderek oraya yerleşti.

Aradan yıllar geçti. Bir söylentiye göre, Cem'in oğlu Murad Rodos'ta Katolikliği kabul etti ve şövalyeler gibi yaşam sürmeye başladı. Ne garip bir tecellidir ki, talihsiz Şehzade Cem Sultan'ın oğullarından Murad'ın sonu da babası gibi dramatik oldu...

Osmanlı ordusu 1522 yılında Rodos'u fethettiğinde, Şehzade Murad 45-50 yaşlarındaydı. Şehzade Murad, Rodos kuşatması sırasında Ada'nın içlerine çekildi ve kent teslim olduğunda, birçok kişi gibi Avrupa'ya kaçıp kurtulmak amacıyla şövalye kılığına girip iki oğlu ile birlikte Avrupa'ya yolculuk olanaklarını araştırmaya başladı. Gelgelelim, Murad'ın varlığından daha önceden zaten haberdar olan Kanunî Sultan Süleyman, Fatih Kanunnâmesi'nin "nizâmı âlem" kuralını Cem Sultan'nın oğlu ve torunlarına da uygulamaya karar vermişti.

Nihayet, "nizâmı âlem" kuralı 27 Aralık 1522 Cumartesi günü şafak sökerken bir kez daha işletildi ve Cem'in oğlu Murad ve iki torunu Rodos'ta boğularak ortadan kaldırıldı...

— OOO —

II. BAYEZİD'İ KARDEŞLERİ DEĞİL, OĞLU TAHTINDAN EDİYOR!..

Padişah II. Bayezid, kardeşi Cem Sultan dramatik bir şekilde Avrupa'da zehirlenip öldürülünce 1495'te, tahtından olduğu 1512'ye kadar, 17 yıl "bir gün gelir kardeşim beni saltanatımdan eder" endişesinden uzak yaşadı. Ama, onun sonunu da hazırlayan kendi öz oğlundan başkası değildi:

"Yavuz Sultan Selim" diye ün yapan şehzadesi Selim!

II. Bayezid'in sekiz oğlunun (şehzadenin) adları şöyleydi: Abdullah, Şehinşah, Alemşah, Mahmud, Mehmed, Ahmed, Korkud ve Selim...

Bunlardan Ahmed, Korkud ve Selim dışındakiler o daha sağken ölmüşlerdi. Kalanlar, padişahın son yıllarında Anadolu'nun çeşitli kentlerinde valiydiler. Şehzadelerin oğulları arasında da çeşitli yerlerde Sancak Beyliği yapma istekleri nedeniyle rekabet ve anlaşmazlık vardı.

II. Bayezid'in hayatta kalan üç oğlundan Şehzade Korkud (ortanca), köklü bir eğitim gördü. Çok iyi Arapça öğrendi. Şiirlerinde "Harimî" mahlasını kullandı. Babası döneminde önce Manisa Sancak Beyi oldu (1483). Ancak, ağabeyi Şehzade Ahmed'in babasını etkileyip yönlendirmesiyle İstanbul'dan daha da uzaklaştırılması için Antalya'ya Sancak Beyi olarak gönderildi.

Şehzade Korkud, bu duruma hem üzüldü hem de çok kızdı. Kendisine ait sekiz tekne, seksen kadar tayfa ve 50 muhafızı ile birlikte Hac farizasını yerine getireceğini söyleyerek 1509 Nisan'ında Mısır'a gitti.

Böylelikle Korkud aynen amcası Cem Sultan gibi hareket etmiş oluyordu. Nitekim Mısır'da Memluk sultanı tarafından debdebeli bir törenle karşıladı. Ancak, Osmanlılar ile arasının açılmaması amacıyla onun Hacc'a gitmesine izin vermedi.

Şehzade Korkud da bir süre sonra Mısır'a geldiğine pişman olup bir yıldan\ fazla süren gurbet kalıntısını bitirip Antalya'ya döndü. Oradan babasına çeşitli armağanlar gönderdi.

Daha sonra, İstanbul'a yakın olduğu için bir yolunu bulup kendisini Antalya'dan Manisa Sancak Beyliğine atattırdı. Korkud, öteki iki kardeşi Ahmed ile Selim arasındaki çekişmeli dönemlerde Selim'in yanında yer aldı.

Şehzade Ahmed, II. Bayezid'in saltanat yıllarında onun hayatta kalmış üç oğlundan en büyüğü idi. Ahmed, babasının en sevgili oğlu olduğu gibi, ünlü veziriazam Hadım Ali Paşa da kendisini çok tutuyor, geleceğin padişahı olarak onu görüyordu. Ahmed, ılımlı ve ağırbaşlı bir karakter yapısına sahipti, devlet önde gelenleri arasında çok sayıda taraftarı vardı. Ancak, Yeniçeriler ile arası pek iyi sayılmazdı. Ahmed, onları kendi yanına çekmek için her türlü yola başvurmuşsa da bunu başaramamıştı. Büyük şehzadenin endişesi, kendisinin değil ortanca şehzade Korkut'un babasından sonra Osmanlı tahtına geçebilme ihtimali idi.

EN KÜÇÜK ŞEHZADE SELİM!..

Selim (Sonradan Yavuz Sultan Selim), 1470'te Amasya'da doğdu ve babasının saltanat yıllarında Trabzon valiliğine getirildi. Orta boylu, yuvarlak ve kırmızıya yakın beyaz yüzlü, düzgün ve beyaz dişli, çatık kaşlı, omuzları ile göğsü arası oldukça açık, sakalsız, sert bakışlı ve uzun bıyıklıydı. Babasının son saltanat yıllarında ülke işlerinin kötü gitmesi üzerine, saltanattan ayrılacağını anladığından hemen kendi müstakbel saltanatı için gerekli önlemler düşünmeye başladı. Hanedan içine bir saltanat veraseti yasası

bulunmadığı için Fatih Kanunnâmesi uyarınca hükümdar olan şehzade öteki tüm kardeşlerini öldürme hakkına ve olanağına sahipti. Ortada Selim'den başka şehzade olarak Korkud ve Ahmed vardı.

Selim, İstanbul'dan hayli uzakta olduğundan başkentten ve babasından çabuk ve düzgün haberler alma imkânından yoksundu.

O sıralarda ılımlı karakteri nedeniyle şehzade Ahmed hemen tüm devlet önde gelenlerinin saygısını kazanmıştı. Selim'in karakteri ise, ağabeyinin tam zıddıydı. Şiddeti, ele avuca sığmayışı, acımasızlığı dolayısıyla çevresinde saygıdan çok korku salmıştı. Nitekim, Erzincan ve çevresinde Osmanlı aleyhinde etkinlik gösteren Şah İsmail kuvvetlerini amansızca izleyip ülke topraklarından kovmuş, Gürcüler üzerine de bir sefer düzenleyip onları da sindirmiş; Gelgelelim, bu başarıları İstanbul'a "Şehzade Selim babasına karşı vaziyet almuştur" şeklinde yansıtıldı...

Bu arada Selim, saltanatı elde etmek için iki kardeşi nasıl hazırlık yapmış ise, o da yapmıştı. Trabzon'da kendi askerî gücünden başka Kırım'ın askerî güçlerinden de yararlanmayı planladı. Ve saltanatı elde etmek amacı ile Rumeli topraklarına geçtiğinde, yanında Kırım Hanı'nm oğlunun komutasında 35 bin Tatar askeri yardımcı güç olarak bulunuyordu. Ama, en büyük gücü, Yeniçeri Ocağı'nın şiddetli bir şekilde Selim'i desteklemeleriydi.

Selim, Trabzon yerine İstanbul'a yakın bir yerde valilik yapmak istiyordu. Böylelikle tahtı elde edebilmesinin daha kolay olacağını düşünüyordu. Bunun için birkaç kez girişimde bulunduysa, hatta Rumeli'ye ordusunun başında geçmesi üzerine Osmanlı devlet önde gelenlerinin teşvikiyle yaşlı II. Bayezid Osmanlı ordusunun başına geçip Edirne tarikiyle Çukurçayır mevkiinde Selim'in ordusuyla karşı karşıya geldi.

Selim, babası saldırmadıkça Osmanlı ordusuna saldırılmaması yolunda komutanlarına kesin emir vermişti. Nitekim, Selim komutanları ile birlikte Osmanlı ordu karargâhına gitti ve bir arabanın penceresinden babası II. Bayezid'in uzattığı eli öptü.

Bu sırada Bayezid gözyaşlarını tutamamıştı. En sonunda baba oğul arasında bir antlaşma yapıldı. Bu antlaşmaya göre II. Bayezid şehzadelerinden hiçbirini ötekine tercih edip veliaht yapmayacağı yolunda garanti verdi. Selim'e de Rumeli'de istediği sancaklar tevcih olundu.

— OOO —

BABAOĞUL MÜCADELESİ BİTMİYOR!..

O sırada Şehzade Selim Rumeli'den ayrılmayıp Şahkulu adı verilen Anadolu'daki ayaklanmanın sonucunu beklemeye başladı. Şahkulu güçleri, Osmanlı ordusu karşısında başarı kazanıp sadrazam Ali Paşa şehit düştü, şehzade Ahmed ise Şahkulu ayaklanmacılarını izleyeceği yerde Amasya'ya çekildi. Veziriazam Hadım Ali Paşa'nın Şahkulu ayaklanmacıları ile yapılan çarpışmalarda şehit düştüğünü öğrenen II. Bayezid, Edirne'den sür'atle İstanbul'a hareket etti.

II. Bayezid, artık ne olursa olsun saltanattan kesinlikle çekilmeye karar vermişti. Tüm devlet önde gelenlerini huzuruna çağırarak kendileriyle bu konuda görüştü. Çoğunluk şehzade Ahmed'in Osmanlı tahtına geçmesini uygun görmüştü.

Ancak, Hadım Ali Paşa'nın yerine sadrazamlık makamına getirilen Hersekzâde Ahmed Paşa bu karara katılmadı. Ona göre, padişah saltanattan çekilmemeli, Şehzade Selim Semendire'de Sancak Beyi olarak kalmalı, Şehzade Ahmed ise Amasya'dan Karaman eyâletine atanmalıydı.

Bu öneri bir kenara bırakılarak şehzade Ahmed'e gelip saltanatı elde etmesi için haber gönderildi. Oysa Selim ile babası arasında daha önce imzalanan antlaşma uyarınca, padişah yaşadığı sürece tahtta kalacağı ve kendisinden sonra tahta çıkması için üç oğlu arasında kimseyi veliaht seçmeyeceğine dair II. Bayezid söz vermişti. Padişah, Edirne'den İstanbul'a ulaştığında Yeniçeri Ocağı onu uyararak "Senin sağlığında başka hükümdar istemeyiz!" diye ona haber yolladı.

Filibe'de olan şehzade Selim ise tüm bu olup bitenlerden adamları aracılığıyla gün be gün haberdar oluyordu. Ve ani bir kararla kırk bin kişilik ordusunun başına geçerek Çorlu'da babasının ordusunun bulunduğu Karıştıran Ovası'na ulaştı. II. Bayezid de durumu öğrenmiş, ordusunun başına geçmişti. Şehzade Ahmed yandaşları padişahı Selim'in aleyhine kışkırtmak amacıyla, onu tahrik için padişahın arabasının penceresinden Selim'in kalabalık ordusunu göstererek şöyle dediler:

* Sözde eliniz öpmeye gelür! Bu ne işdür? Şu gelen ordunun kalabalığına bakın! Şehzade babasının elini öpmeğçün bu denli kalabalık bir çeri ile mi gelür?

İki taraf arasındaki savaş, fazla uzun sürmedi. II. Bayezid'in ordusu şehzade Selim'in ordusundan hem daha kalabalık, hem de daha iyi eğitimliydi; üstelik II. Bayezid'in ordusunda top da vardı.

Selim, beklemediği, müthiş bir bozguna uğradı ve savaş alanından canını güç bela kurtardı. Kaynaklara göre, Yavuz savaş alanından "Karabulut" adlı müthiş hızlı koşan bir küheylana atlayarak kaçmayı başarmıştı.

Şehzade Selim, tedbirli davranarak Karadeniz'de demirli bekleyen filosunu, Bulgaristan kıyılarındaki Burgaz Körfezi'nin kuzeyinde bulunan Ahyolu adlı limana götürdü ve kendisi yanındakilerle birlikte gemilere binip Kefe'ye gitti. En yakın adamı ve komutanı Ferhat Bey de askerleri toparlayıp şehzadeye ulaştı.

Şehzade Selim'in yenilgisinin ardından İstanbul'a dönen II. Bayezid, artık bir an önce büyük şehzadesi Ahmed'i İstanbul'a çağırıp tahtı ona devretmeye kesin karar vermişti. Nitekim, şehzade hemen İstanbul'a davet edildi.

Şehzade Ahmed, İstanbul'a gelmek için Maltepe yakınlarında görüldüğü an, Yeniçeri Ocağı her şeyi öğrenmiş ve hiç sevmedikleri şehzade Ahmed'in padişahlığı konusunda kazan kaldırıp ayaklanmışlardı. Ahmed'in Boğaz'ı geçip İstanbul tarafına ulaşmasını önlemek için Yeniçeriler her türlü yolu keserek tüm iskeleleri işgal ettiler. İş bununla bitmedi. Gece, şehzade Ahmed'in taraftarlarından Vezirâzâm Hersekzâde Ahmed'in, Beylerbeyi Hasan Paşa'nın, Kazasker Müeyyedzâde Abdurrahmân Efendi'nin, Nişancı Tâcizâde Cafer Çelebi'nin evlerini yağmalayıp, adamlarını yaralayıp öldürdüler. Bununla da yetinmeyip sabahlara kadar İstanbul sokaklarında şehzade Selim lehinde tezahüratta bulundular. Ertesi gün bütün Ocak mensubu yeniçeriler Bâbı Hümâyun'un önde toplanıp evleri yağmalananların azledilmelerini talep etti. Padişah, bu istekleri kabul etmek zorunda kaldı. Ancak ünlü ikinci vezir Koca Mustafa Paşa azilden kurtulduğu gibi, Veziriazam Hersekzâde'nin yerine veziriâzâmlığa getirildi. O sırada Maltepe'de bulunan şehzade Ahmed. İstanbul'da yeniçerilerin kendi aleyhine ayaklandığını duyunca Maltepe'den Gebze'ye çekildi. Amacı, Anadolu'ya adamakıllı hâkim olduktan sonra İstanbul'a girip tahta çıkmayı denemekti.

Ahmed, oradan Konya'ya yürüdü. Şehzade Mehmed'in yönettiği kenti kuşatıp, aldı.

SIRA ŞEHZADE KORKUD'DA

Selim'in tahta çıkmasını istemeyenler Ahmed'in uğradığı başansızlık karşısında bu kez öteki Şehzade Korkud'a yöneldiler. Ve onu acele İstanbul'a davet ettiler. Manisa'daki şehzade, elini çabuk tutarak Davutpaşa iskelesinden karaya çıkarak oradan Yeniçeri Kışlası'na gitti. Yeniçeriler Şehzade Korkud'a saygı göstermekle birlikte Selim'den başkasını Osmanlı tahtında görmek istemediklerini ısrarla söylediler. Bu sıralarda Şehzade Ahmed bir Safevî yandaşının Amasya-Tokat yöresindeki kuvvetlerine yenilmiş, Yeniçeriler karşısındaki saygınlığını bu yüzden adamakıllı yitirmişti.

Bütün bunlar olurken 19 Nisan 1512'den başlayarak şehzade Selim sık sık Yeniçeri Ocağı önde gelenleriyle görüştü, onlara istikbalde çok büyük seferlere çıkacağını anlattı...

İşin tuhafı, II. Bayezid fikir değiştirerek tahtta kalmayı yeniden düşünmeye başladı. Hatta Selim'in taht sevdasından vazgeçmesi için oğluna rüşvet vererek onu Semendire'ye yollayıp İstanbul'dan uzaklaştırmak istedi. Sonra da kendisinin ölünceye kadar tahtta kalması koşuluyla Selim'i veliaht atayacağını söylediyse de Yeniçeriler'in tam desteğini sağlayan Selim bu önerileri kabule yanaşmadı.

Güçlü bir söylentiye göre, Selim tahta çıkmadan bir gün önce babasıyla at üzerinde görüştü. Bu görüşmede Bayezid kendisini ordunun başında Şah İsmail'e sefere yollamayı önerdiği, ancak Selim'in bunu ancak padişah olduktan sonra yapacağı konuşuluyordu...

— OOO —

SELİM TAHTA ÇIKIYOR

24 Nisan 1512 Cumartesi tarihinde Yeniçeriler ile Sipahilerin sarayın kapısında düzenledikleri muazzam gösterilere artık halk da katılmıştı.

Vezirler padişahın huzuruna çıkarak saltanattan artık çekilmesi gerektiğini kendisine açık açık söylediler. Yaşlı II. Bayezid tam anlamıyla desteksiz ve çaresiz kalmıştı. En sonunda saltanattan çekildiğini şu sözlerle vezirlerine bildirdi:

* Oğlum Sultan Selim Han'ı yerime nasbeyledim; Allah mübarek eylesin!

II. Bayezid derhal Yeni Saray'dan Eski Saray'a taşındı ve bu sırada oğlu kendisini yolcu etti.

Bayezid, saltanatı Selim'e bıraktıktan sonra isteği üzerine yirmi yük, yani iki milyon akçe maaş ile Dimetoka'ya gönderilmesi kararlaştırıldı. Eski padişahın hizmetine Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Defterdar Kasım Çelebi ve Tabib Ahi Çelebi verilmişlerdi. Ancak, daha Dimetoka'ya ulaşılmadan II. Bayezid 26 Mayıs 1512 Çarşamba günü Çorlu yakınlarında hayata gözlerini yumdu.

II. Bayezid, dünyadan ayrıldığında 64 yaşındaydı...

Bayezid'in, sonradan ele geçen bir şiirinden, tahttan gönüllü olarak feragat etmediği ve oğlu Selim'e dargın olarak dünyaya veda ettiği anlaşılmaktadır.

Nitekim, II. Bayezid, şiirinin bir yerinde aynen şöyle der:

„Benim ekmeğimi yahvif idenler (korkutanlar) Beni koyup Selim Şah'a gidenler Hakikat râhına (yoluna) varanlar Görün beyler bana nitti Selim Şah"

SELİM KARDEŞLERİYLE MÜCADELEYE BAŞLIYOR

Tahta yeni çıkan Selim'in karşısındaki en zorlu engel ve rakip en büyük şehzade, ağabeyi Ahmed'ti. Bu şehzade, Maltepe'den Anadolu'ya döndüğünde, kardeşinin oğlundan Konya'yı almış, genç şehzade Mehmed'i tutsak etmiş, ama babasının baskısı sonucu onu serbest bırakmıştı. Şehzade Ahmed, Anadolu'da başarıya ulaşacağını hesaplayarak Selime karşı yoğun bir hazırlık içine girmişti...

Osmanlı tarihinde yeni kardeş kavgaları yine hız kazanıyordu...

Bunun dışında Selim'in ikinci rakibi, Şehzade Korkud idi. O da Manisa'da idi. Ama, İstanbul onu kuşku içinde izliyordu...

Sultan Selim, İran'daki Safeviler dışında, kendisinin tahta çıkışını tebrik için gelen Venedik, Macar, Memluk ve öteki devletlerin elçi ve temsilcilerini kabul etti. Onlara dostluk elini uzatarak mevcut barış antlaşmalarını imzaladıktan sonra gündemine şu maddeyi aldı:

Kardeşi (ağabeyi) şehzade Ahmed'i ortadan kaldırmak!

Bu arada Anadolu'da çoktan hükümdarlığını ilan eden ve Selim'i tanımayan Ahmed'in oğlu şehzade Alaüddin de bir ordunun başında Bursa üzerine gelip kenti zaptetti ve orda babası adına hutbe okuttu. Ama, Selim hemen yeğeninin üzerine bir kuvvet yolladı. Alaüddin, Bursa'dan kaçtı ve kent Osmanlılar tarafından geri alındı.

Şehzade Alaüddin ise Malatya yolu ile Memluklü Sultanları'na sığındı. Bu durum karşısında padişah Sultan Selim, şehzadelerin yurt dışına, özellikle Avrupa ülkelerine kaçarak başına gaile çıkartmalarını önlemek amacıyla Anadolu'nun stratejik limanlarına kadırgalar yollayıp, uygun görülen kıyılan abluka altına aldırdı.

Hemen arkasından ağabeyi şehzade Ahmed'in üzerine ünlü Malkoçoğlu Bâli Bey'in oğlu Ali Bey'in komuta ettiği bir askerî kuvvet şevketti. Şehzade Ahmed ise iki oğlunu da yardım sağlamaları amacıyla Şah İsmail'e gönderirken kendisi de Malatya'ya kaçtı. Kısa süre durumu uygunu görür görmez Amasya'ya döndü. Zira, devlet adamlarının önde gelenlerinden bazılarının, özellikle Veziriazam Koca Mustafa Paşa'nın kendisini tutması ve gizlice haberleşmesi, Yeniçeri Ocağı'nda kimi yüksek rütbeli zabitlerin kendisini padişah yapmak için ona mektup yollayıp

başkente davet etmeleri şehzadeyi fazlasıyla ümide sevketmişti. Malkoçoğlu Bali Bey, bu durumu hemen Bursa'ya gelmiş olan yeni padişaha bildirdi...

Sultan Selim kararlıydı. Saltanat yasası (Fatih Kanunnâmesi) uyarınca, kendi öz oğlu Süleyman dışında başka hiçbir şehzadeyi hayatta bırakmayacaktı. Osmanlı'da birlik ve bütünlüğü sağlamanın, parçalanmayı önlemenin başka bir yolu yoktu ona göre...

Bursa'ya gelir gelmez ilk emrini verdi:

* Tiz hepsin boynu vurula!

Ve kardeşleri Şehinşah, Âlemşah ve Mahmud'un hayattaki bütün oğulları (Musa, Emin, Orhan, Mehmed, Orhan) kısa sürede cellata teslim edilip ortadan kaldırıldılar!

SIRA ŞEHZADE KORKUD'DA

Padişah Selim, ardından küçük kardeşi Korkud'a yöneldi. El altından adamlar yollayıp onun saltanat hakkında ne fikirde olduğunu öğrenmek istedi. Zira Korkud, Selim'in tahta geçmesi üzerine, Manisa'ya "Benim vicdanımda mülk ve devlete gerçekten ve cidden rağbet yoktur; muradım bir köşede huzur edip devamı devletimizin duasından ibarettir" şeklinde konuşmuştu. Ancak, Sultan Selim, yaptığı araştırmada Korkud'un doğru söylemediğini, gözünün hâlâ Osmanlı tahtında olduğunu öğrendi ve hiç vakit kaybetmeden en güvendiği askerî birliklerinin başına geçerek ansızın Manisa'ya, Korkud'u yakalayıp cezasını vermeye gitti. Ve şehzadeyi kuşatma altına aldıysa da onu yakalamayı başaramadı. Zira kardeşi Korkud, padişahın üzerine gelmekte olduğunu bir adamı aracılığıyla öğrenince gece yarısı yükte hafif pahada ağır eşyası ve Piyale adındaki sadık bir kölesi ile birlikte önce sakalını beyaza boyadı, sonra kafasına külah geçirip kıyafet değiştirerek^ sıradan bir derviş görüntüsüyle sarayının arka kapısından kaçmayı başardı.

Korkud ve kölesi, uzun süre bir mağarada saklandılar. Amacı, Antalya'ya inip bir gemi ile Avrupa'ya kaçmak ya da Rodos şövalyelerine sığınmaktı. Gelgelelim, bunu başaramadı. Ancak 20 gün kadar saklanabildi.

Mağara, bir köylü tarafından haber verilince yerleri saptandı ve yakalandılar. Verilen emir gereğince Şehzade Korkud Bursa'ya getirilirken yolda Emet kasabasında gece uyuduğu sırada Kapıcıbaşı Sinan Ağa tarafından kemend ile boğularak cesedi Bursa'da Orhan Gazi türbesinin yakınındaki mezarına gömüldü. Sadık kölesi Piyale Bey ise, türbeye türbedâr yapıldı. Tarih, 13 Mart 1513'tü!

Bu arada Korkud'un İstanbul'da, padişah olan amcası Sultan Selim'in yanında bulunan tek oğlu da çoktan boğdurulup ortadan kaldırılmış bulunuyordu.

— OOO —

SIRA AĞABEY ŞEHZADE AHMED'TE!

Artık sıra en büyük şehzade (ağabey) Ahmed'e gelmişti.

Sultan Selim, yani tarihe geçecek olan adı sanı ile Yavuz Sultan Selim, ilk iş olarak Şehzade Ahmed'in en güçlü yandaşı olup onunla gizli gizli mektuplaştığı saptanan Vezirâzâm Koca Mustafa Paşa'yı Bursa'da idam ettirdi. Yerine Hersekzâde Ahmed Paşa dördüncü kez bu makama getirildi.

Yavuz Selim, ardından Ahmed'e bir takım sahte mektuplar gönderterek, önde gelen devlet adamlarının onu İstanbul'a gelecek olursa, Selim'in yerine tahta çıkaracaklarına inandırdı.

Şehzade Ahmed, bu sahte mektuplara inandı, büyük bir hayale kapılarak Malatya'dan Amasya'ya' geçti. Orda kendisine bir ordu toplayıp önce Konya'ya, Konya'dan da Bursa üzerine yürüdü. Oysa, Yavuz Sultan Selim her türlü hazırlığını yapmış, ordusu ile Ahmed'i bekliyordu.

Yavuz Selim, ağabeyini bursa dışında karşılamaları için ordusunun başına Karaman Beylerbeyi Hemdem Paşa ve Anadolu Beylerbeyi ile Mirahur Bıyıklı Mehmed Ağa'yı görevlendirmişti.

Ahmed'in gelmekte olduğu bildirilince Yavuz Selim de Yenişehir Ovası'na hareket etti.

İki kardeşin ordusu Yenişehir ovasında kapıştı. Çarpışma fazla sürmedi...

Yavuz'un ordusundaki askerlerin savaş kabiliyetleri çok üstündü. Kısa surede Şehzade Ahmed'in ordusu bozulup ric'ate başladı Şehzade Ahmed atının üstünde bizzat savaşırken yaralanıp yere düşünce yakalandı. Selim'in huzuruna çıkma dileği kabul edilmedi ve Sinan Ağa tarafından yakalandığı yerde hükmü infaz edilerek boğuldu. Sinan Ağa, şehzadeyi yay kirişiyle boğup öldürdükten sonra savaş alanında Yavuz Sultan Selim'in ordugâhına giderek şöyle dedi:

* Devletlüm! Nizâmı âlem içün kavâidi âli Osman üzre kaydı görülmüştür!..

Bu sözler üzerine ağabeyinin öldürüldüğünü öğrenen Yavuz, tüm sert tabiatına rağmen gözyaşlarını zor tutup, şöyle konuştu:

* Neslümüzde bu bid'atı çıkaran Rah meti Hakk'tan baîd (uzak) olsun!

Şehzade Ahmed'in cenazesi Bursa'ya götürülerek Muradiye'ye defnedildi. Artık tahtta tamamen rakipsiz kalan bu olağanüstü hükümdarın Süleyman'dan (sonradan Kanunî Sultan Süleyman) başka vârisi kalmamıştı.

Şehzade Ahmed'in Kasım adındaki oğlu Memluklu sultanlarına sığındı. Murad adındaki öteki oğlu ise bir süre İran'da Şah İsmail'in yanında kaldı. Orada Sancakbeyi derecesinde bir görevdeyken öldü.

Osmanlı'da artık "Yavuz Sultan Selim dönemi" başlamıştı... Tek başına...

Rakipsiz Yavuz Sultan Selim!..

KANUNÎ DÖNEMİNDEKİ ŞEHZADE OLAYLARI

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Avrupalıların da dedikleri gibi gerçekten "Muhteşem" olan padişahı Kanunî Sultan Süleyman döneminde de Osmanlıda "Şehzade olayları" eksik olmadı...

Büyük hükümdarı evlatları yüzünden üzüntülere, ıstıraba sevkeden olaylar meyanında; çok sevdiği kimi şehzadelerini vakitsiz alıp götüren ecelin yanı sıra bir takım düzen ve entrikalarla, yönlendirmelerle iki öz evladına kıymak durumunda kalışından dolayı çekmiş olduğu muhakkak bulunan vicdan azabı belirtilebilir.

Osmanlı'nın bu büyük hükümdarı Kanunî Sultan Süleyman'ın sekiz erkek, bir de kız çocuğu dünyaya gelmişti. Mâhidevran Sultan'dan (Gülbahar Hatun) olan en büyük Şehzade Mustafa'dan (Manisa 1515 - Konya Ereğlisi 1553) gayrisi Kanunî'nin büyük bir tutku ile bağlı olduğu sevgili eşi ünlü Hürrem Sultan'dan doğmuşlardı. Murad, Mahmud ve Abdullah adındaki şehzadeler bir-bir buçuk yaşlarında öldüklerinden padişahın, bu küçük şehzadelerin kaybı dolayısıyla yıkım derecesinde, büyük çapta bir üzüntü söz konusu edilemez. Ancak, Kanunî Sultan Süleyman'ın bizzat "veliaht" gözüyle baktığı ve çok sevdiği şehzadesi Mehmed'in 22 yaşındayken 1543'te ansızın ölümü, padişahı olağanüstü müteessir etti; onun adına Mimar Sinan'a Şehzade Camii'ni inşa ettirdi.

Şehzade Mehmed için “Şehzadeler güzidesi Sultan Mehmedim” mısraını dile getiren Kanunî, sevgi, ıstırap duygularıyla şiir kudretini ebced hesabıyla tarih düşürdüğü (Hicrî 950 Miladî 1543) bu mısrada bir araya getirmişti. Şehzade Mehmed’in genç yaşta ölümünün ardından Sultan Süleyman’ın üzerine titrediği, çok sevdiği şehzadelerinden biri de en küçük Şehzade Cihangir idi...

Osmanlı’da bir padişahın ölümünün ardından kimin padişah olacağı yolunda bir veraset kanunu mevcut olmadığından, Kanunî’nin yaşı ilerledikçe hayatta kalan şehzadeleri bir “yaşam endişesi” almaya başladı. Nitekim, 1553’te olup biten tirajik olaylar, bu endişelerin hiç de boşuna olmadığını gösterecektir.

Kanunînin 1553’te en büyüğü Mustafa, ötekiler Selim, Bayezid ve Cihangir adlarında dört şehzadesi hayattaydılar. Bu şehzadelerden Mustafa 39, Selim 30, Bayezid 28 ve Cihangir ise 23 yaşlarındaydılar.

Konya Valisi olan Mustafa, babası Saruhan (Manisa) Sancakbeyi iken 1515’te dünyaya gelmişti. Büyük babası Yavuz Sultan Selim’e hem kafa, hem de beden yapısı olarak çok benziyordu. Köklü bir eğitim görmüştü. Sağlam karakteri, iyi yürekliliği, güler yüzlülüğü, çalışkanlığı, bilgisi ile hem ordu hem de imparatorluğun aydın kesiminin geniş ölçüde sevgisini kazanmıştı. Yaşı ve durumu itibarıyla babasından sonra hükümdarlığın tek adayı durumunda Şehzade Mustafa idi...

Gelgelelim, ünlü Hürrem Sultan, Mustafa’nın karşısına her bakımdan bir set gibi çıktı...

Kanunu Sultan Süleyman’ın asıl adı Roksalan olan Hürrem Sultan’dan Selim, Bayezid, Mehmed ve Cihangir adlı dört erkek çocuğu dünyaya geldi. Bunlardan şehzade Mehmed, Süleyman daha Saruhan Sancakbeyi iken ölünce Yeniçeri Ocağı’nın eski odaları karşısındaki mezarına defnedildi ve üzerine bir türbe ve de “Şehzade Camii” diye ünlü olan cami ile medrese ve imaret yapıldı.

Kanunî’nin sevgili eşi Hürrem Sultan çocuklarından en çok Bayezid’i sevip kolluyor ve onun Kanunî’den sonra hükümdar olabilmesi için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Bunun için çoktan etkinliğe başlamıştı. İlk olarak, oğlunun hükümdarlığının en büyük engeli olarak gördüğü, üvey ağabeyi şehzade Mustafa’nın her ne şekilde olursa olsun ortadan kaldırılması gerektiğini aklına koydu. Kanunînin Veziriâzâm’ı İbrahim Paşa ise şiddetli bir şehzade Mustafa yandaşıydı. Hürrem Sultan, ilk fırsatta İbrahim Paşa aleyhindekilerle işbirliği yaparak ilk önce veziriazamı ortadan kaldırtmayı başardı.

Sıra, şehzade Mustafa’ya gelmişti...

Hürrem Sultan, şehzade Mustafa hakkında çeşitli tuzaklar hazırlayarak onun boynunun cellata uzatılması için kolları sıvadı. Hürrem'in çabası sonucu Manisa Sancakbeyi olan Mustafa Amasya'ya, daha sonra da Konya'ya gönderildi ve Hürrem Sultan'ın oğulları Selim Manisa'da, Bayezid de Kütahya Sancaklarında görevlendirildi. Şehzade Mustafa aleyhine alınacak düzen ve entrikaları yapmak için henüz "kubbe veziri" durumunda olan Damad Rüstem Paşa da büyük çaba gösterdi.

Mustafa'nın ağzından İran Şahı'na sahte bir mektup yazdırtılarak bu mektupların padişahın eline geçmesi sağlandı.

Kanunî Sultan Süleyman bu esnada sefere çıkmamış, Erdel sorunundan dolayı Macaristan'a vezir Kara Ahmed Paşayı ve Osmanlı'nın Doğu illerine saldırılar düzenleyen şah Tahmasb'a karşı da Veziriâzâmhğa getirdiği damadı Rüstem Paşa'yı görevlendirmişti.

Aslında Hürrem Sultan'ın en yakın adamlarından olan Rüstem Paşa Aksaray yakınlarına gelince ordusunu durdurup beklemeye geçti. Yeniçerilerin şehzade Mustafa'nın padişah olmasını istedikleri, askerlerin yaşlılığı nedeniyle sefere çıkmayan padişahın tahttan indirilerek yerine şehzade Mustafa'yı getirmek için kendisini zorladıkları yolunda bir söylenti uydurup bunu hemen Kanunî Sultan Süleyman'a iletti. Bunun için Sipahiler Ağası Kızıl Ahmedlerden Şemsi Ağa (sonradan Paşa) ile Çavuşbaşını İstanbul'a yolladı. Ve padişahın bizzat ordunun başına geçmesini arz ederek Aksaray'da onu beklemeye koyuldu.

Kanunî, Hürrem ve Rüstem Paşa'nın ortaklaşa uydurdukları yalana inandı. Rüstem Paşa'yı geri çağırarak İstanbul'dan ayrıldı ve doğruca Aksaray'a giderek 1553 yılı Ağustos'un son günlerinde ordusunun başına geçip İran seferine çıktı.

Kanunî, bu sefer esnasında ne yapıp yapıp oğlu şehzade Mustafa'yı ortadan kaldırmayı aklına koymuştu...

Nitekim, şehzadenin feci sonu adım adım yaklaşmaktaydı.

Kanunî, sefer sırasında Kütahya valisi Bayezid'i gereğinde Rumeli topraklarını savunması için Edirne'ye yolladı. Bolvadin'e ulaştığında Saruhan Valisi Kanunî'nin otağına gelerek el öptü.

Karaman Ereğlisi'nden sonra Osmanlı ordusu Aktepe'de konaklayınca, şehzade Mustafa'nın askerleriyle birlikte orduya katılması için çadırı kuruldu. Aslında bu bir tuzaktan ibaretti. Nitekim hemen ertesi günü önde gelen Osmanlı devlet adamları Mustafa'nın çadırına giderek el öpüp hil'at giydiler. Ardından, şehzade Mustafa babası Kanunî Sultan Süleyman'ın elini öpmek üzere padişahın bulunması mutad olan "divanhane çadırı" denilen otağa getirildi. Mustafa, çadıra girdiğinde

babasının orada olmadığını görüp çok şaşırdı. Ve ne olduğunu anlayamadan yedi dilsiz cellat üzerine atlayıp onu boğmak istediler. Ama, güçlü kuvvetli olan şehzade bir hamle ile kurtulmayı başardı. Tam dışarı çıkacakken saray hizmetlilerinden (sonradan Paşa olan) Zal Mahmud Ağa arkasından yetişip yay kirişiyle şehzadeyi boğdu!

Şehzade Mustafa'nın boğdurularak öldürülüşü, sonradan Osmanlı tarihçilerince aynen şu şekilde dile getirildi:

"Sultan Süleyman Hazretleri şehzade Mustafa'yı katli içün huzuru Hümâyûnlarına izhar ettiklerinde şehzade Sultan Mustafa kaziyyeden haberdar olup Şehriyâr Hazretlerinin üzerine hücm eyledik.de huddam müteferrik ve perişan oldular. Mahmud Ağa ol vakit güreşçilik fenninde mahir olmağla Sultan Mustafa'nın üzerine perdâb idüp yıkdı ve bağladı; pes Şehriyâr Hazretleri müşârünüleyhi Zal diyu takib buyurdular."

Sultan Mustafa'nın çadırda boğulduğu haberi ordu içinde yayılınca, Yeniçeriler kıyameti kopardılar ve bu olay nedeniyle Veziriazam Rüstem Paşa'nın cezalandırılması için nümayişler yapmaya başladılar. Kanunî Sultan Süleyman bu kargaşalık durumunu büyük bir ustalıkla yönetti; derhal kapıcılar Kethüdası'nı Divânhâne'ye yollayarak, Veziriazam Rüstem Paşa'dan "Mührü Hümâyûn"u aldırıp onu görevden azletti ve vezirler toplantı halindeyken üçüncü vezir Haydar Paşa'ya da azledildiğini şu sözleriyle iletti:

* Tiz kendü çadurunuza gidiniz!

Öteki vezirler yerlerinde oturup çıkan kargaşayı müzakere ederlerken, Kapıcılar Kethüdası yeniden içeri girdi ve elindeki "Mührü Hümayûn"u padişahın emri uyarınca yeniçeriler tarafından çok sevilen Tımışvar Fatihi diye anılan ikinci vezir Kara Ahmed Paşa'ya verip, veziriâzâmlığmı kutladı.

Böylelikle Kehle-i İkbal Damad Rüstem Paşa'nm 9 yıla yakın süren ilk sadareti son bulmuş oldu. Padişahın, yaptığı bu görev değişiklikleri etkisini gösterdi ve Yeniçeriler yatıştılar.

Hakkında iftiralar ve aleyhine kurulan tuzaklarla canında olan şehzade Mustafa'nın cenaze namazı, ordu içinde bulunan kazaskerlerin de katılımıyla Ereğli'de kılındı ve tabutu babası Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle Bursa'ya götürülüp orada II. Murad'ın türbesi yakınlarındaki mezarına defnedildi.

Batılı tarihçilere göre, Kanunî'nin en büyük şehzadesinin boğdurularak öldürülmesi faciasını ikinci bir facia daha izledi. Batı kaynaklarına yansıyan güçlü bir söylentiye göre, şehzade Sultan Mustafa'nın Bursa ya da Amasya'da bulunan küçük yaştaki oğlu da dedesi Kanunî'nin emri ile annesinin kucağından alınıp cellada teslim edildi ve boğularak öldürüldü...

Şehzade Sultan Mustafa'nın babasının emri ile boğdurularak öldürülüşü ordu içinde olduğu gibi hemen tüm yurtta da büyük bir üzüntü yarattı. Bu ölüm, adetâ bir ulusal matem ile sonlandı. Öyle ki, Mustafa'nın öldürülüşünden duyulan üzüntü, Divan edebiyatında da unutulmaz, derin yankılar uyandırdı, izler bıraktı.

Şehzade Mustafa'nın (kimi kaynaklarda "Şehzade Mustafa Çelebi" diye de geçer) öldürülüşü konusunda çok sayıda Divan edebiyatı şairinin düşürdüğü tarih ve de duygulu mersiyeleri mevcuttur. Bunların en çok bilineni Taşlıcalı Yahya Bey'in "Ebced" hesabıyla Hicrî yılın 960 tarihini (Miladî 1553) gösteren "Mekri Rüstem" terkibiyle kırk iki beyitlik uzun ve gerçekten çok hazin mersiyedisi dir. Şair Taşlıcalı Yahya Bey, Mustafa'nın boğduruluşunu bir "cinayet" olarak görür ve bu konuda bütün sorumluluğun Veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa'da olduğunu ifade eder. Şehzadeye ihanet isnad eden mektupların sahteliğini anlatan şair, bu konuda Veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa'nın rolünü şöyle anlatır:

„Yalancının kuru bühtanı buğzi pinhânı

Akıttı yâşımuzu yakdı nârı hicranı"

Şehzadenin kollarını tutup yere yıkan ya da kolları tutulup yere yıkıldığında boynuna kemendi geçirip onu boğarak öldüren "Zal Mahmud", şâir Taşlıcalı Yahya Bey'in beytine göre, Rüstem Paşa'nm adamıdır: "Getirdi arkasını yîre Zâli devi zaman Vücûdunu sitemi Rüstem ile irdi ziyan" Sözünü dudaktan esirgemeyen şair, Yeniçeriler ile halkın teessürünü aşağıdaki mısralarla dile getirmekten çekinmez:

"Medet medet ki cihanın yıkıldı

bir yanı Ecel Celâlileri aldı Mustafa Hânı" „Döküldü gözyaşı yıldızları çoğaldı figân Demi memâtı kıyamet gününden

oldu nişan Girîvı nâle vu zâr ile doldu

kevnü mekân Akar su gibi müdâm aklamakda

pirü cüvân." Şair, mersiyesinin bir yerinde, olay nedenile Veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa'nm idam edilmesi gerektiğini bile öne sürer:

“O cânı âdemiyân oldu hâk ile yeksan Diri kala ne revâdurfesâd iden

şeytân” Ve en sonunda işi daha da ileri götürerek Kanunî Sultan Süleyman’ı bile eleştirmekten çekinmez:

“Bunun gibi işi kim gördü kim işitti aceb Ki oğluna kıya bir serveri

ömermeşreb?”

Yahya Bey’in bu ağır ithamlarla dolu mersiyesi uzun süre ağızdan ağıza ve elden ele dolaştı. Şair, bu olayı kendi ağzından şöyle anlatır:

“Ertesi, orduyu Hümâyun seyrine vardum. Gûşe gûşe okunur (köşe köşe okunur), kimi ağlar, kimi Yahya Beğ’in mağrifetüdür deyüp ah iyler gördüm!”

Şair, aslında zaten kendisine düşman olan ünlü Kehle-i İkbal Rüstem Paşa ikinci kez veziriazam olduğunda, Yahya Bey’in “nizâmı âlem” için idamını padişaha arz etmişse de, Kanunî Sultan Süleyman:

* Bu makuulelere kulak dutma, ve intikam kasdın itme! diyerek kendisini bile eleştirmekten çekinmemiş olan cesur şairi korumak büyüklüğünü göstermiştir. Tüm bunlara rağmen Kehle-i İkbal Rüstem Paşa şair Taşlıcalı Yahya Bey’i huzuruna getirtip azarlamış ve kendisini görevde bulunduğu Sultan Bayezid evkafı mütevelliliğinden azletmiştir.

— OOO —

BİR “DÜZMECE MUSTAFA” OLAYI DAHA!..

Osmanlı tarihinde çok sayıda “Ben şehzadeyim!” diye ortaya çıkan ve adı “Mustafa” olup “Düzme” ya da “Düzmece Mustafa” diye tarihe geçenler vardır

Kanunî Sultan Süleyman, Nahcivan seferi günlerinde, Rumeli’de bir “Düzmece Mustafa Olayı” daha yaşandı. Bu seferki “Düzmece Mustafa”, Kanunî’nin Ereğli yakınlarındaki ordugâhta boğdurtup ortadan kaldırttığı şehzade Mustafa olduğunu söyleyerek ortaya çıktı. Bu sahte Mustafa, Osmanlı kaynaklarında da sık sık belirtildiği gibi, aslında öldürülen gerçek şehzadeye ikiz kardeşi kadar benziyordu. Bu nedenle sık sık etrafındakilere şöyle diyordu:

* Aman beni sakın ele vermeyin, ben zaten canımı güç kurtardım, her şeyin bir zamanı var!

Düzmece Mustafa, etrafında on bin kişiye ulaşan bir kuvvet toplamayı başardı. Bu askerî güç içinde akıncılar, leventler, hatta yeniçeriler bile vardı. Düzmece Mustafa'nın

gerçek kişiliği ve kimliği bilinmemekle birlikte bu sahtekâr Selanik ve Yenişehir yöresinde harekete geçti, oralardan Dobruca'ya kadar ilerleyip yayılmayı başardı. Bu arada Tuna boylarındaki Silistre, Niğbolu gibi yerlerde de kendisine yandaş bulmuştu. Böylelikle Rumeli'nin çok büyük bir kesimi bu ayaklanma girişimine sahne olmuştu. Osmanlı belgelerinde kendisinden "Bir şahsı meçhul ün neseb" (nesebi belli olmayan meçhul kişi) ya da "bir bed asi ü bed haseb" şeklinde de söz edilen Düzmece Mustafa, Ereğli yakınlarında ordugâhta cellatların kendisine çok benzeyen başka birini Şehzade Mustafa sanarak, başka birini öldürdüklerini, kendisini aslında: Kanunî'nin en büyük şehzadesi Mustafa olduğunu ısrarla öne sürdü. Düzmece Mustafa, çok geçmeden üzerine gelen Osmanlı güçlerine yakalanarak 31 Temmuz 1555'te idam edilerek ortadan kaldırıldı.

ŞEHZADE CİHANGİRİN ÖLÜMÜ

Kanunî Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan dünyaya gelen en ufak şehzadesi Cihangir'di.

Cihangir, ağabeyi Mustafa'nın dramatik bir şekilde boğdurularak öldürülmesine inanılmaz ölçüde üzüldü ve hastalanarak yataklara düşüp kısa süre sonra da hayata gözlerini yumdu.

Şehzade Cihangir'in sırtı kamburdu. Ama son derece ince, zarif ve duygulu, yumuşak başlıydı ve babası onu çok sevdiğinden yanından hiç ayrılmazdı. Bu yüzden küçük şehzadesini bir sancağa gönderip yanından ayrılmasını istemedi. Ama, Cihangir "Mustafa'nın katli olayı" sırasında ordudaydı ve bu dramatik olayı görmüştü...

Halep'de ölünce cenazesi tahnit edilerek İstanbul'a yollayıp Şehzade Camii haziresinde, kardeşi Şehzade Mehmed'in türbesine gömüldü.

Kanunî, sonradan Cihangir'in anısına, onun adıyla anılan camii yaptırdı. İstanbul'daki "Cihangir semti" adını işte bu şehzadeden almıştır.

VE ŞEHZADE BAYEZİD'İN HAZİN ÖYKÜSÜ

Kanunî'nin artık hayatta Selim ve Bayezid adlı iki şehzadesi kalmıştı...

Selim 1524, Bayezid ise 1522 doğumluydular. Yumuşak karakterli, halim-selim, babacan ve de içkiye düşkünce olan Selim, yaşamını zevkü sefa içinde geçirmeye bakan biriydi. İki yaş küçüğü Bayezid ise ondan daha zeki, hareketli biriydi. En büyük şehzade Mustafa'nın çeşitli tuzak ve uydurma iftiralarla boğdurularak öldürülmesinden önce, Kanunî'nin sevgili eşi Hürrem Sultan ve Veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa'nm büyük etkileriyle Kanunî Sultan Süleyman da Bayezid'i Osmanlı tahtına aday saymaktaydılar. Şehzade Selim de durumu sezmişti. Nitekim, bir gün musahibi Celal Bey ile içki âlemi yaparken şöyle dedi:

* Halk arasında ne derler? Saltanatı kime uygun görürler?

Celal Bey, Selim'e padişahın ve Hürrem Sultanın Bayezid'i, askerin ise Mustafa'yı istediğini anlattı. Selim, bunun üzerine şöyle konuştu:

* Sultan Mustafa'yı en kuvvetlisi istesin, Bayezid Han'ı ana ve babası istesin... Ben Selim fakire de Mevlâ rağbet eylesin... Biz sefamızı sürelim, yarınların sahibi var...

Ve lafını bitirir bitirmez içki kadehini yine dudaklarına uzatıp, saltanat endişesi ile yine kılını kıpırdatmadı; zevkini, sefasını bozmadı.

Her şeyi oluruna bırakan, aklı fikri içki ve eğlence âlemlerinde olan,' Selim'e, istese de, istemese de saltanat yolu, değişmez bir kader çizgisi olarak, açıldıkça açılacak, açıldıkça açılacak, bu konuda talihi hep yaver gidecekti. Şehzade Selim'in parlak istikbalini hazırlamakta ünlü Lala Mustafa Paşa, çok önemli ve de birinci derecede bir etken oldu. Zira, Mustafa'nın boğdurularak, şehzade Cihangir'in ise üzüntüden, eceli ile ölmesinin ardından Lala Mustafa Paşa'nm şehzade Selim lehine çevirdiği dolaplar, düzenlediği entrikalar; bir gün geldi, şehzade Bayezid'i Kanunî Sultan Süleyman'a, babasına karşı bir "âsî' durumuna düşürdü!.. Şehzade Bayezid bu duruma düşerken, Selim'in saltanat ihtimali de adamakıllı güçlendi.

1558de eşi, Kanunî Sultan Süleyman üzerinde çok büyük bir etkisi olan Hürrem Sultan öldü. Onun ölümünün ardından padişahlık için şehzade Bayezid'i destekleyen saray görevlileri, en güçlü kozlarını yitirmiş oldu, güçlü ve yaygın bir söylentiye göre, Kanunî Sultan Süleyman bile kendisinden sonra padişah olarak Selim'i düşünmeye başladı.

Önceleri şehzade Bayezid'in Lalası olan Lala Mustafa Paşa, Veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa'nın hiç çekemediği, hatta nefret ettiği biriydi. Bir aralar gözden düşen Lala Mustafa Paşa, İstanbul'dan Safed Sancak Beyliğine yollanmıştı. Veziriazam Rüstem Paşa, önceleri Bayezid'in Lalası ve dolayısıyla sırdaşı olan Mustafa Paşa'yı, bu kez Selim'in lalalığına getirdi. Böylelikle onun ölüm fermanını imzalamış olduğunu sanıyordu. Ama, veziriazamın hesapları tutmadı. Bayezid'e eski yakınlığından dolayı Mustafa Paşa, Selim'in düşmanlığını çekmedi, tam tersi Lala'nm kurnazlık, zekâsı sayesinde Selim, Mustafa Paşa'yı sevdi ve onun istikbaldeki veziriâzâmlığınm yolu açılmış oldu. Bu arada iki şehzade arasındaki düşmanlık giderek su yüzüne çıkıyordu.

Mustafa Paşa, Selim'in lalalığına getirildiği sıralarda, şehzade Bayezid, babasına başvurarak, onun, yeniden kendi yanına verilmesini arz etti. Ama, Lala Mustafa Paşa, çok kurnaz davrandı, gerçekte Selim'den yana olduğu halde, Bayezid'i kandırmak amacıyla, ona bir mektup yollayarak, Selim'in yanında kendisine daha yararlı olacağını bildirdi.

Şehzade Bayezid'i bu yolla kandıran Lala Mustafa Paşa, bir yandan da Şehzade Selim'e şunları söylüyordu:

* Veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa ile bazı vüzeranm meyilleri padişahlık için Bayezid'den yanadır. Sizin meşrebi şerifinizin iyşü işrete (içki âlemine) ülfete mail olması sebebiyle saadetli padişahımızca veliahtlığın sizden Bayezid'e tahvili ihtimali vardır. Buna karşı zamanında tedbir alınmazsa, saadetli padişah vefat edince, bu gaflet üzre devam edilirse; saltanat kime müyesser olur?

Bu yolla Lala Mustafa Paşa şehzade Selim'i tahrik ederek içindeki zaten mevcut olan saltanat hırsını daha da kabartmak amacını güdüyordu. Nitekim, Selim de ona şu yanıtı verdi:

* İmdi göreyim seni, her nice bilirsen ve nice makûl görürsen tedbir senindir! İnşallâhu teâlâ taht müyesser olursa veziriâzâmlık dahi elbet senin hakkındır.

Şehzadeyi sürekli saltanat için tahrik edip yönlendiren Lala Mustafa Paşa, ayrıca Selim'in bilgisi dahilinde Bayezid'e bir mektup yazıp "Sarhoş ve sefih Selim'in gaflet içerisinde bastırılıp ortadan kaldırılmasının daha kolay bir şey olmadığını" bildirerek Bayezid'i saltanat uğruna kardeş düşmanı yapmaktan çekinmemişti.

Bu tür mektuplar birkaç kez tekrarlandı. Lala Mustafa Paşa'ya hep güvenen Bayezid, en sonunda kardeşi Selim'e hakaretler dolu mektuplar yollamaya başladı.

Selim ise başka bir yol tuttu. Ve Lala Mustafa Paşa'nın öğüdüne uyarak kardeşinin kendisine yolladığı hakaret mektuplarından babası Kanunîyi hep haberdar etti.

Kardeşler arasındaki bu geçimsizlik sonunda Kanunî Sultan Süleyman onların valilik yaptıkları yerleri değiştirmeye karar verdi. 1559'da Selim'i Manisa'dan Konya'ya; Bayezid'i Kütahya'dan Amasya'ya vali olarak atadı.

Şehzade Selim'in içki ve zevkü sefaya aşırı düşkünlüğü ve neredeyse rind bir yaşam sürmesine karşılık dedesi Yavuz Sultan Selim gibi ateşli bir yaradılışta olan Bayezid'i sağlam, güvenilir karakteri ve enerjik davranışlarından ötürü askerler seviyor ve en büyük oğlu şehzade Mustafa'nın boğdurularak ortadan kaldırılmasının ardından tahta onu lâyık ve uygun görüyordu...

46 yıl saltanat sürecek olan yaşlı padişah Kanunî ise, o sırada saltanatın 39. yılı içerisindeydi. Onun, askerin bu eğilimini hissederek, vaktiyle Yavuz Sultan Selim'in babası II. Bayezid'i tahttan feragat zorunda bırakması gibi, oğlu Bayezid'in de kendisine böyle bir davranış içinde bulunabileceğini hesap ederek, Bayezid'in İstanbul'dan elden geldiğince uzaklaştırarak Kütahya'dan Amasya'ya atamış olduğu anlaşılıyordu.

Şehzade Selim Konya'ya atandığı emrini aldıktan hemen sonra, hemen yeni görevine gitmek amacıyla Bursa'ya geldi ve oradan babasına bir mektup yazarak, "Kütahya'dan henüz ayrılmayan Bayezid'in kendi üzerine saldırarak bir hadise çıkarabileceği" konusunda padişahı uyardı. Şehzade Selim, Kanunî Sultan Süleyman'a Bayezid hakkında böylesi bir uyan mektubu yazmakta haksız sayılmazdı. Zira, şehzade Bayezid, Amasya'ya atanma emrini alır almaz, Kütahya'dan ayrılmadı, İstanbul'dan pek uzaklara gitmek istemediğinden, Kütahya'ya alışmış olduğunu öne sürerek babasında buranın valiliğinde kalmak istirhamında bulundu. Padişah, iki oğlu arasındaki rekabetin bir çatışmaya, hatta bir saltanat kavgasına dönüşebileceğini sezmişti. Bunu önleyebilmek amacıyla üçüncü vezir Pertev Paşa, Bayezid'e, dördüncü vezir Sokullu Mehmed Paşa, Selim'e "nasihatçi" olarak gönderildi. Kanunî, kardeşlerin aralarındaki geçimsizliğe mutlaka son vermelerini istemiş, hatta geçimsizlikte ısrar ederlerse saltanatı kız kardeşinin oğlu olan Mora Sancakbeyi Osmanşah Bey'e verilebileceği kendilerine — tehdit yollu — duyurulmuştu.

Şehzade Selim, Lala Mustafa Paşa'nın öğütlerine uyarak "nasihatçi" Sokullu Mehmed Paşa'yı gayet iyi karşıladı, ne derse "evet" dedi. Bayezid ise üçüncü vezir Pertev Paşa'yı pek iyi karşılayıp fazla yüz vermedi. Bu durum karşısında padişahın şehzade Bayezid ile ilgili kuşkuları daha da artmış oldu.

Bununla birlikte Bayezid henüz etrafındaki kuvvetlere pek güvenemediğinden babasına bir "istirhamnâme" yollayıp, ister istemez Amasya'ya hareket etmek zorunda kaldı.

İki kardeş arasında artık adamakıllı su yüzüne çıkmış bulunan bu çatışmaya baş sebep olarak Lala Mustafa Paşa'dan söz edilmekle birlikte, veziriazam Kehle-i İkbal Rüstem Paşa, Emirahûr Hasan Ağa ve Amasya'da Bayezid'in etrafında toplanan Aksak Seyfüddin, Kuduz Ferhad, Mestane Alaybeyi gibilerin bu konudaki etkinlikleri de çok önemli sayılır.

Lala Mustafa Paşa, iki şehzade arasındaki mücadelede Selim lehine o denli başarılar elde etti ki, en sonunda Kanunî Sultan Süleyman küçük oğlu Bayezid'i tam anlamıyla bir "âsî' olarak gördü. Üstüne üstlük Bayezid'in Amasya'dan babasına yolladığı pişmanlık ve affedilmesi yolundaki istirhamlarını bildiren mektupları, yolda Lala Mustafa Paşa'nm adamları tarafından ele geçirilip padişaha ulaştırılmadı. Lala Mustafa Paşa, bununla da yetinmedi; padişahın Bayezid'e yolladığı nasihatnâmeyi ele geçirdi ve nasihatnâmeyi götüren adamı da idam ettirdi.

Ayrıca, idam suçunu da Bayezid'in üzerine yıkmayı becerdi. Olayların iç yüzünü bilmeyen padişah Kanunî Sultan Süleyman çok üzülmüş ve bir seferinde Rumeli defterdarına şöyle dert yanmıştı:

* Bu kadar mektuplar gönderdim. Büyük kardeşinle iyi geçin diye bin bir nasihatler ettim. Fakat o, varan kapucumuzu katletmiş, mektuplarımızı ateşe yakmış; bizzarur, asker ile üzerine varmamız lâzım geldi!

Şehzade Bayezid Amasya'ya gittikten sonra çoğunluğu Türkmen aşiretlerinden olmak üzere etrafına 1520 bin kişilik bir kuvvet toplayıp Konya istikametine hareket etti. Bayezid, ayrıca Amasya'dan ayrıldığı gün babasına "kendisini aldatıp yanlış işler yapmasına neden olanın Lala Mustafa Paşa olduğunu bildiren ve gözyaşı dökerek affını isteyen" bir mektup daha yazmışsa da, bu mektup da bundan öncekiler gibi babasının eline geçmedi.

— OOO —

İKİ KARDEŞ KONYA OVASINDA KARŞI KARŞIYA!

Bayezid'in ordusuna karşılık büyük şehzadesi Selim'i tutan padişah Kanunî Sultan Süleyman en güvendiği komutanlarından Anadolu Beylerbeyi Cenâbizâde Ahmed Paşa, Karaman Beylerbeyi'Solak Ferhad Paşa ve Adana Beyi Paşa'yı eyâlet askerleriyle Selim'e yardım etmelerini emretti. Padişah, Bayezid yandaşı olan Veziriazam Rüstem Paşa'ya güvenmediğinden, üçüncü vezir Sokullu Mehmed Paşa'yı da öteki komutanlarının başına serdar atayıp yeniçeri, topçu ve cebeci bölükleriyle yola çıkıldı. Selim'in çevresindeki askerî güçler, her bakımdan Bayezid'in güçlerinden üstündü. Selim, 25 Mayıs 1559'da Konya'dan güçlerinin başında yola çıkıp Cem Bağı denilen yerde ordusuyla otağ kurdu.

Dört gün sonra, 29 Mayıs tarihinde iki kardeşin orduları birbirleriyle karşı karşıya geldiler.

İlk gün şafakla birlikte başlayan şiddetli çatışmalar gün batıncaya kadar aralıksız sürdü. Kesin bir sonuç alınamamakla birlikte Selim'in ordusundaki Karaman ve Adana askerleri çok zayiata uğradı, üstünlük Bayezid'e geçer gibi oldu...

Ertesi gün çarpışmalar yine gün doğarken başladı. Ama, üstünlük kısa sürede iyi eğitilmiş savaşçılar olan Selim'in askerlerinden yana geçti. Kuşluk vaktine doğru darmadağın olan Bayezid'in ordusu bozguna uğramış ve hayli zayiat vermiş durumda savaş alanından çekilip kaçmak zorunda kaldı.

Savaşı kaybettiğini anlayan Bayezid, yakın adamlarıyla birlikte Amasya'ya çekilmekten başka çare bulamadı...

ŞEHZADE BAYEZİD İRAN'A SIĞINIYOR!

Şehzade Bayezid, bir yandan babası Kanunînin Anadolu'ya bizzat sefere çıkmasından, bir yandan da ağabeyi Selim'in Konya'dan Amasya üzerine gelmesinden kuşkulanmıştı. Üstelik babasına karşı da, ağabeyine karşı da direnecek gücü yoktu. Vezirlerine danıştı ve İran'a sığınma karan aldı.

Bir Osmanlı şehzadesi daha kendisini karanlık bir dramın içinde bulmuştu.

Ve koskoca "Muhteşem" Kanunî Süleyman'ın oğlu şehzade Bayezid, 1559 yılı Ramazan ayında Bayram'm ilk günü Amasya'dan İran'a "sığınmak" üzere ayrıldı.

O sırada Bayezid'in Orhan, Abdullah, Mehmed, Mahmud ve Osman adlarında beş oğlu vardı. Bayezid, ailesini ve en küçük oğlu Osman'ı Amasya'da bıraktı. Öteki dört oğlunu, hazinesini, değerli eşyasını beraberinde götürdü. Amasya'da bıraktığı harem kadınları içinde Mihrimâh, Hadice, Hanzâde, Ayşe adlarında dört de kızı vardı. Beraberindeki asker sayısı ise 12.000 kişiydi...

Şehzade, valilik yapmakta olduğu Amasya'dan gözyaşları arasında uğurlandı.

Bayezid'in Amasya'dan İran'a doğru yola çıktığını öğrenen Kanunî Sultan Süleyman, üçüncü vezir Sokullu Mehmed Paşa'yı bir miktar askerle şehzade Selim'in ordusuna katılarak Bayezid'i izlemekle görevlendirdi. Ancak, bu izlemeden herhangi bir sonuca ulaşamadı.

Bu arada, askerin, vezirlerin, devlet adamlarının, en önemlisi de halkın çok sevdiği şehzade Bayezid, Erzurum yakınlarından geçerken, Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşa, kendisini kentten çıkarak saygıyla bir birliğinin başında karşıladı ve yolculuk için süvarilerine gereken nal, mıh vs. gibi eşyayı Bayezid'in adamlarına teslim etti.

Ayas Paşa, daha sonraları bu davranışı nedeniyle Lala Mustafa Paşa'nın verdiği bir emir gereği idam edilecektir.

Şehzade Bayezid ve beraberindekiler Erzurum ve Kağızman üzerinden İran'ın Revan da denilen Erivan Eyâleti'ne girdi. Ve buranın Valisi Şahkulu Sultan'a adam yollayarak İran'a sığındığının İran Şahı Birinci Tahmasb'a bildirilmesini istedi. Şahkulu, Osmanlı şehzadesini büyük bir saygıyla karşıladı ve durumu derhal İran Şahı'na bildirdi. O sırada Kazvin'de bulunan Birinci Tahmasb, bu haberden — ileride Osmanlılara karşı kullanabilirim diye — son derece memnun olup umutlandı ve şehzadeyi vezirlerinden Hasan Bey Ustaclu başkanlığında bir heyeti ona gönderip Bayezid'i Kazvin'e davet etti.

Şehzade Selim ise Osmanlı "hudut vilayetlerinin beylerine, İran ile olan barışın bozulmaması için İran topraklarına kesinlikle saldırılmamasını emrettikten sonra babasının iradesi gereği kış mevsimini geçirmek için ordusunun başında Sokullu Mehmed Paşa ile birlikte Halep'e gitti ve bahar mevsimine kadar orda kaldıktan sonra, eyalet merkezi olan Konya ya döndü.

Birinci Tahmasb, bir Osmanlı şehzadesinin kendisine sığınmasından son derece memnun oldu. Ve güçlü bir söylentiye göre bu konuda şöyle dedi:

* Bu bize Elkas'a ni'melbedel Cenâbı Bârî'den bir atiyyei azîmedir! (Bu, bizim için Allah'ın bağışladığı çok büyük bir lütuftur.)

Olağanüstü parlak bir törenle Kazvin'e giren Osmanlı şehzadesi Bayezid, orda Tahmasb ile kucaklaşıp öpüştü. Saraya girerken Osmanlı şehzadesinin kavuğuna Şah kendi elleriyle çok görkemli, süslü bir sorguç taktı.

Bu ilk buluşmanın ardından, Bayezid ve yanındakiler ikametlerine ayrılan saraya giderlerken kendilerine altın eyerli dört beyaz küheylan hediye edildi. Osmanlı uygarlığı ile zenginliğinin İran'dan üstün olduğunu kanıtlamak istercesine şehzade Bayezid, Tahmasb'm sarayına giriş yoluna kadife ve ipek kumaşlarla paha biçilmez kumaşlarla yolluk döşetti, bir murassa (süslü) kılıç, bir murassa eğri hançer, keseler dolusu altın, gümüş; hokka hokka inci ve elmas, bin elbiselik ipekli ve sırmalı kumaş; haşaları (eyer örtüleri) altın işlemeli elli at ve gümüş eyerli on Arap atı hediye etti...

Verilen muhteşem ziyafetin ardından Osmanlı atlıları İran Şahı onuruna harp oyunları gösterileri düzenleyerek gösterdikleri hünerlerle İranlılar'ı hayretler içinde bıraktılar.

Bayezid'in emrindeki 12 bin askerin 9 bini İran'ın çeşitli yerlerindeki Türkmen oymaklarına dağıtılarak Bayezid'e 3 bin kişilik bir muhafız ordusu bırakıldı.

Aslında şehzade Bayezid'in İran'a iltica etmesi, Kanunî olsun, şehzade Selim için olsun endişe verici bir durumdu. İşte bu nedenle, şehzade Bayezid hakkında Kanunî Sultan Süleyman ve Şah II. Tahmasb arasında sık bir mektup diplomasisi başladı.

Kanunî, İran Şahı'ndan ilk olarak şehzade Bayezid'in maiyetinde bulunan ve onu ayaklanmaya kışkırtan üç kişinin derhal idamı, ötekilerin hepsinin, başta Bayezid Osmanlı'ya geri verilmesiydi. Ancak, elçilere verilen sözlü ve gizli direktiflerle Bayezid'in dört oğlu ile birlikte idam edilmeleri istenildiği söyleniyordu. Bir başka söylentiye göre Kanunî Sultan Süleyman'ın bu isteklerinden haberi yoktu. Ve bu entrikalar şehzade Selim'in adamları tarafından çevrilmekteydi.

ŞAH TAHMASBIN KÜSTAH TALEBİ!

Ancak, İran Şahı Tahmasb'm Kanunî'ye verdiği yanıtlar, ona yapılan önerilerden daha ağır, feciydi; dahası haddini aşan bir küstahlıktaydı. İran'ın yanıtlarında Osmanlı önerileri politik bir ustalıkla kabul edilmiş görünüyor, ama Şah'ın adamı Tabut Ağa adındaki elçi sözlü görüşmelerde, Bayezid'in öldürülmesi karşılığı Bağdat vilayetinin İran'a verilmesi gibi bir küstah öneri getiriyordu...

Tabii ki Bağdat'ın verilmesi talebi derhal ve şiddetle reddedildi. Kanunî'nin önerileri kabul edildiği takdirde İran'a bu vilayet yerine bir hazine bağışlanacağı bildirildi. Tabii, pazarlık hep şehzade Bayezid ve dört oğlunun canlan üzerine sürüp gidiyordu.

Osmanlı-İran pazarlığının bir türlü bitmemesi ve giderek uzamasından kuşkulanan şehzade Bayezid, bir söylentiye göre, bu durum karşısında vezirleriyle gizli bir toplantı yaptı. Bu gizli toplantıda, Tahmasb'm üzerine tuzak kurulup hücum edilerek öldürülmesi ve çıkacak kargaşadan yararlanılarak Şirvan ve Gürcistan taraflarına doğru kaçılmasına karar verildi. Ancak, alınan bu karar gizli kalmadı. Toplantıya katılanlardan Arap Mehmed, Nişancı Mustafa Çelebi ve Kara Uğurlu adlı kişiler Şah'ın vezirlerinden Hasan Beg Ustaclu'yu alman karardan hemen haberdar ettiler. Bunlardan Arap Mehmed, bir gün Tahmasb Şah, Sultan Bayezid ile birlikte bir bahçe gezintisindeyken Şah'ın kulağına fısıldayıverdi:

* Zinhar Şah'ım gaafil olman!.. Bayezid senin canına kasde kararlı... Pederine ve birâderi mihterine âk olan mı nûyini bedâyin bir iki tüfengendâze tenbih etmiş ve size bir zahmi cangâh iriştirmeğe hezâr istimâlet ve va'atler virmiş!

Ancak, Arap Mehmed'in bu ihanetini öğrenen şehzade Bayezid, derhal onu ve arkadaşlarını idam ettirdi...

Artık, Bayezid ile İran Şah'ı arasında birbirlerine karşı güven hiç kalmamıştı... Nitekim, birkaç gün sonra Tahmasb, bir vesile ile parayla tuttuğu kalabalık bir çapulcu kitlesine Sultan Bayezid'in oturduğu sarayı taşlattırdı... Bir gün sonra da, şehzade ve maiyeti, Şah'ın çağrısı üzerine onunla görüşmeye giderken, Şah'm adamları bir tuzak kurarak ansızın onların üzerine saldırıp adamları kılıçtan geçirildi, şehzade Bayezid ise yakalanıp zindana atıldı! Bayezid'in dört oğlu da birbirinden ayrılarak her biri bir İranlı vezirin yanma verildi. Kazvin'de bulunan binden fazla Türk askeri de topyekûn kılıçtan geçirildi. Taşraya dağılmış Türk askerlerinin çoğu da aynı akibete uğradı. Şehzade Bayezid hapsedildikten sonra tüm mal varlığına ve tabii hazinesine el konuldu.

DRAMATİK SON YAKLAŞIYOR

Bu olaydan sonra Kazvin ile İstanbul arasında karşılıklı olarak mektuplar gidip gelmeye, elçiler iki kent arasında mekik dokumaya başladılar. İran'daki şehzadelerin Osmanlılar'a teslimleri hem yazılı, hem de sözlü olarak yapılan çetin pazarlıklardan sonra en sonunda kesinlik kazanabildi. Gelgelelim, şehzadelerin teslim şekli, oldukça kuşkulu, hatta karanlıkça idi... Zira, Şah Tahmasb, şehzade Bayezid ile dört oğlunu Kanunî Sultan Süleyman'ın adamlarına değil, şehzade Selim'in adamlarına teslim edilebileceğini bildirdi ve de bu şart Osmanlılarca kabul edildi. Bununla birlikte, o günlerde bir söylenti daha yayıldı. Buna göre, İran şahı şehzade Selim ile babasından gizli olarak mektuplaştı ve kardeşi Bayezid ile yeğenlerini derhal infaz edilmeleri için kendi adamlarına teslim etti. Aynı söylentiye göre, padişah Kanunî, aslında oğlu Bayezid ve torunlarını idam ettirmek niyetinde değildi. Ama, Selim, bunu şiddetle istiyor, böylelikle gelecekteki saltanatının garanti altına alınmış olacağına inanıyordu.

Nitekim, Kanunî Sultan Süleyman ile şehzade Bayezid arasında yapılan "manzum yazışmalar" bu söylentiyi doğrulayacak niteliktedir. Şiirlerinde "Adlî' mahlasını kullanan Bayezid'in çok güçlü bir şair olduğu bilinir. Millet Kütüphanesi'nde "Emirî" koleksiyonunda Türkçe ve Acemce divanları bulunmaktadır.

Bayezid, babası Kanunî'ye yolladığı "manzum" mektuplarının birinde (itiraznâmesinde) şöyle der:

"Tevbeyle Hakk yanımda olur her günâh afi)

Afveyle sen de bendeni ey Padişah afi) Kimdür bu deyr içinde o kim.

eylemez günâh

Şirk olmasun heman tek olur her günâh afi)

Ferzend eğer günâh ide sehvühatâ ile Gâhi peder cefâlar ider gâh gâh afv İttim şu denlü tevbe ve

şermünedâmeti

Afvitti Nâh (Şâhi)yi ey Şahi

mülki Rûm Afveyle sen de bendeni en Pâdişâh afv”

Şehzade Bayezid’in babası Kanunî’ye yazdığı şu ikinci manzum mektup, daha da duygulu ve dramatik bir üslup taşır: “Ey serâsker âleme sultan

Süleyman’um baba Tende cânum cânumun içinde cânânumbaba Bayezid’ine kıyar musun benim

cânum baba Bigünahım Hak bilür devleilü sultânım baba

*

Enbiyâ defteri yani ki Âdem hakkiçün Hem dahi Mûsâ ile İsâi Meryem hakkiçün Kâinatın serveri ol Rûhi a’zam

hakkiçün Bigünahım Hak bilür devletlü sultanım baba

*

Sanki Mecnûn’um bana dağlar başı

oldu durak Aynlup bilcümle mâlü mülkden oldum ırak Dökerim gözyâşunu vâhasretâ dâd elfirâk

Bigünahım Hak bilür devletlü sultanum baba

*

Kim sana arzeyleye hâlüm eyâ

şahi kerîm Anadan kardaşlarımdan ayrulup kaldım yetîm Yok benüm bir zerre isyânum sana Hakdur alîm Bigünahım Hak bilür devletlü sultanum baba

Bir nice masumum olduğun şeha

bilmez müsün Anların kanuna girmekden hazer kılmaz musun Yoksa ben kulunla Hak dergâhına varmaz musun Bîgünâhum Hak bilür devletlü sultanum baba

*

Hak Teâlâ kim cihânun şahı itmişdür seni Öldürüp ben kulun güldürme şahum

düşmeni Gözlerim nuru oğullarımdan ayırma beni Bîgünâhum Hak bilir devletlü

sultanum baba

Tutalum iki elim baştan başa

kanda ola Bu meseldür söylenir kim kul

günâh itse nola Bayezid'in suçun bağışla kıyma bu kula Bigünahım Hak bilür devletli

sultanım baba

*

Kanunî Sultan Süleyman, oğlunun gerçekten bu içli, duygulu, dramatik, acıklı manzum mektubuna, aynı vezinle ve aynı nazire tarzında yanıt verdi. İşin garibi, Kanunî yazdığı manzum yanıtta oğlunu affettiğini dile getirmektedir:

Ey demâdem mazhari tuğyan u ısyânum oğul Takmayan boynuna herkiz

tavkı fermanım oğul Ben kıyar mıydum sana Bayezid Hânım oğul Bigünahım deme bari tevbe kıl cânum oğul

*

Enbiyâ vû evliya ervâhı a'zeü

hakkiçün Nûhu İbrâhimi Mûsâ İbnü Meryem hakkiçün Hatmi âsâri nübüvvet Fahri âlem hakkiçün

Bîgünâhum deme bari tevbe kıl canım oğul

*

Âdem adın itmeyen Mecnun'a sahralar oğul Kurbi tâatten kaçanlar dâima

düşer ırak Tan değüldür dir isen vâhasretâ dâd elJirâk Bîgünâhum dime bari tevbe kıl canım oğul

*

Neş'eti Hakk'dur übüvvet râm olan

olur kerim "Lâtekulüf" kavlini inkâr iden kahır yetim Tâate ısyâne âlimdür Hüdâvendi Kerîm Bîgünâhum dime bari tevbe kıl

canım oğul

*

Ruhmı şefkat zibi imân olduğun

bilmez müsün Yâ demi ma'sûmu dökmekten hazer

kılmaz musun Abdi âzâd ile Hakk dergâhına varmaz musun Bîgünâhum dime bari tevbe kıl canım oğul

Hakk reâyâyi mutie rai itmişdür beni İsterim mağlûb idem. ağnama zVbi düşmeni Hâşeillah öldürürsem bigünâh

nâgeh seni Bigünahım dime bari tevbe kıl canım oğul

*

Tutalum iki elün baştan başa

kanda ola Çünki istiğfar idersin biz de afvitsek nola Bayezid'im suçunu bağışlarım gelsen yola Bigünahım dime bari tevbe kıl canım oğul *

Son kıtadaki ikinci mısranın, yani "Çünki istiğfar idersin biz de afvitsek nola"nın günümüz Türkçesi ile tam anlamı, aynen şöyledir:

* Sen affını istediğin için ben de seni affediyorum!

Ondan sonraki mısraın, üçüncü mısraın anlamı ise, zaten açıktır:

* Eğer sen yola gelirsen, ben de senin suçunu bağışlarım!

Bu duruma göre, Kanunî Sultan Süleyman, aslında oğlunu bağışlamış olduğu halde, Selim yandaşlarının Bayezid'i Şah'tan teslim alır almaz, el çabukluğu ile hiç beklemeden, derhal idam etmiş olmaları, padişahın bir oldubitti karşısında bırakılmış olabileceğinin oldukça güçlü bir kanıtıdır.

Osmanlı padişahı Kanunî, İran Şahına yazdığı son mektubunda Bayezid'in kendilerine verilmesi karşılığında neler verileceğini bir Osmanlı yazarı şöyle anlatır:

„İnâyeti Hüsrevnâme'den dört kere yüz yüz bin altın ercemend oğlum SelimHan dahi üç kerre yüz bin (300 bin) altın Erzurum'a göndermek üzereyiz. Gerçek dür ki, sen dahî mutemed adamlar ile Bayezid'i oğlanlarıyla gönderesün. Ta anda in'âmı teslim edeler ve Kars iltimas olunmuşudu, vireler!"

Yukardaki belgeden anlaşıldığı gibi, Bayezid'in iadesi karşılığı İran Şahı'na Kanunî Sultan Süleyman ile büyük oğlu Selim'in 1.200.000 altın vermeleri (toplam) ve Kars kalesini de İran'a bırakmaları önerilmişti. Bu büyük bedele karşılık İran Şahı Tahmasb da sığınmacıları Erzurum'a gönderecek ve şehzadeler ile paranın değişimi orda olacaktı. Oysa, İran Şahı mülteci Osmanlı şehzadelerini güvenilir kişilerle Erzurum'a göndermeden Kazvin'de şehzade Selim'in adamlarına teslim etti ve onlar da aldıkları kesin emir uyarınca şehzadelerin infaz edilerek ortadan kaldırılmalarını İran topraklarında gerçekleştirdiler. Kanunî, bu uygulamayı Şah ile yaptığı antlaşmaya aykırı bularak çok kızdı. Şehzadelerin cenazeleri Kazvin'den Sivas'a taşındığı zaman İran Şahı'na 1 milyon 200 bin altın yerine sadece 400 bin altın gönderdi, üstelik Kars kalesini de teslim etmedi...

Her şeye rağmen talihsiz şehzade Bayezid'in Kazvin hapishanesinde tutuklu bulunurken, eninde sonunda idam edileceğini anlamış olduğu, hapishanede kaleme almış bulunduğu şu gazelinden kolaylıkla anlaşılmaktadır:

"N'ideyin zâyi' idüp tûl-i emelle nefesi
Kalmadı zerre kadar dilde bu dünyâ hevesi

Kârbân-ı reh-i ıklîm-i 'adem-menzilinüñ
Tokınur oldu dilâ sem'ime bang-ı ceresi

Iztırâbı ko gel ey murg-ı revân sabr eyle
Eskiyüp işte harâbe varayor ten kafesi

Gāfil olma gözüñ aç dîde-i hak-bîn olagör
Hor görme has ü hâşâk ile mûr u megesi

Şāhi-i bî-kes ü bîmâr u günehkâre ne gam
Sen olursañ eger ey bâr-ı Hudâ dest-resi."

Bu ve öteki şiirlerinden de rahatlıkla anlaşılacağı gibi zavallı şehzade Bayezid, İran Şahı Tahmasb m ihaneti ile sonunun fecaatini bile bile, hatta bekleye bekleye haftalarca ve belki de aylarca azap çektikten sonra idam edildi.

Şehzadenin idamı hakkındaki sonradan anlatılan ayrıntılı bilgilere göre, ölüm yolculuğundaki şehzade Bayezid, Kanunî Sultan Süleyman'ın adına ve onu temsilen Van Valisi Hüsrev Paşa ile Lalazâde Damadı diye de anılan Kapıcıbaşı Sinan Ağa ve büyük şehzade Selim adına da Çavuşbaşı Ali Ağa elçi sıfatıyla Kazvin'e gittiler.

Ancak, Bayezid, Selim'in adamı olan Çavuşbaşı Ali Ağa'ya teslim edildi. Daha sonraki olaylar, Osmanlı kaynaklarında şöyle anlatıldı:

„Bir bağı dilküşâda ziyafet nâmiyle cemiyet edülüp, Bayezid'e şöyle denüldü:

* Pederim cânibünden lalaların gelüp nâme getürmüşlerdir (Mektup getirmişlerdir), sizi isterler, varup mülakat edün!

Şehzade, daha sonra Selim'in adamına teslim edildi.

Ancak, İran Şah'ı Bayezid, Ali Çavuş'a teslim edilmeden, sordu:

* Bre Ali Çavuş! Bayezid Hân'ı görünce, tanır, bilir müsün?

Selim'in adamı, "Elbet" dedikten sonra İran Şahı'na "aynen şu yanıtı verdi:

* Gerçi sâderûy iken ol hazreti defeat ile görmüş idüm ve nice zamanlar hid (z)metinde bulunup hâk i pâyine yüzler sürmüş idüm; zahir budur ki şimdi de görsem bilirüm ve çenmi ebrûlarıyla zâtı şerifin idrâk kılırım!"

Elindeki sığınmacıyı, para karşılığında cellatlara satan İran Şah'ı bu yanıt üzerine rezil bir yola daha başvurup, Ali Ağa'nın şehzade Bayezid'i adamakıllı tanıyabildiğini anlayabilmek amacıyla Bayezid'in sakallarını, bıyığını kazıttıktan sonra huzura getirtti. Ali Ağa, onu derhal tanıdı. Elleri bağlı, kollan beş-altı kişi tarafından tutulan şehzadeyi derhal bildi. Ve kuşağına sanlı yay kirişini çıkararak Kanunî'nin oğlunun boyuna geçirdi; sıktı, sıktı... Birkaç dakika sonra, artık şehzade Bayezid yaşamıyordu...

İnfaz tamamdı!

Şehzadenin Orhan, Abdullah, Mehmed ve Mahmud adındaki dört oğlu da hemen hemen aynı dakikalarda kapatıldıkları konaklarda birer birer boğularak idam edildiler!

Bayezid'in Amasya'da bıraktığı üç yaşındaki oğlu Osman ise, çoktan Bursa'ya getirilmiş ve anasının kucağından alınarak boğulmuştu bile!

Şehzade Bayezid'in geriye sadece Mihrimah, Hadice, Ayşe ve Hanzâde adlı dört kızı sağ kalmıştı...

Artık, Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra 11. padişah olarak Osmanlı tahtına oturacak bir veliaht, bir aday kalmamıştı...

Tabii, en büyük şehzade ve artık "tek" başına olan, Selim'den başka...

Bayezid ve dört oğlunun Kazvin'de boğdurulmaları, haberi işitenler arasında çok büyük bir nefret dalgasının esmesine neden oldu... Kazvin halkının (Türkmenler çoğunluktaydı) öfke ve nefret çığlıkları arasında, taş yağmuru arasında bin bir güçlükle geldikleri yere dönmek için yola çıkan Osmanlı elçileri, şehzade Bayezid ile dört masum oğlunun cenazelerini tahtıveranlara yükleyerek genel bir lanet ve beddua yağmuru altında yola çıktı.

Osmanlı kafilesi, Sivas'a ulaştığında şehzade ve oğullarının oraya defnedilmeleri konusunda kendilerine bir emir ulaştı. Bu emrin, Anadolu'daki halktan ve özellikle Bayezid yandaşlarından çekinildiği için verildiği açıkça belliydi. Şehzadeler, sade birer törenle Sivas'ın dışında, Sivas kalesinin güneyindeki bir "mahalle" defnedildiler.

İleriki yıllarda, ne hazindir ki Koca Osmanlı padişahı Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Bayezid ve dört torununun mezarlarından hiçbir iz kalmayacaktır...

Bu feci boğularak idamların ardından artık meydan tamamen Kanunînin devlet işlerine pek ilgi göstermeyen, içkiyi ve eğlence ha yatını çok seven “Sarı” ve de “Sarhoş” lakaplarıyla ünlü oğlu şehzade Selim’e kaldı.

Kanunî Sultan Süleyman'ın yarım yüzyıla yakın bir süre saltanat sürmesi, en değerli oğullarının birer birer entrikalara kurban edilerek yaşam sahnesinden silinip gitmeleri ve en sonunda, Kanunî değerinde biri olması düşünülemeyecek birinin, tek vâris olarak kalmasıyla sonuçlandı.

Bu olaylardan beş yıl sonra Batı'nın karşısında tir tir titrediği ve istese de istemese de kendisini "Şahane" diye andığı Kanunî Sultan Süleyman 6/7 Eylül Cuma/Cumartesi gecesi, çıktığı sefer esnasında hayata gözlerini yumdu.

Ve şehzade Selim, II. Selim ve 11. padişah olarak Osmanlı tahtına cülus eyledi. Tarih, 30 Eylül 1566; günlerden Pazartesi idi.

Ve tahta çıkan II. (Sarhoş ya da Sarı) Selim, saltanatının 60. gününde ilk genel icraatını yaparak, babası Kanunî Sultan Süleyman tarafından konulan "içki yasağı"nı kaldırdı!

— OOO —

II. SELİM ÖLDÜ VE...

On birinci Osmanlı padişahı II. Selim 15 Aralık 1574 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Tam 50 yıl, 6 ay, 18 gün yaşam sürmüştü. Saltanatta ise 8 yıl, 2 ay, 15 gün kaldı.

II. Selim, İstanbul'da ölmüş ilk Osmanlı padişahıdır.

Selim'in ölümüyle ilgili olarak iki neden öne sürülür... Birincisi:

Sarayın yeni yapılan ya da onarım gören bir hamamını gezerken (bazı kaynaklar hamamda bir câriye kovalarken, şeklindedir) ayağı kayıp düşerek beyin kanamasından ölmüştür.

İkincisi:

Ölmeden iki ay önce tövbe ederek içkiyi bırakmış, giderek sağlık dengesi bu yüzden adamakıllı bozulmuş, anında hayata gözlerini yummuştur.

II. Selim öldü ve geriye yedi erkek, dört kız evlat bıraktı...

Erkekler, Murad, Mehmed, Süleyman, Mustafa, Cihangir, Abdullah ve Osman adlarını taşıyordu. Dört kız çocuğu ise Esmahan, Gevherhan, Şahsultan ve Fatma sultan adlarındaydı.

Erkek çocuklarından şehzade Mehmed, 1572'de babasından iki yıl önce ölmüştü. Bu nedenle, padişah öldüğünde geride öteki altı şehzade kalmıştı. Ve bunların en büyüğü olan Saruhan (Manisa) Valisi Murad idi. Cesedi saray buzluğunda muhafaza altına alınan Sultan II. Selim'in ölümü üzerine, veziriazam Sokullu Mehmed Paşa, büyük şehzade Murad'ı, Hasan Çavuş adındaki bir adamıyla hemen İstanbul'a çağırttı. Süratle Manisa'dan yola çıkan şehzade Murad adamları ile birlikte Mudanya iskelesine ulaştığında İstanbul'a gidebilmek için iskelede İstanbul'a buz taşımakta kullanılan bir tekneden başka gemi bulamadı. İşte bu gemiyle, şiddetli lodosa aldırmayarak, Murad ve maiyeti İstanbul'un yolunu tutu.

Murad, İstanbul'a vardıktan sonra 22 Aralık 1574 tarihinde, Çarşamba günü Osmanlı tahtına III. Murad (Muradı Sâlis) adıyla cülus etti.

4 Temmuz 1546 Pazar günü dünyaya gelmiş olduğuna göre, Osmanlı'nın on ikinci padişahı tahta çıktığında 29 yaşının içindeydi (28 yıl, 5 ay, 19 gün). Kanunî Sultan Süleyman döneminde henüz 15 yaşının içinde bulunduğu bir sırada Manisa valiliğine atandı, 14 yıla yakın bu görevde kaldı. Annesi, Musevi kökenli olduğu iddia edilen ünlü Nurbânû Sultan'dı. Kendinden önceki kimi padişahlar gibi (Hüdavendigâr, Fatih, Yavuz, Kanunî, Yıldırım, Sarı) halkın ağzında oluşup yerleşmiş herhangi bir lâkabı olmadı.

III. Murad'ın tahta çıkış (cülus) töreni, Topkapı sarayı avlularında yapıldı. Cülus günü, tüm vezirler, emirler ve öteki yüksek düzeydeki devlet erkânı, sivil-asker, saray erkânı, eski padişah II. Selimin tutulan matemi gereği, Osmanlı kaynaklarında anlatıldığı gibi "şemleler sarunup siyah libasıı matem pûşide olarak", yani, yas giysileriyle saraya gelmişlerdi. Padişah, sabahın erken saatlerinde Harem'den çıktı ve oradakilerin biatlerini kabul etti. Törende, Sokullu Mehmed Paşa, yeni padişahın eteğini öptü. Etek ve sahak öpme geleneğinin ilk kez Sokullu tarafından uygulanmaya başlandığı öne sürülür. Bu sırada vezâreti uzmâ (veziriazam, sadrazam, başvekil, başbakan) makamında bulunan Sokullu Mehmed Paşa'dan başka, Piyâle Paşa ikinci, Ahmed Paşa üçüncü, Zal Mahmud Paşa dördüncü, Lala Mustafa Paşa beşinci ve Koca Sinan Paşa da altıncı vezirdi. Tunus Fatihi ve Barbaros'un yetiştirdiği Kılıç Ali Paşa Kaptanıderya idi.

Cülus merasimi dualarla tamamlandıktan sonra III. Murad saraya çekildi.

Az sonra da saraydan tekbir sesleri arasında II. Selim'in cenazesini içeren tabutu çıkarıldı. Devlet önde gelenleri tabutu sarayın iç kapısı olan Bâbüs Saâde'de karşıladı. Bu sırada yeni padişah yine saraydan çıkıp babasının cenazesini izledi. Tabut, Bâbüs Selâm denilen orta kapı ile Bâbüs Saade denilen kapı arasındaki Selvili Yol'da hazırlanan bir "tahtbent" üzerine yerleştirildi. II. Selim'in .cenaze namazı işte burada, yani saray avlusunda Şeyhülislâm Hâmid Efendi tarafından kıldırıldı. Hâlid Efendi'nin sağında padişah, solunda veziriazam yer aldılar.

Tüm cenaze töreni boyunca m. Murad'm yüzü hem asık, hem üzgün, hem de çok düşünceli bir ifade taşıyordu.

Zira, ünlü "nizâmı âlem" kuralı yine işlemiş, yeni padişahın kardeşleri Mehmed, Süleyman, Mustafa, Cihangir ve Osman hemen o gece saraydaki dairelerinde boğdurularak idam edilmişlerdi. III. Murad, belki de bu nedenle namazdan hemen sonra içeri, saraya döndü, cenazeyi Ayasofya'da yeni yapılmakta olan türbesine kadar devlet önde gelenleri ve ünlü din bilginleri götürdüler... Henüz mezar hazır olmadığından tabut türbenin yanında kurulan otağa konuldu... İşte tam bu sırada, saraydan kapıcılar kethüdası geldi ve devlet erkânı ile tüm cenaze alayını yeniden saraya davet etti. Bu kez de o gece "nizâmı âlem" kuralına kurban giden beş şehzadenin beş tabutu, birbiri ardı sıra saraydan çıkarılmıştı. Sarayın Hârem dairesinden câriyelerin, şehzadelerin annelerinin yükselen feci feryatları Topkapı Sarayı'nın avlusuna kadar geliyordu.

Beş şehzadeye ait tabutlar da türbenin yanındaki otağa götürüldüler, ikisi bir yana, üçü bir yana olmak üzere babalarının tabutu yanına dizildiler!

II. Selim ve beş şehzadesinin tabutları başında gece sabaha kadar İstanbul'un ünlü hafızları Ku'rân-ı Kerîm okudular. Sabaha kadar tüm mezarlar hazırlandı ve hepsi yerlerine bir bir defnedildi.

III. Murad, definden sonra türbeye gelerek ölenlerin ruhları için duada bulundu ve etrafa sadakalar dağıttı.

Tarih 23 Aralık 1574, günlerden Perşembe idi...

III. MURADIN KİŞİLİĞİ VE SARAY KADINLARI

III. Murad, oldukça zayıf iradeli, kendiliğinden buyruk verip inisiyatif alamayan, çevresinin etkisi altında hareket eden bir karaktere sahipti. Saltanatının ilk yıllan Sokullu Mehmed Paşa'nm yönetimi sayesinde iyi gittiyse de, onun ölümünün ardından devlet yönetimi saray kadınlarının, muhasip ve kimi paşaların eline geçti.

III. Murad, 21 yıl süren saltanatının çoğunu sarayda kapalı bir yaşam sürerek geçirdi. Önceleri Cuma namazları için dışarı çıkarken, sonraları bundan da vazgeçip sarayda namaz kılmaya başladı.

İstanbul'dan, hatta saraydan hemen hemen hiç dışarıya çıkmadı.

Okumaya olduğu kadar eğlenceye meraklı, kadınlara ise inanılmaz derecede düşkündü. Rekor sayıda çocuğu oldu: 112!

Öldüğünde, 19 saray kadını ondan hâmile idiler!

Saltanatı yıllarında Osmanlı'da "rüşvet" artık olağan sayılmaya başladı. Murad'ın en sevdiği kadın ise Safiye Sultandı.

Onun döneminde, Kanunî Sultan Süleyman'ın gözdesi Hürrem Sultanın Harem dairesinde ve Saray'ın genelinde açtığı kadınlar hâkimiyeti, artık kökleşmişti. Hürrem'in ölümünün ardından Saray'da "kadınca bir saltanat sürdürme" sırası, II. Selim'in eşlerinden Nûrbânu Sultan'a geçti.

Nûrbânu'nun Musevi kökenli bir kız olduğu söylenirdi. Nûrbânu, Safiye Sultan'ın kayınvalidesi durumundaydı. Yıllarca özellikle Harem dairesinde dediğim dedik, çaldığım düdük yaşayarak hâkimiyet sürdükten sonra, eşinin ölümüyle ikinci plana atılıp yerini gelini Safîye Sultan'a bırakmak ona çok güç gelmişti.

Kayınvalide ile gelin arasında III. Murad'ın tahta çıkışından itibaren müthiş bir rekabet baş gösterdi.

Safiye Sultan, padişah III. Murad'ı sevgisi ile tam anlamıyla büyülemişti. Artık ona kayınvalidesinin vız geleceğine inanıyordu, ona göre artık hiç bir rekabet kendisini olumsuz yönde etkileyemezdi; artık Harem'de dizginler onun elindeydi, artık gün onun günüydü.

Geceleri Osmanlı sarayının o rengârenk nadide çinilerle süslü odalarında Safiye Sultan eşi III. Murad'a yanık şarkılar söylüyor, yaptığı nazlar, işvelerle onu çileden çıkarıyordu.

Safiye Sultan'ın, kendi taraftarlarıyla birlikte sarayda tam bir egemenlik kurması, doğrusu çok fazla sürmedi. Üstelik, bu egemenlik, bu güç, hatta bu saltanat yavaş yavaş saraydan dışarıya da taşmaya başladı. Öyle ki, Osmanlı hükümetinin dış siyasetinde bile Safiye Sultan'ın etkisi, hatta ve hatta istediği oluyordu. Bu duruma, Kera adında Musevi bir kadının hükümetle Safiye Sultan arasında aracılık etmek suretiyle sebep olduğu artık herkesçe bilinmekteydi.

Safiye Sultan, gerçekten çok etkili bir güzelliğe sahipti. Siması küçük ve narindi. Cildi, mat ve doğal bir renkteydi. Dolgun ve kırmızı dudaklarının üstüne çok hafifçe düşmüş burnu, çok hoş bir görünümdeydi. Uzun ve kıvrık kirpiklerinin

arasından süzgün süzgün bakan koyu zeytin rengindeki irice gözleri, çekici ve büyüleyici bir güzelliğe sahipti.

Safiye Sultan’ın bütün bu güzellikleri ayrı ayrı öyle bir uyum içinde bir araya gelip bütünleşmişti; gören, anında onun çekici ve olağanüstü güzelliğinin etkisi altında kalmadan edemiyordu.

Zamanla III. Murad’ın Safiye Sultan’a olan sevgisi, tutkuya dönüştü, arttıkça arttı ve artık tüm gecelerini onunla birlikte geçirmeye başladı.

Bu durum karşısında, başta annesi Nûrbânû Sultan olmak üzere hemen bütün öteki saray kadınları kıskançlıklarından çıldıracak raddelere geldiler. Ve padişahın sevgisini, ilgisini kendilerinden yana çekebilmek için akla gelen-gelmeyen her türlü yola, her türlü entrikaya başvurmaya başladılar.

Günlerden bir gün, o zamana kadar sarayından hemen hemen hiç dışarıya çıkmayan padişah III. Murad, kız kardeşlerinden Esma Sultanın Haliç kıyısında bulunan yalısına misafirliğe gitti.

Bahçede kız kardeşi ile birlikte gezinen III. Murad’ın birden bahçenin yeşillikler içerisindeki ıssızca bir köşesinden kulağına hazin bir melodi ulaştı...

Bir kadın, saz eşliğinde nefis bir şarkı söylemekteydi...

Padişah, kadınlara aşırı düşkün olduğu kadar müzikten de çok hoşlanan biriydi. Birdenbire irkilerek yanında onunla birlikte ağır adımlarla yürüyen kız kardeşine sordu:

* Hemşire Sultan, bu kulaklarımıza gelen şey, ne kadar hoş bir ahenk? Nedir, kimdir bu ahengin sebebi?

Esma Sultan, şu yanıtı verdi:

* Devletlim, kulağımıza gelen gerçek ten çok hoş bir ahenktir, istersen ol ahengin geldiği yere gidip bir bakalım.

Padişah ile kız kardeşi gene yavaşça bahçenin yeşillikler içerisindeki o ıssız köşesine doğru ilerlediler...

Çok gitmemişlerdi ki, büyücek bir servi ağacının dibinde şarkı söyleyip sazlar çalan iki dilber câriyeye rastladılar.

Padişah ile kız kardeşi Esma Sultan birer ağacı kendilerine siper edip onları dinlediler.

Murad, câriyelerin güzelliği karşısında neredeyse kendisinden geçmiş, hayran hayran onları dinleyip seyrederken, kız kardeşi işin farkına varıp hemen padişaha şöyle konuştu:

* Aslanım, görüyorum ki câriye kullarınıza çok rağbet buyurdunuz. Madem öyle, ikisi de âcizane devletlime hediyem olsun!

Padişah, haliyle başını öne eğip "evet" anlamına bu beklenen öneriyi büyük bir memnuniyetle kabul etti.

Oysa, kazın ayağı hiç de görüldüğü gibi değildi...

Bu dilber iki câriye kızın orada bulunmaları, padişah bahçeye kız kardeşleriyle birlikte gezintiye çıktığı zaman saz çalıp şarkı söylemeye başlamaları, bir rastlantı eseri değil, anne Nûrbânû Sultan'ın önceden hazırlamış olduğu bir senaryo idi...

Nûrbânû Sultan, oğlu padişah III. Murad'ın Esma Sultan'in Haliç'teki sarayına gitmek için hazırlandığını haber alır almaz, kendi câriyeleri arasından bu iki kızı seçmiş, onları sarayın sepetçiler kapısından, beş çifte bir kayığa gizlice bindirmiş ve Esma Sultan'ın sahil sarayına göndermişti. Nûrbânû, câriyelere orada ne yapacaklarını en ince ayrıntılarına kadar anlatmış, bu durumu, onlara eşlik eden harem ağaları da Esma Sultan'a nakletmişlerdi.

Zaten kadınlara haddinden fazla düşkün olan padişah III. Murad, kız kardeşinin kendisine büyük bir cömertlikle hediye ettiği kızlar saraya ulaşınca hemen harekete geçti. Bir gece önce birisiyle, ertesi gece ötekisiyle "beraber olmak" istedi...

Ama, hayır...

Her iki câriye ile sevişme girişiminden padişah herhangi bir sonuca ulaşmayı başaramamış, onlarla çekildiği halvet, hiçbir işe yaramamıştı... Oysa, III. Murad henüz daha çok gençti... İktidarsız biri olmadığı gibi, bazı geceleri üç, dört câriyeyi halvetine aldığı da herkes tarafından çok iyi biliniyordu.

Ama, olay çok önemliydi... Nitekim, hemen duyuldu...

Ve Harem dairesinde derhal hararetli bir dedikodu ağızdan ağıza yayıldı...

Bunu fırsat bilen Nûrbânû Sultan, bir yolunu bularak derhal oğlunun dairesine gidip sordu:

* Aslanım! Harem'de kulağıma bir şey çalındı, doğrusu ciğerim pârelendi. Söyle bana, çekinme, bu kulağıma gelenler doğru mudur?

Padişah, önce bir şey söylemek istemedi...

Ama, Nûrbânû Sultan çok ısrar edip, yeminler, kasemler verdirince, iki câriye ile giriştiği başarısız aşk gecelerini anlattı...

* Üzülmeyesin devletlü aslanım! Gençsin! Bu durum düzelecektir!

Her konuda engin bir deneyimi olan Nûrbânû Sultan, oğlunun uğradığı bu cinsel başarısızlıkta, işin içinde bir bit yeniği olduğuna inanmıştı. Bu durumun, onun gençliği dolayısıyla "normal" bir olay olmayacağına kanaat getirdi. Hemen Harem dairesinde kendisine sadık harem ağalarına emirler yağdırarak inceden inceye bir soruşturma başladı.

Birkaç gün içinde tüm kuşkular Safiye Sultan üzerinde toplandı.

Safiye Sultanın câriyeleri derhal harem ağalarına teslim edildi, hepsi bir bir Harem dairesinin en alt katındaki izbe odalarda kırbaçlanarak sorgudan geçirildi.

Sonunda, Nûrbânû Sultan öğreneceğini öğrendi:

Başka kadınlarla ilişki kurmasını istemeyen Safiye Sultan, padişahın kahvesi içine, cinsel gücü geçici olarak ortadan kaldıran ilâçlar attırmıştı!

Padişah III. Murad iki arada, bir derede kalmıştı...

Bir yanda sevgili annesi Nûrbânû Sultan, öte yandan canından fazla sevdiği, etkisinden bir türlü kurtulamadığı eşi Safiye Sultan!

Ancak, son "üzücü hadise"nin ortaya çıkmasından sonra, padişah ister istemez Safiye Sultan'dan uzunca bir süre uzak durarak, annesinin çizgisinden ayrılmadı, onun dediklerini yaptı.

En sonunda Nûrbânû Sultan gelini Safiye Sultan a karşı müthiş bir galibiyet elde etmeyi başarmış, bir bakıma da Harem'de tüm dizginleri ele geçirmişti.

Padişahın kahvesine atılan ilâçların büyüsünü bozmak amacı ve de Nûrbânû Sultan'ın ardarda yağdırdığı emirler üzerine, saraya dışardan kadınlar getirilmeye başlandı...

Envayi çeşit, birbirinden güzel, genç, sağlıklı ve güzel kadınlar... Bir süre sonra da III. Murad eski cinsel gücünü elde etti...

Bu kez de saraya bir dilber câriye akını baş gösterdi! III.Murad'a câriye dayandırılamıyordu...

Nûrbânû'nun haremağaları, İstanbul'daki bütün esircileri bir bir dolaşıyor, en güzel câriyeleri toparlayarak saraya getiriyorlardı...

Yıllar sonra İstanbul'da bir "câriye buhranı" hatta "câriye karaborsası" başgösterdi... O zamana kadar iki yüz altın bile etmeyen câriyelerin fiyatı, birdenbire üç bin altına kadar yükseldi!

Öte yandan sarayda Nûrbânû Sultan ile Safiye Sultan arasındaki rekabet mücadele çekişme artarak devam etti.

Safiye Sultan, düzenlenen entrikalara, en etkili silâhları olan güzelliği, çekiciliği ve özellikle zekâsı ile galip gelmeye olağanüstü çaba sarfediyordu. Ayrıca, kendisine ihanet ettiğini öğrendiği câriyelerini denize attırıp ortadan kaldırtmakta da bir an tereddüt etmiyordu.

Kadınlar arasındaki bu saray ve harem entrikaları, aslında padişah III. Murad'ın işine geliyordu. Zira, kadınlara "haddinden fazla düşkünlüğü" artık dillere destan olan III. Murad, ve Tanrı'nın günü çevresinde sayılan artıp duran genç, körpe güzel câriyelerle gününü gün, gecesini gece ediyor, aşk, müzik, şiir derken vur patlasın, çal oynasın bir yaşam sürüyordu.

Harem dairesinde artık beşikten geçilmiyordu...

Padişahın dünyaya gelen çocuklarının sayıları artık birbirini tutmuyor, söylentiler söylentileri izliyor, kimi Murad'ın 130'a yakın çocuğu olduğunu söylerken kimisi de 119 çocuktan söz ediyordu...

Bu konuda güvenilir kaynak aynen şunları yazar:

III. Murad'ın 100, 102, 115, 119 ve hatta 130 evladı olduğundan bahsedilir:

Bunlardan 19'u erkek ve 21'i, yahut 24'ü veyahut 26'sı ve bir rivayete göre de 27'si kız olmak üzere 40'ının yahut 43'ünün veyahut 45'inin veyahut 47'sinin veyahut 48'inin kendisi öldüğü zaman hayatta bulundukları ve mütebakisinin ölmüş oldukları rivayet edilir.

1594 yılının sonlarına doğru, o sıralarda 48 yaşlarında bulunan III. Murad'ın bedeni, bu gerçekten "haddinden fazla hızlı yaşam tarzı"na artık daha fazla dayanamayarak en sonunda iflas etti ve padişah yataklara düştü.

Saray hekimleri telaş içinde kalmışlardı...

Ne ilaç verdilerse, ne yaptılarsa kâr etmedi...

En sonunda bol güneş ve temiz havaya mâruz Kalsın diye padişahı Topkapı Sarayının loş ve rutubetli odalarından alarak bir halı seccade üzerinde Sinan Paşa köşküne taşıdılar.

Ama, artık iş işten geçmişti...

Tüm ömrünü kadınlara vakfeden III. Murad için artık yapılabilecek hemen hiçbir şey kalmamıştı... Hayatı çok ciddi bir tehlike içindeydi.

İşin dramatik yönü, artık padişahın kendisinin de yaşamından ümidini kesmiş oluşuydu.

Ölmeden birkaç gün önce, yattığı yataktan güneşin batışını seyrederken hanendelerinden kendisine şu şarkıyı okumalarını istedi:

* "Bimânm, ey ecel!

Bu gece bekle, canım al!"

Bu şarkı söylenirken Mısır'dan İstanbul'a dönen bir beylik kadırga, Topkapı Sarayı hizasına gelmişti. O dönemlerde seferden dönen gemiler, top atışlarıyla sarayı, dolayısıyla padişahı selamlarlardı. Birden kadırganın bordasından siyah bir duman yükseldi ve ardından bir top gürlemesi işitildi. Sinan Paşa sarayının (köşk de denirdi) camları, kurusıkı atılan bu topun hava basıncına dayanamadı ve şangur şungur kırılarak yerlere indi...

İşte o an, III. Murad'ın yaşamdan tüm ümidi kesildi, kalbine bir ürkeklik geldi. Derhal saraydaki dairesine götürülmesini emretti.

Padişahın bu emri hemen yerine getirildi. Yanılmamıştı...

III. Murad, başucunda sevgili gözdesi Safiye Sultan olduğu halde, ertesi gün güneş batarken bir daha açmamak üzere gözlerini kapadı...

Tarih 16 Ocak 1595, günlerden Pazar idi...

III. Murad 1546, yılı 4 Temmuz günü dünyaya gelmiş olduğuna göre, 48 yıl 6 ay. 2 gün, yani 49 yaşının içinde dünyadan ayrıldı. 20 yıl 15 gün saltanat sürdü.

İstanbul'da ölen padişahların ikincisiydi. Bizans'ın yıkılıp İstanbul'un alınışından sonra Fatih Sultan Mehmed Maltepe yakınlarındaki Hünkâr Çayırı'nda, II. Bayezid Dimetoka yolunda, Yavuz Sultan Selim Edirne'ye giderken Sırt köyünde, Kanunî Sultan Süleyman Zigertvar'da ve II. Selim ise İstanbul'da (bu kentte ölen ilk padişah) ölmüşlerdi...

III. Murad, on ikinci Osmanlı sultanıydı, ölümü gizlenen padişahların yedincisi oldu...

III. Muradın ölümü, Manisa valiliğinde bulunan en büyük oğlu ve veliahdı şehzade Mehmed (padişah III. Mehmed) İstanbul'a gelip tahta çıkıncaya kadar 11 gün gizli tutuldu.

Osmanlı'da "gerileme devri"nin ilk belirtileri Kanunî'nin saltanatının son yıllarından itibaren devlet bünyesinde görülmeye başlamış olmakla birlikte, duraklama gerileme ve çöküş belirtileri özellikle III. Murad döneminde artık adamakıllı ortaya çıktı...

Bu belirtilerin en önemlileri şöylece sıralanabilir:

* Padişahın bile rüşvet almaya başlayarak, rüşvetin artık doğal sayılması...
* III. Murad'taki görülmemiş kadın düşkünlüğü ve bu nedenle sarayda oluşan ve devletteki çöküşü hızlandıran "Kadınlar Saltanatı"...
- Sokullu Mehmed Paşa'nın tahakkümünü yıkmak zorunda kalan III. Murad'ın saray ile yürütme erki arasındaki görev ve yetki dengesini bozması ve keyfi yönetim uygulamalarının giderek artması.
- Ordu ile ilmiye sınıfının yasa ve tüzüklerine artık uyulmaması.
- Para değerinin sık sık düşürülmesi nedeniyle Yeniçeri Ocağı'nın ilk kez kazan kaldırıp kelle istemeye başlaması.
- Veziriâzâm'ın görüş ve fikrine karşı çıkıp itiraz edenleri kâfir ilân eden fetvalar yayımlanması.

III. Murad'ın "Muradî" mahlasıyla Türkçe, Arapça ve Farsça divanları, tasavvuf konusunda "Fütühâtı Sıyâm" adlı bir yapıtı, "Esrârnâme" adını taşıyan bir de başka yapıtı vardır. Padişah, özellikle nesih ve talik yazılarda başarılı bir hat sanatçısıydı.

— OOO —

OSMANLI TARİHİNDEKİ EN BÜYÜK VE FECİ ŞEHZADE KATLİAMI

27 ve 28 Ocak 1595 tarihleri, 622 yıllık Osmanlı İmparatorluğu tarihinde çok önemli günlerden biridir. 27 Ocak 1595'te önemli bir zafer kazanılmamıştır. ..

Bir büyük askerî yenilgiyle uğranılmamıştır...

Sosyal ya da ekonomik ya da bilimsel ya da doğal büyük, unutulmaz, tarihî herhangi bir olay da meydana gelmemiştir.

27 Ocak 1595 tarihinde 13. Osmanlı padişahı III. Mehmed, ölen 12. padişah III. Murad'm yerine tahta çıktı...

27 Ocak 1595'te III. Murad'm cenaze töreni yapıldı.

Ve 28 Ocak 1595'te ise Osmanlı tarihindeki en büyük ve feci şehzade katliamı sonunda bir gece önce öldürülen tam 19 şehzadenin de cenaze törenleri düzenlendi...

Bu katliam, o döneme kadar Osmanlı tarihinde olduğu kadar belki de dünya tarihinde de görülmemiş bir acımasızlıktı...

Taht için, 19 "kardeş" bir gün içinde katlediliyor ye on üçüncü Osmanlı padişahı III. Mehmed'in böylelikle "önü tamamen açılmış oluyor"du...

Boğdurulanlar arasında yaşlan adamakıllı kemale ermiş olanların yanı sıra, oyun çocukları hatta kundak çocukları bile vardı.

Tarihe "kara bir kayıt" olarak tek tek düşen o on dokuz zavallı şehzadenin adları, şöyleydi:

1. Selim
2. Bayezid
3. Mustafa
4. Osman
5. Cihangir
6. Abdullah
7. Abdurrahman

8. Hasan
9. Ahmed
10. Yakub
11. Âlemşah
12. Yusuf
13. Hüseyin
14. Korkud
15. Ali
16. İshak
17. Ömer
18. Alaeddin
19. Davud

ON ÜÇÜNCÜ PADİŞAH III. MEHMED

Babası öldüğünde III. Mehmed Manisa Valisi idi.

26 Mayıs 1566'da Safiye Sultan'dan dünyaya geldiğine göre, tahta çıktığında 28 yaşının içindeydi... Şehzadeliği sırasında valilik yapan son Osmanlı padişahıdır.

Annesi, Venedikli Safiye Sultan, kocası Sultan III. Muradın ölümünü, büyük bir dikkat ve ustalıkla gizlemeyi başardı... Tabii, tüm amacı, Manisa'daki oğlu şehzade Mehmed'i kazasız belasız tahta çıkartmaktı.

Safiye Sultan eşinin ölümünü saraydaki güçlü mevkii ile ünlü Harem Kethüdası Canfedâ Hâtûn ile ve Bâbüs Saâde Ağası Macar Gazanfer Ağa'dan başka hiç kimseye, hatta Sadâret Kaimakamı Ferhad Paşa ile öteki vezirlere bile duyurmadı.

Safiye Sultan bu konuda sadece Bostancıbaşı Ferhad Ağa'ya güveniyordu. Onu çağırtıp, kocasının öldüğünü Ferhad Ağa'ya söyledi. Oğluna, saltanatı müjdeleyen bir de mektup yazdı ve derhal Manisa'ya gönderdi.

Ferhat Ağa, beraberindeki birkaç bostancı olduğu halde Manisa'ya hareket etti. At değiştire değiştire ve yollarda çok az dinlenerek dört gün içerisinde Manisa'ya, şehzade Mehmed'e ulaştılar. Ferhat Ağa şehzadeye hemen saltanatı müjdeledi:

Her işi garantiye almayı kendisine şiar edinen şehzade Mehmed, yine de Ferhat Ağa'ya sordu:

* Bre Ağa! İyi dersin de, sadâreti uzmadan (sadrazamlıktan) bana niçin "âriza" gelmedi (Saltanata resmî çağrı)?

Ferhat Ağa, hiçbir şey söylemedi, sadece kuşağından beyaz bir tülbente itina ile sarılmış küçük bir gümüş tas uzatarak—

* Devletlü efendimiz, dedi, bunu Valide Sultan Hanımefendi hazretleri size göndermiştir.

İşte o zaman şehzade Mehmed babası Murad'ın öldüğünü ve taht yolunun kendisine gerçekten açıldığını anladı. Zira, kendisine Ferhat Ağanın verdiği "gümüş küçük tas"ın bir hikâyesi vardı. Annesi ile çok önceden anlaşmışlardı, "küçük gümüş tas"ın kendisine gönderilmesinin gerçek anlamı "Baban öldü, hemen İstanbul'a gelip tahta çık" demekti.

Hemen İstanbul'a hareket için hazırlıklara başlandı.

Bununla beraber ertesi gün daha yola çıkılmadan önce, vezirlerden İbrahim Paşa, Sultan III. Murad'ın öldüğünü duymuş, Sofu Osman Ağa adındaki sadık adamı ile hemen Manisa'ya bir "âriza" göndermişti.

Bu tarihten hemen hemen yirmi yıl önce tıpkı babası III. Murad gibi III. Mehmed sanıyla tahta çıkacak elan şehzade, Manisa'dan beraberindekiler ile birlikte Bursa'ya, Bursa'nın Mudanya limanına geldi. O tarihlerde İstanbul'a en kısa yol Mudanya-İstanbul arasındaki deniz yoluydu.

Şehzade Mehmed ve maiyeti erkânı ile tüm muhafızlar Kırkık Ali Reis adındaki bir kaptanın iki kadırgasına binip, kıştır, kıyamettir, deniz dalgalıdır diye aldırmadan İstanbul'a doğru yelken açtılar.

Müstakbel Osmanlı padişahı şehzade Mehmed'in maiyetinde lalası Mehmed Bey, Emirahûru Ahmed Ağa gibi önemli isimler de yer alıyordu. Şehzadeye saltanat müjdesini götüren Ferhat Ağa'ya ise 20 bin altın bahşiş verildi ve Mısır Eyaleti'ne atandı. Ama, o "hayat boyu" eski görevi Bostancıbaşılıkta kalmayı tercih etti.

MATEM GİYSİLERİYLE KUTLAMA!..

Müstakbel padişah, o dönemin tabiriyle “beynes salâteyn” yani kuşluk vakti İstanbul’a ulaşıp, Sarayburnu’ndaki iskelede karaya çıktı.

Saray ahalisi, zaten gözleri yolda onu bekliyordu. Mehmed, karaya adımını atar atmaz Topkapı Sarayı’ndan kurusıkı yüz bir pare top atışları yapılmaya başlandı. Böylelikle saltanat değişikliği resmen ilan edilmiş oluyordu. Günlerden “Cuma” idi...

Şehzade, saray iskelesinde devlet önde gelenlerince istikbâl edildikten sonra topluca Topkapı Sarayı’na hareket edildi.

Cuma namazında, artık tüm camilerde hutbe on üçüncü Osmanlı padişahı “Mehemmedi Sâlis”, yani III. Mehmed adına okundu.

Tüm vezirler, Yeniçeri Ocağı ağalan ve devlet önde gelenlerindim, ulemâ Cuma namazını edâ eyledikten sonra matem elbiseleri ile saraya geldiler ve “Meydan Divânı”nda Osmanlı tahtına cülus etmiş bulunan yeni Osmanlı padişahına biat ettiler. III. Mehmed’e ilk biat eden, müteveffa padişah III. Murad’m hocası olduğundan Hocai Sultanî (Sultanın Hocası) diye ün salmış, Yavuz Sultan Selim’in ünlü nedimi Hasan Can’ın oğlu, “Tâc ütTevârih” adlı ünlü tarih yapıtının yazarı Hoca Saadeddin Efendi oldu.

Yakın tanıyanların belirttiklerine göre, yeni padişah III. Mehmed zayıf iradeli, safdil, etki altında kalan ama yine de halim-selim, kerim, edebiyatsever, gururlu biriydi. Annesi Valide Safiye Sultan'ın inanılmaz derecede etkisi altındaydı. Öyle ki, eğer Safiye Sultan arzu ederse verdiği iradeyi derhal geri aldırtmakta bir an bile tereddüt etmezdi. Ayrıca, son derece dindardı. Hazreti Peygamber'in her adının anılışında mutlaka ayağa kalkardı. Bütün eski Osmanlı şehzadeleri gibi çocukluk ve gençlik yıllarında en yetkili hocalardan köklü bir eğitim görerek yetişti. Edebiyat konusunda geniş bir kültüre sahipti. Şiirler de yazdı ve "Adlî" mahlasını kullandı.

Aşağıdaki şiirinden de kolaylıkla anlaşılacağı gibi III. Mehmed içten ve pürüzsüz bir şiir diline sahipti:

"Yok-durur zulme rızamız, adle biz mâilleriz
Gözleriz Hakk'ın rızasın emrine kâilleriz

Ârifiz, âyîne-i âlem-nümâdır gönlümüz
Rûzigârun cünbişinden sanmanuz gâfilleriz

Hükm-i Mevlâ'ya mutîiz fâriğuz tedbîrden
Biz tevekkül ehliyiz takdîrine kâilleriz

Gönlümüz kuhl-i Sıfahân-ı alır mı aynın
Tûtiyâ-yı gerd-i râh-ı dilbere mâilleriz

Pûte-i aşk içre Adnî kâl ezelden kalbimiz
Gıll u gışdan hâliyiz âlemde sâfî-dilleriz"

Ancak, III. Mehmed yönetim ve askerlik konularında Kanunî Sultan Süleyman'a kadar sürüp giden ilk büyük Osmanlı padişahlarıyla mukayese edilebilecek bir kişilikte değildi. Buna rağmen, babası III. Murad ve dedesi II. Selim gibi İstanbul'un içinden saraya kapanıp hiç ayrılmamış da değildir. Kanunî'ye kadar süren, sefere padişahların bizzat katılmaları geleneğini canlandırmış, ordusunun başına geçerek önemli bir kaleyi fethettiği gibi bir de meydan savaşı kazanmıştır.

HAZİN CENAZE TÖRENLERİ

III. Murad'ın tabutu, ikindi namazından sonra Harem'den çıkartılıp vezirler ve din bilginlerince karşılandı, sarayda Helvahane önünde hazırlanan bir tahtabent üzerine yerleştirildi.

III. Mehmed in de en önde saf durduğu cenaze namazını, Sultan III. Murad'ın vasiyeti uyarınca Hoca Saadeddin Efendi kıldıracak iken, ondan önce cenaze törenine gelmiş bulunan Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi'nin kıldırması, bu iki önemli din bilgini arasında neredeyse çok önemli bir dargınlığa sebep oldu...

Namazdan sonra cenaze Ayasofya'daki II. Selim türbesinin yanında hazırlanan kabre defnedilip, sonradan kabrin üzerine bir de türbe yapıldı.

III. Mehmed'in 19 erkek kardeşinin öldürülmeleri ise, Topkapı Sarayı'nda yaşanan büyük bir faciadan başka bir şey olmadı. "Nizâmı âlem" kuralı yine işledi... Bu kuralın işlemesinde, oğlu III. Mehmed'in tek başına, rakipsiz kalmasını, dolayısıyla kendisinin de Harem'de olsun, sarayda olsun egemenliğinin pekişmesi için yanıp tutuşan, yeni padişahın annesi, Valide Safiye Sultan baş rolü oynadı.

19 şehzadenin ancak dördü yetişkin, öteki on beşinin büyük çoğunluğu daha ana kucağında olan zavallı kardeşler, odalarından tek tek ve zorla alınarak saray dilsizleri tarafından yay kirişleriyle hunharca boğuldular...

Her şey en ince ayrıntılarına göre daha önceden planlanmış şehzadelerin boğularak idamlarından önce, saray marangozhanesinde servi ağacından 19 tabut ve gerekli tüm öteki "cenaze levâzımatı" hazırlanmıştı.

Boğulan şehzadelerin cansız vücutları Hırka-i Saadet dâiresinin önüne tek tek sıralanırken, şehzadelerin annelerinin canhıraş, iç parçalayıcı feryatları, Topkapı Sarayı'nın duvarları arasında çın çın çınlıyordu. Bu arada, yetişkin şehzadelerden dördü de boğulmadan önce cellatlarına karşı ellerinden geldiğince direnmiş, ama normal insanlardan çok daha güçlü kuvvetli olan dilsizlere karşı fazla bir şey yapmayı başaramamış, üç beş dakika içerisinde son nefeslerini vermekten kurtulamamışlardı.

Gelenek uyarınca, irili ufaklı bu 19 şehzade tabutu şal kumaşlar, kavuklar ve murassa sorguçlarla adamakıllı süslendi! Ardından Helvahane kapısına kadar düzgün bir biçimde yan yana konularak sıralandı ve Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi, gene sırayla her birinin cenaze namazlarını kıldırdı. Sonra saraydan çıkarılan bu "Nizâmı âlem kurbanı 19 şehzade" cenaze alayına katılanların hemen tümünün hıçkırıkları arasında ağır ağır Ayasofya avlusuna taşınarak babaları III. Murad'ın ayak ucunda hazırlanan irili ufaklı 19 mezara defnedildi!

19 şehzadeden en büyüklerinin adı Mustafa idi. Şehzade, babasının öldüğünü öğrenir öğrenmez, kaçınılmaz sonunu da anlamış, duygularını şu beyit ile dile getirmişti:

"Nâsıyemde kâtib-i kudret ne yazdı bilmedüm
Ah kim bu gülşen-i âlemde bir kez gülmedüm"

III. Murad'ın kızları da çok geçmeden Topkapı sarayından uzaklaştırılarak Yeni Saray'a nakledildiler.

19 şehzadenin birer birer boğdurulup ortadan kaldırılmaları, yeni padişah III. Mehmed'in haris annesi Valide Safiye Sultan'a yetmemişti... Zira, geriye karınlarında eski padişahın çocuklarının çocuklarını taşıyan 10 kadar câriye daha vardı.

Safiye Sultan'a göre, ileride bir aksiliğin, yeni bir şehzadenin ortaya çıkması ihtimalini önlemek için, bu câriyelerin de yok edilmeleri gerekti...

Safiye Sultan, isteğini bir iki gün sonra gerçekleştirdi...

Ve ayaklarına ağırlıklar bağlanan, 10'u da hâmile 10 câriye, bir gece Topkapı Sarayından alınarak sandala bindirildi ve Kızkulesi açıklarında Boğaz'ın güçlü akıntılarına bırakıldı!

Artık ortada III. Mehmed'i rahatsız edebilecek hiçbir "şehzade ihtimali" kalmamış, Safiye Sultan'ın gücü de adamakıllı artmıştı...

DİLSİZ CELLATLARIN SONU

III. Mehmed'in, saltanata adımını atar atmaz yaşanan bu facialar içinde olumlu bir de uygulaması oldu... Sarayı artık doldurmuş bulunan ve devlet işlerine bile karışan dilsizler, cüceler, maskaralar tamamen Topkapı Sarayı'ndan çıkartılarak çoğu Mısır'a gönderildi...

SIRA KARDEŞLERDEN SONRA EVLATTA!

III. Mehmed'in altı oğlu dünyaya gelmişti: Mahmud, Ahmed, Selim, Mustafa, Süleyman, Cihangir... Bunların arasında en büyük şehzade Mahmud, çalışkanlığı, dürüstlüğü, bilgisi, enerjikliği ile çevresi tarafından çok sevilen ve tahtın tek vârisi olarak görülen biriydi. Ancak, Anadolu'da ikide bir ayaklanma çıkartanlara karşı Osmanlı ordularının üst üste yenilgiler aldığı haberleri İstanbul'a gelmeye başladığında, babası III. Mehmed'in önlem almada yetersiz kaldığını gören bu zeki ve cesur şehzadenin bir Anadolu serdarlığını istediği babasının kulağına kadar gitti. Oysa, kendisinden sonra gelen yaşça küçük kardeşi şehzade Ahmed (sonradan padişah olan I. Ahmed) onu, konuşma ve davranışlarından dolayı uyarmış, bu durumdan padişahın huzursuz olabileceğini uygun bir dille Mahmud'a iletmişti.

En sonunda şehzade Mahmud'un bir şeyhin telkini ile saltanata geçmesi konusunda bazı yazışmalarda bulunması, bu yazışmaların Kızlarağası'nın eline geçmesi üzerine, III. Mehmed, oğlunun derhal idam edilmesi için gerekli buyruğu, belki de istemeyerek vermek durumunda kaldı...

Kader, on üçüncü Osmanlı padişahını 19 kardeşinden başka oğlunun katili durumuna da getirmişti. Şehzade Mahmud hemen hapsedildi...

Ve 7 Haziran 1603 Cumartesi günü cellatlara teslim edilen 21 yaşındaki şehzade boğularak idam edildi!

III. MEHMED'İN GERÇEKTEN GARİP ÖLÜMÜ!..

On üçüncü Osmanlı Padişahı III. Mehmed, şehzadesi Mahmud'u boğdurtarak idam ettikten yaklaşık 7 ay sonra 1603 yılı 20/21 Aralık Cumartesi/Pazar gecesi hayata gözlerini yumdu.

Osmanlı tarihine "Eğri Fatihi" unvanıyla da geçen III. Mehmed'in saltanatı tam 8 yıl, 10 ay, 25 gün sürdü. Öldüğünde 39 yaşının içindeydi.

III. Mehmed'in ölüm nedeni hakkında söylenenler değişik ve bunlardan sonuncusu, gerçekten çok ilginçtir. Bu söylentiler, şöyle sıralanabilir:

- 34 gün süren bir hastalık sonucu öldü, hastalığı teşhis edilemedi...
- Bir kalp krizi sonunda yere yığılarak ansızın öldü...
- En büyük şehzadesi Mahmud'un ölüm emrini verdiğine büyük nedamet duydu ve evladının acısına dayanamayarak öldü...

Ve sonuncusu:

* 27 Ekim 1603 Cumartesi günü, padişah III. Mehmed Topkapı Sarayı'na saltanat alayı ile dönerken, yollarına "zararsız, dokunulmaz biri", bir "Meczûbu İlâhî' çıktı...

Meczübu İlâhî, III. Mehmed'e şöyle seslendi:

* Ey koca devletlü Muradı Sâlis, şimden geni, tam 56 gün sonra bir hâdise-i azîme zuhur edecek (Büyük bir olay, ölüm, meydana gelecek)!.. Ey benim gaafil padişahım!.. Haberin ola'...

Herkes, hayretle bu yarıdeli adamı dinledi... Tabii, padişah da...

Ama, III. Mehmed bu olayın üzerinde fazla durmayıp atını Topkapı Sarayı'na doğru sürmeye devam etti...

Gelgelelim, o günden tam, tastamam 56 gün sonra, on üçüncü Osmanlı padişahı ruhunu teslim etti!

27 Ekim 1603'te bir Meczûbu İlâhî ona 56 gün sonra öleceğini haber vermiş ve aradan 56 gün geçtikten sonra, 16/17 Aralık tarihinde, Cumartesi/Pazar gecesi padişah ruhunu teslim etmişti!..

I. AHMED OSMANLI TAHTINA ÇIKIYOR!

Osmanlı'da kimi kaynaklarda "Ahmedi Evvel" diye geçen I. Ahmed, IV. Murad döneminde babası III. Mehmed in Saruhan (Manisa) valiliği sırasında, 18 Nisan 1590'da dünyaya geldi. Tahta çıktığında, yaşının 13 yıl, 8 ay, 4 gün tutması, yani 14 yaşının içinde bulunması gerekir. Annesi Handan Sultan'dır.

I. Ahmed, Osmanlı hanedanının on dördüncü padişahı ve şehzadeliğinde valilik yapmamış padişahların ilkidir. Kimi tarihî kaynaklar, Anadolu'da onun şehzadeliği döneminde Celâli isyanlarının yoğun ve yaygın olması nedeniyle şehzadenin valilik yapmamış olabileceğini öne sürerler.

SALTANAT KONUSUNDA BÜYÜK TARZ DEĞİŞİKLİĞİ

I. Ahmed'in yaptığı en önemli icraat, Osmanlı'da saltanat konusunda, saltanatın kimden kime, nasıl geçeceği konusunda yaptığı devrim niteliğindeki büyük değişikliktir.

I. Ahmed, padişahların ölümünden sonra saltanatın şehzadelere değil, hanedanın en yaşlı kişisine geçmesi yöntemini (ekberiyet) getirdi.

Artık Fatih Sultan Mehmed'in saltanatıyla birlikte yasalaşan "şehzadelerin boğdurulup idam edilmeleri geleneği" böylelikle ortadan kaldırılmış oldu.

I. Ahmed'e kadar, tam 303 yıl zarfında Osmanlı Padişahları arasında sadece Kanunî Sultan Süleyman ile Yavuz Sultan Selim'in tahta geçişleri esnasına şehzade kanı akmamıştı...

Bunun nedeni ise çok basitti:

Bu iki padişah tahta geçtiklerinde her ikisinin de artık "Nizâmı âlem" uğruna boğdurulup idam edilecek erkek kardeşi kalmamıştı!

Oysa, özellikle III. Murad ve III. Mehmed'in tahta çıkışları, ulusal vicdanın kaldıramayacağı derecede topluma çok ağır ve kabul edilemez, onaylanamaz gelen cinayetlerle lekelendi. Nitekim, III. Murad'ın cülusunda beş kardeşin, III. Mehmed'in cülusunda ise — bir rekora imza atılarak —19 kardeşin topluca idam edilerek ortadan kaldırılmaları, halk arasında, mâ'şerî vicdanda çok derin bir üzüntü ve daha ötesi nefret uyandırmıştı. Özellikle de, son olarak III. Mehmed'in halkın büyük ümitler bağladığı büyük oğlu şehzade Mahmud'u — sudan sayılacak bir kuşku üzerine — idam ettirip annesini de ayaklarına ağırlık bağlatıp denize attırması, bu genel üzüntü ve nefreti büsbütün şiddetlendirerek tazeledi...

III. Mehmed'in tüm erkek çocukları küçük yaşlarda ölmüş, veliahdı şehzade Mahmud da babasının emriyle boğdurularak idam edilmiş olduğu için, yeni padişah tahta geçtiğinde hayatta sadece "Mustafa" adında bir tek kardeşi vardı. (Mustafa, I. Ahmed'ten sonra iki kez tahta çıkartılan, Fatih Kanunnâmesi'ne rağmen hayatı bağışlanmış olan şehzadedir).

Şehzade Mustafa'nın "Nizâmı âlem" kuralından, yani idamdan kurtuluş olması, akıl dengesinin zaten bozuk oluşuyla, ya da daha 14 yaşında henüz sünnet bile olmamış I. Ahmed'in kardeşi öldürüldüğü takdirde Osmanlı hanedanının çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceği ihtimaliyle açıklanır.

Ancak, son cülus facialarının (19 kardeşin topluca katli vs.) millî vicdandaki derin etkilerinin de elbette hesaba katılması lâzım gelir.

I. Ahmed de şehzadeliği sırasında çok köklü bir öğrenim eğitim gördü. Özellikle edebiyat kültürü çok yüksekti. Şiirlerinde "Bahtî" mahlasını kullandı. İlginçtir "Bahtî" adı, "ebced hesabı" ile onun tahta geçtiği "Hicrî 1012 yılı"nı gösterir. Şiirlerinden bazıları kahramanlık konularını işlerken, bazıları da liriktir. Örneğin, bir şiirinde doğudan batıya, batıdan doğuya sevkettiği ordularından şöyle söz eder:

"İlahi! canibeyne salmuşum ben iki serdarı
Kerem kıl, düşmanı kahreyle, mansur eyle anları
Biri, şol Çar-yarı sevmeyen zalimleri kırsın,
Biri varıp helak itsen, senin emrinle, küffarı!"

Bu da duygusal şiirlerinden bir örnektir:

"Bûyirse can meşâmına fasl-ı bahârdan
Mürgân sadâsı gelse yine mürg-zârdan

Bulsa nevâda gül gibi bu besteler zuhûr
Kim tâze nakış ü savt işidilse hezârdan

Nevrûz irişse yâd idüp ol eski demleri
Her kimse alsa dadını bu rûzigârdan"

I. Ahmed 36 Osmanlı padişahı arasında en çok dindar olanlardandı. "Kademi Şerifin (Kutsal Ayak) resmini yaptırıp, sorgucunun içine yerleştirmişti. Bu konuda şöyle de bir kıtası vardır:

"N'ola tâcum gibi başumda götürsem dâim
Kadem-i nakşını ol hazret-i şah-ı rusülün
Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sahibîdür
Ahmedâ turma yüzün sür kademine o gülün"

"Kademi Şerîf" yani "Kutsal Ayak" bilindiği Hazreti Peygamber'e atfedilen ayak izine verilen addır. İstanbul'daki ünlü "Sultanahmed Camii" işte bu inanç gücünün en büyük ve en güzel bir hayratı olarak kabul edilir.

14 RAKAMININ SIRRI!...

I. Ahmed'in hayatında "14" rakamının tuhaf bir tecellisinin olduğu öne sürülür.

Nitekim, Hicrî takvim hesabıyla tam 14 yaşında ve 14. Osmanlı padişahı olarak 14 yıl saltanat sürdükten ve 2x14=24 (iki kere 14 yıl, yani 28 yıl) yaşadıktan sonra hayata gözlerini yummuştur...

I. Ahmed'in babası III. Mehmed'in ölümü, bir gece gizli tutuldu. Ancak o gecenin sabahında erken saatlerde Divân-ı Hümâyûn'a gelen Dersaadet Kaimakam'ı Kasım Paşa'ya, yeni padişah I. Ahmed'ten şu mealde bir hattı hümâyûn geldi:

"Sen ki Kasım Paşasın, babam Allah'ın emriyle vefât eyledi ve ben tahtı saltanata cülus eyledim, şehri muhkem zapdeyleyesün, bir fesad olursa senün başunu keserim"...

III. Mehmed'in değil öldüğünü, hastalığını bile bilmediğinden Kasım Paşa bu Hattı Hümâyûn'u alınca şüphelendi, içine bir kurt düştü ve hemen Darüs Saade Ağası'na bir tezkire yazarak işin aslını sordu. III. Mehmed'in öldüğü haberi doğrulanınca, doğruca davet edildiği huzura girip Birinci I. Ahmed'i tahtının üstüne otururken gördü, yer öptü derhal dışarı çıkıp devlet önde gelenlerini saraya çağırdı. Ama yine de onlara eski padişahın öldüğünü bildirmeyip, kendilerini saraya bazı elçilerin huzura kabulleri dolayısıyla çağrıldıklarını bildirdi.

Sonunda herkes huzurda toplanınca iş anlaşıldı, saltanat tahtı bayramlarda olduğu gibi, Topkapı Sarayı avlusuna çıkarıldı ve yeni padişah alkışlar arasında tahtına çıktı.

I. Ahmed'in cülus töreninden sonra III. Mehmed'in tabutu Bâbüs Saâde önüne çıkarıldı, matem işareti olarak giyilen siyah şemleler (sarıklar) sarınan yeni padişah ile devlet önde gelenleri ve ulemânın hazır bulundukları cenaze namazını Şeyhülislâm Mustafa Efendi kıldırdı.

I. Ahmed, sarayına çekildi ve devlet önde gelenleri cenazeyi kaldırıp Ayasofya'da babası III. Muradın türbesi yanında hazırlanan kabre defnedildi. Sonradan bu mezarın üzerine ayrı bir türbe inşa edilmesi kararlaştırıldı.

Valide Safiye Sultan ise, oğlu III. Mehmed'in ölümünün ardından Topkapı Sarayı'ndan çıkarılarak Eskisaray'a gönderildi. III. Murad'ın gözdesi, büyük entrikalarıyla ünlü Safiye Sultan, Eskisaray'm rutubetli ortamında kasvetli bir yaşam sürdükten sonra ikbal ve saltanat günlerini düşüne düşüne ancak bir yıl kadar yaşayabildi ve 1604'te öldü.

PADİŞAH SÜNNET OLUYOR!

Ne ilginçtir ki, on dördüncü Osmanlı padişahı I. Ahmed, 14 yaşına kadar sünnet edilmediğinden, tahta sünnetsiz olarak çıktı. Ve cülusundan tam 33 gün sonra 23 Ocak 1604 tarihinde Cuma günü akşamı Topkapı Sarayı'nda sünnet edildi. Hem İstanbul, hem de taşrada bu münasebetle şenlikler yapıldı.

ÇOCUK YAŞTAKİ PADİŞAH

I. Ahmed, çocuk yaşta Osmanlı tahtına çıktı. Devlet işlerine bizzat kumanda etme yeteneğinden elbette yoksundu ve bu nedenle, özellikle saltanatının ilk yıllarında daha çok olmak üzere, hep başkalarının etkisi altında kaldı.

Tarihe "vefadan pek nasibini almamış biri" olarak geçti. Örneğin, ömrünü serhat boylarında geçirerek imparatorluğun Macaristan'daki kötü durumunu düzeltmiş olan ve "Estergon Fatihi" diye anılan ünlü veziriazam Lala Mehmed Paşa'ya, paşa sanki başarısızmış, sanki sıradan biriymiş gibi davrandı. Ve Paşa'yı çekemeyen Kaptanıderya Derviş Paşa'nın etkisi altında kalarak, Lala Mehmed Paşa daha Avrupa'da işleri bitirmemişken, ona İran üzerine sefere çıkması için bir emir tebliğ ettirdi... Şaşkına dönen Lala Mehmed Paşa, durumu açıklamak, padişahı istediğinden vazgeçirmek amacıyla birkaç âriza yazdıysa da I. Ahmed, hocası Derviş Paşa'nın etkisinden kurtulamayarak İran seferine çıkılmasında diretti.

Lala Mehmed Paşa, padişahın gösterdiği inad, verdiği yanlış emir karşısında olağanüstü müteessir olarak vücuduna inme indi, felç oldu ve yataklara düştü. Yakınları artık Lalanın yaşamından umut kesmişlerdi.

Durum, padişaha bildirildiyse de o gene kararından caymadı ve İran seferine çıkılmasında ısrar etti. Ve Lala Mehmed Paşa'ya ölümünden iki gün önce bir hattı şerif göndererek şöyle dedi:

* Temaruz edersin (kendini yalandan hastalanmış gibi gösterirsin)!.. Şöyle ki, Acem mülkü üzre bir gün sefere çıkmayasın, hakkından gelürüm!

Lala Mehmed Paşa, Padişah'ın bu kesin ve tehdit dolu hattı şerifi üzerine bir telhisle ona şu yanıtı verdi:

* Emriniz üzere öbür gün harekete gerüm. Ya bugün ölürüm ya da seferde!

Padişahın kapıcıbaşısı. Lala Mehmed Paşa'nın ölüm yatağında olduğunu bildirerek:

* Mehmed Paşa'nın durumu kötüdür efendümüz, dedi, benden, padişahımız hazretlerimizin mübarek eteğini öpmemi ve vasiyetini devletlüye bildirmemi istedi, altı saçı bitmedik, anası sütüne muhtaç yetimim var, bunlar el kapısına muhtaç idilmeye. Her ne ederse Hazreti Hak, o kadar mükafatın versin!

Kapıcıbaşı Ağa'nm ağladığını gören I. Ahmed sordu:

* Ağa, ağa ne ağlarsın?

Ağa, şu yanıtı verdi:

— En yavuz vezirün gidiyor devletlüm, ne hâline kimse inandı, ne kimse kadrü kıymetin bildü!

— Ol giderse yenine bir dahi gelür!

— Devletlü padişahım, ânın yerin tutan vezir buluncaya çok vezir değiştirirsün!

* Lala Mehmed Paşa'nun olan parasun İran Seferi içün alına, diğer mal ve dahi mülküne dokunulmaya!

Padişah, ölen Lala Mehmed Paşa'nm sadece parasının alınarak İran seferine tahsis edilmesini emretmiş, öteki mal ve mülküne dokunulmamasını istemişti. Gelgelelim, onun yerine getirilen Derviş Paşa, Lala Mehmed Paşa'nın hem malına mülküne, hem de tüm parasına el koydu!

— OOO —

I. AHMED'İN ÖLÜMÜ

I. Ahmed 21/22 Kasım 1617'de Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece, dört beş gün hasta yattıktan sonra mide rahatsızlığından hayata gözlerini yumdu.

Dedesi III. Murad döneminde ve babası III. Mehmed'in Saruhan (Manisa) valiliğinde 18 Nisan 1590'da dünyaya geldiğine göre, 27 yıl, 7 ay ve 4 gün yaşayıp 28 yaşının içinde, yani oldukça genç bir yaşta dünyaya veda eyledi. Saltanatta kaldığı süre ise neredeyse 14 yıldır (13 yıl, 11 ay, 2 gün)...

I. Ahmed, oldukça zeki, entelektüel, iyiliksever ve azimli bir yapıya sahipti. Çocuk yaşta tahta çıkar çıkmaz devlet işlerini inanılmaz derecede çabuk kavrayarak yönetime başladı. Mazbut bir yaşam sürdü, ağzına tütün ve içki koymadı.

Dedesi ve babasının saltanat yıllarındaki kadınlar saltanatına, bir başka anlatımla, saray kadınlarının devlet işleri üzerindeki haddinden fazla etkilerine son verdi ve de buna meydan bırakmadı.

Bizzat sefere çıkmadı.

Tabii, en önemli uygulaması "Nizâmı âlem" için kardeş katline son vermesi ve saltanata geçmede "veraset usulünü" değiştirerek, hanedanın en yaşlı kişisinin saltanata geçmesi kuralını getirmesi oldu...

I. MUSTAFA'NIN İLK SALTANATI

Osmanlı kaynaklarında "Mustafayı Evvel" diye de geçen I. Mustafa, dedesi III. Murad'ın saltanatına ve babası III. Mehmed'in de Manisa valiliğine rastlayan 1591 ya da 1592 yılında dünyaya gelmiş olduğuna ve tahta da 1617 yılı 22 Kasım'ında çıktığına göre, 25-26 yaşında padişah oldu demektir.

I. Mustafa, Osmanlı padişahlarının on beşincisidir.

Kimilerince, özellikle keskin zekâsı, eğitim ve öğreniminin sağlamlığı ile bilinen şehzade Osman'a tercih edilip, bir tür olup bitti ve el çabukluğuyla tahta çıkarılan amcası Mustafa (yeni padişah I. Mustafa) aklî dengesinin bozukluğu herkesçe bilindiğinden, "Hilâfet makamı"na geçmesi de şer'an caiz olamaz. Her şeye rağmen devlet ve saray önde gelenlerinin anlaşıp, Osmanlı tarihinin başlangıcından beri uyulan 300 yıllık "veraset kanunu"nun birdenbire değiştirerek, babadan oğula geçip duran saltanatı "Ekberiyet" kuralına bağlamak suretiyle, hanedanın en yaşlısına ait bir hak durumuna sokuldu. İşte bundan dolayı, I. Mustafa'nın bu ilk saltanatından sonra yeğeni Osman (II. Genç Osman) tahta çıkarıldığı zaman Doğu'daki orduya gönderilen hattı hümâyûnda bu değişikliği eleştirerek, Osmanlı'nın kuruluşundan bu yana uygulanan kurala aykırı bir uygulama olarak tanımladı.

Neredeyse göz açıp kapayıncaya kadar yapılan bu saltanat değişikliğinde Sadâret Kaimakamı Sofu Mehmed Paşa ile Şeyhülislâm Esad Efendi başrolü oynayanlar arasında yer aldı.

Sultan I. Mustafa'nın böylece tahta çıkışı, şu şekillerde açıklandı:

• Yeğenlerinin çocuk oluşları.

• Sultan I. Ahmed'in vasiyeti.

• I. Ahmed'in eşlerinden Sultan Mahpeyker Kösem Sultan'ın entrikaları.

Bu üçüncü izah tarzı akla daha yakın gelir... Zira:

Veliaht Osman, Kösem Sultan'ın ortağı olan Mahfirûz Sultan'dan olma olduğu halde, şehzade Murad ile İbrahim ve Kasım, Kösem Sultan'ın oğullarıdır. Onun için eğer büyük şehzade Osman padişah olur ise, küçük kardeşlerini idam ettirip ortadan kaldırması ihtimali güçlüdür. Bu tehlikeli ihtimal karşısında her şeyden önce Sultan Osman'ı saltanattan yoksun kılmak ve onun için de I. Ahmed'in oğullarından hiçbirini tahta çıkartmayıp, kardeşi Mustafa'yı çıkartmak en uygun olan yoldur. Sultan Mustafa'nın aklî dengesi bozuk olduğu için, onun döneminde Kösem Sultan kendi oğullarından şehzade Murad'ın saltanatını sağlamak için dilediği gibi işler çevirebilir. İşte bundan dolayı Kösem Sultan'ın Ocak Ağalan ile çok sayıda devlet adamına rüşvetler dağıtarak daha I. Ahmed'in ölüm yatağına düştüğü andan itibaren büyük çaba gösterip istediklerini elde etti ve sonunda amacına ulaşıp aklî dengesi yerinde olmayan şehzade Mustafa'yı tahta çıkartmayı başardı. Bu nedenle, I. Mustafa tahta geçişini yengesi Kösem Sultan'a borçlu oluyordu.

Eski padişah I. Ahmed'in on dört yıl süren saltanat yıllarını sarayın bir iki odalık dairesinde gece gündüz durmaksızın dilsiz cellatların ellerinde yay kirişleriyle kendisine hücum edip onu boğmalarını bekleyip ecel terleri dökmek, elbette ki şehzade Mustafa'nın kafasında akıl bırakmamıştı. I. Ahmed zaten tahta çıktığında daha hiç çocuğu olmadığından Mustafa'nın sağ bırakılmış olması, sürekli bir korku içinde yaşamasına neden oldu. Fazla beklemeden üstüste dünyaya gelen yeğenleri çoğaldıkça artık kendi varlığına gerek kalmadığını ve bu durumda Fatih'in kanunnâmesini gece-gündüz düşünüp sürekli bir can kaygısından dolayı tükenmek bilmeyen bir azap içinde yaşayan bu yasa ve gelenek karşısında zavallı şehzadenin düştüğü durgun ve dalgın görüntüsü, neredeyse onun bir "evliya" gibi görünmesine yol açtı ve bu konuda şöyle denildi:

* "Meczûbüş şakî evliyâullah'dan bir zâti melekiyyüs sıfat olub dünyâyi fâ nimin dağdağasına tahammülü yok!"

Saraydaki bu dağdağalı anlatımın dışında, halk arasında da şehzade Mustafa'nın evliyalığı ve hatta bir takım kerametleri hakkında çok sayıda söylentiler yayıldı. Tabii, bu tür söylentileri yayanlar, çıkarları onun tahta çıkmasına paralel olanlardan başkaları değildi. Ancak, bir yandan da tüm Osmanlı hükümet önde gelenleri, hissedilir bir telâş içindeydiler.

Nitekim, Müneccimbaşı, bu durumu, kendi üslubuyla şöyle anlatır:

* "Etvâru evzâlan etvârı ukalâya muhalif müşahede olunmağla halettir zannı ile ettibbâya müracaat ve çok ilâçlar Udiler, lâkin sudment olmadı."

Durum, gerçekten yukarda Müneccimbaşı'nın ağdalı ve anlaşılması çok güç cümlesinde olduğu kadar karışık ve işin içinden çıkılmaz bir hâldeydi.

Nitekim, padişah I. Mustafa, aklî dengesinin bozukluğu nedeniyle olacak, tahta çıktıktan sonra büsbütün aklını yitirdi. Tarihî belgelere geçen şu tuhaf davranışlarda bulunmaya başladı:

- Deliliği günden güne arttı. Birinci Mustafa, penceresinin altında orta oyuncuları oynattı. Aynı oyunu defalarca tekrarlattırdı.
- Günlerden bir gün orta oyuncularından birinin oyununu çok beğenince, ona Osmanlı hazinesinin en değerli mücevherlerini avuç avuç armağan etti!
- Denizdeki balıklara, onları ödüllendirmek için altın serpti.

Ünlü Kâtip Çelebi, bu inanılmaz garip olayı şu şekilde dile getirdi:

“Padişâhı fenâmeşreb az zamanda hıffıti akl ile meşhur olup evza’ı garibe ile beyn ennâs şöhret buldu: Türbeleri gezüp deryada mânilere altun atmak ve abes yere yollara dirhemü dinar döküp saçmak gibi halleri halkı âlem müşahede idüp âdemi rüşdünü bildiler.”

Denizdeki balıklara altın saçıp duran padişaha “bir vech ile nushu pend te’sir” etmediğini gören Dâr üs Saâde Ağası (Kızlarağası) Mustafa Ağa, en sonunda durumu Sadaret Kaimakamı Sofu Mehmed Paşa ile Şeyhülislâm Hocazâde Esad Efendi’ye bildirip bu işe bir an önce bir çâre bulunmasını istedi.

I. MUSTAFA TAHTTAN İNDİRİLİYOR

I. Mustafa’nın yapıp durduğu akıl dışı davranışlar, kendisinin deliliğini yadsınamaz bir biçimde ayan beyan ortaya koyduğu gibi, denizlerdeki balıklara altınlar serpmeyi artık alışkanlık haline getirdiğinden koca Osmanlı hazinesi yok yere tükenip boşalma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

I. Mustafa’nın durumunu hükümete bildiren ve derhal uygun bir çâre bulunmasını isteyen Dârüs Saâde Ağası (Kızlarağası), bu padişahın tahta çıkmasında etken olanların başında gelen Mustafa Ağa’dan başkası değildi. Kızlarağası’nın bu davranışına karşı, I. Mustafa’nın tahtta kalmasını isteyenler de vardı. Bunlar padişahın sağda solda, ulu orta gösterdiği çılgınlıkları “Cezbe”, “Meczûbluk”, yani sözde “Evliyalık” gibi gösterme gayreti içindeydiler. Hatta, bunlardan bazıları Valide Sultan’a haber yollayarak Kızlarağası Mustafa Ağa’nın saraydan derhal uzaklaştırılmasını bile istediler. Ancak, bu istekleri kabul görmedi.

Öte yandan, devlet önde gelenlerine yaptığı ilk uyarının hiçbir yarar görmediği ve herhangi bir saltanat değişikliği için harekete geçilmediğini gören Kızlarağası Mustafa Ağa, bu kez herkesi telaş ve korkuya düşürecek, bir haberi onlara ileterek I. Mustafa’nın tüm şehzadeleri öldürme niyetinde olduğunu, böylece Osmanlı hanedanının son bulacağını bildirerek bu konuda aynen şöyle dedi:

* “Padişah, cümle şehzadeleri katle dâmen der miyândur!.. İnkırâzı nesli Âli Osman’a sebep olur ve bu hususa mâni olmanuzu istemeğle mansıplarınızı birkaç ednâya tevcih ediyor!”

İşte bu ikinci uyan karşısında kendi mevkilerini Osmanlı hanedanı gibi tehlikede görenler, yani ulemâ (din bilginleri) ve vüzerâ (vezirler), can başlarına sıçrayarak, I. Mustafa’nın cinnetinden dolayı saltanat için ehliyetsizliğine ve de tahttan indirilmesine karar verdiler.

Ayrıca, Kızlarağası Mustafa Ağa’nın tüm şehzadeleri tehlikede gösteren haberinin, aslında gerçekten doğru olması mümkündü. Zira, I. Mustafa’nın çocuğu olmadığından, yeğenleri ortadan kaldırıldığında Osmanlı hanedanının tarihe karışması çok tabii idi...

Ayrıca, padişah I. Mustafa’nın yatağına kesinlikle kadın yaklaştırmadığından ve hatta kadınlardan şiddetli şekilde nefret ettiğinden de söz edilmekteydi. Ama, devlet önde gelenlerini paniğe sevkeden asıl neden bu değil, kendi kişisel mevkilerinden olma ihtimali idi...

Ve nihayet 26 Şubat 1618 Pazartesi günü “Tevzii Mevâcib (maaş dağıtımı)” için kapıkulları sarayda toplandı. Bunu fırsat bilen Kızlarağası Mustafa Ağa, I. Mustafa’nın o sırada bulunduğu odanın kapısını padişahın üzerine kapayıp, kapıya da dışardan kilit vurdu. Padişah, hapsedilmişti...

Hiç vakit yitirilmedi... I. Ahmed’in büyük şehzadesi ve yasal veliahdı şehzade Osman’a gidildi.

— OOO —

OSMANLI TAHTINA GENÇ OSMAN ÇIKIYOR

Şehzade Osman, saraydan dışarı çıkarılıp, her tahta çıkışta uyulan Osmanlı geleneği uyarınca saray avlusunda kurulan murassa tahta (süslü taht) oturtularak hemen biat edildi ve tüm camilerin minarelerinden saltanat değişikliği halka duyuruldu.

I. Mustafa’nın bu ilk saltanatı 22 Kasım 1617’den 26 Şubat 1618’e kadar 3 ay, 4 gün, yani 96 gün sürdü.

Yeni padişah II. Osman’a daha çok “Genç Osman” denilmesinin nedeni 14 yaşının içindeyken tahta çıkması ve 18 yaşının içinde şehid edilişidir.

Genç Osman (II. Osman = Osmanı Sâni), Osmanlı tahtına çıktığı gün yaşı tam 13 yıl, 3 ay, 24 gün tuttuğu ve 14 yaşının içinde bulunduğu bilinir.

Annesi Mâhfirûze Sultan olan Genç Osman köklü bir öğrenim gördü. Zekâsı, irâdesi, gözüpekliği ve bilgisiyle kendisini çevresinde sevdiren bir kişiliğe sahip oldu. Ana dilinden başka Arapça, Acemce, Latince, Yunanca ve İtalyanca gibi hem Doğu, hem de Batı dillerini çok iyi biliyordu. Genç Osman, tüm bunların dışında birçok öteki Osmanlı padişahı gibi zarif şiirler kaleme almış, başarılı bir edebiyatçıydı. Şiirlerinde "Fâris" ya da "Fârisî" mahlaslarını kullandı. Genç Osman, bir şiirinde ülkesi hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

"Niyetim hizmet idi Saltanat ve Devletime
Çalışır hasid ve bedbah acep nektebime."

Bu şâir padişah, lirik şiirlerinde de oldukça basan gösterir:

"Gülşen içre bitmedi bir gonce cana harsız
Dünyada hasıl değil nev-cühan ağyarsız
Kimi ol yarı benüm der kimisi dahi benüm
Orta yerde "farisi" avare kaldı yarsız"

Genç Osman'ın şu gazeli de, güçlü bir divan şâirininkini aratmayacak ölçüde güzel ve başarılıdır:

"Nevruz olucak diller şad olamağa yaklaşdı
Dilde gam-u gussa ber-bad olmağa yaklaşdı
Virane gönül varsa vecr-ü gam-i dilberden
Müsde ana ol mülk abad omağa yaklaşdı
Üstüda dilber öğrendi vefa resmin
Aşıklara lütfa mu'tad olmağa yaklaşdı
Çok aşık-u meftunu var sen gibi şirinün
Faris kulun emma ferhad olmağa yaklaşdı"

II. Osman'ın en büyük zaafı, belki de en kötü yanı, para bakımından dillere destan ölçüde cimri oluşuydu. Hatta, onun da III. Murad gibi, sırf bu zaafı nedeniyle rüşvet bile kabul ettiği söylenir.

Genç Osman'ın eleştirilen bir başka uygulaması da tahta çıktıktan kısa bir süre öz kardeşi Mehmed'i boğdurtarak idam ettirmesidir.

Genç Osman, 16. Osmanlı padişahıdır.

GENÇ OSMAN KARDEŞİ MEHMED'İ İDAM ETTİRİYOR!

12 Ocak 1621 tarihinde, Genç Osman tahta geçişinden üç yıl kadar sonra öz kardeşi şehzade Mehmed'i boğdurarak idam ettirdi!

Osmanlı tarihinde "şehzade katli" uygulaması, yine hortlamıştı!

Şehzade Mehmed 8 Mart 1605 yılında dünyaya gelmiş olduğuna göre. II. Osman'dan ancak 4 ay, 2 gün küçük demektir. Bu genç şehzade, çok zeki ve iyi huylu bir insan olarak ün yapmıştı. Durup dururken, haksız, günahsız yere boğdurularak öldürülmesinin sebebi, Lehistan seferine karar vermiş olan Genç Osman'ın Dârüs Saâde Ağası Süleyman Ağa'nm yönlendirmesiyle, o seferdeyken İstanbul'da bir fesat ihtimali bırakmak istememesiyle açıklandı.

Genç Osman, Şehzade Mehmed'in idamı için önce Şeyhülislâm Hocazâde Esad Efendi'den bir fetva istedi. Ancak, Esad Efendi bunu kabul etmedi. Bunun üzerine şehzade Mehmed'in idam fetvasını Rumeli Kazaskeri Kemaleddin Efendi'den aldı.

Zavallı şehzade, karşısına ellerinde yay kirişleriyle onu boğup öldürmek üzere üzerine yürüyen dilsiz cellatları görünce şöyle bağırdı:

* Osman, be hey Osman!... Dilerim ki ömrü devletin berbâd olsun! Beni bu dünyâdan mahrum edersin, sen de berbad bir şekilde bu dünyada dilerim Allah'dan mahrum olasın!

İşin çok tuhaf yanı, birkaç yıl sonra şehzade Mehmed'in bedduası gerçekleşecekti... Şehzade Mehmed idam edildiğinde henüz 16 yaşının içindeydi (15 yıl, 10 ay, 8 gün)...

Bu cinayet, halk arasında nefretle karşılandı ve halkın Genç Osman'dan giderek soğumaya başlamasına neden oldu...

— OOO —

GENÇ OSMAN'IN FECİ SONU

II. Osman'ın saltanatının beşinci yılının başlarında Yeniçeri Ocağı ile birçok nedenlerle arası adamakıllı açılmış bulunmaktaydı.

Artık herkesin dilinde söylenen ve de çoğu kişi tarafından da gerçek olduğuna inanılan söylenti şuydu:

"Padişah, mevcut her şeyi, her kurumu yıkıp yenileştirmeye karar verdi. Hacc'a gitmek bahanesi ile Mısır'daki Türkler ile Türkmenlerden bir ordu oluşturup Yeniçeri ve Sipahi Ocakları'nı tamamen ortadan kaldıracak"...

1622 yılı, kimi tarihçilere ve toplumbilimcilere göre, Osmanlı'da ve onun devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nde görülen "yenilik ve yenileşme" bir başka ifadeyle de "Batılılaşma" hareketlerinin başlangıç tarihi olarak kabul edilir.

Osmanlı'da birçok kurumun artık eskiyip çağdışı kaldığını ve mutlaka yenileştirilmesi gerektiğini ilk kez gören padişah, kuşkusuz Genç Osman oldu. Ona göre bozukluk sâdece askeriyede değil, yönetim kadrolarında ve de ilmiye sınıfında da söz konusuydu. Nitekim, durumu şu sözlerle özetleyenler de oldu:

"İstanbul'da ihtilali 'nizâmı âleme' (düzen değişikliğine) sebep olan serserilerin gitgide çoğalıp askere ve ilmiye sınıflarına karışmaları sıklaşmıştır. On yedinci asrın başlarından itibaren bozulmaya başla yan müesseseler asker ve ulema sınıflarından da ibaret değildir. Başındaki hanedan ile beraber saray teşkilatı da tereddiye (bozulup gerilemeye) başlamış, ecnebi etkinliğini önlemek amacıyla yabancı prensesler ile evlenmek geleneğine Yavuz. Sultan Selim döneminden

itibaren son verildiğinden dolayı Osmanlı ana tarafından bir câriye sülâlesi haline gelmiş, bilhassa Türk ailelerinin akrabalık yoluyla güçlenip hanedan için tehlikeli olmaları ihtimali hesaplandığından saraya artık Türk kökenli kızlar alınmamış ve Birinci Ahmed döneminde üç bini bulan yabancı halayık kalabalığı yüzünden Haremi Hümâyûn (saray haremi) tamamen kozmopolit bir görünüm almıştır.”

Osmanlı tarihinde Genç Osman'ın yapmak istediği ilk köklü değişiklik işte tüm bu durumlara karşı bir tepki niteliğindedir.

GENÇ OSMAN NELER YAPMAK İSTİYORDU?

Genç Osman'ın Osmanlı'da yapmak istediği yeniliklerin başlıcaları şöyle sıralanabilir:

1. Yeniçeri ve Sipahi Ocaklarını kaldırarak onların yerine Anadolu, Suriye ve Mısır Türkleriyle Türkmenlerden, ulusal nitelikli bir ordu kurmak.

2. Başkenti İstanbul'dan Anadolu'ya taşımak.
3. İlmiye sınıfının siyasal ve mâlî gücünü kırarak artık bozulmaya başlayan bu sınıfı, devlet işlerinden tamamen el çekmiş bir duruma, bir din ocağı durumuna getirmek.
4. Saray Haremini ele alarak hanedan erkeklerinin sadece Türk kökenli kızlarla evlenebilmelerini kurala bağlamak.
5. Giysi değişikliği yapmak.
6. Osmanlı yasalarını yeniden ele alarak çağa uygun bir biçimde değiştirip yeniden yazmak.

Dikkat edilecek olursa, daha o tarihte, 1622'de Osmanlı'da "laik" uygulamaları gündeme getirmeğe karar vermiş olan Genç Osman'ın, bu kararı nedeniyle kendi sonunu hazırladığı kolayca anlaşılır.

İşte sayılan nedenlerden ötürü 18 Mayıs 1622'de, Çarşamba günü İstanbul'da Yeniçeriler ve Sipahiler 16. Osmanlı padişahı Genç Osman'a karşı kazan kaldırarak büyük bir ayaklanma başlattılar.

Yukarıda, 6 madde halinde belirtilen sebepler dışında, Genç Osman'a karşı başlatılan ayaklanmanın öteki sebepleri arasında şunlar da belirtilir:

- Padişahın Lehistan seferi sırasında para dağıtımında Yeniçerileri gücendirmesi....
- Hotin'deki çarpışmalarda askerleri ağır bir biçimde azarlaması.
- Tebdili kıyafet gezerek meyhanelere yaptığı baskınlarda içki yasağına rağmen içki içerken yakaladığı Yeniçeri ve Sipahiler'in birçok önde gelen zabitini İstanbul'dan sürdürüp kürek cezasına çarptırması....
- Lehistan seferinde başarı gösteren askerlere çok az bahşiş vermesi...
- Yeniçeri Ocağı'nı mutlaka kaldıracağı yolundaki kesin inanç.
- Eski Yusuf adındaki bir saray baltacısını, zahire alma görüntüsü altında Halep'e göndererek, aslında Anadolu'daki birçok valiye Türk ve Türkmenlerden oluşan asker toplamaları için emir vermiş olması...
- Anadolu'ya geçmek için Hacc'a gideceğini söylemesinin bir bahane olduğuna inanılması...

- Kendisi Anadolu seferine hazırlanırken, bu seferi desteklemek amacıyla 100 kadırgalık bir donanmanın hazırlanması için 10 bin altın ödenek vermesinin duyulması...
- Padişahtaki olağanüstü cimrilik, para ve servet hırsının artık herkes tarafından bilinmesi...
- Askerlerin maaşlarının zamanında ödenmemesi ve maaşlarda sık sık kısıntılar yapılması...
- Gururlu davranışları nedeniyle hiçbir vezirinin kendisini gerçek anlamda sevmemesi...
- Lehistan seferinde, iyi savaşmadığı gerekçesiyle 100 kadar yeniçeriyi öldürtmesi...
- İlmiye sınıfının arpalıklarını kesmesi. Şeyhülislâmlık makamının yetkilerini adamakıllı kısması...
- Kardeşi şehzade Mehmed'i yok yere öldürtmesi...
- Kimi askerlerin ulufelerini kestirmesi...
- Lehistan seferinden askerin padişaha karşı büyük bir kin ve nefret duygusu içinde İstanbul'a dönmesi...
- Seyfiye (Asker), İlmiye (Din) ve Mülkiye (Yönetici) sınıfının tamamen padişahın aleyhine dönmesi...

Genç Osman'ın Lehistan (Polonya) seferinden İstanbul'a dönüşünden 3 ay 25 gün sonra, Kabe'yi ziyaret edeceğini söyleyerek birdenbire Hacc'a gideceğini söyleyerek, otağını 25 Ocak 1622 günü İstanbul'a nakletmek istemesi, yanlış bir karar, tedbirsizlik olarak nitelendi. Çünkü, padişahın gerçek amacının Hacc'a gitmek olmadığını tüm asker biliyordu. Onun gerçek amacı, Kabe'ye gidiyorum diye Anadolu'ya geçmek ve yıllar sonra II. Mahmud'un 1826'da gerçekleştirdiği "Vak'a-i Hayriye"yi, yani Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını, ondan 200 yıl kadar önce gerçekleştirip, ulusal bir ordu kurmaktı.

Bir Osmanlı tarihçisi, bu konuda aynen şöyle der:

"Saadetlü padişah Yeniçeri ve Sipahi taifesin kırıp Etrakten (Türklerden) segban (akıncı, gönüllü asker) ve Türkmenlerden cündî (sipahi) yazmak havasına düşüp Anadolu semtine geçmeye hâzır ve âmâde idi."

Tarihçinin birkaç yerde dile getirdiklerinden anlaşıldığına göre, Genç Osman, Türk köylülerinden piyade askeri, göçebe Türkmenlerden ise süvari sağlayarak bir ordu oluşturma kararındaydı. Padişah, ayrıca başkenti İstanbul'dan Anadolu'ya

taşımaya da karar vermişti. Nitekim, Yeniçeriler ayaklanıp saraya saldırdıklarında bile bu kararından dönmedi ve etrafındakiler şöyle dedi:

* Üsküdar'a geçelüm, varup tahtgâhı kadim Bursa'ya oturalım!.. Tiz Üsküdar'a geçmek içün kayuk hazırlana!

Padişahın bu son emri yerine getirilmedi.

Zira, saray kayıkçılarının hepsi kaçıp gitmişlerdi!

Öte yanda, ilmiye sınıfına indirdiği darbeler yüzünden, bu sınıf önde gelenleri ortaklaşa bir iftirayı yayarak "Padişah dine karşudur!" şeklindeki yalanlarını, her yere ulaştırmışlardı.

Ayaklanma üzerine, padişahın öz kızıyla evli olduğunu düşünen Şeyhülislâm Esad Efendi, Genç Osman'ı uyarmak gereğini duydu ve ona bir fetva yollayarak, "Padişahların Hacc'a gitmelerine gerek yoktur, yerlerinde oturup adalet etmeleri kâfidir, üstelik bir fitne çıkması ihtimali de mevcuttur" dediyse de Genç Osman onu dinlemedi. Onu dinlemediği gibi büyük din adamlarından Üsküdarlı Aziz Mahmud Hüdâî Efendi'nin rica ve uyarılarını da kulak arkası etti.

Yeniçeri ve Sipahi ocakları askerleri sonradan kendilerine katılanlarla birlikte büyük bir kalabalık oluşturup Atmeydanı'na (Sultanahmed Meydanı) geldiler. Şeyhülislâma başvurup, padişahı Hac için kışkırtanlar hakkında fetva (ölüm için) aldılar ve Sultan Genç Osman'ın hocası Ömer Efendi'nin konağını yağmaladılar.

Genç Osman olup bitenleri duyunca, hemen ulemayı saraya çağırıp sordu:

* Bu fitnenin sebebü nedür?

Bu soruya kimse yanıt veremedi...

Dışarıda ise Yeniçeri ve Sipahilerin ayaklanmaları ve de padişaha karşı hiddetleri giderek büyüyor. Atmeydanı'nı hıncahınç doldurmuş bu gözü dönmüş kalabalıkta artık her kafadan bir ses çıkıyordu. Halk ve esnaf telaş ve korku içindeydi. Çarşılar, sur kapılan kapanmış, İstanbul'da genel yaşam neredeyse durmuştu.

Atmeydanı'nda toplananların önde gelenlerinden ağalar, ulemâ aracılığıyla padişaha bir liste yollayarak Dârüssaâde Ağası Süleyman Ağa, Hoca Ömer Efendi, Veziriazam Dilâver Paşa, defterdar ve eski Sadâret Kaimakamı Ahmed Paşa'nm kellelerini istediler...

Padişahın yanıtı kesin oldu:

* Olmaz! Kabul idemem! Siz mukayyet olmayun, anlar başsız askerdir, tez dağılırlar!

Ayaklanmacılardan padişaha haber getirenler, direttiler:

* Devletlümüz; kul taifesi cemiyet itdikte, istediklerini alurlar! Ecdâdı izamanızdan alagelmüşlerdür!

Genç Osman öfkelendi:

* Bu fitneyi siz tahrik etmişe benzersüz! Evvelâ sizi kırarım, badehu onları! Ol taifenin tedârikleri görülmüştür!

Vezir Hüseyin Paşa söz aldı:

* Hâşâ padişahtım, bizim bunda dahlimiz yoktur. Ancak, derunî Hacc'a gitmelerini istemezdik.

Şair Yahya Efendi de fikrini söyledi:

* Padişahım, biz kullarınızı dahi isterlerse veriniz, hemen sen sağ ol!

Ötekiler de aynı tarzda konuştularsa da Genç Osman Nuh diyor, Peygamber demiyordu.

Ve kendisine gelen bu aracı heyeti dışarı çıkartmayıp hepsinin sarayda alıkonulmasını emretti.

Bu sırada dışarda bekleyen ayaklanmacılar giderek sabırsızlanıyorlardı. Saraya yollanan aracı ulema geri dönmeyince Yeniçeri ve Sipahi ağalan en sonunda karar verdiler:

* Saray'a zorla girilecektür! Binlerce ayaklanmacı, Topkapı Sarayı'nın Ayasofya tarafında, Sultan Ahmed Çeşmesi'nin karşısında bulunan sarayın en büyük giriş kapısı Bâb ı Hümâyûn'a yöneldi...

Sarayı muhafaza etmekle görevli bostancıların karşı koymalarından endişe ediliyordu... Ama, çok geçmeden bu endişenin yersiz olduğu ortaya çıktı... Gözü dönmüş ve zaptedilemeyen kalabalık Bâbı Hümâyûn'dan kolaylıkla içeri girivermişti...

Sarayın girişindeki büyük avluda cephaneliğin önünde dağlar gibi odun yığınları vardı. Ayaklanmayı başlatan Yeniçeriler ve sipahilerin hepsi tepeden tırnağa kadar silahlı oldukları halde, kendilerine katılan cebeci, topçu ve acemoğlanlan ile başıbozuk denilen siviller silâhsızdılar. Bu nedenle bunlar cephanelik önündeki odunları kapışarak askerin arasına karıştı. Ancak zabitler bu başıbozuk ayak takımını uyardı:

* Varun aramuzda bulunman; asker çıkarsa bize ayak bağı oluşuz!

Bu uyan karşısında başıbozuk çapulcuların yanıtı şu oldu:

* Askeri islâm kandaysa, biz de ordayız! Askeri İslâmsız bize dirlik haramdır! Dirilirsek bile, vurulursak bile, kırıtırsak bile burdayuz!

Artık avludaki kalabalığın gürültüsü ve haykırışlarına silâh sesleri de karışıyor, anlaşılmaz bir gümbürtü saray avlusundan gökyüzüne doğru yükseliyordu. İstenilen, ulemanın padişaha götürdüğü listede yer alan isimlerin kelleleriyle ilgiliydi. Şöyle haykırıyordu ayaklanmacı askerler:

— Şer'i ile Dârüssaâde Ağasun isteniz!

— Şer'i ile Hoca'yı isteniz!

— Şer'i ile Dilâver Paşa'yı isteniz!

Bununla beraber, ayaklanmacılar hâlâ silâhlı bostancılar kendilerine silâhla karşılık verirler diye tetikteydiler. Ama, kimsenin korktuğu başına gelmedi ve sarayın içinden herhangi bir ciddi direniş olmadı.

Büyük kalabalık, korkunç naralar ataraktan ikinci kapıya doğru ilerledi. Ve orda da bir direniş görmeyince millet kalabalık avluya daldı Aynı haykırışlar, aynı naralar iki üç saat kadar ikinci avluda sürdü. Buna rağmen sarayın içinden herhangi bir yaşam belirtisi gelmiyordu. Sarayda sanki hiçbir canlı yokmuş gibiydi...

Tam bu sırada Nakibüleşrâf (Seyyid ve şeriflerin başı) Gubari Mendi, yüksekçe bir yere çıkarak Yeniçeriler ile Sipahilere şöyle seslendi:

* Bizim sözümüz geçmedi! Varın, kendiniz girüp söyleyin!

Bu kışkırtıcı sözler üzerine ayaklanmacılar üçüncü kapıdan da kolayca içeri girdiler. Kapıyı korumakla yükümlü ve görevli akağalar çoktan kaçıp bir tarafa saklanmışlardı.

Ayaklanmacılar, padişahın kendilerine görünmesi ve ona sözlü maruzatta bulunacaklarını içeri bildirdiler.

Padişah, meydana çıkmamakta direndi... Haber iletenler geri dönüp şöyle konuştular:

* Sultan Osman'a ayak divânu eyle, şer ile dâvâmuz vardur didik, padişah divândan imtina edüp bizü dinlemedü.

Ayaklanmacılar arasında öfke artık doruğa tırmanmıştı. Homurtular, naralar, haykırışlar, silâh sesleri arasında, gür bir ses birden ortalığı çın çın çınlattı:

* Şer ile Sultan Mustafa Hân'ı isteniz!

Küçük bir sessizliğin ardından, binlerce ayaklanmacı aynı sözü haykırdı:

* Şer ile Sultan Mustafa Hân'ı isteniz! Artık, tüm avludakiler aynı lafı tekrarlı yordu:

* Şer ile Sultan Mustafa Hân'ı isteniz! Bu sözler, Genç Osman için sonun başlangıcından başka bir şey değildi.

Böylesi haykırışlarla başlayan Genç Osman'ın feci sonuna şehzade Murad ile İbrahim'in öz ve kendisinin üvey annesi Mahpekyer Kösem Sultan neden olmuş, parayla tuttuğu adamlarına "Şer ile Sultan Mustafa Hân'ı isteriz!" sözünü ilk kez o söyletmiş ve böylelikle ayaklanmacı kalabalığa Genç Osman'ın tahttan indirilmesi yolunda yönlendirmişti.

Kösemin hesabı şuydu: Aklî dengesi bozuk olan Mustafa'nın ikinci padişahlığı da çok sürmeyecek ve onun yerine kendi oğlu Murad'ın (IV. Murad) saltanat yolu açılacaktı.

Sultan Mustafa lehindeki tezahürat dalga dalga her yana yayılırken içoğlanlar odasının önüne gelen kimi ayaklanmacılar Genç Osman'ın nerde olduğunu sordular. Ama, kimse onun nerde olduğunu bilmiyordu... Ama, tam o sırada bir hasodalı içoğlan Harem dairesini işaret ederek bağırdı:

* İşte orada, o semtte olmak vardur!

Ayaklanmacılar derhal kurşunlu kubbe üzerine çıkıp kubbeyi delerek aşağı inmeye başladılar. Bu arada ayaklanmacı askerlerle harem ağaları arasında kısa bir çarpışma oldu. Ama, askerin saldırısını önlemek artık mümkün değildi.

Askerle ilk olarak kurşun kubbeli tavandan eski padişah Mustafa'nın dairesine inmeyi başardılar. Mustafa, bir mindere oturmuştu, yanında diz çökmüş iki câriyesi vardı.

Askerler hemen yer öpüp Mustafa'ya şöyle dediler:

* Padişahım, taşrada asker size muntazırdır! (Dışarda asker sizi bekliyor)... Oysa, I. Mustafa, üç gündür aç ve susuzdu...

Boş gözlerle ayaklanmacılara baktı ve dudaklarından güçlükle sadece şu sözcükler çıkabildi:

* Su, bana tiz su getürün!

Hemen kurşun kubbede bulunan yeniçerilerden su sağlanarak padişaha iletildi ve Mustafa suyunu içer içmez câriyeleri ile birlikte yukarı, kubbeye çıkarıldı.

Öte yandan Genç Osman, sarayda umutsuzca ordan oraya geçerek saklanmayı sürdürüyordu.

— OOO —

AYAKLANMANIN İKİNCİ GÜNÜ

II. Osman, ya da daha yaygın adıyla Genç Osman, saraydaki saklandığı yerde hemen hemen umudunu yitirmiş gibiydi.

19 Mayıs 1622 Perşembe günü, son bir çare olarak, Üsküdar'a birkaç bostancı yollayıp Aziz Mahmud Hüdâî Efendi tekkesine sığınmış olan Veziriazam Dilâver Paşa'yı saraya getirtti. Ve ayaklanmayı belki bastırır umuduyla onu ve Kızlarağası Süleyman Ağa'yı galeyana gelmiş bulunan kalabalığa teslim etti.

Sultan Mustafa ile câriyeleri, kubbe üzerine açılan delikten yukarı çekildiği sırada, Genç Osman'ın kaldığı dairenin kapısı ansızın açıldı ve Derviş Paşa ile Süleyman Ağa dışarıya itildikten sonra yeniden kapandı.

Artık zıvanadan çıkmış olan ayaklanmacıların paşa ile ağayı parçalayıp öldürmeleri çok kısa sürdü. İki zavallının cesetleri saraydan çıkartılarak vahşi çığlıklar arasında Atmeydanı'na kadar sürüklendi.

Tüm bunlar olurken padişah Genç Osman'ın huzuruna çıkan Şeyhülislâm Efendi, ayaklanmacıların elebaşlarıyla görüşerek şöyle dedi:

* Yoldaşlar, gelün Sultan Mustafa Han eski yerinde dursun! Zati Sultan Osman da size istediğimiz verdi... Dahi kimi isterseniz padişahımızdan alı verelim!

Ama ayaklanmacılar artık kararlıydı, ısrar ettiler:

* Efendi, efendiler! Biz istedüğümüz bulduk! Evvelde bizüm padişahımız Sultan Mustafa Han idi... Yine padişahımızdur!

Ayaklanmacılar Sultan Mustafa'yı kubbe üstünden indirip iki câriyesiyle birlikte arz odasına götürdüler...

En sonunda aklî dengesi bozuk Mustafa, garip davranışları yapa yapa, anlaşılmaz sözler ede ede tahta oturdu ve kendisine biat edildi...

Genç Osman tahttan zorla indirilmiş, I. Mustafa'nın ikinci saltanatı başlamıştı!

Genç Osman'ın içine düştüğü vahim durum daha da kötüleşiyor, zaman artık hep onun aleyhine işliyordu...

Genç Osman'ın saltanatı 26 Şubat 1618'den 19 Mayıs 1622'ye kadar tam 4 yıl, 2 ay, 21 gün sürdü.

3 Kasım 1604'te İstanbul'da dünyaya gelmiş olan II. Osman, ömrünün 14. yaşı içinde tahta çıkmış ve 18. yaşının içinde de tahttan indirilmiş oldu.

I. Mustafa, yeğeni Genç Osman'ın saltanat yıllarında 4 yıl, 2 ay, 21 gün Topkapı Sarayındaki dairesinde, her gün öldürülmek korkusuyla hapis kaldığı süre içinde zaten bozuk olan aklî dengesini büsbütün yitirmişti. Yaptığı hiçbir hareket bir ötekini tutmuyor, bir dediği ötekine uymuyordu. Tahta ikinci kez çıktığında 3031 yaşlanndaydı. Ondan başka iki kez tahta çıkan iki padişah daha olmuştu Osmanlı tarihinde: II. Murad ve oğlu Fatih Sultan Mehmed...

I. Mustafa'nın tahta çıkış ve biat töreni Yeni Saray da denilen Topkapı Sarayı'nda tamamlandıktan sonra, yeni padişahın, henüz ne yapacağı belli olmayan yeğeninden, yani Genç Osman'dan uzakta ve tamamen güvenlik altında bulunması için annesinin de bulunduğu Eski Saray'a (şimdiki İstanbul Üniversitesi binasının bulunduğu yerdeydi) götürülmesi kararlaştırıldı. Mustafa, bunun için ata bindirildi. Gelgelelim, at üzerinde duramadığı anlaşılınca iki câriyesiyle birlikte bir arabaya konularak Eski Saray'a götürüldü.

I. Mustafa, şöyle dedi:

* Nice yüz âdem arabayı çeküp ve nice bin gaziler seyflerün (kılıçların) üryan edip (çekip) arabanın etrafını ihata edüp (çevirip) bizi Sarayı Atik'e (Eski Saray) taşıdılar!

Padişah Eski Saray'a taşınırken, ayaklanmacıların bir kısmı Baba Cafer, Galata ve Tersane zindanları ile taş gemilerindeki mahpusları, hükümlüleri saldılar. İstanbul Kadısı Abdullah Çelebi ve Yeniçeri Ağası Kara Ali Ağa'nın konaklan yağma edildi. Artık, İstanbul zorbalarla eski kürek mahkûmlarının eline kalmış, asayiş berbat olmuş, herkes korkudan evine, barkına çekilmişti.

I. Mustafa, Eski Saray'a nakledildikten sonra orada da fazla tutulmadı. Zira, "Sultan Genç Osman bostancı askerleriyle gelip Eski Sarayı basarak Mustafa'yı öldürecek!" şeklinde bir dedikodu, ayaklanmacıları telaşa sevketmişti.

Hemen gereken önlem alındı.

Sultan I. Mustafa, annesi ve iki câriyesi ile birlikte Yeni Saray'dan alınarak Yeniçeri ve Sipahilerin kordon ve korumaları altında, Yeniçeri Odalarının tam ortasında yer alan ve çok korunaklı, güvenli bir yer olan Orta Cami'ye nakledildiler.

19/20 Mayıs 1622'de Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece, Genç Osman'ın huzurunda sadece eski veziriazamlardan İkinci Vezir Ohrili Hüseyin Paşa ile Bostancıbaşı Sofu Mahmud Ağa kalmışlardı.

Genç Osman, bu sadık iki adamına şöyle dedi:

* Tiz Üsküdar'a geçüp, ordan da Bursa'ya vâsıl olmak iktiza ider!

Ne yazık ki eski padişahın bu isteğinin uygulanmasına imkân kalmamış, saray kayıkçılarının çırakları bile kaçıp sırra kadem basmışlardı.

Bu durum karşısında İkinci Vezir padişahı Yeniçeri Ocağı'na sığınmaktan başka çare kalmadığına ikna etti.

Çaresizlikten ne yapacağını bilemeyen eski padişah, gece yansına doğru bir ata bindi. Genç Osman at üzerinde, Ohrili Hüseyin Paşa, Bostancıbaşı Sofu Mahmud Ağa, Tezkireci Sıdkı Çelebi ve birkaç sadık muhafız yaya olarak Yeniçeri Ocağı'na ulaştılar.

Genç Osman'ın Yeniçeri Ocağı'na, Ağakapısı'na sığınmasından amaç, Yeniçeri Ocağı'nı Sipahi Ocağı'ndan ayırıp, Orta Cami'de bulunan Sultan Mustafa'yı onların elinden alabilmek hesabıydı. Genç Osman, bunun için yeniçerilere para dağıtacağına dair de söz vermiş ve bunu Yeniçeri Ağası Kara Ali Ağa'ya bildirmişti...

20 Mayıs 1622, Cuma sabahı Yeniçeri Ağası Kara Ali Ağa Orta Canıi'den çıkarak toplanan yeniçerilere şöyle hitap etti:

* Yoldaşlar!.. Padişahınız mübarek ola!.. Emma velâkin, hâli belli!.. Sultan Osman da Kapu'ya geldi, ocağunuza sığındı!

Ancak, Kara Ali daha sözlerini tamamlayamadan kalabalıktan kararlı sesler yükseldi:

* Urun başun, söyletmen şu âdemi!

Kara Ali bir anda neye uğradığını şaşırdı.

Yeniçeriler bir anda üzerine yalın kılıç saldırıp Yeniçeri ağasını oracıkta öldürüverdiler. Kara Ali'nin neredeyse lime lime edilen cesedi Aksaray'da dört yol ağzına kadar sürüklendi, konağı da baştan sona yağmalandı!

Kara Ali'nin feci bir şekilde öldürülmesinden sonra ayaklanmacılar Orta Cami'den hemen Genç Osman'ın sığındığı Kapı'ya yöneldiler. Ocağa sığınmış olan Genç Osman'ın sırtında beyaz bir entari vardı, başı açıktı, kendisini gizlendiği yerden çıkardılar, hakaretler ede ede, sıradan bir ata bindirip, halka teşhir ede ede, eski padişahlarını Orta Cami'e götürdüler.

Bu, Osmanlı tarihinde eşi, benzeri olmayan, feci ve rezil olayı gözleriyle gören ünlü Osmanlı tarihçisi, yapıtında konuyla ilgili olarak aynen şunları yazacaktır:

„Konağımızın penceresinden nazır idik. Başında bir köhnece kavuk, üzerine bir kirlü ve destar (kuşak) sarılmış... Anı dahi yolda bir kimseden almışlar ve giydirmişler. Dünyada ne kadar müfsid vefâsid var ise etrafına dizilmişler ve lisanen itdükleri evzâi garibe ve şutûmi acibe kaleme değül, lisana dahi gelecek değil. Gerçi ol mahalde görürdük emma söylediklerin işidmezdük."

Genç Osman, Ağakapısı'ndan Orta Cami'e işte böylece hakaretler edip aşağılanarak, teşhir cezasına çarptırılmış bir cani gibi getirildi. Bu durum, tüm İstanbul halkının nefretini çekmişti...

Ohrili Hüseyin Paşa, bir kez ayaklanmacıların kendisini öldürmelerini engellemeyi başardıysa da ikinci kez başaramadı ve Süleymaniye yakınlarında yakalandı, başı kesilerek Orta Cami'e götürülüp teşhir olundu!

GENÇ OSMAN İLK SUİKASTTEN KURTULUYOR

Genç Osman, Ağakapısı'ndan Orta Cami'e getirildiğinde amcası ve kendisinden sonra yine tahta çıkanları I. Mustafa ile Veziriazam Davud Paşa da oradaydılar. Ocak Ağalarından bazıları içerde geri kalanları ve ayaklanmacı Yeniçeriler camiin avlusunda ve çevresinde Genç Osman'ın öldürüleceğini zannederek bir ara bağırmaya başladılar:

* Zinhar Sultan Osman'a kasd olunmaya! Vücuduna zarar irişmeye! Bir kılına ha tâ geldiğüne rızâmız yoktur! Şimdilik Sultan Mustafa Han padişahdur! Sultan Osman mahbus dursun, sonra nice iktiza iderse öyle olsun!

Bu gürültüden ürken Veziriazam, Sultan Osman'ı pencere önüne getirip askere gösterince kalabalıktan sesler kesildi. Aynı anda, mihraba oturmuş, iki câriye tarafından elleriyle etekleri sıkı sıkı tutulan I. Mustafa, yerinden sıçrayarak pencereden bakmak isteyince Genç Osman şöyle konuştu:

* Bilmezlük ile size cefa itdü ise af veylen! Siz cefa itmen! Dün sabah padişahı cihan idüm, şimdi üryan kaldım!.. On akçalık bir arakiyye kudretim yok!.. Merhamet idüp hâlimden ibret ahin!.. Şol dünya sizlere dahi kalmaz!? Kangı (hangi) padişahın kulları padişahlarına bu ihaneti itdiler?

Bu esnada Davud Paşa'nın bir işaretiyle Cebecibaşı, Genç Osman'ı boğup öldürmek amacıyla kemendini fırlattıysa da, eski hükümdar kemendi yakalayıp Cebecibaşı'nın hamlesini savuşturmayı başardı.

Yeniçeri ağaları ise bu davranışından ötürü Cebecibaşı'na çıkışıp şöyle dediler:

* Be adam, ne ediyorsun?.. Dışarda duyulursa iş hemen tam tersine dönebilir, o zaman da kemendi senin boynuna dolarlar!

Cebeci, hemen ordan uzaklaştı.

Aslında yeniçerilerin çok büyük bir çoğunluğu Genç Osman'ın öldürülmesinden yana değildi. Ama, aynı durum Ocak Ağaları için söylenemezdi. Nitekim I. Mustafa'nın annesi bir mektup yolladığı Yeniçeri ağalarına Genç Osman aleyhine şöyle kışkırtmıştı:

* "Siz bilmezsüz, bu ne yılandır! Bundan sağ bırakılırsa bizden ve sizden kimseyi sağ komaz!"

Orta Cami'de kendisine kemend atılmasını önleyen Genç Osman, hayatına kastettiğini artık anladığı Davud Paşa'yı şöyle azarladı:

* Be hey zâlim, be hey arlanmaz! Ben sana neyledim?.. İki kez işlediğin cürmü affedip hayatını bağışlamadım mı? Mansıp vermedim mi? Nedir bana gadrin?

Ve Yeniçeri Ocak Ağalarına Davud Paşa'yı gösterip haykırdı:

* Bu adam beni sağ komaz!

Ağalar Genç Osman'ı güçlükle yatıştırdılar. Hatta, eski hükümdarın düştüğü bu aşağılayıcı durumdan müteessir olan Turnacıbaşı, kendi keçesine sanlı tülbendi çözüp şöyle dedi:

* Padişahım, tülbend pâkçedir, mübarek başınuz açık durmasın, sarın!

Genç Osman biraz tereddüt ettikten sonra Turnacıbaşı'nm verdiği sarığı kendi başına sardı...

Kimileri de çok üzüldüğünü, hatta üzüntüden kahrolduğunu farkedip eski padişahı teselli etmek gereğini duydular:

* Sabır padişahumuz. Mübarek hatrunuzu hoş tutun. Hele ortalık miktarı kâfi sükûn bulsun; padişahumuz, hünkârumuz yine sizsiniz! Hâşâ ve kellâ sana kulların kıya ve ihaneti lâyik göre!

Genç Osman, bir ara âni bir kararla kendisini muhafaza etmekle görevli olan Haseki Mehmed Ağa'ya şöyle seslendi:

* Bre Ağa!.. Mustafa denen meczubun hükmü nafiz olur mu?.. Ol gayri kaabili tedavi bir feci divânedür! Kendü adın bile bilmez! Aç şu pencereyi de kullarıma dahi söyleyeyim bunları!

Haseki Mehmed Ağa eski padişahın isteğini yerine getirip camiin penceresini açınca, Genç Osman sesinin olanca gücü ile dışarda homurdanıp duran kalabalığa seslendi:

* Ey benim Sipahi ağalarım! Ve Yeniçeri ağalarım! Ağaların ihtiyarları babalarım!.. Tazelik belasıyla münafık sözüne uydum; beni bu veçhile hakaret ile götürme den nolaydı anda öldüre idiniz!

Bu sözlerinin hemen ardından ayaklanmacılara şu soruyu sordu:

* Benim Sipahi ve Yeniçeri ağalarım! Beni istemez müsüz?

Kalabalıktan sesler yükseldi:

— Her kim seni isterse Allah ânı istemesin!

— Seni hilâfete kabul itmezüz ve katline dahî rızamı yoktur!

Genç Osman, daha önce kendisinin Yedikule'ye götürülüp orda öldürüleceğini ya da hapsedileceğini duyup öğrenmişti.

Bu kez de bunu belki önler umuduyla ayaklanmacı kalabalığa yine yüksek sesle ama umutsuzca seslendi:

* İhtiyar babacıklarım, ocağınıza geldim, çün beni katle razı değilseniz Yedikule'ye göndermeyin, Sultan Mustafa'nın kaldığı yere hapseyleyin... Yeni padişahınız da mübarek olsun!

— OOO —

GENÇ OSMAN YEDİKULE'DE KATLEDİLİYOR

20 Mayıs 1622 Cuma günü, ikindiden sonra artık yeni padişah I. Mustafa Topkapı Sarayı'ndaydı. Mustafa, Topkapı'ya gittiği sıralarda eski padişah Genç Osman, Yeniçeri Ağası Derviş Ağa, Genç Osman'ı Orta Camii'nden alıp, eski püskü bir pazar arabasını koydu. Sipahilerden Subaşı Ketüdâsı Kilindir Uğrusu (Çocuk Hırsızı) lakaplı biri de eski padişahın yanma katıldı ve birlikte Orta Cami'den Yedikule'ye gidildi. Bunun nedeni, Osman'ın yeniçerilere dağıtılmak için beraberinde getirdiği altınları yağmalamak ve eski padişahın "işin itmam etmek" (öldürmek) idi...

Genç Osman, Yedikule zindanında cellatlara hemen teslim olmadı. Silâhsız olmasına karşılık, iri yan cellatlarla on beş dakika kadar mücâdele etti ve hatta bunlardan ikisini baygın yere serdi. Ancak cellatlardan biri Genç Osman'ın arkasından salladığı balta ile onu omuzundan ağır şekilde yaraladı ve yere düşürdü. Fırsattan istifade eden Kilindir Uğrusu adlı sipahi eski padişahın hayalarını sıka sıka, onu en sonunda şehit ettiler!

İşte o sırada inanılmaz bir vahşet yaşandı... Cebecibaşı, ölümüne kanıt olmak üzere Genç Osman'ın bir kulağım kesip yeni padişah I. Mustafa'nın annesine götürdü!

Genç Osman'ın kanlar içindeki cansız bedeni hemen o akşam Yedikule'den alınarak Topkapı Sarayı'na taşındı.

GENÇ OSMAN'IN KATLİ BÜYÜK ÜZÜNTÜ UYANDIRIYOR

On altıncı Osmanlı Padişahı Genç Osman'ın bu trajik sonu, hem memlekette hem de yurt dışında büyük bir üzüntü ve derin bir nefret uyandırdı. Ve Osmanlı tarihine "Hâilei Osmaniyye" (Osmanlı Trajedisi) adıyla geçti... Genç Osman için birçok şâir ağıtlar, mersiyeler yazdılar.

İşte "Nef'i" mahlası ile Hüseyn İbni Sefer'in "Genç Osman" için yazdığı mersiye:

“Bir şâh-ı alîşan iken şâh-ı cihâna kıydılar

Gayretlü genç arslan iken şâh-ı cihâna kıydılar.

Gâzi bahâdır hân idi Âli-neseb sultan idi.

Nâmiyle Osman Han idi Şâh-ı cihâna kıydılar.

Hükmetmeğe kâdir iken Emr-i Hakk’a nâzır iken

Hacc itmeğe hâzır iken Şâh-ı cihâna kıydılar.

Ey dil ciğerler oldu hûn derdim bir iken oldu on

Kan ağladı ehl-i fünûn şâh-ı cihâna kıydılar.

Eşrât-ı sâatdir bu dem rûz-ı kıyâmetdir bu dem

Kul’a nedâmetdir bu dem Şâh-ı cihâna kıydılar.”

1604’te 3 Kasım Çarşamba günü İstanbul’da dünyaya gelmiş olan II. Osman tam 17 yıl, 6 ay, 18 gün ömür sürdü ve 18 yaşını doldurmadan şehit edilmiş oldu.

Yaklaşık 622 yıl süren Osmanlı tarihinde katledilen ilk padişah Genç Osman’dır.

II. Osman’ın bu feci akıbetinin Veziriazam Davud Paşa ve Mustafa’nın annesi tarafından ortaklaşa hazırlandığı kabul edilir.

II. Osman’ın naaşı 21 Mayıs günü sabah namazında kılman cenaze namazının ardından, bütün vezirlerin ve din önde gelenlerinin katıldıkları hazin bir törenle Sultanahmed Camii’ne götürüldü ve babası I. Ahmed’in türbesinde hazırlanan kabrine defnedildi.

II. Osman’ın cenaze namazına da, törene de sadece kayınpederi Şeyhülislâm Hocazâde Yahya Efendi katılmadı.

16 Osmanlı padişahının cenaze namazı şâir Zekeriyazâde Yahya Efendi tarafından kıldırıldı.

GENÇ OSMAN'IN İNTİKAMI İÇİN ETKİNLİKLER

Sultan n. Osman'ın feci bir şekilde katledilmesi tüm imparatorlukta hem Yeniçeri hem de Sipahi ocaklarına karşı olağanüstü bir nefret, lanet ve kızgınlık uyandırmıştı. Yeniçeriler olsun, sipahiler olsun yolda halkın yüzüne bakamayacak duruma gelmişlerdi. Gören; artık onlardan yüzünü çevirir olmuştu.

İşin aslına bakılacak olursa, Yeniçeri ve Sipahi zorbalarının bu müthiş ve korkunç cinayette pek parmaklan yoktu. Onlar, yollarda her türlü hakarette bulunmaktan çekinmedikleri Osman'ın canına kıyma niyetinde olmadıklarını her fırsattı sık sık dile getirmişlerdi. Ve her iki ocak da Genç Osman'ın öldürülmesinden Veziriazam Kara Davud Paşa'yı sorumlu tutuyorlardı. Nitekim, 22 Mayıs 1622 Pazar günü kalabalık bir sipahi grubu Davud Paşa'nm konağı önünde toplanarak veziriazam aleyhinde bağırmaya başladılar:

* Sultan Osman'ı ne sebep ile katleyledün? Biz sana onu emânet virmüştük!

Bunun üzerine konağından dışarı çıkan Davud Paşa, suçu I. Mustafa'nın üzerine yıkıverdi:

* Padişahı âlem Sultan Mustafa Han fermanıyla katliyledüm!

Bu açıklama sonunda bir miktar yatışan sipahiler dağılarak Davud Paşa'nın konağı önünden ayrıldılar...

Tüm bunlar olup bittiğinde I. Ahmed'in sağ olan beş şehzadesi kalmıştı: Murad, Bayezid, Süleyman, Kasım ve İbrahim...

11/12 Haziran 1622'de Cumartesi'yi Pazar'a bağlayan gece Topkapı Sarayı'nda bir gürültüdür koptu. Ayaklanan İçoğlanlan, Kapıcıbaşı'yı hançerleriyle delik deşik ettikten sonra cansız bedenini sürükleye sürükleye götürüp Atmeydanı'ndaki (Sultanahmed) Yılanlı Sütun'un dibine atıverdiler...

Sonradan, İçoğlanlannm Kapıcıbaşı'nın beş şehzadeyi öldürmeyi planlamasından dolayı ortadan kaldırdıkları anlaşıldı. Nitekim, bu konuda İçoğlanlan şöyle konuştular:

* Sultan Osman'ın acısı yüreğimizde iken bu şehzadelere ne gadr itmek ister siz?

Ertesi gün, 13 Haziran'da Genç Osman'nın katledilmesinin bir numaralı sorumlusu olarak görülen Veziriazam Kara Davud Paşa azledilerek yerine Mere Hüseyin Paşa getirildi.

MEÇHUL BİR FEDAİ

Kendinden önceki veziriazam gibi mevkiini güçlendirmek amacıyla ayaklanmacı askerler her fırsatta para dağıtıp duran yeni veziriazam Mere Hüseyin Paşa'nın "koyun akçası" adıyla verdiği 500 kuruş tutarındaki parayı paylaşmak uğruna Sultanahmed Camii avlusunda birbirlerine giren Sipahi ve Silâhdar mülâzımları kavga edip dururlarken ortaya birden bire bir elinde kocaman bir hançer bulunan, öteki koluna da abasını sarıp kendisine siper etmiş biri, korkunç bir nâra patlattı:

* Savulun bre caniler!

Bu adamın kim olduğu hiçbir zaman öğrenilemedi. Ona, kimi deli, kimi sarhoş, kimi divâne, kimi mestâne, kimi meczûb yakıştırması yaptılar... Ne olursa olsun, bu meçhul eli bıçaklı kişi, gerçekten gözü dönmüş, yiğit biri olmalıydı. Tek başına 100 kişinin arasına dalmakta bir an bile tereddüt etmedi. Bir yandan da haykırıyordu:

* Bre caniler! Bre mel'ûnlar! Kanı benüm Osman Hân'um, neylediniz?

Meçhul kişinin Sultan Genç Osman'ın intikamını almak amacıyla bu çılgınca saldırıyı yaptığı açıktı...

Meçhul fedai, son derece ustalıkla bıçak sallıyordu. Bir hamlede ardarda üç sipahiyi yaralayıp saf dışı ettikten sonra Mülâzımbaşı Yahya Bey'e saldırıp bir hançer darbesiyle onu öldürdü.

Ortalık bir anda ana, baba gününe dönmüştü...

Meçhul fedai hançerini sağa, sola savurmayı sürdürüyordu...

Şaşkınlığı geçen sipahiler neden sonra toparlanıp, meçhul fedainin etrafını çevirdiler ve bir hamlede yere devirip kafasını kestiler...

Genç Osman'ın bu meçhul fedaisi en sonunda ortadan kaldırılmış, ama Sultanahmed Camii'nde 21 Haziran 1622 Salı günü Veziriazam Mere Hüseyin Paşa'nın dağıttığı 500 kuruşu paylaşmak için birbirine girenlerden birini öldürmüş, dokuz onunu da yaralamıştı...

Bu olay, İstanbul'da yıllarca halk arasında bir efsane gibi anlatıldı...

— OOO —

OLAYLAR ANADOLU'YA DA YAYILIYOR

Genç Osman faciasının özellikle Yeniçeri Ocağı'na karşı tüm yurtta uyandırdığı derin ve genel nefret, halen zorbaların tahakkümü, kontrolü ve baskısı altında bir ses çıkartamayan İstanbul'da bile "Sultanahmed Camii avlusundaki Meçhul Fedai olayı" gibi tepkilerin ortaya çıkmasına neden oluyordu.

İstanbul dışından, taşradan ilk tepki Antep'te ortaya çıktı. Antep Kadısı Abdülbâki Efendi, Sultan Genç Osman lehinde, Yeniçeriler aleyhinde bir fetva verince galeyana gelen halk, ellerine geçirdikleri birkaç yeniçeriyi öldürdü.

Maraş'ta aslen Maraş Türkmenlerinden olan Trablusşam Beylerbeyi Seyfoğlu Yusuf Paşa, kendi eyaletindeki yeniçerilerin hepsini eyâlet dışına sürdü ve emrindeki segban gücüne dayanarak İstanbul'a karşı açıktan açığa tavır aldı.

Erzurum'da ise Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmed Paşa, Genç Osman'ın intikamını almak amacıyla el altından etkinliklerde bulunmaya başladı. Ve Abaza'nın adamlarıyla Erzurum'daki yeniçeriler arasında çıkan çatışmada her iki taraftan da ölenler, yaralananlar oldu.

Yeniçerilere karşı en ciddi intikam bayrağını Abaza Mehmed Paşa'nın açtığı kabul edildi. Abaza Mehmed Paşa, yeniçerileri "padişah kaatili" ilan edip açıktan açığa ortadan kaldırmaya kalkışınca, onlar da canlarını kurtarmak amacıyla içkaleye kapandılar.

Bu arada kan dökülmesine engel olmak isteyen eski Erzurum Beylerbeyi Hüseyin Paşa ile kentin önde gelenlerinden bazıları araya girip, yeniçerilerin canlarına dokunulmamasını ve kaleden çıkıp gitmelerini sağladılar.

İşte, bu yeniçerilerden bir grup İstanbul'a gittiklerinde hemen yetkililere Abaza Mehmed Paşa, ayaklanmasını, segban yazıp asker toplamakta olduğunu ve özellikle Kars ve Ahıska paşalarına da yeniçerilerin koğulmalan için emirler verdiğini bildirdiler.

Bu durum karşısında vaktiye Abaza Mehmed Paşa'ya çok yardımları dokunmuş olan Veziriazam Halil Paşa kendisine iki adamı ile bir "nasihat mektubu" yolladı. Ama, dinletemedi...

Gerek Genç Osman'ın intikamı için girişilen hareketlerde, gerekse Yeniçeri Ocağı ve İstanbul hükümetine karşı aldığı tavırla, Abaza Mehmed Paşa'nın ülke kamuoyundan destek ve güç aldığı ortadaydı.

Nitekim, bir ozan, yazdığı "Abaza Paşa Destanı"nda aynen şunları söyler:

"Ala kanla yatur ol nazik tenü

Mecruh idip uçurdular cânunu

Gaazi Sultan Osman Hân'un kanını

Ölünce çalıştır alınım dimiş."

Şiirin, şu kıtasında ise şâir, Abaza Paşa'nın İstanbul'a gelip I. Mustafa'yı tahttan indirerek Genç Osman'ın küçük kardeşi şehzade Murad'ı, yani gelecekteki ünlü "IV. Murad"ı tahta çıkartmak ve kendisi de sadâret mevkiine geçip devlete düzen ve dirlik vermek amacından söz eder:

"Murâdumuzdur İslâmbol'a varmağa Âli Osman'ın tahtun düzmeğe Sultan Murad Han'a vezir olmağa Andan sonra ölürsem de gam değil dimiş"

Paşa'nın başlıca amaçlarından biri de Yeniçeri Ocağı'nı tamamen ortadan kaldırmaktı. Özellikle bu konuda halka çok dayandığı, halk şâirinin de dediği gibi, Yeniçeri Ocağı'nın pîri sayılan Hacı Bektaş'ın bile artık yeniçerilerin hepsinden yüz çevirdiği ifadesiyle sabittir:

"Hak'tan bana bir işaret olubdur Yeniçerileri kırmak gerekdür Kuma kurdum Hacı Beştaş deyüptür Dönderdim yüzümü anlardan demiş"

Şu kıtada da halk şâiri "Genç Osman olayı"nı, Hazreti Hüseyin'in şehit edildiği "Kerbelâ olayı"na benzetir:

"Hünkârların basdılar Haremi Hassın Kodular Kulle'ye ol din ulusun Öldürdüler yeryüzün halîfesin Anlar Yezid'dir bilirüm demiş"

İSTANBUL'DA İŞLER CİDDİLEŞİYOR

Bir yandan imparatorluk başkenti İstanbul'da halkın açıktan açığa yeniçeriler ile sipahileri hükümdar kaatilliğiyle suçlayıp bunu hakâretâmiz bir üslupla yüzlerine karşı söylemeye başlaması, bir yandan da taşrada Ocak mensuplarına karşı başlayan hareketlerin Abaza Paşa ayaklanmasında olduğu gibi ciddileşmesi, İstanbul'da Sipahi Ocağı'nı endişe, hatta korkuya şevketti.

1622 yılının son günü Sipahiler bir divân toplantısı sırasında galeyana gelip vüzerânın karşısına çıkarak sordular:

* Taşrada Kazutu reaya bize 'Kaatili Sultan' deyu t'an iderler. Elbette, kim kati itdiyse hakkından gelünsün!

Bu kargaşa, bir takım kısa vaadler ile Bölük Ağalan tarafından güçlükle de olsa yatıştırıldı.

Bu kargaşada, sıranın kendilerine gelmesini önlemek amacı ile Sipahilerin Genç Osman'ı kim öldürdüyse, kim bu cinayete sebep olduysa cezalandırılmasını istediği ortaya çıktı. Tabii ki, hedeflenen kişi, topun ağzındaki padişah I. Mustafa'nın eniştesi ve Genç Osman'ın öldürülmesini tezgahlayanların başında gelen eski veziriazam Kara Davud Paşa'dan başkası değildi.

Vezirlerin Divân toplantısının ardından Orta Cami'de toplanan sipahiler, aralarında şunları söyleyip durdular:

— Taşrada gezecek hâlimiz, yüzümüz kalmadı! Bizim padişah katlinde sun'umuz yoğiken, bu töhmetleri, bu kuru iftiraları kabul itmemüz mümkin değüldür!

— Eğer, katli padişah ferman eylediyse kendü bilir, ve illâ kaatili katleylesün; bühtandan halâs olalum! Yettü artuk!.. Bıçağın keskin tarafı kemüğümüze geldü dayandu!..

Ertesi gün, yani yeni yılın ilk günü, 1 Ocak 1623'de, sipahiler bu kez yine toplanarak Meşihat Kapısı'na (Şeyhülislâmlık) dayandılar...

Öfkeleri yatışmamıştı... O kadar yatışmamıştı ki, Şeyhülislâm'dan, Genç Osman'ı öldürdüğüne inandıkları kişiler için açıktan açığa idam fetvası verilmesini talep ettiler.

Şeyhülislâm Yahya Efendi kızgın sipahi kalabalığını elinden geldiğince yatıştırmaya çalışarak şöyle dedi:

* Bu husus, devletlü efendimiz padişah hazretlerine arz olunmalıdır. Eğer ferman itmediyse katline hükmi şer'i icra olunsun!

Oysa, Genç Osman'ın katledilmesine fetva verenlerden biri de Şeyhülislâm Yahya Efendiden başkası değildi.

Gelgelelim, Şeyhülislâm Yahya Efendinin gösterdiği tüm çabalar boşunaydı. Sipahiler yatışmamışlardı.

2 Ocak 1623 Pazartesi günü doğruca saraya giden, öfkeli sipahiler, Divân'ın toplantıda olduğu bir sırada, Sultan Genç Osman'ın "kan dâvasını güttüklerini" açık açık beyan ederek, toplantıdaki vezirlere şu haberi yolladılar:

* Biz Orta Cami'de emânet virmiş iken, ne temessük ile katlonuldu?

Durum anlaşılınca Divân toplantısındaki vezirler telaşa kapıldılar.

Ama, çok geçmeden Sultan I. Mustafa'dan şu yolda bir Hattı Hümâyûn geldi:

* "Sultan Osman'ı ben katlolunsun dimedim! Ânı Davud Paşa öldürdü!.." Ve, "Hat" şöyle noktalanmıştı:

* "Sultan Osman Han'ın kaatilleri kim ise, hakkından gelinsin!"

Bu, başta Davud Paşa, birçok kişinin ölüm fermanından başka bir şey değildi...

İLK KAATİLİN BAŞI KESİLİYOR

I. Mustafa'nın "Hattı Hümâyûnu"nun çıkmasından hemen bir gün sonra, Genç Osman'ın öldürülmesi olayına karışan Cebecibaşı, Yedikule'de bir çeşmeden su içerken yakalandı ve hemen oracıkta kafası kesilerek öldürüldü.

Bu adam, Sultan Genç Osman Yedikule'de katledildikten hemen sonra, kulağını keserek kadife bir torba içinde kulağı Valide Sultan'a götürüp ondan müjde bahşişi koparan kişiden başkası değildi.

Artık gözleri dönmüş olan sipahiler, her yerde başta eski veziriazam Kara Davud Paşa olmak üzere Genç Osman'ın katline karışmış olanları köşe bucak aramaya başlamışlardı.

Nihayet 5 Ocak gecesi eski veziriazam Kara Davud Paşa, Hamza Bey adlı birinin Eyüp yakınlarındaki evinin samanlığında yakalanıp önce saraya, ardından da Yedikule zindanına götürüldü. Veziriazam ile birlikte Genç Osman cinayetinin ortaklarından "Kilindir Uğrusu" subaşı da yakalanmıştı.

Kara Davud Paşa'nın eşi, I. Mustafa'nın kız kardeşlerinden olduğundan, işin içine rüşvet girdi ve Kara Davud'un eşi Sultan, sipahiler ile cellatbaşı Usta Süleyman'a, idamı yerine getirmemesi, hiç olmazsa ertelemesi için paralar dağıttı. Ve bu nedenle Kara Davud Paşa, bir süre içinde olsa ölümden kurtuldu.

Sultan Genç Osman'ın kaatillerine karşı izlenen cezalandırma ve intikam siyasetinin en usta uygulayıcısı Veziriazam Gürcü Mehmed Paşa idi. O dönemdeki vezirlerin hemen en değerli ve deneyimli olan Mehmed Paşa'nın amacı bir yandan İstanbul'daki kamuoyunu yatıştırırken bir yandan da Sipahi ve Yeniçeri Ocağı'nın eğilimlerini hesaba katmak, bir yandan da Anadolu'daki başkaldırılarda izlenen intikam arzularını elden geldiğince tatmin edebilmekti. Bu nedenle, Sultan Mustafa'nın eniştesi olması ve saray tarafından himaye edilmesine aldırış etmeden Kara Davud'un tutuklanıp idam ile karşı karşıya kalmasında tereddüt göstermedi.

7 Ocak 1623 Cumartesi günü, olaylar bin bir şekle girip, sık sık ve de hızla değişerek gelişti...

O gün, Kara Davud Yedikule zindanından alınarak, Yedikule yakınlarında, vaktiyle Genç Osman'ın önünde durup bir tas su içtiği ve o sırada da hakaretler gördüğü çeşmenin önüne getirildi.

Eski Veziriazam Kara Davud, çeşme başına çökertildi...

Cellatbaşı Süleyman Usta kılıcını kınından sıyırınca, Kara Davud da koynundan Genç Osman öldürülmeden — ya da öldürüldükten sonra — Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinden aldığı idam fetvaları ile I. Mustafa'nın bu konudaki "Hattı Hümâyûnu"nu çıkartıp, celladın eğdiği başını güçlükle kaldırdı ve şöyle dedi:

* Ben bu temessükler (fetvalar ve hat) ile şer'ân katlittim!

Eski veziriazamın gösterdikleri ve söyledikleri üzerine, onun idamını seyretmekte olanlar arasında şöylesine sözler yükseldi

— Dur hele cellatbaşı!

— Urma, evrâkun görelim!

— Görelim aslını!

Ama bazıları da tersini bağırdılar:

— Ur şunun boynunu!

— Daha ne beklersün bre cellatbaşı!

— Çal kılıcı!

Derken, “vur”“ vurma”, “öldür” “öldürme” sesleri birbirine girdi.

Bu durum karşısında, zaten bir gün önce öldüreceği adamın karısından, onu öldürmesin diye rüşvet almış bulunan cellatbaşı kılıcını kınına soktu... Tam o esnada, Kuluoğlu adındaki bir yeniçeri ortaya fırlayıp infazın yapılacağı çeşmenin önüne geldi ve Kara Davud Paşa’yı ayağa kaldırdı.

Genç Osman faciasının baş aktörlerinden Davud Paşa, bir kez daha kellesini kurtarmıştı. ..

Davud Paşa, hemen bir ata bindirilerek Orta Cami’e götürüldü...

İşin tuhafı, Davud Paşa camie girer girmez hemen kafasına bir mücevveze (sadrazamların giydiği büyük sarık), üstüne de bir hil’at giydirildi ve zorbalar az önce kafası kesilmekten kurtulmuş olan adamı, kendi kendilerine “veziriazam” ilan ettiklerini söylediler.

Olay, çok geçmeden gerçek veziriazam Gürcü Mehmed Paşa’ya ulaştı. Paşa, hemen cellatbaşını çağırıp sorguladı. Cellatbaşı Süleyman Usta, Gürcü Mehmed Paşa’ya Davud Paşa’yı sipahilerin, yeniçerilerin kurtardıklarını anlattı...

Gürcü Paşa ne yapacağını düşünüp dururken karşısına Kapıcıbaşı Ahmed Ağa gelerek:

* Paşam, dedi, destur ver, Davud Paşa’nun neman işin bitürelüm! Veziriazam, vakit yitirmeden gerekli fermanı hazırladı...

Kapıcıbaşı Ahmed Ağa, iki yüz üsküflü kapıcıyı yanına alarak harekete geçip Orta Camie doğru yola çıktı. Zorbalar, bu iki yüz kişinin arkasından daha da geleceğini sanarak korkup dağıldılar...

Ahmed Ağa ve adamları Orta Cami’e girerek eski veziriazam Kara Davud Paşa’yı ikinci kez yakalayıp tutukladılar...

Kara Davud Paşa, II. Osman’ın bindirildiği pazar arabasına bindirildi ve yeniden Yedikule Zindanı’na götürülerek hapsedildi...

8 Ocak 1623 sabaha karşı Yedikule Zindanında Kapıcılar Kethüdası Ahmed Ağa'nın gözetiminde tutulan, Genç Osman'ın katlinin baş sorumlularından eski veziriazam Kara Davud Paşa, boğdurularak idam edildi...

Onunla birlikte bu facianın öteki baş sorumlusu "Kilindir Uğrusu" lakaplı cani de aynı akıbete uğradı.

Kara Davud Paşa'nın ve de Kilindir (Kilinder, Kelender) Uğrusunun cesetleri, ayaklarına ağırlık bağlanarak denize atıldı.

Daha sonra, Genç Osman olayına karışanlardan Kestendil Sancakbeyi Meydan Bey ile Derviş Ağa adlı bir sipahi de boyunları vurularak öldürülüp cesetleri aynı şekilde yok edildi.

Böylelikle, Genç Osman'ın katlinde irili ufaklı rolleri olanların hemen tümü idam edilmiş oluyordu.

I. MUSTAFA TAHTTAN YİNE İNDİRİLİYOR

10 Eylül 1623 Pazar günü, 15. Osmanlı padişahı I. Mustafa, yine, ikinci ve son kez tahttan indirildi!

Aklî dengesi artık tamamen bozulmuş olan I. Mustafa'nın bu ikinci tahttan indirilişinde en büyük etken, onun deliliği kadar Veziriazam Kemankeş Ali Paşa oldu.

Ali Paşa, o zamana kadar az görülmüş bir zorba (yeniçeri ve sipahi) egemenliği altında kalan İstanbul'a karşı, Anadolu'da Abaza Paşa ayaklanmasıyla ortaya atılan ulusal tutumun devlet düzeniyle ilgili en önemli maddesini, ilk iş olarak gündemine aldı ve imparatorluğun başındaki deliyi tahttan indirip yerine Anadolu'nun da şiddetle arzu ettiği şehzade Murad'ı (IV. Murad) tahta çıkartmak için vakit kaybetmeden danışmalara, ortam aramaya ve yaratmaya başladı. Herkes, imparatorluğun geleceği için zaten başkaca bir çâre görmemekteydi. Zira, Anadolu'dan başka Rumeli'de, yani devletin Avrupa topraklarında bazı valiler padişahın aklî bozukluğu nedeniyle ferman dinlememeğe başlamışlardı bile...

Gelgelelim, saltanat değişikliği yapmak isteyenleri önemli bir sorun bekliyordu:

Askere dağıtılması gelenek olan cülus bahşişi. Ki bu bahşiş 23 milyon altın tutuyordu ve devlet hazinesi de neredeyse bomboştu. Çünkü, I. Ahmed'in ölümünden bu yana üç kez cülus bahşişi verilmiş ve bu durum devlet maliyesini allak bullak etmişti. Valide Sultan'ın, veziriazam Kara Davud Paşa ile veziriazam

Mere Hüseyin Paşa’nın kendi mevkilerini korumak için neredeyse tüm devletin hazinesi ve gelirini, zaman zaman da evkaf gelirlerini yeniçerilere ve sipahilere yedirmeleri ve bu arada aklî dengesi zıvanadan çıkmış padişah I. Mustafa’nın da sokaklardaki halktan başka denizdeki balıklara, havadaki kuşlara bile altın serpip durması, artık dördüncü kez bir cülus bahşişi ödenmesine imkân bırakmamıştı.

İşte bundan dolayı, Şeyhülislâm Zekeriyazâde Yahya Efendi ile Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri başta olmak üzere en önde gelen devlet adamlarını toplayıp sorunu gündeme getiren Kemankeş Paşa, tahttan indirmenin kaçınılmazlığını, cülus bahşişi ödeyebilmenin imkânsızlığını anlatıp, askerin ileri gelenleriyle anlaşarak bu seferlik bahşişten vazgeçilmesini sağlayabilmek dışında çaresi .kalmamıştı.

Kemankeş Paşa, en sonunda bütün bu sorunları çözdü ve 10 Eylül 1623 tarihinde, bir Pazar günü, I. Mustafa tahttan indirildi!

Veziriazamın aldığı tüm önlemlere rağmen saltanat değişikliğinin ardından Yeniçeri ve Sipahiler'in Ocak zorbaları, sözlerine uymayıp yine cülus bahşişi istedi.

Bu durum karşısında, saraydaki altın kaplardan acele sikke kestirilerek bir cülus bahşişi daha dağıtıldı.

Annesi ile birlikte Davud Paşa Sarayı'nda bulunan I. Mustafa, bugün toplanacak olan Divân bahane edilerek Topkapı Sarayı'na götürüldü ve en sonunda sabah kurulan tahta yeğeni şehzade Murad 17. Osmanlı padişahı olarak çıkarılırken, I. Mustafa da eskiden hapis yaşamı sürdürdüğü dairesine yeniden kapatıldı.

Özellikle Genç Osman faciasından sonra bilincini artık tamamen kaybeden I. Mustafa'nın saray koridorlarında, dehlizlerinde öteye beriye koşuşturup, önüne çıkan her kapıyı yumruklayıp tekmeleyerek Genç Osman'ı çağırdığı ve onun gelerek kendisini saltanat yükünden kurtarması için feryat edip durduğu, artık halk arasında yaygın bir söylenti olarak dolaşıyordu.

I. Mustafa 20 Ocak 1639 Pazar günü İstanbul'da öldü.

Tahttan ikinci kez indirilişinden sonra hep Topkapı Sarayı'ndaki dâirede yaşadı.

— OOO —

OSMANLI TAHTINA IV. MURAD ÇIKIYOR

IV. Murad 10 Eylül 1623 Pazar günü Osmanlı tahtına çıktı. O, bu esnada sağ kalmış olan şehzadelerin en büyüğü idi; I. Ahmed'in oğlu, I. Mustafa'nın yeğeni ve II. Osman'ın (Genç Osman) kardeşiydi.

27 Temmuz 1612 Cuma günü İstanbul'da Boğaziçi'ndeki İstavroz Bahçesi'nde dünyaya gelmiş ve 12 yaşının içindeyken (11 yıl, 1 ay, 15 gün) tahta çıkmıştı. Osmanlı padişahlarının 17.'si olan IV. Murad'ın annesi, ünlü Mahpeyker Kösem Sultan'dı. Tahta çıktığında hayatta bulunan Bayezid, Süleyman, Kasım ve İbrahim adındaki dört kardeşinden Kasım ile İbrahim de Kösem Sultan'dan dünyaya gelmişlerdi.

Kimi kaynaklarda “Kösem Valide” diye de anılan ve Osmanlı tarihinde kadınlar saltanatının en önemli ve renkli simalarından olan Mahpeyker Sultan, I. Ahmed’e haseki olmuş ve bu tarihten itibaren yıldızı parlayarak kocasından sonra oğullarından IV. Murad ile Sultan İbrahim, onlardan sonra da torunu IV. Mehmed’in saltanat dönemlerinde çok büyük güç kazanmış ve hatta zaman zaman bütün devlet yönetimini eline geçirmişti.

I. Ahmed’in ölümünün ardından padişah oluşta “veraset” usulünün değişip “ekberiyet” usulünün konularak Deli Mustafa’nın tahta çıkmasında Kösem Sultan çevirdiği entrikalarla büyük etken, hatta başlıca etken oldu. Kösem’in bundan amacı, kudretli bir kişiliği olan Genç Osman’ı, ne olursa olsun tahttan uzaklaştırarak kendi oğullarının saltanatına yol açmaktı. Genç Osman’ın katli de büyük ölçüde bu haris kadının eseri kabul edilir.

Sultan IV. Muradın saltanatı iki bölüme ayrılabilir. Kendisinin çocukluk ve ilk gençlik yıllarında devlet yönetimini haris olduğu kadar zeki ve tedbirli bir kadın olan Kösem Sultan yürüttü.

IV. Murad’m içerde zorbaları ve ayaklanmacıları, dışarda da düşman devletleri yıldırıp sindirerek Osmanlı İmparatorluğunu çok büyük tehlikelerden kurtaran heybetli kişiliği, saltanatının ancak son yıllarına rastlayan ikinci bölümünde ortaya çıktı.

Sert yaradılışına karşılık, IV. Murad duygulu şiirler yazan bir şairdi. Şiirlerinde “Murâdî” mahlasını kullandı. Bu arada Bağdat’ın Safevilerden kurtarılışı sırasında kaleme aldığı ve Veziriazam Hafız Paşa’yı eleştirdiği şu şiiri çok ünlüdür:

“Hafıza Bağdad'a imdad itmeğe er yok mudur?
Bizden istimdad idersin sende asker yok mudur?

Düşmen-i mat itmeye ferzaneyim ben der idin
Hasma karşı şimdi at oynatmağa meydan yok mudur?

Gerçi laf ırmakta yoktur sana hempa bilirüm
Lik senden dad alan bir dadküster yok mudur?

Bu Hanife şehrin ihmalünle perişan itdiler
Senda aya gayreti din-ü Peygamber yok mudur?

Rüşvet ile cünd-i İslamı perişan eyledün
İşidülmez mi sanursun bu haberler yok mudur?

Bir Ali siret vezir-i şimdi serdar eyledüm

Hızru Peygamber muin olmaz mı rehber yok mudur?”

IV. Murad, kendisi de iyi bir şâir olmasına karşın, en büyük çelişkilerinden biri de büyük hiciv ustası, Nef i’ye önce hiciv yazmaya tövbe ettirmesi, ardından onu öldürtmesidir.

ŞEHZADE BAYEZİD VE SÜLEYMAN’IN İDAMLARI!

İnanılmaz derecede sert tabiatlı ve acımasız bir yaradılışta olan IV. Murad kardeşlerinden şehzade Bayezid ve Süleyman’ın da idam edilmelerine gözünü kırpmadan karar verdi...

10 Şubat 1632’de, Salı günü ikinci vezir Topal Recep Paşa’nın kışkırtmasıyla Yeniçeri zorbalar kazan kaldırıp ayaklanmışlardı. Ulufe bahanesi ile başkaldırıp saraya yürüyen zorbalar, kendilerine düşman gördükleri Veziriazam Hafız Paşa, Şeyhülislâm Yahya Efendi ve Başdefterdar Softa Mustafa Paşa olmak üzere 17 devlet adamının kendilerine teslim edilmesini isteyerek Topkapı Sarayı’nın üçüncü kapısına kadar dayandılar. Ancak, saray, ilk iki gün ustalıklı manevralar ve verilen bazı vaatlerle zorbaları yatıştırmayı başardı. Fakat üçüncü gün, iş daha da ciddileşti. Zorbalar tutturmuşlardı:

* Padişaha sözümüz vardur, divâna çıksun!

Bu durum karşısında IV. Murad avluda kurulan tahtına çıkarak “Divân”ı toplamak zorunda kaldı. Zorbalar, Nuh diyor, peygamber demiyorlardı:

* On yedi mu’teber erkânı devleti bi ze vir, pâreliyelim!

Zorbalar işi küstahlığa kadar vardırmaya eğilimli olunca, padişah bir yolunu bularak saraya çekildi. Ama, padişahın bu hareketi çok büyük tepkilere, bağırış-çağırışlara, protestolara yol açınca TV. Murad yeniden dışarı çıkmak durumunda kaldı.

Bir gün önce Veziriazam Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa, zaten zorbaların elinden güç kurtularak saraydan bir kayıkla Üsküdar’a kaçırılmıştı. IV. Murad, veziriazamını Üsküdar’dan saraya çağırttı.

Paşa, gözüpek bir yiğit kişiydi:

* Padişahım, sana bin tane Hafız kulun feda olsun! diyerek bu emri yerine getirdi...

Zavallı Hafız Paşa, saraya girer girmez yalın kılıç ayaklanmacıların arasına daldı, bir kaç tanesini öldürdükten sonra, IV. Murad'ın gözleri önünde çeşitli kılıç ve hançer darbeleriyle vücudu delik deşik edilerek parçalandı ve en sonunda bir yeniçeri Veziriâzâm'ın cansız bedeninin üzerine çıkarak başını vücudundan ayırdı!

Bu feci manzara karşısında padişah ağlamamak için kendisini çok güç zapteylemişti. Bu olayın ardından II. Vezir Topal Recep Paşa veziriazam oldu.

Eski veziriazamının kendi gözleri önünde vahşice öldürülüşü genç padişahı fena etkilemişti... O gece yakınlarına şöyle dedi:

* Bunun intikamını bir gün mutlak alacağum!

Saltanatının 12. yılına geldiğinde, bir başka ifadeyle IV. Murad'ın devlet yönetiminde dizgini artık adamakıllı eline geçirdiği dönemde, I. Ahmed'in oğullarından ve IV. Murad'ın kardeşlerinden sağ olanlar Bayezid, Süleyman, Kasım ve İbrahim adlarındaki şehzadelerdi. Bunlardan Bayezid ve Süleyman'ın anneleri ayrı idi. Kasım ile İbrahim ise padişahın ana bir, baba bir öz kardeşleriydi...

Zorbaların sarayı basıp, zorla Divân istedikleri tarihte, ayaklanmacı yeniçeriler bu şehzadelerin sağ bırakılacakları yolunda padişahtan güvence istemişler, o da bu güvenceyi vermek zorunda kalmıştı...

IV. Murad, bu olayı bir türlü unutamadı. Aklı fikri, bir fırsatını, uygun bir zamanını zemini bulup üvey kardeşlerini oradan kaldırtmaktaydı.

1635 yılı Ağustos'unda Erivan'da kazandığı zaferin, İstanbul'da coşkuyla karşılanacağını hesaplayan padişah, bunu kardeşlerinin öldürülmesi için uygun bir fırsat olarak gördü.

İKİ ŞEHZADE DAHA KATLEDİLİYOR

26 Ağustos 1635'te bir Pazar günü İstanbul'a Erivan'dan "fetih müjdesi" vermek için bir heyet geldi. Heyetin başında Kapıcılar Kethüdası Salih Ağa ile Musahip Beşir Ağa vardı.

Salih ve Beşir Ağalar'ın esas görevi "fetih müjdesi" vermek değil, padişah IV. Murad'ın hayatta kalmasını istemediği iki üvey kardeşi şehzade Bayezid ile şehzade Süleyman'ın infazlarının gerçekleştirilmesini sağlamaktı. İki müjdeci, yanlarında bu iki şehzadenin "ölüm fermanlarını da getirmişlerdi İstanbul'a...

Padişahın iki üvey kardeşi hakkındaki idam fermanı, İstanbul Kaymakamı Bayram Paşa'ya ulaştırıldı...

Erivan'ın fethinin İstanbul'da yedi gün yedi gece sürecek olan görkemli şenliklerle kutlanılmasına karar verilmişti.

26 Ağustos'u 27 Ağustos'a bağlayan Pazar/ Pazartesi gecesi tüm İstanbul gibi saray da neş'e içinde çalkalanırken, sarayda cellatların bile ağladıkları sonradan anlatılan müthiş bir trajedi sahneye konuldu, yirmi beşer yaşlarındaki IV. Murad'ın üvey kardeşlerinden şehzade Bayezid ve şehzade Süleyman boğularak idam edildiler.

Halkın nefreti uyanmasın diye iki şehzadenin cenaze namazları gizli kılındığı gibi defin törenleri de gizli olarak yerine getirildi.

Her şeye rağmen bu trajedi hemen duyuldu. Öyle ki, haber yabancı ülkelere bile yansıdı. Öylesine bir yansıdı ki, ünlü Fransız trajedi yazarı Racin, olayı Bajazet (Bayezid) adını verdiği ünlü trajedisine konu yaptı

— OOO —

SIRA ÖZ KARDEŞİN İDAMINA GELİYOR Yıl 1638...

Osmanlı padişahı IV. Murad, Revan seferindedir.

17 Şubat 1638'e gelindiğinde, IV. Muradın iki üvey kardeşi şehzade Bayezid ve şehzade Süleyman'ın boğdurularak öldürülüşlerinden tam 2 yıl, 5 ay, 22 gün geçmiştir.

Artık Sultan IV. Muradın sağ olarak geriye iki kardeşi kalmıştır: Şehzade Kasım ve şehzade İbrahim... Bunların her ikisi de padişahın öz be öz kardeşleridir..".

IV. Murad, bütün enerjisiyle artık o ünlü “Bağdat” seferine hazırlanmaktadır...

Ama bir endişesi vardır... Kardeşi şehzade Kasım...

Padişah, son derece zeki ve dirayetli, üstelik hem halk hem de ordu tarafından sevilmekte olan kardeşinin kendi tahtında gözü olduğundan fena halde kuşkulanmaktadır... Üstelik, Bağdat Seferi’nin hayli uzun bir zaman alacağı ve bu zaman içerisinde şehzade Kasımın İstanbul’da meydanı boş bulup tahta çıkabilmek amacıyla girişimde bulunabileceği Murad m aklından hiç çıkmamaktadır...

İbrahim’e gelince...

O, zararsızdır... Hatta, yarı delidir... Ondan bir zarar gelmez!

IV. Murad, en sonunda kararını verdi:

Şehzade Kasım’ı, yani öz kardeşini idam ettirip Bağdat Seferi’ne öyle çıkacaktı... 17 Şubat Çarşamba günü artık iş saraydaki dilsiz cellatlara kalmıştı...

Nitekim, şehzade Kasım’ın infazı fazla uzun sürmedi...

Sağlam bir yay kirişi, şehzadenin ansızın boğazına dolandı... Kasım, üç-beş dakika sonra artık yaşamıyordu...

IV. Murad’ın geriye bir tek kardeşi kalmıştı: Şehzade İbrahim!

Yani, kendisinden sonra tahta geçecek olan Padişah İbrahim!

1. MUSTAFA’NIN ÖLÜMÜ

Ve 15. Osmanlı padişahı aklî dengesi bozuk Sultan I. Mustafa, ilk saltanatı 3 ay, 4 gün, ikinci saltanatı 1 yıl, 3 ay, 22 gün, toplam 1 yıl, 6 ay, 26 gün sürdükten sonra, Topkapı Sarayı’ndaki dairesine kapatılarak yaşamını sürdürürken 20 Ocak 1639 Perşembe günü hayata gözlerini yumdu.

Öldüğünde 47-48 yaşlarındaydı.

I. Mustafa, Ayasofya’daki türbesine defnedildi.

IV. MURAD DA BİR YIL SONRA ÖLÜYOR

IV. Murad, Bağdat Fatihi olarak İstanbul'a döndükten hemen sonra, 1640 yılı 10 Ocak Perşembe günü Veziriazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa, İran ile ünlü Kasrışirin Antlaşmasını imzalayarak, günümüzde bile korunan Türk-İran sınırlarını saptayıp İstanbul'a dönünce, padişah kendisini memnuniyetle karşıladı, bu başarısından dolayı ona bir hil'at armağan ederek şöyle dedi:

* Hoş geldim Lala... Ekmeğüm (ekmeğim) sana helâl olsun!

IV. MURAD NİÇİN VE NASIL ÖLDÜ?

IV. Murad, Osmanlı hanedanı mensuplarında sıkça görülen bir hastalık olan "nikris" ya da "gut" denilen hastalığa müptela idi. Bağdat Seferi'nden dönüşünden beri hastalığı adamakıllı nüksetmiş, yoğun bir tedavi altına alınmıştı.

Padişah, kendisine yapılan uyarılar karşısında çok sevdiği içkiyi bile bırakmış, sağlığını kazanmış gibiydi.

Ancak, bir ara Kaptanıderyâ olarak görevlendirilmiş bulunan çok sevdiği arkadaşı Silâhtar Mustafa Paşa'ya verilen Sultanahmed'deki İbrahim Paşa Sarayı'na gitti. Orda kendisine görkemli bir ziyafet verildi.

Ziyafette Silâhtar Mustafa Paşa'dan başka, Emirgûneoğlu (Emirgân semti, adım bu zâttan almıştır), Yârd Ali Han ve Venedikli Bianchi gibi padişahın mutad "sofra arkadaşları, kadeh arkadaşları" da vardı.

IV. Murad, bu arkadaşlarının teşvikiyle perhizi bozdu ve haddinden fazla içki içti. Ve bu yüzden yeniden nükseden Nikris (Damla, Gut) denilen hastalık nedeniyle yataklara düştü; yürüyemez oldu.

Padişahın hastalığı giderek her gün biraz daha ağırlaştı ve 14 gün sürdü ve 8/9 Şubat 1640 günü Çarşamba'yı Perşembe'ye bağlayan gece ruhunu teslim etti.

IV. Murad, babası I. Ahmed'in saltanatı döneminde, Boğaziçi'nde, sonradan "Beylerbeyi" adını alacak olan "İstavroz Bahçesindeki köşkte 27 Temmuz 1612 Cuma günü dünyaya gelmişti.

Tam 27 yıl, 6 ay, 13 gün yaşayıp, 28 yaşının içerisinde öldü.

16 yıl, 4 ay, 29 gün saltanat sürdü.

17. Osmanlı padişahıydı.

İşin garip yanı, heybeti ve şiddeti ile ortalığı tir tir titreten, Bağdat Fatihi, ve içki yasaklarının en gaddar uygulayıcısı olan IV. Murad'ın kendisi de bir içki düşkünüydü. "Sarhoşların Pîri" olarak Türk folklöründe yer alan "Bekri Mustafa" onun musahibi idi...

Bir başka garip rastlantı olarak, IV. Murad, kardeşi Kasım'ı boğdurttuğu odada can verdi!..

IV. Murad Osmanlı'yı bir çöküş uçurumundan kurtarmayı başarmış bir padişah olarak tarihe geçti.

Olağanüstü güce sahip biri olarak da ün yapmıştı.

Spor çalışmaları yaparken çok iri yarı bir adam olan Silâhdâr Mustafa Paşa'yı kuşağından yakalayıp bir eliyle havaya kaldırarak odanın içinde dolaştırdıktan sonra yavaşça yere bırakması, iki yüz okkalık (1 okka = 1 kilo 283 gram) gürz kullanması ve mızrağı ile sekiz kalkanı birden delmesi gibi bir çok efsanesi halk arasında kulaktan kulağa dolaşırdı.

— OOO —

SULTAN İBRAHİM OSMANLI TAHTINDA

Sultan İbrahim, Osmanlı tarihinde, çok ilginç bir duruma sahiptir.

Şehzade iken, saltanat kaygusu yüzünden öldürülmeyişi, belki de o anda Osmanlı hanedanının tek erkek temsilcisi olmasından kaynaklanır.

IV. Murad'ın birkaç oğlu olduysa da hepsi küçük yaşta öldüklerinden 9 Şubat 1640 tarihinde Perşembe günü tahta çıkan Sultan İbrahim, o esnada gerçekten de mevcut yegâne şehzade idi...

5 Kasım 1615 Perşembe günü dünyaya gelmiş olan İbrahim, 25 yaşının içinde (24 yıl, 3 ay, 5 gün) tahta çıktı.

I. Ahmed'in en küçük oğluydu.

İbrahim, ağabeyi IV, Murad'ın emriyle Bayezid, Süleyman ve Kasım adlarındaki kardeşlerinin sarayda boğularak idam edilmeleri dolayısıyla yıllardan beri gece gündüz, mütemadiyen cellat ve kement korkulan, ecel terleri içinde yaşadı ve sinirleri bir hayli bozulmuş olarak tahta çıktı. Nitekim, IV. Murad öldüğünde, kendisine saltanat müjdesi vermek için odasına gönderilen Kapıağası'nm sözüne inanmadı ve ona şöyle bağırarak odasının kapısını içeriden kilitledi:

* Siz bana mekrül âl idersiz (hile, tuzak kurarsınız), bana tahtu saltanat gerekmez! Karındaşım sağ olsun! Benden ne istersüz?

Bu garip durum hemen İbrahim'in annesi ünlü Kösem Sultan'a anlatıldı. Kösem Sultan bir koşu oğlunun dairesine geldi, kilidi kırdırarak odadan içeri girip yeminler, kasemler ederek, Murad'ın öldüğünü anlatmak istediyse de yine de başarılı olamadı. Bunun üzerine, Valide Kösem Sultan bir kolundan, Kapıağası öteki kolundan yakalayıp, İbrahim'i neredeyse sürükleye sürükleye Murad'ın odasına götürdüler.

İbrahim, yerde cansız yatan ağabeyinin yüzündeki örtüyü kaldırıp onun gerçekten ölüp ölmediğini anlamak istedi. Dediğini yaptılar... Gidip baktı... Ama gözlerine inanamıyordu... En sonunda ağabeyi IV. Murad'ın gerçekten öldüğüne, saltanat müjdesinin hile-tuzak filan olmayıp gerçek olduğuna, kendisinin de tahta çıkacağına inandı...

Hemen o akşam Veziriazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa ile Kapıağası, İbrahim'in koltuklarına girerek kendisini Taht Odasına götürüp ecdadının tahtına oturttular. Ancak, esas cülus merasimi ertesi sabah yapıldı. O günlerde şöyle de bir söylenti dolaştı:

Sultan IV. Murad öldüğü gün Şeyhülislâm Yahya Efendi'den zorla bir fetva alıp Osmanlı hanedanının son ferdi olan kardeşi İbrahim'in sözde idamını emretmiş!..

Cellat, İbrahim'in odasına infaza girmiş, ağabeyinin fermanını göstermiş, İbrahim, duâ etmek için bir kaç dakika müsaade istemiş, en sonunda cellat sabırsızlanıp kemendi boynuna geçireceği sırada annesi Kösem Sultan adamlarıyla birlikte içeri dalmış, Sultan IV. Murad'ın ölmek üzere olduğunu söyleyip cellada da bol paralar vererek oğlunu kurtarmış...

IV. Murad'a da yalan söylenerek İbrahim'in idam edildiğini söylemişler, fakat o inanmayıp İbrahim'in cesedinin kendisine gösterilmesini istemiş. Etrafındakiler de tereddüt gösterince İbrahim'e bir cellat daha yollamış. Ama, Kösem Sultan bu ikinci celladı adamları tarafından etkisiz hale getirtip, ikinci kez oğlunun canını kurtarmış. Ve IV. Murad'm odasına girip, bir yalanla onu avutmayı düşünürken, padişahın son nefesini verdiğine şahit olmuş...

Bu söylentiye göre, IV. Murad'ın ölüm döşeğindeyken son kardeşini idam ettirmeye kalkışmasının nedeni, saltanatı kardeşine değil, en sevdiği nedimi ve de kızının sevgilisi olan Kaptanıderya Silâhdâr Mustafa Paşa'ya bırakmakmış...

Ancak, tüm bu anlatılanlar bir söylentiden, dedikodudan, yakıştırmadan ileri geçmedi ve hiçbir zaman da doğrulanmadı...

Sultan İbrahim, tarihe "Deli İbrahim" diye geçmesine karşılık, amcası I. Mustafa gibi "gerçekten deli" değildi. Sadece yıllar yılı süren her an boğazına bir kement atılarak öldürülme korkusu onun sinirlerini had derecede yıpratmıştı.

Sarayın içini başta aşağı kürklerle kaplatacak kadar ünlü samur iptilası, çılgınca eğlenceler düzenlemesinin ve başka birçok garip davranışının nedeni ancak bu şekilde açıklanabilir.

IV. Murad 9 Şubat 1641'de, bir Perşembe günü saray avlusunda kılınan, Sultan İbrahim'in de katıldığı cenaze namazından sonra, bütün vezirler, üst düzey devlet yöneticiler, din bilginleri ve ordu önde gelenlerinin katıldığı törenden sonra babası I. Ahmed'in yanına defnedildi.

Cenaze töreninde, IV. Muradın katıldığı seferlerde bindiği üç at, tersine eyerlenerek tabutun en önünde yürümüştü..

— OOO—

SAMUR VE AMBER VERGİSİ PADİŞAHIN SONU OLUYOR

7 Ağustos 1648 Cuma günü, Sultan İbrahim'in ünlü veziriazamı Hezarpâre Ahmed Paşa görevinden azledilerek yerine Sofu Koca Mehmed Paşa getirildi.

Bu değişikliğin ardından "İbrahim'in saltanatı ile ilgili olaylar" çok büyük bir hızla gelişti.

Hezârpâre Ahmed Paşa'nın görevinden azledilmesine sebep, Sultan İbrahim'in kürk ve amber iptilasmı tatmin ederek mevkiini koruyabilmek amacıyla bir tür "Samur ve Amber Vergisi" koyması olarak açıklanır.

Bu, şimdiye kadar görülmemiş garabetteki vergiyi İstanbul esnafından başka, İlmiye sınıfı (Osmanlılarda din, yargı ve öğretim işleriyle uğraşan devlet görevlileri sınıfı) ile vezirlerden, valilerden tahsile başladıktan sonra seyfiye sınıfından (askerlerden) de almak isteyen Veziriazam Ahmed Paşa, o sırada Girit seferinden dönmüş bulunan Yeniçeri Kethüdası Kara Murad Ağa ile öteki birçok Ocak Ağalarına da haber gönderdi.

Bu talepten, yani kendilerinden samur ve amber vergisi istenilmesinden fena halde hiddetlenen Murad Ağa, veziriazamın adamlarını çok sert ve ağır sözler söyleyerek huzurundan kovdu. Durumu öğrenen Veziriazam, Ocak Ağalarından birinin

oğlunun sünnet düğününe çağırtıp Kara Murad Ağa'yı öldürmek için tuzak kurdu. Ancak, Ağa, durumu öğrenip kurtuldu... Hemen Orta Cami'e giderek bütün Ocak Ağalarını topladı. Veziriazam Ahmed Paşa'nın idamını istemek amacıyla Şeyhülislâm davet edildi. O sırada Meşihat makamında (Şeyhülislâmlık) bulunan Adanalı Abdürrahim Efendi, Ocak Ağalarının davetini kabul etti ve yanında birçok ulemâ olduğu halde Fatih Camii'ne geldi. Seyfiye ve İlmiye sınıfları hemen aralarında anlaştı ve padişaha haber gönderilip Veziriazam Ahmed Paşa'nın idamı ile onun yerine Sofu Mehmed Paşa'nın getirilmesi önerildi. Sultan İbrahim hemen veziriâzâmhk mührünü Sofu Mehmed Paşa'ya verdi. Ama, eski veziriazamı Ahmed Paşa'nın da idamına yanaşmadı. Hatta, yeni veziriazam huzuruna çıkıp asker ile ulemanın bu konuda anlaştıklarını söyleyince önce onu azarlayarak bağırdı:

* Bre köpek Koca!

Ve eline geçirdiği bir sopayı birkaç kez yeni veziriazamın sırtına indirerek onu resmen herkesin huzurunda bir güzel döğdü.

“Mevlevi” ve “Sofu” lakaplanyla anılan yeni veziriazam Koca Mehmed Paşa, zaten 80 yaşlarında biriydi. Ayrıca “Koca nâdân”, “Ahvâli Devletten bihaber”, “Sâdedil”, “Koca gabî” gibi tuhaf, hatta aşağılayıcı lâkapları da vardı.

Eski veziriazam Ahmed Paşa, idam edileceğini öğrenince konağından yanına bir heybe altın alarak kaçıp saklanacak bir tanıdık aradıysa da bulamadı. Ve en sonunda onu kabul eden sözde bir tanıdığı Ahmed Paşa’yı ihbar etti. Eski veziriazam derhal tevkif edilerek Paşa Kapısı’na götürüldü. Ahmed Paşa, orada infaz edildi.

Çok şişmandı. Üzerindeki giysilerin hemen tümü çıkarıldıktan sonra cesedi At Meydanındaki (günümüzdeki Sultanahmed Meydanı) en büyük çınar ağacının altına bırakıldı. Şişman adamlarının vücudundan alınacak bir parçanın romatizmaya iyi geldiği inancı, o günlerde çok yaygın olduğundan, gelen geçen zavallı Ahmed Paşa’nın cansız vücudundan bir parça koparıp aldı.

Akşama doğru artık ortada bir kemik yığınından başka bir şey kalmamıştı. O tarihten sonra Ahmed Paşa “Hezar=Bin, Pâre= Parça” diye anıldı ve tarihe Hezarpâre Ahmed Paşa adıyla geçti...

Yeni veziriazam Sofu Koca Mehmed Paşa, padişahtan adamakıllı bir dayak yedikten sonra önce evine dönüp yaralarını sardırdı. Ardından durumu Fatih Camii’nde toplanmış olan Osmanlı devlet önde gelenlerine bildirdi...

Artık herkes, Sultan İbrahim’in veziriazamını herkesin huzurunda sopadan geçirecek derecede zıvanadan çıktığına öğrenmişti.

Asker ve ulemadan oluşan Fatih’teki kalabalık derhal Orta Cami’e geldi. Kentin tüm kapıları kapatıldı. Bütün dükkânların kepenkleri indirtildi... Kentte, genel yaşam artık durmuş gibiydi...

Öte yandan durumu haber olan Sultan İbrahim, sarayı toplarla tahkim ettirdi.

Bostancılar ve öteki saray muhafızlarından oluşan on iki bin kişilik bir kuvvetle, kendisine karşı olanların üzerine yürüyeceğini, derhal dağılmalarını emretti. Bu emri dinleyen olmadı. O gece ulema Yeniçeri odalarında misafir edildi.

Ertesi sabah erkenden İbrahim'i istemeyen herkes At Meydanı'nda toplanmıştı. Önce padişahtan "ayak divânı" istenildi.

Padişah bu isteği kabul etmedi.

Ardından Valide Kösem Sultan'a bir tezkire yazılıp İbrahim'in tahttan indirilmesine ve büyük şehzade Mehmed'in tahta çıkarılmasına karar verildiği kendisine bildirildi...

Kösem Sultan, yine bir "cinlik" peşindeydi. Nitekim, At Meydanı'na toplananların önde gelenlerine saraya kadar gelip kendisiyle görüşmelerini emretti. Bu işe saray muhafızlarının başında bulunan Bostancıbaşı memur edildi. Görüşmeciler saraya gelince Valide Kösem Sultan Bâbüs Saâde önüne kadar çıkıp oğlu İbrahim'in, çevresindekilerin kötülüğüne uğradığını, onun tahtında bırakılarak devlet yönetimindekilerinin değiştirilmesi önerisini getirdi, ama söz geçiremedi. Herkes, şehzade Mehmed'in hemen getirilerek tahta çıkarılması konusunda diretti En sonunda şehzade geldi ve gelir gelmez de kendisine biat edildi... Artık ortalıkta şu ses yükseliyordu:

* Cülus!

Taht kurulmuş, yeni Osmanlı padişahı, hanedanın 19.'su şehzade Mehmed, IV. Mehmed (Avcı) sanıyla tahta çıkmış, İbrahim'in saltanatı son bulmuştu.

Tarih 8 Ağustos 1648, günlerden Cumartesi idi...

Yeni padişaha biat merasimi tamamlanır tamamlanmaz sarayın içine bir heyet gönderilip Sultan İbrahim'e tahtan indirildiği bildirildi.

İbrahim köpürdü ve heyet mensuplarına hakaretler yağdırdı:

* Bre hâinler! Püzevengler!

Ama, 18. Osmanlı padişahına önce "aynen" şunlar söylendi:

* Umûru şer'iyyeye ve diniyyeye ademi takayyüdle cihanı haraba virdün ve evkaatunu lehvü gafletle geçürüp rüşveti fâş ve bunca zalemeyi âleme musallat ve Beytül mâli telef itdün!

Ve Sultan İbrahim, hapsedileceği odaya götürülüp odanın kapısı üzerine kilitlendi...

Sultan İbrahim'in kapatıldığı oda, çok sağlam bir zindan odasından farksızdı. Nitekim, bu saray odası, bir Osmanlı yazarı tarafından "aynen" şu sözcüklerle anlatılır:

"Bir kârgir odanın temür penceresinden sahan girecek kadar kesüp sair pencere ve camların dîvar itmişler ve malzeme iki câriye ol odaya konulmuş."

Ayrıca, odanın kapısındaki kilide kurşun dökülerek açılmaz bir duruma getirildiği de halkın dilindeydi

Elbette ki bu korkunç odadan sarayın içine akseden eski padişah İbrahim'in canhıraş feryatları, saray halkını çok müteessir etti.

9 Şubat 1640 Perşembe günü tahta çıkmış olan Sultan İbrahim'in saltanat süresi 8 yıl, 5 ay, 28 gün sürdü.

5 Kasım 1615'te dünyaya gelmişti, 33 yaşının içindeyken saltanatına son verildi.

Kendisinden başka hiçbir Osmanlı şehzadesinin kalmamış olduğu bir sırada tahta çıkmış olduğundan, kendisinden sonra gelen tüm Osmanlı padişahları onun neslindendir.

IV. Murad'ın 16 yıl, 4 ay, 29 gün süren saltanat döneminin her dakikasını ölüm kemendi bekleyerek ve her ayak sesini cellatların ayak sesleri zannederek ecel buhranları içerisinde geçirdikten sonra, hiç, ama hiç ummadığı bir sırada, birdenbire kendisini mutlak bir kudretin rakipsiz sahibi durumunda gören Sultan İbrahim'in bütün dengesiz ve çılgınca davranışları şehzadeliğindeki esir yıllarıyla padişahlığın sağladığı güç ve özgürlük arasındaki zıtlığın oluşturduğu ruhsal sarsıntılarla açıklanabilir. Yaşamının sonuna kadar çeşitli sıkıntı, paranoyak, hatta şizofreniyi andıran davranışlar işte bunların sonucudur.

Sultan İbrahim'in ruhsal bir tedavi gereksiniminden dolayı Cinci Hoca gibi bir üfürükçü bile Osmanlı devletinin başına musallat olmuştur...

SULTAN İBRAHİM VE CİNCİ HOCA

Devletin başına musallat olacak kadar ileri giden şu "Cinci Hoca" kimdir? Cinci Hoca'nm asıl adı Hüseyin'di.

Safranbolu'da dünyaya geldi. Şeyh Karabaş İbrahim Efendi'nin torunu, Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur.

Öğrenim amacıyla geldiği İstanbul'da hocası Berberi Hasan Efendizâde İzmir Kadısı olup kentten ayrılınca öğrenimi yarım kaldı. Ancak, Hüseyin çok "kurnaz" bir "kavruk Anadolu delikanlısı" idi... Özellikle İstanbul'un kenar mahallelerindeki câhil halkın içinde "üfürükçü" olarak inanılmaz bir şöhret sağlamayı başardı. Ünü, giderek tüm kente yayıldı.

1640'ta tahta çıkan Sultan İbrahim'in ruhsal durumu giderek daha da bozulmaktaydı. Kösem Sultan, bir çare olarak şöhretini duyup işittiği Cinci Hoca lakabı ile anılmaya başlanan Safranbolu'lu kavruk Anadolu çocuğu Hüseyin'i sarayına getirtti.

Hüseyin, nâmı diğer Cinci Hoca, yaptığı telkin ve yönlendirmelerle ve verdiği uydurma ilaçlarla padişah İbrahim'i zaman zaman ve geçici olarak da olsa sakinleştirince, kıymete bindi... Kurallara aykırı olmasına rağmen — öğrenimini tamamlamadan — ilmiye sınıfına yükseltildi ve Süleymaniye Medresesi'ne müderris olarak atandı!

Bu tarihten sonra Cinci Hoca'nın saraydaki saygınlığı ve de gücü inanılmaz derecede güçlendi. Zayıf kişilikli padişahı dileyip istediği yönde kullanmaya başladı. Bu gücü ve de yaptıklarıyla adamakıllı tedirgin ettiği, hatta nefretini kazandığı Kemankeş Kara Mustafa Paşa Yeniçeriler tarafından parçalanıp öldürülünce saraydaki nüfuzu daha da güçlendi ve bir dediği iki edilmedi.

Kurnaz Cinci Hoca, bu arada Kazasker Kara Çelebizâde Mahmud Efendinin güzel kızıyla da evlenme başarısını gösterdi.

İlmiye sınıfında ulema arasında kendisine çok sayıda yandaş buldu ve onların işlerini görmek vaadiyle önemli miktarlarda rüşvet almayı alışkanlık hâline getirdi.

1644 yılında Anadolu Kazaskerliği'ne atandı. Ama, bu görevdeyken rüşvet almadan hiçbir kadıyı atamadığı ve rüşvet almayı artık tam bir bağımlılık hâline getirdiği ortaya çıkınca 1646'da görevden alındı...

Ardından ne yapıp, ne edip üç kez daha aynı göreve gelmeyi başardı ve de rüşvet almayı da sürdürdü. 1647'de, işin cılkını çıkartıp aldığı rüşvetler dillere destan olunca, bu kez yeniden görevden azledildi. Önce İzmit'e, ardından Gelibolu'ya sürüldü.

IV. Mehmed (Avcı) tahta çıktığında, bir hayli dünyalıklı olduğunu bildiği Cinci Hoca'dan kapıkuluna dağıtılmak üzere borç istedi... Gelgelelim, Cinci Hoca paraya aşırı düşkün olduğu kadar, çok da cimri idi ve yeni padişahın isteğini geri .çevirerek ona para vermemekte tereddüt bile etmedi...

İşte o zaman Safranbolu'nun bu kurnaz, kavruk Anadolu çocuğunun talihi birden ters gitmeye başladı...

Veziriazam Sofu Mehmed Paşa'nın sarayına kapatılan Cinci Hoca'nm tüm mal varlığına ve parasına (1 milyon 920 bin altın) el konuldu ve kapıkuluna dağıtıldı...

Daha sonra da Mihallıç'a (Karacabey) sürülen Cinci Hoca, orada saraydan gönderilen Limnili Hüseyin Çavuş tarafından boğularak idam edildi!..

SULTAN İBRAHİM HAKKINDA

Osmanlı hanedanında kendisinden başka — tahta çıkabilecek durumda — erkek kalmamış olmasından dolayı da neslin sürüp gitmesini sağlamak için vezirlerden valilere kadar bütün devlet adamları kendisine birbirinden güzel câriyeler takdim ederek Sultan İbrahim'in hem baştan, hem de zıvanadan çıkmasına sebep oldular.

Osmanlı nesli en sonunda yok olup gitmekten kurtulmuşsa da bin bir çeşit doğulu ve batılı kavimden hasekiler ile câriyeler padişahı sonsuz bir sefahat girdabına sürükledi. Devletin olanca gelirini yuttuktan başka, memuriyetlerin bile rüşvet karşılığı verilmesine işte bu saray savurganlığı neden oldu...

Bir yandan hasekiler için süslü kayıklarla süslü arabalar yapılırken, bir yandan da bir musâhibenin söylediği masaldan esinlenen Sultan İbrahim'de hastalık derecesinde bir "samur merakı" başladı. Sarayda samur döşetilmedik yer kalmadı. Cinsel gücü artırdığına inanıldığı için "Amber" de kıymete bindi ve benzeri görülüp işitilmemiş bir "Samur ve amber" vergisi konuldu! Üstelik bu verginin "cebren ve kerhen" tahsil edilmesine başlandı.

Sultan İbrahim'in adamakıllı zıvanadan çıkmasına sebep olan ilk karanlık karakterdeki kişi "Civan Kapıcıbaşı" denilen veziriazam Semin Mehmed Paşa oldu. Padişahın gözüne girip kendi mevkiini güçlendirmek amacıyla ona, her fikrinin, her söylediğinin, her istediğinin bir "İlhâmı Rabbânî" olduğunu söyledi ve onu kendisinin hata yapmayacağına inandırdı.

Bu yüzden Sultan İbrahim artık her türlü eylem ve söylemini, her türlü çılgınlığını, aykırılığını haklı ve doğal görmeye başladı...

Örneğin, Edirne'ye yaptığı bir gezide, oranın odununu her ne sebebi hikmet, beğenmediğinden, İstanbul'dan hamallarla Edirne'ye odun taşıttı.

İdam edilmiş olan Varvar Ali Paşa'nın hiçbir suçu olmayan karısını, çıplak, balmumlarıyla çarmıha gerdirip teşhir ettirdi!

Sultan İbrahim, işte böylesine çılgınca davranışlarda bulunup saltanat sürerken, Venedik donanması Çanakkale Boğazı'nı tıkadı, Girit'i kuşatmakta olan ordu yardımsız ve erzaksız kaldı. Bosna Hersek'te çok sayıda stratejik kale düşman eline geçti.

Anadolu'da merkezî otoriteye karşı çeşitli ayaklanmalar baş gösterdi, bütün bunlar Hezarpâre Ahmed Paşa tarafından (veziriazam) gülünç bahaneler ve utanmazca inkârlarla padişahtan saklandı. Örneğin, Bosna'da Kilis adlı bir kale düştüğünde, veziriazam Hezarpâre, bu koskoca stratejik kale için padişaha küçük bir kilisedir yalanın uydurdu, Venedik donanmasının da Çanakkale'den çekilip gittiğini söyledi.

— OOO —

PADİŞAH İBRAHİM BOĞULUYOR

Eski padişah İbrahim'in mezardan farksız bir mekâna diri diri gömülmesi ve bu mekânda sabahtan akşamlara dek acı acı feryat ederek aklına gelen herkese bedduada bulunması, önce saray içinde, sonra da İstanbul'da çeşitli söylentilere yol açtı.

Bu söylentilerin birine göre, sipahiler ayaklanarak Sultan İbrahim'i bulunduğu yerden çıkarıp yeniden padişahlığa getireceklerdi.

Gerçi söylentiydi, ama yine de bu ihtimali önlemek amacıyla Şeyhülislâm'ın fetvasıyla Sultan İbrahim'in "izâle edilmesi"ne, yani ortadan kaldırılmasına karar verildi.

18 Ağustos 1648 Salı günü Veziriazam Sofu Mehmed Paşa, Şeyhülislâm Abdürrahim Efendi ve Yeniçeri Ağası saraya geldiler. Eski padişahın hapis tutulduğu odanın kapısı kırılarak açtırıldı. Cellat Kara Ali, adamlarıyla birlikte ellerinde yay kirişleri, odaya daldılar. İbrahim'in bağırıp çağırması, gelenlere hakaretler yağdırması bir yarar sağlamadı.

Birkaç dakika sonra boyuna kement dolanmış cansız vücudu yerde yatıyor, iki câriyesi üzerine kapanmış ağlıyorlardı.

İbrahim’in boğularak infaz edilmesi “izâle” işi tamamlanmış, 18. Osmanlı padişahı, I. Ahmed’in Kösem Sultan’dan olma şehzadesi “babadan kalma yöntemler” ile idam edilip, yaşamı noktalanmıştı.

İbrahim, öldürüldüğünde 33 yaşının içinde idi (32 yıl, 9 ay, 3 gün). Mezarı, Ayasofya'da amcası I. Mustafa'nın yanındadır.

— OOO —

SULTAN AVCI MEHMED DÖNEMİ

Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi ile oğlu şehzade Mehmed'in IV. (Avcı) Mehmed olarak tahta çıkışı aynı saate rastlar.

IV. Mehmed 8 Ağustos 1648 Cumartesi günü Osmanlı tahtına çıkmıştır.

1642'de 2 Ocak günü dünyaya geldiğine göre, yeni padişah tahta çıktığında henüz 7 yaşının içindeydi (6 yıl, 7 ay, 8 gün).

Biat merasiminde vezirler ve ulemânın önde gelenleri, "çocukcağız ürkmesin diye" Şeyhülislâmın işaretiyle tören kısa tutuldu ve yedi yaşındaki yeni padişah, ninesi Kösem Sultana emânet edildi.

IV. Mehmed'in annesi Haseki Turhan Hatice Sultan'dır.

Osmanlı padişahlarının 19.'sudur.

Avcılığa aşırı derecede düşkün olmasından dolayı kendisine "Avcı" lâkabı verilmiş, ve tarihe bu lâkapla geçmiştir.

Saltanat değişikliğinde en önemli ve etkin rolü eski Yeniçeri Kethüdası Kara Murad Ağa'nın yönettiği Ocak Ağaları oynamış olduklarından, padişahın çocukluğundan yararlanan ağalar, devlet yönetimini ele aldılar. Osmanlı'da "Ağalar saltanatı" denilen bir dönem başladı ve bu dönem 3 Eylül 165l'e kadar yaklaşık 3 yıldan biraz fazla sürdü...

Saray içine hâkim olan ise cülus tarihinden itibaren Valide Sultan durumuna geçen Haseki Turhan Sultan değil, onu gölgede bırakan ve saltanat nâibeliğini eline alan ünlü ninesi "büyük valide sultan" durumundaki Kösem Sultan oldu...

IV. Mehmed, uzun yıllar (39 yıldan fazla) saltanat sürdü.

Bu süre içinde imparatorlukta içte ve dışta elbet birçok önemli olaylar cereyan etti. Ancak, tarihçiler onun saltanat yıllarında Osmanlı'da artık "Duraklama devri'nin bittiği ve "Gerileme devri"nin başladığında fikir birliği içindedir.

Köprülüler'in sadrazamlıkları ve ünlü II. Viyana Kuşatması da IV. Mehmed'in saltanat yıllarına rastlayan imparatorluğun kırılma noktalan arasında yer alır.

Bir önemli olay da 50 yıla yakın imparatorluğun kaderinde çok önemli roller oynayan Kösem Sultan'ın IV. Mehmed döneminde boğularak öldürülmesidir.

Evet, Avcı Mehmed, saltanat kaygusuyla hiçbir şehzadeyi boğdurtmamış, ama annesi Hatice Turhan Sultanın, 62 yaşındaki Kösem Sultan'ı 2 Eylül 1651 Cumartesi gününü, 3 Eylül 1651 Pazar gecesine bağlayan saatlerde Topkapı Sarayı'ndaki dairesinde saray cellatlarına boğdurtmasına seyirci kalmıştır!

—OOO —

VAK'A-İ VAKVAKİYE" YA DA ÇINAR VAKASI

Sultan IV. Avcı Mehmed döneminin en ilginç ve şaşırtıcı olaylarından biri de, tarihçilerin ve halkın taktıkları adla "Vak'a-i Vakvakiye" ya da öteki adıyla "Çınar Vakası"dır.

Bu tuhaf olay, aslında 48 Mart 1656 arası, parasal bunalım yüzünden sipahilerle yeniçerilerin İstanbul'da Saray'a karşı başlattıkları ayaklanma hareketine, daha doğrusu bu hareketin sonlanış şekline verilen addır.

O dönemde, Girit seferinin uzayıp gitmesi, devlet yönetimine kadınlar saltanatının egemen olması, ve saray görevlileriyle harem ağalarının savurganlıkları, hesapsız kitapsız davranışları nedeniyle askerlere verilen "züyûf akçe" demlen değeri düşük paralarla ödendi. Gelgelelim esnaf, bakır oranı içindeki gümüş oranından çok daha fazla olan bu paraları kabul etmedi...

Buna çok öfkelenen sipahiler, 3 Mart 1656'da yeniçeri odalarına gidip onlarla tam bir işbirliği içerisine girdiler, her konuda anlaştılar. Geceyi bu konuyu enine boyuna tartışarak geçirip gereken kararları aldıktan sonra, devletin hemen tüm gelirini ahlâk-din-imân-kanun tanımadan yutarak servet üstüne servet yapan saray ağalarıyla doymak bilmeyen hükümet erkânından 30 kişinin adını içeren bir liste hazırlayan sipahilerle yeniçeriler, 4 Mart 1556 günü Atmeydanı'nda toplanıp listede yer alan 30 kişinin kellelerini ve derhal bir Ayak Divânı toplanmasını istediler.

Sipahi ve yeniçerilerin bu başvuruları üzerine Yeniçeri Ağası ile Kul Kethüdası değiştirildiyse de, bu ayaklanmayı el altında destekleyip kışkırtan kubbe vezirleri, ulemâ ve devlet önde gelenlerinden bir kısmının etkinliği nedeniyle ayaklanma bu görevden alınmalarla yatışmadığı gibi, ayaklanma daha da büyüdü.

En sonunda şimdiki Gülhane Parkı girişinin hemen sol tarafında bulunan Alay Köşkü'nün penceresine gelen henüz 15 yaşındaki padişah IV. Mehmed'i, ayaklanmacılar isteklerini kabul etmek zorunda bıraktılar.

Alay Köşkü'nde derhal bir Hattı Hümâyûn yazılıp Dârüssaâde Ağası Behram, Kapıağası Bosnalı Ahmed, Raca İbrahim Ağalar ânında cellatlara boğduruldu ve cansız bedenleri saray duvarından dışarıya atıldı.

Öte yandan Hasodabaşı Hasan Ağa, padişahın hocası Bilâl ve Hazinedar Yusuf Ağalar sarayın arka duvarlarından iple inip kayıkla Üsküdar'a kaçtılar. Bunlardan Hasan Ağa, kısa süre sonra yakalanıp öldürüldü.

Ayrıca azledilen sadrazam Zurnazen Mustafa Paşa yerine Siyavuş Paşa göreve getirildi.

Kelleleri istenilen saray ve hükümet adamları üçer beşer ele geçirilerek öldürüldü ve cesetleri Sultanahmed Meydanı'ndaki en büyük çınar ağacına asıldı. Aynı şekilde valide sultan musâhibesi padişah dayası Mülkî Usta ile eşi Şaban Halife, padişahın hocası Bilal Ağa, Defterdar Hacızâde Mehmed Paşa, Zurnazen Mustafa Paşa'nın sadrazam olur olmaz Defterdar tâyin ettiği Karagöz Mehmed Efendi, Gümrük ve Tersane Eminleri ile suç ortakları da öldürülerek yine Sultanahmed'teki çınar ağacına asıldı.

Çınar ağacına asılan cesetler altı gün süreyle halka teşhir edildi.

İdamlar tamamlanıncaya kadar süren "Vak'a-i Vakvakiye" ya da "Çınar Vak'ası" esnasında, bütün kentte dükkânlar kapalı kaldı ve genel yaşam tam anlamıyla durdu.

Ayaklanmacılar, ancak olayın beşinci günü yani 8 Mart 1656'da akşamüstüne doğru Atmeydanı'nı boşaltarak dağıldılar.

NİÇİN VAK'A-İ VAKVAKİYE?

“Vakvak” Doğu kavimlerinin mitolojilerinde, meyvesi insan kafası biçiminde olan (Muhtemelen Hindistan cevizi) bir ağacın adı olduğundan ve bu meyveler rüzgârda birbirine dokundukça “vak, vak” diye ses çıkardığından (Hindistan cevizi meyveleri gibi),

beş gün süren ayaklanmada idam edilenlerin asıldıkları çınar ağacı da vakvak ağacına benzetildiği için bu olay tarihe “Vak’a-i Vakvakiye” adıyla da geçti...

AVCI MEHMED’İN SONU GELİYOR

1687 yılı sonlarında, içte ve dışarda işlerin ardarda kötü gitmesi, Avrupa’da yenilgilerin ve toprak kaybının çoğalması, askerdeki hoşnutsuzluk üzerine Avcı Mehmed Sadâret Kaymakamı Firari Recep Paşa’nm yerine Boğaz Muhafızı Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa’yı getirdi. Fâzıl Mustafa Paşa, veziriazamın kayınbiraderi olduğundan, içine düştüğü bu son güç durumdan kendisini kurtarır diye hesap etmişti. Silivri’den sandalla İstanbul’a gelen Köprülü Fazıl Mustafa Paşa’yı padişah Avcı Mehmed Alay Köşkü’nde kabul ederek kendisine şöyle dedi:

* Sana ettiğim haksızlıklara rağmen memur olduğun hizmetlerde kusur etmedin. Berhudar ol Baban ve kardeşinin sadâretlerinde rahat olmuştu. Sen dahi şu alevlenmiş ateşin söndürülmesinde görev yapacaksın. Duam seninle beraberdir!

Oysa, iş işten geçmişti...

Asker, artık Avcı Mehmed’i tahtta görmek istemiyordu.

Ayrıca, II. Viyana Kuşatması bozgunundan sorumlu görülen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın öldürülmesinin ardından Köprülü ailesi sorumlu gibi gösterilmiş, antipati toplamıştı.

İşin garip yanı, Fazıl Mustafa Paşa’nın da aslında Avcı Mehmed’e karşı ve de onun tahtta görmek istememiş oluşuydu...

AVCI MEHMED AVCILIĞA TÖVBE EDİYOR

Avı Mehmed, askerin kendisi hakkında düşündüğünü ve onu tahtından etmek istediklerini henüz haber alamamıştı.

Bu konuda en yakınları, en çok güvendikleri bile padişaha herhangi bir şey söylemeye belki de cesaret edememişlerdi. Ancak, padişah, ava, avcılığa haddinden fazla düşkün olduğu için yeniçerilerin kendisini pek tutmadığını, hatta ona küskün bile olduğunu tahmin edebiliyordu. Bu küskünlüğü ortadan kaldırmak için sözü geçen Ocak Ağalarına yeniçerilere dağıtmaları için altınlar yollanmışsa da bu da bir işe yaramamıştı.

Avcı Mehmed, başkaca bir çıkar yol kalmadığını görünce, ani bir kararla artık sürekli Topkapı Sarayı'nda kalmaya başladı ve ilginç bir karar daha alarak avcılığa tövbe ettiğini duyurdu. Bütün av tazılarını elden çıkartıp eşe dosta dağıttı, onların bakım ve doyurulmaları için saraydan ayrılan tahsisatı kestirdi ve kaldıkları kulübelerin hepsini yıktırdı. Kendisi için 100 at ayırdıktan sonra, geri kalan içoğlanların ve öteki hizmetkârların 1000 kadar atını ucuz fiyatlarla at pazarında sattırdı. 500 kadar atı da atları olmayan Kapıkulu süvarisine verdi. Sarayın iç ve dış masraflarını olağanüstü azalttı. Haremi Hümâyûn'daki 500 kadar câriyeyi çerağ eyleyip dışarı çıkarttı.

Böylelikle kapıkulu mensuplarının kendisinden yana tavır almalarını hedefliyordu. Ancak boşunaydı...

İş işten geçmişti...

Öte yandan Siyavuş Paşa padişahın yolladığı son Hattı Hümâyûna uyarak Edirne'de ordu ile birlikte kışlayacakmış gibi göründü. Ancak, el altından da İstanbul'a doğru hareket edilmesi için ocaklı zorba başlarını, Ebuseyfoğlu Ahmed, Hacı Ali Ağa, Hüseyin Çavuş gibi sipahileri ve yeniçerilerden Fetvacı Hüseyin Çavuş ile Hacı Ali Ağayı kışkırtarak İstanbul'a gitme kararı aldırdı ve padişaha da şöylesine bir "âriza" göndermeyi ihmal etmedi:

* "İrâdeleri üzerine Edirne'de kışlamağa ittifak olunmuş iken kul taifesi (askerler) otağımı basıp bunda kışlamazız ve ulufelerimizi İstanbul'da alıp şer' ile dâvamızı anda görürüz ve illâ otağını başına yıkarız" diye cebren tuğları kaldırdılar ve Yeğen Paşa kulunuz her ne kadar menne çalıştı idiyse de çâre edemeyip kıtale şurû olunmakla ol tarafa azimet ile fitne defedildi diye bir âriza takdim etti."

Aslında, Yeğen Osman Paşa padişahtan aldığı altınlar karşılığında İstanbul'a gidilmesini önlemek istemişse de bunu başaramamış ve ocak mensubu yeniçerilerle sipahiler arasında kanlı olaylar çıkmasını güçlükle önlemişti.

İstanbul'a doğru yürüyüşe geçildi...

Silivri'ye varıldığında Ocak Ağaları kendi aralarında işi bitirmiş, padişahın kardeşi şehzade Süleyman'ı Osmanlı tahtına çıkarmaya karar vermişlerdi.

AVCI MEHMED'İN SON GİRİŞİMİ

Veziriazam Siyavuş Paşa, ordunun Edirne'de kalmayıp İstanbul'a doğru yola çıktığı yolundaki ârizayı, Sadâret Kaymakamı vasıtasıyla alıp öğrenen padişah IV. Mehmed, artık tahtının elden gitmek üzere olduğunu anladı ve "Artık netice malûm oldu!" diyerek 6 Kasım 1689'da veziriazam Siyavuş Paşa'ya zehir zemberek sözlerle dolu ve de kendi umutsuzluğunu da dile getiren şu Hattı Hümâyûnu gönderdi:

"Sen ki Veziriazam Siyavuş Paşa'sın, Cümle ocak ağaları ve ihtiyar kullarıma selâm ve duâ ederim; üç defa hattı şerif gönderdim, Belgrad ile Edirne arasını kışla tâyin ettim; muradınız her ne yüzden ise gerek ulufe ve gerek gönderdiğiniz deftere mastûrül esâmi olan devlet hâinlerini tutup irsalini va'd eyledim; asla mültefit olmayıp hattı şerifime itaat ve inkıyâd etmediğimden fikriniz belli oldu; muradınız beni tahttan indirmek ise, oğlum Mustafa size Allah emâneti olsun, yerime geçirip beni kendi hâlime koyasız ve küçük Ahmed'i (III. Ahmed) dahi size Allah emâneti eyledim; Hak Celle ve A'lâ hazretlerinin bir ismi de Kahhâr'dır; dilerim Allah'tan ki cümleniz kahr olasız."

Padişah Avcı Mehmed'in yolladığı bu Hattı Hümâyûn Silivri'de veziriazama verildi. Ocak Ağaları ve tahttan indirme etkinliğini yöneten zorbaların yanında okundu. Padişahın yazdıklarına kimse önem vermedi ve üstelik Hattı Hümâyûnu getiren Fetva Emininin saraya dönmesine izin verilmeyip "Bizimle İstanbul'a gelirsiniz!" diye adam bir tür gözetim altına alındı...

Bunun nedeni, şuydu:

Eğer son kez gönderdiği Hattı Hümâyûnunu taşıyan Fetva Emîni ordu tarafından alıkoyulmayıp İstanbul'a gelmiş olsaydı, hayatını korumak umudu ile IV. Mehmed kardeşlerini öldürüp saltanatı oğluna bırakmak oldu-bittisini yapabilirdi.

7 Kasım 1687'de veziriazam Siyavuş Paşa Silivri'de Ocak Ağalarıyla görüşerek ertesi gün Avcı Mehmed'in tahttan indirilip, kardeşi Süleyman'ın (İkinci Süleyman) tahta çıkarılmasına kesin karar verdiler ve bu konuda herkesin ağzından yazılmış bir mazharı sadâret kaymakamı Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa'ya yolladılar. O da şeyhülislam ile kazaskerleri, devlet önde gelenlerini ve ulemâyı toplayıp durumu görüştü ve herkes ordunun fikrine katıldığını dile getirdi...

Ertesi gün çok erken saatlerde Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa ile Nişancı İsmail Paşa, Şeyhülislâm Debbağzâde Mehmed Efendi ve kazaskerler ile öteki devlet önde gelenleri, ulema, sekbanbaşı ve yeniçerilerin koruculari ve önde gelenleri Ayasofya'da toplandılar. İçlerinden haseki Mustafa Ağa, kapıağası Hacı İbrahim Ağa'ya giderek Osmanlı tahtına şehzade Süleyman'ın geçmesini ona tebliğ ettiler.

Kapı Ağası, bunun üzerine “Fethi Şerîf okunacak, kimse dışarı çıkmaya!” diyerek herkesi dairelerine, odalarına doldurdu. Gerekli tertibatı tamamladıktan sonra Hazine Küthüdası’nı çağırıp şöyle dedi:

* Ayak Divânı var! Tahtı hazırla! Ardından Dârüssaâde Ağası ile Silâhdâr Moralı Hasan Ağa’yı çağırttı, durumu anlattı ve Sultan İbrahim’in şehzadesi Süleyman’ı oturmaya zorunlu olduğu, “kafes” adı verilen dairesinden alınarak getirmelerini söyledi.

ŞEHZADE SÜLEYMAN ŞAŞKINA DÖNÜYOR

Dârüssaâde Ağası Ali Ağa, Şehzade Süleyman’ı “Kafes” ya da “Şimşirlik” de denilen dairesinden dışarı çıkarmak amacıyla ona giderek durumu anlattı.

Ama, şehzade Süleyman öldürüleceğini zannederek olağanüstü bir korkuya kapılmıştı. Dairesinden dışarı çıkmadı. Zira, Avcı Mehmed’in erkek çocuğu dünyaya geldikten sonra saltanatın ona geçmesini sağlamak maksadıyla kardeşlerini pekâlâ öldürtebileceğini düşünmüştü.

Süleyman dairesinden çıkmamakta direnince “Kızlarağası” da denilen Dârüssaâde Ağası Ali Ağa şöyle konuştu:

* Benim şevketlü padişahım, korkmayın, vallah billah zarar maksadına gelmedim. Cümle vezirler ve ulemâ ve ocaklı kulların sizi padişah edip teşrifinizi bekliyorlar!

Gözlerinde beliren yaşlan gizleyemeyen Süleyman, yine de Kızlarağası’na inanmayarak şöyle dedi:

* İzâlemiz (ortadan kaldırılmamız) emrolundu ise söyle, iki rek’ât namaz kılayım, andan sonra emri yerine getirin, infaz yapılsın! Çocukluğumdan beri kırk yıldır hapis çekerim. Her gün ölmektense, bir gün evvel ölmek yeğdir. Bir can için ne bu çektiğimiz korku!

Ağa, müstakbel padişahın yere kapanıp ayaklarını öptükten sonra yalvarırcasına konuştu:

* Estağfurullah, hâşâ ki size bir kasd ola!.. Taht kurulmuş, cümle âlem kulların size bakar.

O sırada Süleyman'ın küçük kardeşi şehzade Ahmed de bu konuşmalara tanık olmuştu. Ağabeyi Süleyman'ı yüreklendirmek için şehzade Ahmed (sonradan padişah II. Ahmed) şöyle dedi:

* Buyurun, korkman! Ağa yalan söylemez!

Sonunda Süleyman razı oldu... Ancak, Süleyman'ın üzerinde tahta çıkmasına uygun bir giysi yoktu.

Kızlarağası Ali Ağa hemen kendi kürklerinden bir "samur erkân kürk" getirtip, padişahın üstündeki kırmızı entarinin üzerine girdirdi. Ardından Arz Odasında Süleyman'ın başına amâme ve sorguç takıldıktan sonra gelenek uyarınca Süleyman, dairesinden alınarak Sofa Köşkü'ndeki havuz başında kurulan tahta çıkarıldı.

II. Süleyman'a törende bulunanlar tek tek biat ettiler.

Tarih 9 Kasım 1687 idi, günlerden Pazar'dı...

Alman sıkı önlemler nedeniyle eski padişah IV. Mehmed'in, Kızlarağası aracılığıyla yeni padişahın Hattı Hümâyûnunu alıncaya kadar hiçbir şeyden haberi olmadı.

Kızlarağası Ali Ağa, II. Süleyman'ın Hattı Hümâyununu verdikten sonra IV. Mehrned'e şöyle dedi:

* Murâdullah bu imiş, buyrun hapishaneye!

Eski padişah, endişeli bir sesle sordu:

— Bize katil var mı? Ağa, kesin yanıt verdi:

— Hayır!.. Hapis emrolundunuz!

Eski Osmanlı hükümdarı, iki şehzadesi Mustafa ve Ahmed ile birlikte kardeşi Süleyman'ın kırk yıl tam bir hapis yaşamı sürdürdüğü "Şimşirlik" denilen daireye götürüldüler!

AVCI IV. MEHMED TAHTTAN NİÇİN İNDİRİLDİ?

Ondokuzuncu Osmanlı hükümdarı olan Sultan Avcı IV. Mehmed'in tahttan indirilişine neden olarak devlet işlerini hastalık derecesindeki av tutkunluğuna feda etmesi olarak gösterildi. Padişah'ın İstanbul'dan daha çok Edirne'de ikâmet eylemesi, aslında sırf Balkan dağlarında rahat rahat avlanması içindi. Ama, cephelerden ardarda felâket haberleri geldikçe IV. Mehmed ulemâ arasında da halk arasında da çok ağır ve acı bir biçimde eleştirilmeye başlandı, camilerde aleyhinde vaazlar verildi.

Durumu sezen padişah, bu yüzden ava gidip gelmeyi gece karanlığına denk getirmeye başladı. Budin'in düşman eline geçmesinden sonra, bir ara ava tövbe ettiği söylentileri çıktı. Ama, bu durum bir aydan fazla sürmedi... Eski av partileri yeniden padişahın gündemine geldi.

Gelgelelim, kendisinin de, memleketin de başına gelen felâketlerin asıl nedeni, av iptilasmdan çok Merzifonlu Kara Mustafa Paşayı İkinci Viyana Kuşatması bozgununun tek sorumlusu görüp idam ettirmesi ve onun yerine devlet yönetimini Kara İbrahim ve Sarı Süleyman gibi yeteneksiz ve ihtiras sahibi kişilerin ellerine bırakmış olması akla daha yakın görülür.

Padişah Avcı IV. Mehmed'in 40 yıla yakın süren saltanatı iki döneme ayrılır:

Kara Mustafa Paşa'nın idamına kadar süren ilk dönem, Girit'in fethinin tamamlanması, Podolya ve Ukrayna'nın alınması, "Orta Macar" denilen Yukarı Macaristan'ın Osmanlı'ya bağlı bir krallık durumuna getirilmesi gibi parlak basanlarla geçti...

Osmanlı İmparatorluğunun sınırlan en geniş dönemine ulaştı...

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın öldürülmesinden başlayarak dört yıl kadar süren ikinci dönemde başta Macaristan olmak üzere Dalmaçya ile Mora elden çıktı; Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Kuzey Yunanistan'da çok sayıda stratejik kale ve kent kaybedilerek imparatorluk küçülme sürecine girdi...

IV. Mehmet 39 yıl, 3 ay, 1 gün saltanat sürdü.

Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra en uzun saltanat süren oldu. 46 yaşının içindeyken (45 yıl, 10 ay, 6 gün) tahttan indirildi.

Avcı IV. Mehmed 6 Ocak 1693 Salı günü Edirne'de öldü.

Cenazesi Edirne'den İstanbul'a getirilerek, annesinin Yeni Cami'deki türbesine defnedildi.

— OOO —

20. OSMANLI PADİŞAHI II. SÜLEYMAN

Sultan İbrahim'in IV. Mehmed'ten sonra ikinci oğlu olan ve II. Süleyman olarak tahta çıkan şehzade Süleyman, Osmanlı hanedanının 20. padişahı oldu.

Annesi Dilâşup Sultandı.

15 Nisan 1642'de dünyaya geldi.

Tahta çıktığında 46 yaşının içindeydi (45 yıl, 6 ay, 24 gün).

II. Süleyman'ın saltanat yıllarında Osmanlı imparatorluğu dört ayrı cephede birden savaşmak zorunda kaldı. Bu arada Avusturya, Belgrad'ı alarak Balkanlar'a girmeyi başardı. II. Süleyman tam bu esnada Köprülü Fazıl Mustafa Paşa gibi dirayetli bir devlet adamını sadrazamlığa getirerek, yaşamının en isabetli işini yapmış oldu.

Köprülü Fazıl Mustafa Paşa önce yönetimde ve yargıda köklü ıslahatlarda bulundu. Ardından, ordunun başına geçerek Sırbistan ve Belgrad'ı yeniden Osmanlı topraklarına kattı. Yıl, 1690'dı . Ertesi yıl sefer hazırlıkları yapıldığı sırada 22 Haziran 1691 Cuma günü II. Süleyman hayata gözlerini yumdu...

II. Süleyman soğukkanlı, tedbiri seven, eğitimi ve kişisel terbiyesi yüksek, devlete çok yararlıkları dokunan sadrazamı Köprülü Fazıl Mustafa'yı sözlü olarak, herkesin yanında övecek kadar kadirşinas, buna karşılık etrafının kolaylıkla etkisi altında kalabilecek bir yaradılıştaydı.

Osmanlı arşivlerinde, eşlerinin kim olduğu hakkında bir kayıt mevcut değildir...

II. Süleyman, öldükten sonra geriye erkek evlat, yani şehzade bırakmadı. Bu nedenle onun erkek çocukları olmadığından, şehzadelerinin boğdurulması ihtimali de haliyle olmadı.

II. Süleyman, oldukça şişmandı.

İki yıl kadar "Hydropisie=İstiska" (Karında ya da vücudun herhangi bir bölgesinde su birikmesiyle kendisini gösteren hastalık) hastalığı çekti. Edirne'de öldü.

Öldüğünde 50 yaşının içindeydi (49 yıl, 2 ay, 7 gün).

Saltanatı 1687-1691 arası 3 yıl, 7 ay, 4 gün sürdü.

Tabutu, Edirne'den buzlar içinde bir arabaya konularak İstanbul'a taşındı ve Kanunî Sultan Süleyman'ın türbesine defnedildi.

II. AHMED OSMANLI TAHTINDA

II. Süleyman'ın hastalığı artıp, karnının şiştiği, her yanının su topladığı bir sırada, durum Kızlarağası tarafından Veziriazam'a duyuruldu. O da padişaha Rumeli

kazaskeri olarak görev yapan Hekim Yahya Efendiyi tedavi imkânlarını araştırması için yolladı. Yahya Efendi, deneyimli bir hekimdi. Padişahı iyiden iyiye muayene etti, ve durumunu Veziriâzâm'a bildirdi:

* Umutsuz!

Başta veziriazam, devlet önde gelenleri hemen II. Süleyman'ın ardından kimin Osmanlı tahtına geçebileceğini görüşüp tartıştılar. O tarihte II. Süleyman'ın biri kendinden öteki padişah IV. Mehmed ve öteki de kardeşi şehzade Ahmed adlarında iki kardeşi ile IV. Mehmed'in oğullarından Mustafa ve Ahmed hayattaydılar. Köprülü Fazıl Mustafa Paşa, çok cefasını çektiği ve aynı zamanda İstanbul Kaymakamı iken tahttan indirilmesinde önemli rol oynadığı IV. Mehmed'i sevmediği gibi, tabii, belki intikamını alırlar diye onun oğullarından da taraftar değildi. Öteki devlet önde gelenleri ve yüksek rütbeli ordu mensupları hükümet işleriyle uğraşmayıp zamanını av partilerinde tüketmiş IV. Mehmed'e zaten karşıydılar. Böylelikle, hepsi padişah II. Süleyman'ın küçük kardeşi Ahmed'in tahta çıkmasına topluca karar verdiler.

Veziriazam, padişahın (II. Süleyman) yaşamından ümit kestiği sırada, Dârüssaâde Ağası ile Silâhdâr Ağa'ya şöyle dedi:

* Hünkârımın zaafını gördüm; yolda bir hal olursa, zinhar sakınıp küçük karındaşı Sultan Ahmed'den gayrısın iclâs ettirmeyesiz; cümle vükela (vekiller) ve ocak halkı (ordu) ânı ihtiyar etti (seçti); bir emri Hak vukuunda tahtın sahibi Sultan Ahmed'dir...

Zaten, II. Süleyman Edirne'ye çok bitkin bir durumda gelebilmişti. Sadrazam Köprülü Fazıl Mustafa Paşa Edirne'den cepheye evvel Rikâbı Hümâyûn Kaymakamı olarak yeniçeri ağalarından ikinci vezir Kadı Ali Paşa'yı atamıştı.

Köprülü, 15 Haziran 1689da sadrazam (artık veziriâzâm'a hem sadrazam, hem de veziriazam denilmeye başlanmıştı) hem serdârı ekrem olarak Edirne'den ayrılışında gerekli kişilere şehzade Ahmed'in hükümdar olacağını bir kez daha kesin bir dille bildirdi.

II. Süleyman ölür ölmez, Sultan İbrahim'in küçük oğlu ve IV. Mehmed ile II. Süleyman'ın küçük kardeşleri olan şehzade Ahmed, II. Ahmed olarak 22 Haziran 1691 Cuma günü tahta cülus etti (çıktı).

II. Ahmed, padişah olduğunda 49. yaşının içindeydi (48 yıl, 3 ay, 26 gün).

Annesi Muazzez Hadice Valide Sultandır. Osmanlı padişahlarının 21.'sidir.

Sadrazam ve Serdârı Ekrem Köprülü Fazıl Mustafa Paşa ise, Edirne'den ayrılıp Sofya'ya geldiğinde,

II. Süleyman'ın Edirne'de ölümüyle, II. Ahmed'in tahta çıkışını ve kendisini de sadâret makamında bıraktığını bildiren ferman ve yeni padişahın yolladığı Mührü Hümâyûnu ve samur kürkü almıştı...

Avusturya seferinde, Slankamen'deki çarpışmalarda cephe durumunu düzeltmek için düşmana karşı çarpışırken sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nm şehid düşmesi, sonucun aleyhimize dönmesine neden olduğu gibi, değerli bir devlet adamından da padişahı ve ülkeyi yoksun bıraktı. Sonraki savaşlara da Ege'de bazı adalar ve Balkanlar'da önemli kent ve kaleler düşman eline geçti.

II. Ahmed, uzun süren bir kafes (şimşirlik) hayatının ardından tahta çıkmıştı.

Kısa süren saltanatı sırasında fazla bir yararlılık gösteremedi. Devletin bunalımlı yıllarında iş görebilecek, sorunları çözebilecek nitelikleri yoktu. Sert yaradılışlı olmakla birlikte sık sık etki altında kalır ve ikide bir karar değiştirirdi. En büyük merakı Divânı Hümâyûn görüşmelerini izlemekti.

Haftada dört gün divân toplantısı yaptırırdı.

II. Ahmed'in bilinen eşleri Şâyeste ve Rebia Sultandır.

Çocukları ise şunlardır: İbrahim, Selim, Asiye, Atike, Hadice.

II. Ahmed, kardeşi gibi Hydropisie = İstiska (vücudun aşın su toplaması) hastasıydı.

II. Ahmed yine kardeşi II. Süleyman gibi aynı hastalıktan ve de Edirne sarayında öldü. Öldüğünde (6 Şubat 1695 Pazar) 52 yaşının içindeydi (51 yıl, 11 ay, 9 gün).

İyi bir hattat olup şiir ve müziğe meraklıydı.

Kanunî Sultan Süleyman'ın türbesine defnedilmiştir.

— OOO —

22. OSMANLI PADİŞAHI II. MUSTAFA

6 Şubat 1695 Pazar günü II. Mustafa Osmanlı tahtına çıktı.

IV. Avcı Mehmed'in büyük şehzadesi olan II. Mustafa, 31 yaşının içindeyken (30 yıl, 8 ay, 2 gün) padişah oldu.

Annesi Emetullah Rebia Gülnûş Sultan'dır. Osmanlı padişahlarının 22.'sidir.

Edirne'de cülus ettiğinin üçüncü günü, 9 Şubat 1695'te bir beyanme şeklinde yayımladığı "Hattı Hümâyunu"nda, babasını bile eleştirmekten çekinmeyerek aynen şu sözlere yer verdi:

* "Zevku safa ve rahatı kendümüze haram eylemüşüzdür. Atam Kanunî Sultan Süleyman Hân misâlü gaza ve cihâda niyyetlüyümdür"!

II. Mustafa, kendisinde "aşırı güçler vehmeden" bir yaradılıştaydı. Nitekim, devlet önde gelenlerinin şiddetle karşı koymalarına rağmen bizzat ordunun başına geçerek sefere çıktı.

Saltanatının ilk iki yılı oldukça başarılı geçti.

Ancak, üçüncü yılında Avrupa topraklarında Osmanlı orduları ağır yenilgi ve toprak kaybına uğradı ve tarihinin en ağır antlaşmalarından Karlofça, 1699'da imzalandı.

İşler, içte ve dışta sürekli kötüye gitti...

Ve özellikle orduda baş gösteren hoşnutsuzluk "Edirne Vakası" denilen olayın patlak vermesine, padişahın da tahtını yitirmesine neden oldu.

EDİRNE VAKASI VE SONRASI

"Edirne Vak'ası", İstanbul'dan kalkan bir ordu birliğinin, Edirne'de bulunan padişah II. Mustafa'yı tahtından indirmesi ile sonlandığı için, tarihe bu adla geçti.

Bu büyük başkaldırının başlıca nedenleri olarak şunlar görüldü:

* Karlofça Antlaşması'nın ardından babası Avcı IV. Mehmed gibi neredeyse her Allah'ın günü av partileri düzenleyen II. Mustafa'nın artık tamamen Edirne Sarayı'na yerleşip, başkent İstanbul'u ihmal etmesi...

* 15-16 yıl süren uzun bir takım savaş döneminde ülke için çok ağır vergilerin getirilip, halkın büyük ekonomik güçlüğe sokulması...

• Halk, bu ağır vergiler altında ezilip dururken padişahın kocaya vereceği kızları için Edirne'de görkemli saraylar yaptırmaya kalkışması...

• Saray'ın padişaha paralel olarak alabildiğine savurgan davranması...

* Şeyhülislâm Erzurumlu Feyzullah Efendi'nin davranışları...

Bütün bu nedenler arasında, en önemlisi Şeyhülislâm Erzurumlu Feyzullah Efendinin muhteris davranışları oldu.

Şöyle ki:

Erzurumlu Seyid Hacı Feyzullah Efendi, 1638'de Erzurum'da dünyaya geldi. Köklü bir din öğrenimi gördü. Geldiği İstanbul'da Vânî Mehmed Efendi'nin (İstanbul'da "Vaniköy" semtine adını veren Şeyhülislâm) damadı oldu ve onun aracılığıyla IV. Mehmed ile tanıştı. Saraya alındı. Şehzadelikleri esnasında II. Mustafa ile III. Ahmed e hocalık yaptı. Saraya yakınlığı nedeniyle çok hızlı yükseldi.

Kısa sürede müderris, nakibüleşerâf (Seyid ve şerifleri, yani Hazreti Peygamber ve Hazreti Ali'nin soyundan geldiklerine inanılanların kendilerine reis seçtikleri kişi) oldu. 1688'de Şeyhülislâmlığa getirildiyse de sadrazam Nişancı İsmail Paşa ile anlaşamayarak görevinde ancak 17 gün kalabildi ve Erzurum'a sürgüne gönderildi. II. Mustafa tahta çıkınca 1695'te ikinci kez Şeyhülislâm oldu. Şehzadeliğinde hocası olmanın yarattığı yakınlıktan yararlanarak padişahı büyük ölçüde etkisi altına alıp hemen her istediğini yaptırdı.

Bilgin ve konusunda yetkin biri olmasına karşılık, inanılmaz derecede ihtiraslı biri olduğundan, sadece şahsına değil, sülâlesinin ve ailesinin tüm fertlerinin iş başında bulunmalarından başka bir şey düşünmedi. Çok genç yaşta olan oğullarından birini Nakibüleşrâf, ötekini Anadolu Kazaskeri, birini Bursa Kadısı, en küçüğünü de şehzadelerin hocası yaptı.

Erzurumlu Feyzullah Efendi bunlarla da yetinmeyip amcasının oğlunu Rumeli Kazaskeri, damatlarından birini İstanbul, ötekini Edirne kadılığına getirdi. Böylelikle en önemli ilmiye görevleri Feyzullah Efendi ailesinin tekeli altına girmiş oldu. Şeyhülislâm Feyzullah Efendi, bütün bunlarla da yetinmedi; en büyük oğlu Nakibüleşrâf Fethullah Efendi'ye "Meşihat payesi" verdirerek, kendisinden sonra oğlunun da Şeyhülislâm olmasının yolu açtı. Bu konuda padişahtan bir de irâde çıkartmayı başardı. Ve oğlunu resmen Şeyhülislâmlık makamının veliahdı ilan ettirdi. Böylelikle bir "fetva hanedanlığı" kurabilmek için tüm zemini

hazırladı. Ve bir yolunu bulup damatlarından biri olan Köprülüzâde Abdullah Bey'i de vezir payesi ile İstanbul Kaymakamlığına getirtti.

Padişahı savaşlara devam etmesi için her fırsatta kışkırttı.

İlmiye sınıfı da, seyfiye [asker) sınıfı da Erzurumlu Feyzullah Efendi'den kelimenin tam anlamıyla "İllallah!" demeye başladı.

Onun sadrazam yaptıkları kişiler bile aleyhine döndüler ve devrilmesi için uygun birer fırsat kollamaya başladılar.

Ama, bu konuda en etkili olan Rami Mehmed Paşa oldu. Paşa'nın en büyük etkinliği "Edime Vak'ası"nı düzenlemesiydi.

Olay, şöyle gelişti:

Gürcistan'da Gurtel ve Mingrel çevresi yıllardan beri Osmanlı'ya vergi ödemedikleri için Erzurum Valisi Köse Halil Paşa, bu konuda vergi vermeyen Gürcüler'in cezalandırılmasıyla görevlendirildi. İstanbul'dan kendisine yollanacak yardım kuvvetlerinden 200 kadar cebeci askeri, ulufelerini almadan gitmeyeceklerini söyleyerek direndiler. Paraları ödendiyse de sorun bununla kapanmış olmadı.

Veziriazam Rami Paşa, işte bu durumdan yararlanarak adamlarından İbrahim Ağa'yı Cebecibaşıhk ile İstanbul'a yollayıp Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'yi devirmek için cebecileri el altından ayaklanmaları yolunda kışkırttı.

18 Temmuz 1703'te bir kısım yeniçeriler, bazı ulemânın da katılımıyla Atmeydanı'nda toplanıp isyan bayrağını açtılar. Ayaklanma, kısa sürede alevlenip tüm yeniçeri, cebeci, topçu, ulema, esnaf ve de halkın katılımıyla bir ihtilal havasına büründü. Dükkânlar tamamen kapatıldı. Çeşitli insanlardan 10 binden fazla asker, gönüllü halk, esnaf ve Medrese öğrencisi softalardan oluşan 50 bin kişiye yakın bir kalabalık önce Topkapı Sarayı'ndan Sancak-ı Şerifi ve Hırkai Şerifi aldılar. Kalabalık, kendi arasında yeni bir Şeyhülislâm, sadaret kaymakamı, yeniçeriağası ve segbanbaşı atadı. Padişaha "âriza" yazılıp Şeyhülislâm Erzurumlu Feyzullah Efendi ile oğullarının hemen İstanbul'a yollanmaları ve padişahın da bir an önce başkente gelmesi talep edildi. Bu istekler kabul görmezse ihtilal ordusunun Edirne üzerine yürüyeceği bildirilmek istendi. Ancak, bu "âriza"yı taşıyan asker, Feyzullah Efendi'nin görevlendirdiği Bostancıbaşı Ali Ağa komutasındaki 400 kadar bostancı askeri tarafından yakalanıp tutuklandı ve Eğridere'de hapsedildi. Padişahın durumdan haberdar olmasını önlemek amacıyla da askerin "âriza"sı da yakılıp yok edildi...

Bunun üzerine, 9 Ağustos 1703 Perşembe günü ayaklanmacıların ordusu Davutpaşa'dan Edirne'ye doğru harekete geçti.

Ayaklanmanın başlıca elebaşlan şunlardı: Ayaklanmacıların Yeniçeri Ağası seçtikleri eski Kulkethüdası Çalık Ahmed Ağa, sadâret kaymakamlığına getirilen eski nişancı ve Amcazade Hüseyin Paşa'nın damadı Ahmed Paşa, Ocak ağalarından Süleyman Ağa, idama hüküm giydiğinden İstanbul'da saklanıp ayaklanma başladıktan sonra ortaya çıkan eski Kerkük Beylerbeyi Firari Hasan Paşa...

Önceleri sadece Feyzullah Efendi ve ailesinin tahakkümüne karşı başlatılan harekât, II. Mustafa'nın ayaklanmacıları yatıştırır umuduyla onlar tarafından seçilen devlet görevlilerinin memuriyetlerini onaylamasına, Eğridere'de tutuklu bulunanları serbest bırakmasına, özellikle Şeyhülislâm Feyzullah Efendi ile oğullarını azledip Erzurum'a sürülmelerini emretmesine rağmen, ayaklanmacılar dağılmadıkça İstanbul'a gitmeyeceğini bildirdiğinden, doğrudan padişaha karşı bir hareket hâlini aldı.

II. Ahmed'in tahttan indirilmesi yolunda fetvalar çıktı ve hatta ayaklanmanın asıl düzenleyicisi Rami Mehmed Paşa bile iki yüzlü siyaseti nedeniyle ayaklanmacıların gözünden düştü. Ardından ihtilal ordusundaki Sadâret Kaymakamı Vezir Ahmed Paşa sadrazam ilan edildiyse de, Paşa "mühürsüz bir sadrazam" durumunda kaldı.

Edirne'ye 30 bin kadar bir asker kalabalığı toplanmıştı. Askere bahşişler dağıtıldı.

Ayrıca Kur'ânı Kerîm, kılıç, ekmek ve tuz üzerine padişaha sadâkat yemini ettirildi.

"Evlâdı Fatihan" denilen Rumeli yörüklerinin başında bulunan vezir Hasan Paşa serasker atandı ve söylentiye göre sadrazam Rami Paşa, bu âciz ve yaşlı seraskere ayaklanmacılar saldırıya geçtiklerinde kendisinin Edirne'ye doğru geri çekilmesi hakkında gizlice bir talimat bile verildi. İki ordu, Çorlu'dan ötede karşı karşıya gelince ayaklanmacılar Yörük Hasan Paşa'ya haber yolladılar:

* Yolumuzdan savulsun!

Yörük Hasan Paşa hemen Havza'ya doğru geri çekildi. Orada Rami Paşa'ya durumu arzedince, padişah II. Mustafa acele ordunun başına çağrıldı. Padişah, 19 Ağustos Pazar günü Havza'ya geldiğinde, Babayi Atîk'e (şimdiki adı Babaeski) dayanmış olan ayaklanmacı İstanbul ordusu ile Padişah'a bağlı görünen Edirne ordusu arasında artık bir konaklık bir uzaklık kalmıştı. Bu nedenle, iki taraf askerleri arasına gizli bazı haberleşmeler oldu. O gece, hükümete ve padişaha sözde bağlı Edirne ordusundan durup dururken silâhlar atılarak, karşı tarafa işaretler verildi. Bu işaret üzerine tüm Edirne ordusu Babayi Atîk'e doğru kaçıp İstanbul ordusuna katıldı. II. Mustafa'nın yanında artık bazı paşalarından başka kimse kalmamıştı. Hatta bunlardan çoğu kaçmak zorunda kaldı. Ayaklanmanın el

altından en güçlü düzenleyicisi olduğu halde, artık dizginlerin elinden kaçmakta olduğunu sezen sadrazam Rami Paşa padişaha durumun ne kadar vahim olduğunu arzetmek zorunda kaldı ve kendisi de kellesinden olmamak için bir tarafa saklandı.

Bu durum karşısında II. Mustafa'ya Edirne'ye gidip kardeşi III. Ahmed'in saltanatını kutlayıp tahtını ona devretmekten başka çare kalmadı.

İstanbul ordusu, İstanbul'dan hareket ettikten sonra Silivri'ye gelinceye kadar, II. Ahmed'in henüz 11 yaşını bitirmemiş olan oğlu şehzade İbrahim'in tahta çıkarılması kararlaştırıldığı halde, Silivri'de devlet önde gelenleri toplanıp, "Ekberiyet kuralı" gereğince, IV. Mehmed'in ikinci oğlu ve II. Mustafa'nın ana-baba bir, öz kardeşi III. Ahmed'in tahta çıkarılmasına karar alındı. Bu kararın alınmasında, sonradan sadrazamlık makamına da getiren ünlü Baltacı Mehmed Ağa (sonradan Paşa) da önemli ve etkin bir rol oynadı.

İstanbul ordusu 21 Ağustos Salı günü Tunca nehri kıyılarına dayandı ve ertesi gün, 22 Ağustos 1703 Çarşamba günü II. Mustafa tahtından indirilip Osmanlı tahtına III. Ahmed çıkartıldı.

Padişahın tahttan indirilmesiyle sonuçlanan bu ayaklanma tam 35 gün sürmüş oldu.

II. Mustafa'nın saltanatı 8 yıl, 6 ay, 14 gün sürdü.

Tahttan indirildiğinde 40 yaşının içindeydi.

II. Mustafa, tahttan indirildikten sonra ancak 4 ay 8 gün yaşayabildi ve 29 Ocak 1704 Cumartesi günü öldü.

22. Osmanlı padişahı, İstanbul'da Yeni Cami'de babası IV. Mehmed'in türbesine defnedildi...

II. Mustafa, güçlü bir karakter yapısına sahipti. Ancak, hocasına haddinden fazla saygı gösterip, hak etmediği mevkilere getirmesi, onun aleyhine oldu. Omurgası eğrice olduğundan, vücudu hafif öne eğikti. Son zamanlarında asabı çok bozulmuştu. Şâirdi. Şiirlerinde önce "Mestûrî", sonra "İkbâlî" mahlaslarını kullandı.

Bilinen eşleri Hadice, Mahfiruze, Hâfize, Şehsuvar, Sâliha Sultan.

Çocukları: Ahmed, Hasan, Hüseyin, Mahmud (Saliha Sultandan), Mehmed, Murad, Osman (Şehsuvar Sultandan) Selim, Zeynep, Ümmü Gülsüm, Safiye, Ayşe, Emine, Fatma, Rukiye, Emetullah, Esma.

— OOO —

III. AHMED OSMANLI TAHTINDA

Edirne Vak'ası'nın ardından 22 Ağustos 1703 Çarşamba günü Edirne'de III. Ahmed Osmanlı tahtına çıktı.

Yeni padişah, IV. Mehmed'in ikinci oğlu, tahttan indirilen II. Mustafa'nın öz kardeşiydi.

30/31 Aralık 1673 Cumartesi/Pazar gecesi dünyaya geldi. Tahta çıktığında 30 yaşının içindeydi (29 yıl, 7 ay, 28 gün). Annesi Rebia Gülnûş Hâtûn'dur.

22. Osmanlı padişahıdır.

Köklü bir öğrenim-eğitim gördü.

Hem usta sayılabilecek ölçüde bir hattat, hem de iyi bir şairdi; şiirlerinde "Necîb" mahlasını kullandı. 1703-1730 arasında saltanat sürdü.

Tahta çıkarıldıktan sonra bir süre kendisini bu mevkiye getirenlerin isteklerine uygun davrandı, sonra bunları teker teker tasfiye etti.

1709'a kadar saltanatının ilk altı yılı sakin geçti. İsveç Krali Charles'in Poltava'da Rus çarı Petro'ya yenilerek Osmanlı ülkesine sığınması üzerine durum değişti. Ruslar'ın İstanbul Antlaşmasını ihlal edici hareketleri yanında Charles için çok ağır önerilerde bulunmaları karşısında savaş patlak verdi.

Osmanlı orduları Prut'ta Petro'nun ordusunu tam anlamıyla kuşatmış olmakla birlikte, Petro'dan gelen barış istekleri hemen kabul edilerek 1711'de koşulları Ruslar için çok hafif olan bir antlaşma imzalandı. Düştüğü güç durumdan pek de kolay bir şekilde kurtulan Petro'nun kabul ettiği koşulları yerine getirmek istememesi yüzünden yeni bir savaşa doğru gidilirken Damad Ali Paşa Ruslar ile, önceki Prut Antlaşmasının koşullarını teyid ettiren bir antlaşma imzaladı. Bu arada Venedik'in Karadağ'daki âsîleri koruması 1715'de Osmanlı'nın Venedik'e savaş açmasına neden oldu. Çıkan çeşitli savaşlar sonucu birçok toprak parçası ve bu arada Belgrad da kaybedildi ve 1718'de Pasarofça Antlaşması imzalanmak zorunda kalındı.

Barışın hazırlayıcısı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, zevk, eğlence ve âleme düşkün yaradılışta bir sadrazamdı. Bu yaradılışı padişahın yaradılışına da uyuyordu. III. Ahmed'in bundan sonra başlayan saltanat yıllarının adı, sonraları tarihçi Ahmed Refik tarafından konuldu:

Lale Devri (17181730)...

Birkaç savaş dışında tam on iki yıl zevk ve sefa içinde geçti. Ancak, yararlı kültür etkinlikleri de gerçekleştirildi; 1727'de matbaa Türkiye'ye geldi, kâğıt fabrikası kuruldu, çinicilik ve bazı ulusal sanatların gelişmesine önem verildi. Çok sayıda kütüphane açıldı...

Ancak, Avrupa taklidi saray ve köşklerin yapımı, lale yetiştirilme çılgınlığı, vaktin çeşitli eğlencelerle boşu boşuna israfı, artan sefahat ve ahlâksızlık, en önemlisi de rüşvet halk arasında geniş bir tepkiye yol açtı. 1729'da İran ile yeni bir savaşın

başlaması, tepki ve hoşnutsuzluğu artırdı. Damad İbrahim Paşa, bir takım önlemlerle bu hoşnutsuzluğu gidermeye yeltendiyse de başarılı olamadı.

Ve ünlü "Patrona Halil İsyanı" patlak verdi!

PATRONA HALİL İSYANI

Bu ünlü ayaklanmanın en önemli nedenleri şöylece sıralanabilir:

* Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın Batı ordularına benzer "Asâkiri Nizamiye" adı verilen yeni bir ordu kurma girişiminde bulunması ve bunun için Fransa'dan uzman subaylar getirterek Üsküdar'da bir kışla kurdurtup, yeni tip askerlerin tâlim ve eğitimine başlaması.

- Bu yüzden Yeniçeri Ocağı'nın Babıâli'ye (hükümete) karşı cephe alması...
- Artık tamamen bozulup yozlaşan Yeniçeri Ocağı'na, sırf ulufe almak amacıyla, bir yolunu ve kolayını bulup küçük esnafın da birer ikişer yazılmaya başlaması.
- Yangın, zelzele ve savaşların kentleri, özellikle İstanbul'u neredeyse harabeye çevirmesi.
- Halkın ekonomik durumunun adamakıllı bozulması.
- Konulan yeni vergilerin, özellikle artık esnaflık yapmaya başlayan yeniçerilerin tepkisini çekmesi...

- Devlet önde gelenlerinin düzenledikleri “Çırağan safâları” ve “Helva sohbetleri”nin çok ağır ithamlarla dolu dedikodulara yol açması.
- Nevşehirli Damad İbrahim Paşanın kendi hısım akrabasını hiç hak etmedikleri önemli görevlere ataması.
- Yeniçerilerin artık eski gaza ganimetleri yerine İstanbul’da saray, konak, ev yağmalayarak mal, mülk ve gelir edinmeyi alışkanlık hâline getirmeleri.

Bunun dışında, artık o günlerde İstanbul ne kadar ipten kazıktan kurtulmuş, ne kadar işsiz-güçsüz serseri varsa, onlarla dolmuştu.

“Erâzili Esâfil” denilen eşkıya, Boşnak, Arnavut, Kürt, Yahudi, Bulgar, Çingene, Rum, Ermeni, Laz, Acem kökenlilerden, kısacası 72 millettendi.

Bu eşkıya güruhu aylardır bir ayaklanma çıkararak ortalığı adamakıllı talan etmek için fırsat kolluyorlardı. Bunların başında Bayezid Hamamı’nda tellaklık yapan, “Patrona Halil” adında Arnavut kökenli biri vardı. “Patrona” lakabı, daha önce “Patrona” gemisinde leventlik yaptığı için verilmişti.

28 Eylül 1730 Perşembe günü genel durum şöyleydi:

* Padişah iki aya yakın bir zamandan beri Üsküdar’daydı ve Rumeli yakasına, İstanbul’a bir türlü geçmiyordu.
- Padişah ve tüm devlet yöneticileri, işi gücü bırakmış, artık tamamen saraylara, yalılara çekilip âleme dalmıştı.
- Cephede ise, Tebriz Muhafızı vezir Çavuşbaşı Kara Mustafa Paşa 70-80 bin kadar askerini başsız bırakıp kaçmış, Tebriz düşman eline geçmiş, asker ve bir kısım halk Safevi ordusu tarafından kılıçtan geçirilmişti. Bu durum ülkede genel bir hoşnutsuzluk ve padişah ile hükümete kızgınlığa yol açmıştı.

Nihayet, İstanbul’un bir nevi başsız gibi kalmasından yararlanan Bayezid’teki hamam tellağı Patrona Halil, koskoca Osmanlı İmparatorluğu’nu allak-bullak edecek olan o ünlü “Patrona Halil İsyanı”nın bayrağını açtı...

İsyanın elebaşısı Patrona Halil ve avânesi, zaten birkaç aydan beri ayaklanma için hazırlık yapıyorlardı. Hatta 1730 yılı, 25 Eylül günü “Mevlüt Alayı”nm yapıldığı sırada, ayaklanma bayrağını açmaya kalkışmışlarsa da, halkın kendilerine katılmaması endişesiyle bu girişimlerini ertelemişlerdi.

Oysa 1730 Eylül’ü sonlarına doğru İstanbul inanılmaz derecede güzel ve sıcak günler yaşamaktaydı, devlet önde gelenlerinden hemen hepsi henüz yazlıklarından dönmemişlerdi ve bu durum Patrona ile adamlarının işini kolaylaştırıyordu.

Aynı yılın 28 Eylül Perşembe günü — ki o gün Babıâli ve tüm resmî devlet daireleri, eski düzene göre, hafta sonu tatilindeydi — hepsi de Yeniçeri Ocağı'na kayıtlı on yedi kişi, başlarında hamam tellağı Patrona Halil olduğu halde isyan bayrağını açıp Bayezid Camii'nin Kaşıkçılar Kapısı tarafından ellerinde bayraklar, yalın kılıç harekete geçerek üç, dört koldan ilerlemeğe başladılar. Bir yandan da bağırıyorlardı:

* Şer ile dâvamız vardır! Ümmeti Muhammed'den olan dükkânını kapatıp bayrak altına gelsin!

Kalabalık, Bedesten tarafına doğru Çarşı'ya girdi, Divan Yolu ile Yeni Odalardaki At Meydanı'na doğru yürüdü. Dükkânlarını kapatan çok sayıda esnaf, kalabalığa katıldı. Yeni Odaların kapıları açılarak içeri girildi. Yeniçeri ayaklanmalarında gelenek olduğundan, ilk olarak Yeniçeri Ocağı Kethüdâsı'nın odası olan Birinci Oda Bölüğü kazanını çıkardılar...

Patrona Halil ve ardına taktığı ayaklanmacılar buradan Süleymaniye'deki Ağa Dairesi'ne gittiler. Kalabalık beş-on misline ulaşmıştı. Yeniçeri Ağası Hasan Ağa, bunlara birkaç yüz kişiyle karşı çıkmaya kalkıştıysa da, başaramadı ve çâreyi kaçmakta buldu. Bundan yüreklenen Patrona ve avânesi Ağa Kapısı'nda hapis tutulanları serbest bıraktılar, doğal olarak onlar da kendilerine katıldı. Patrona Halil'in ardındaki kalabalık her an katlana katlana daha da büyüyordu.

Ayaklanmacıların Patrona'dan sonra gelen isimleri şunlardı:

Zağarcı bölüğünden Muslu Beşe, Ali Usta, Karayılan, Çınar Ahmed, Oduncu Ahmed, Derviş Mehmed, Erzurumlu Mehmed, Küçük Muslü, Cebecilerden Kutucu Hasan Hüseyin, Manav İsmail...

Derken Baba Cafer, Rumeli Hisarı, Galata zindanlarında ve Tersane'deki taş gemilerinde bulunan tüm mahpuslar da serbest bırakılarak ayaklanmacılara katılmaları sağlandı.

Patrona ve avânesi giderek güçlerini inanılmayacak derecede büyüterek ipten, kazıktan kurtulma ne kadar serseri varsa kendilerine katılmalarını sağladı. Ağa Kapısı'ndan Cebeci Kışlası'na gidildi, onlar da kendileri iştirak ettiler. Bu arada Silâh Çarşısı ve Bit Pazarı'nda bulunan tüm silâh ve cephane yağmalandı, Saraçhane de kapatıldı...

SARAY İSYANI HABER ALIYOR

III. Ahmed o gün sefere çıkmak amacı ile Üsküdar'da bulunduğundan İstanbul kaymakamlığına sadrazamın büyük damadı Kaymak Mustafa Paşa getirilmişti.

İsyan patlak verdiğinde Kaymak Paşa Çengelköy yakınlarındaki “Bağı Ferah” diye anılan ünlü yalısında idi. Olayı haber alır almaz derhal Rumeli Yakası’na geçerek çarşılarda kapatılmış bulunan dükkânların açılması için çabaladı. Üsküdar’a geçip durumu sadrazama iletti. Bu sırada “tebdili kıyafet” eden (kimliğini gizlemek için giysi değiştiren) Yeniçeri Ağası gelip işin içyüzünü tüm ayrıntıları ile anlatınca, padişahın Sancak-ı Şerif ile Üsküdar’dan saraya dönmesine karar verildi.

III. Ahmed, şehzadelerini yanma aldı ve bir çektiriye (kürek ile hareket eden, yelkeni yardımcı olarak kullanılan, çeşitli teknelere Osmanlılar döneminde verilen ad) saraya geçti. Ardından Üsküdar'daki devlet önde gelenleri ve ulema da saraya geldiler...

İsyan, devletin önde gelen görevlilerini tam bir şaşkına çevirmiş, devlet kethüdası yeterince sert davranamamış, sadrazam panik içinde kalmıştı. Olay, tüm gece boyu müzâkere edildiği halde, o gece sadece laf üretilmekten başka hiçbir iş yapılmadı.

Oysa, isyana katılanların hepsi evlerine döndüklerinden, kalabalığın sayısı gece vakti kırk-elli bin kişiye kadar inmişti. Saraydan az miktarda bostancı ve muhafız, onların işini kolaylıkla bitirebilecek durumdayken, gereksiz müzâkerelerle vakit yitirildi.

En sonunda Sancak-ı Şerifin çıkarılmasına karar verildi ve Sancak çıkarılarak sarayın Orta Kapısı önüne konuldu. Bir yandan Sancağın etrafına adam toplanmaya çalışılırken bir yandan da. At Meydanı'ndaki isyancılara haber gönderilerek ne istedikleri soruldu.

Âsîlerden alınan yanıt şu oldu:

* Padişahımızdan her veçhile hoşnuduz. Lâkin devletimize zarar ve hıyanetleri olan dört kişiyi, iki saate kadar bize teslim etsin!

Ayaklanmacılar daha sonra bir haseki ile toplam 37 kişinin adını içeren bir listeyi padişaha yolladılar. Durum, hemen padişaha arz edildi.

Sancak-ı Şerifin etrafında toplanmak isteyen halk ise, âsîler tüm yollan kestiklerinden Ayasofya'dan öte gidemedi ve orda ikindiye kadar bekledikten sonra dağıldı. Bir kısım İstanbullunun ise Sancak-ı Şerifin çıkartıldığından haberi dahi olmamıştı. Saray erkânı hissedilir bir umutsuzluk içindeydi.

Bir sonuç elde edilemeyince akşamüstü Sancak-ı Şerif alınarak saraydaki yerine konuldu. Devlet önde gelenleri zorunlu olarak geceyi sarayda geçirdiler...

Âsîlerin öldürmek için padişahtan istediği 37 kişinin en önemlileri şunlardı:

* Sadrazam Damad Nevşehirli İbrahim Paşa,

* Kaptanıderya ve İstanbul Kaymakamı Damad Kaymak Mustafa Paşa,

* Sadâret Kethüdası Mehmed Paşa,

* Şeyhülislâm Abdullah Efendi.

Sarayda geçirilen gecenin sabahı erken saatlerde Şeyhülislâm Abdullah Efendi, saraya çağrılmış olan eski İstanbul Kadısı Zülâlî Hasan Efendi ile görüştü. Hasan Efendi'yi Sadrazam Damad İbrahim Paşa, hemşehrileri olan Arnavut ayaklanmacıları kışkırtmış olabileceğinden saraya çağırmıştı.

Zülâlî Hasan Efendi Arnavut kökenliydi. İlmiye sınıfında yetişti. 1728'de İstanbul Kadısı oldu. Aynı yıl ürünlerin azlığı ve İstanbul'da zahirenin noksanlığı nedeniyle başkentte çıkan darlık, yeni Kadı Zülâlî'nin uğursuzluğuna bağlandı. Kadılık süresini tamamlamadan görevden azledildi ve yerine Sadrazam'ın adamı Müverrih Râşid Efendi getirildi. Bundan dolayı Zülâlî Hasan Efendi, sadrazam İbrahim Paşa'nın kendi adamını kayırmak amacıyla kendisini azlettiğine inandı ve ona kin bağladı.

Bunun dışında Hasan Efendi'nin güzel eşinde Sadrazam'in gözü olduğu yolunda da çok güçlü bir söylenti ortalıklarda dolaşıp duruyordu. Patrona ayaklanması çıktığında, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, Zülâlî Hasan Efendi'nin hemşehrisi olan Arnavutlar üzerinde kendi aleyhinde rol oynayacağını düşündüğü Hasan Efendiyi Bostancıbaşı'yı yollayıp Florya'daki çiftliğinden saraya getirtmişti. Patrona İsyanı bitip, aradan zaman geçtikten sonra Zülâlî'nin bu isyanda gerçekten parmağı olduğu anlaşıldı ve görevinden azledilerek Girit'e sürüldü.

Ancak, Zülâlî Efendi'nin saraya çağrılmasından herhangi bir sonuç elde edilemedi.

Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, sabah ulemanın bulunduğu yere giderek şöyle dedi:

* Ben ölüm eri olmuşumdur! Lâkin velinimetimin hal'edilmesine (tahttan indirilmesine] bir çâre düşünelim.

İbrahim Paşa, daha sonra Müfti Efendi'ye dönerek şöyle konuştu:

* Padişahımız seni, kaptanı ve kethüdayı azl ve nefyini (sürülmesini) emir bu yurdular!

Yeni şeyhülislâm ve kaptanıderya atanmaya çalışılırken dışarda ayaklanmacılar kendilerine göre atamalar yapıyorlardı. Saraydan ayaklanmacılarla görüşmeye giden İmadzâde Seyyid Mehmed Efendi adındaki bir görevli, isteklerinin büyük çoğunluğunun yapıldığını, ancak ulemadan hiç kimsenin öldürülmesine muvafakat edilmediğini, gerekirse istenilen kişilerin sürgüne gönderilebileceklerini padişahın ağzından bildirdi.

Bu öneri kabul edilmedi ve âsîler, istediklerinin kendilerine diri diri teslim edilmelerinde direndiler. Bu âsîler arasında Sultan Selim semti sakinlerinden, bu kargaşalıkta kendisine bir külah kapmak için fırsat kollayan "Hâriç Müderrislerinden Deli İbrahim adında bir de yobaz vardı. Deli İbrahim, âsî yeniçeri ve sipahilere kendisini sevdirmiş biriydi. Âsîler, işte bu Deli İbrahim'in İstanbul Kadısı ve Zülâlî Hasan Efendi'nin Anadolu Kazaskeri olmalarını ve kendilerinin tayin ettikleri Ocak ağalarının saray tarafından da kabul edilmelerini istediler.

Padişah III. Ahmed, durumun ciddiyet ve vahametini, âsîlere teslim edilmesi istenilen İbrahim, Mehmed ve Mustafa Paşaların artık kurtarılamayacağını anlamış ve kendi canının derdine düşmüştü.

Âsîlerin kendi kendilerine yaptıkları tüm atamaları kabul etti. Damad Nevşehirli İbrahim Paşa ile öteki ikisinin diri diri ayaklanmacılara teslim edilmeleri uygun görülmeyerek padişahın mührü İbrahim Paşa'dan alınıp, öteki iki paşa ile birlikte sarayda boğdurularak cesetlerinin Alay Köşkü'nden dışarı atılması istendi. Ancak, bundan sonradan vazgeçildi ve eski Şeyhülislâm Abdullah Efendi ile İbrahim Paşa ve öteki damatları ile onların yakınları birer tarafa sürüldü. Bu arada eski İstanbul Kadısı Müverrih (tarihçi) Râşid Efendi de İstanköy adasına sürgüne yollandı. Sadrazamlığa Ayşe Sultan'ın eşi Silâhdâr Mehmed Paşa getirildi.

III. AHMED TAHTTAN ÇEKİLİYOR

Tüm bu olaylar yıldırım gibi gelişirken, artık herkes padişahın tahttan indirileceğini duymuş ya da anlamıştı. Hatta, padişah ile ayaklanmacılar arasında arabuluculuk yapması istenilen Ayasofya Vaizi İspirzâde Ahmed Efendi, bu konuda Osmanlı padişahına açık açık şunları söyledi:

* Padişahım, siz saltanattan çekilmedikçe bu kıyamın dağılması muhaldir!

Nitekim, bu söz padişahı derinden etkiledi. Ve en sonunda üç vezirin ve padişahın damadlarının sarayda boğdurulup cesetlerinin At Meydanı'na gönderilmesi fazla uzun sürmedi. O andan itibaren de ayaklanmacılar saltanat değişikliği için artık açık açık konuşmaya başladılar:

* Kusur kalan cümle âlem şöyle dursun! Sultan Ahmed'in boğdurttuğu şehzade Sultan İbrahim nice oldu? Bunun bize cevabı verilsin!

Ayrıca, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın cesedini görünce tanıdıkları halde tanımazdan gelen ayaklanmacılar şöyle dediler:

* Padişahımız İbrahim Paşa'yı saklayıp, yerine Kürkçü Manol'u ona feda eylemiş! Halife olan bir padişaha böyle yalan yakışır mı?

Ve ayaklanmacılar, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın cesedini bir hamal beygirine yükleyip Bâbı Hümâyûn önüne bıraktılar. Üstelik, taşıma sırasında ceset yere düşünce atın kuyruğuna bağlanmış ve gideceği noktaya kadar sürüklenerek götürülmüştü.

İbrahim Paşanın cesedini Bâbı Hümâyûn önüne bırakan gözü dönmüş ayaklanmacı grubu Padişahın nerde olduğunu kapıcılardan sordular. Alay Köşkü'nde olduğunu öğrenince doğruca oraya gidip bağırış çağırışlarla padişaha hakaret edip, kendilerine İbrahim Paşa'nın gerçek cesedinin verilmesini istediler.

III. Ahmed Alay Köşkü penceresini açıp ayaklanmacılara şöyle seslendi:

* O değilse yarın asıl kendisini verelim!

Ve pencereyi kapattı.

Padişah, doğruca has odaya gitti...

Artık, tahttan ayrılmaya kesin karar vermişti...

Şeyhülislâm, Rumeli ve Anadolu Kazaskeri'ni huzuruna davet ederek kendilerine kararını şu sözlerle bildirdi:

* Bu kadar zamandan beri İbrahim Paşa'nın şahsı herkesçe malûm iken âsîlerin bundan kasıtları benim saltanatımı istedikleri aşikârdır. Benim dahi tabiatımda saltanata ve hilâfete fütur gelmiştir. Hatta Üsküdar'da iken bir iki defa şehzade Mahmud hazretlerini seriri saltanata iclâs (tahta çıkarmaya karar) hatırımdan geçmiştir. Şimdi düşüncem tekrar geldi, kan dökülmesini bertaraf etmek için kendi rızâmla şehzadeyi saltanata getirmektir. Ancak benim de şahsıma ve evlatlarımın hayatına dokunulmayacağına dair sizlerden biriniz At Meydanı'na, âsîlerin yanına gidip arzumu söylesin!

Padişahın bu isteğini Ayasofya Şeyhi İspirzâde ile Anadolu Kazaskerliğine âsiler tarafından getirilen Zülâlî Hasan Efendi derhal uyguladı.

İkisi birden At Meydanı'na giderek padişahın saltanatı bırakacağını ayaklanmacılara bildirdi. Onlar da elebaşları aracılığıyla Mushaf üzre yemin edip padişah ve evlatlarına dokunmayacaklarına yemin ettiler.

I. MAHMUD OSMANLI TAHTINA ÇIKIYOR

Ayaklanmacılardan güvence geldikten sonra padişah HI. Ahmed, 2 Ekim 1730 Pazartesi gecesi, kardeşi II. Mustafa'nın büyük oğlu şehzade Mahmud'u, Mâbeyn kapısı yanında kendi oturduğu yere çağırtıp alnından öptü ve yeni padişah olarak ona biat ettiğini söyledi. Mahmud da amcasının elini öperek duada bulundu. Ardından tüm şehzadeler I. Mahmud'a biat ettiler.

Eski padişah III. Ahmed, saltanatı I. Mahmud'a teslim ederken ona tarihî önemi olan nasihatlerde bulundu.

III. Ahmed'in yeğenine "manzum nasihatnâmesi" aynen şudur:

"Hayr endiş ey vuzudı kerîm. Hacet eshâbına adalet kıl Kimsenin inkisarım alma Sana şehzadeler emânettir Dâima saltanatta var olasın Kimseye etme kendini teslim Fukara hâline riâyet kil Benim ettiklerime hem kalma Lâyıkı şab olan siyânettir Ferrü şevketle ber karâr olasın Eyleye bahtını kuşâde Huda Haymei ömrün olsun pâbercâ!" Bu "manzum nasihaf'in dışında III. Ahmed, I. Mahmud'a sözlü vasiyette bulundu:

1. Vezirine teslim olma!

2. Sürekli tecessüs eyle (anlamaya çaba göster)!

3. Beş-on sene birini vezârette müstakil istihdam eyleme!

4. Kalemi düruğlanna (yalanlarına) asla güvenme!

5. Merhamet sahibi ve cömert ol!

6. Gayet tasarruf üzere ol!

7. Hâlen hazinende olan malı zayi etme!

8. Kendi işini kendi gör!

9. İşte benim hâlim, sana nasihat için kâfidir!

10. Devlet işlerini baban (II. Mustafa), Feyzullah Efendi'ye ve ben, veziriazama bıraktığımızdan bu haller başımıza geldi! İdareyi bizzat sen ele al!

Yeni padişah I. Mahmud 2 Ağustos 1696'da dünyaya geldi. Annesi Saliha Sultan'dır.

Tahta çıktığında 35 yaşının içindeydi (34 yıl, 2 ay, 1 gün). Osmanlı padişahlarının 24'üncüsüdür.

Tahtı yeğenine devreden III. Ahmed ise babası III. Mehmed'in Lehistan seferi esnasında 1703'te dünyaya gelmişti. 13 Haziran 1736'da 63 yaşındayken öldü.

III. Ahmed, hassas yaradılışlı, açık fikirli, eğlenmeye düşkün, son derece başarılı bir hattat ve iyi de bir şâirdi. Şiirlerinde "Necib" mahlasını kullandı.

Şu beyitler III. Ahmed'indir:

"Hayâli rûyi dilber cismi zarımda nihânımdır

O dilcûnun şitâbı, sû gibi gözde revânımdır"

"Nazire söylemek mümkün değil bu mahla'ı hûbe

Suhan perdaz olan ol âsafı devri zemânımdır"

*

Tenezzül eylemez ziynet sarâyı dehre aşıklar Hümâpervazı aşka câyı süfli âşiyân olmaz”

*

III. Ahmed’in yazmış olduğu 4 Kur’ânı Kerîm’den birini Ravzai Mutahhara’ya (Hazreti Muhammed’in Kabri) hediye etmiştir.

Sultanahmed’te Ayasofya Camii ile Bâbı Hümâyûn arasına yaptırdığı tarihî çeşmenin yazıları ile Drağman Camii tekke kapısı üzerindeki kitabe III. Ahmed’in kendi yazılarıdır.

Saltanat döneminde yenilik hareketleri için ilk adım onun döneminde atıldı. İstanbul’da biri Topkapı Sarayı içinde öteki Yenicami’de iki de kütüphane yaptırdı. İstanbul’un su gereksinimi için yaptırdığı büyük bende “Deryâyı Sîm” adı verildi. Deryâyı Sîm’in yaptırılması ile ilgili buyrultuda sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa aynen şöyle der:

“İzzetlü Çavuşbaşı Ağa,

Şevketlü, kerâmetlü efendimizin hasbeten lillâhi Teâlâ bina ve ihya buyurdukları bendi kebir âsârı hasene olmağla ilâ yevmilkıyâm baki kalacak hayratı celîleden olmağın müstahsen isim vâzı lâzım olmağla Deryâyı Sîm tesmiye olunmuştur; âyânı devlet ve erkânı saltanata fimâbâd bu isim ile söylemek üzere muhkem tenbih ve tenkid edüb hilafından hazer eyliyeler deyu buyurdu. Gurei Zilhicce 1140”.

IH. Ahmed’in kabri Yeni Cami yanındaki türbesindedir.

III. Ahmed, oldukça yakışıklıydı. İnce ruhlu, hassas yapılı ve açık fikirli bir zihniyete sahipti. Eğlenceye düşkündü ve savaştan hiç hoşlanmazdı. Çocuklarının sünnet ve evlenme törenleri dolayısıyla, dönemi neredeyse sürekli bir bayram havası içinde geçti.

Bilinen eşleri şunlardır: Gülnûş, Ayşe Mihri, Hüsnüşâh, Mihrişâh, Hatice Hâtûn, Zeynep, Rukiye Sultanlar.

Çocuklarının adları ise şöyledir: Abdullah, Abdülhamid (Rabia Sultan’dan), Abdülmecid, Abdülmemud, Mehmed (4 şehzade), Murad (2 şehzade), Mustafa (Mihrişah’tan), Numan, Selim, Seyfettin, Süleyman, Ayşe, Esma, Emine, Hatice (4 sultan), Nazife, Naile (2 sultan), Sabiha, Rukiye (2 sultan), Ümmü Habibe, Asuman, Zeynep (2 sultan), Zübeyde, Selman.

HANEDANDA SON CİNAYETLER

Osmanlı hanedanında taht kavgaları yüzünden padişahların, şehzadeleri ya da birbirlerini öldürtmeleri, kanlı saltanat değişiklikleri 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın başlarına kadar görülmedi...

Yani, Birinci Mahmud, III. Osman, III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim'in saltanat yıllarında "katledilen Osmanlı şehzadesi" olmadı...

Tâ ki, IV. Mustafa'nın kısa süren saltanat dönemine kadar... Osmanlı Hânedanı'nın son cinayeti, işte bu dönemde işlendi...

IV. Mustafa, kendi saltanatını kurtarabilmek amacıyla amcasının oğlu Sultan III. Selim'i öldürttü; kardeşi Mahmud'u da öldürtecekken başaramadı... Bu kez kendi yakalandı, hapsedildi ve sonra da boğduruldu...

Yukardaki tüm olayları daha iyi kavrayabilmek için, 28 Osmanlı padişahı m. Selim dönemine kadar uzanmak gerekecektir...

III. SELİM OSMANLI TAHTINDA

III. Selim 7 Nisan 1789 Salı günü Osmanlı tahtına çıktı.

III. Selim Türk yenileşme tarihinin görkemli mimarları arasında yer alır. Babası III. Mustafa, annesi Mihrişâh Sultandır.

Yirmi sekizinci Osmanlı padişahıdır.

Akağalar Kapısı'nın önünde kurulan tahtta biat töreni yapıldı.

Selim tahta çıktığında, Balkanlar'da iki cephede birden savaşlar devam ediyordu. Kısa süre sonra Belgrad Avusturya'nın, Bender Ruslar'ın eline geçti. Ruslarla ancak 1792'de Yaş Antlaşması yapılarak barış sağlanabildi. Avusturya ile de barışa ulaşılınca yeni padişah bundan sonraki tüm çalışmalarını köklü bir ıslahat yapmaya yönlendirdi. Osmanlı tarihçilerine göre artık "gerileme devri" de bitmiş, imparatorluk tam bir "yıkılma süreci"ne girmişti.

III. Selim zamanında mülkî teşkilat, teknik okullar, basın ve kültür işleri yeniden ele alınarak düzenlendi. Gerek kara ordusunda ve gerekse donanmada Batı benzeri kurumların oluşturulmasına başlandı. Eğitimli asker yetiştirilmek üzere, Bostancı Ocağı'na bağlı olarak "Nizâmı Cedid" birlikleri kuruldu. Yabancı devletlere daimi elçiler gönderilmeye başlandı. Ancak, tüm bu işler olup biterken iç ve dışta çeşitli sorunlarla uğraşıldı. Napolyon Bonapart 1798'de ansızın Mısır'ı işgal etti. Ancak

birkaç yıl sonra Fransızların Mısır'dan çekilmeleri sağlandı (1802). Bunun ardından Sırp ayaklanması 1804'te çıktı. İçte ise, âsî mütegallibeler (zorba takımı) sürekli İstanbul'un başına dert oldu.

Asileri ve öteki zorbaları ezip silmek isteyen III. Selim, Sırp ayaklanmasını bastırmak bahanesiyle Nizâmı Cedid askerlerini Rumeli'ye göndermek istediyse de, âsiler Edirne'de toplanarak Osmanlı tarihinde "İkinci Edirne Vak'ası" diye anılan olayı meydana getirdiler. Ve orduyu geri çevirmeyi, dolayısıyla Nizâmı Cedid'in ve yandaşlarının gücünü kırmayı başardılar.

1806'daki bu olay bitmeden, aynı yıl Ruslar ile yeniden bir savaş patlak verdi. İngilizler, Rus tarafını tuttu ve donanmalarını 1807'de İstanbul'a kadar yollayarak Osmanlı'ya baskı yapmak istedi, ama bir sonuç alınamadı ve İngiliz donanması geri çekilmek zorunda kaldı.

BOĞAZ YAMAKLARI AYAKLANIYOR

İkinci Edirne Vak'ası'nm ardından, sadrazamlıkta değişiklik yapılmış ve sadâret makamına yeniçeri ağası Hilmi Paşa getirilmiş, şeyhülislâmlığa ise Rumeli Kazaskeri Topal Ataullah Efendi atanmıştı. Sadrazam, ordunun başına savaş alanına hareket edince, Köse Musa Paşa sadâret kaymakamlığına getirildi. Sadâret kaymakamı da, şeyhülislâm da kendilerini padişaha yenilik yandaşı gibi tanıtmışlardı. Ama, aslında ikisi de fanatik birer muhafazakâr, hatta yobazdı ve el altından da veliaht şehzade Mustafa ile ilişkilerini sürdürüyorlardı. Ordunun İstanbul'da bulunmasını fırsat bilen bu iki kişi Nizâmı Cedid'i ortadan kaldırmaya karar verdiler. Bu iş, onlara göre çok kolay olacaktı. Zira, şöylesine sağlam gerekçelere dayanıyorlardı:

* Âsâkiri Şahane de denilen Nizâmı Cedid'in kuruluşu, Yeniçeri ocağını fena halde kıskandırmıştı.
* Nizamı Cedid'in masrafları için yılda 20 bin kese rüsum ihdas olunması, en sonunda da irâdı cedid (yeni gelir) adı verilen hazinenin 60 bin keseye kadar çıkarılması birçok kişi ve kuruluşu ekonomik yönden sarsmış, rahatsız etmişti.

* Devlet düşkünleri ile küskünleri Yeniçeri Ocağından yana tavır almışlardı.

* Nizâmı Cedid askerlerinin giydikleri giysiler kâfirlerin taklidi sayılmıştı.

- Yeni kurulan bu örgüt yüzünden artık Yeniçeriler'e ulufe verilmeyeceği söylentileri yoğunlaşmıştı.
- Bazı yenilik yandaşları kökeni belli olmayan servetleriyle zevke dalmış, savurganlık had safhaya ulaşmış, düzenlenen eğlenceler Lale Devri'ni bile gölgede bırakmaya başlamıştı.
- Saz, söz, müzik eğlenceleri, artık bir yozlaşma, bir safahat addedilmeye başlanmıştı.
- Yeni vergiler, para değerinin düşürülmesi gibi nedenlerle hayat pahalılığı giderek artıyordu.
- Vergi tahsilindeki yolsuzluklarla ilgili taşradan gelen şikâyetlere kulak asılmıyordu.
- Gerçekler padişah III. Selim'den gizleniyordu.
- Halk, "Padişahı cin çarptı!" gibi söylentilere bile inanmaya başlamıştı.
- Batı yandaşlığında aşırılığa kaçılması ağır biçimde eleştiriliyordu.
- Fransa'daki laiklik cereyanının imparatorluğa sıçradığı, bu cereyanın ise aslında dinsizlik olduğu yolundaki propagandalar güçlenmişti.
- Padişah'ın ılımlı tutumu, gerici ve aşırı tutucuları şımartmıştı.
- Dış güçler, Osmanlı'da her an bir gaile çıkmasını el altından destekliyorlardı.
- Padişah'ın Cuma selâmlığına Nizâmı Cedid üniforması ile çıkıp Yeniçeri Ocağı'nı tamamen ortadan kaldıracağı yolundaki söylentiler güçlenmişti.
- Son derece ihtiraslı ve ahlâkı düşük biri olan Sadâret Kaymakamı, halkın "Adı Musa, boyu kısa, kendi köse" dediği Selânikli Köse Musa Paşa rakiplerini ortadan kaldırıp sadrazam olabilmek amacıyla, elden gelen her türlü entrikayı çeviriyor ve, tâbiri caizse, padişahı sık sık kontrpiyede bırakıyordu.

1807 yılı Mayıs ayının son günlerine gelindiğinde başkent İstanbul'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılacağı söylentileri artık neredeyse ağızlarda sakız olmuştu. Bu söylentiler, veliaht şehzade Mustafa başta olmak üzere, şeyhülislâm Topal Ataullah Efendi ile sadâret kaymakamı Köse Musa Paşa'nın ve kimi tutucu çevrelerin şiddetli tepkilerine yol açtı. Bunlar, güçlü ve yetkin bir sadrazamın

yokluğundan da yararlanarak Boğaz kaleleri muhafızlığını yapan yeniçeri yamaklarını kışkırtılar.

25 Mayıs 1807'de Büyükdere çayırlığında düzenlenen toplantıda kılıç ve Kur'ânı Kerîm üzerine yemin eden ayaklanmacılar, önce kendilerine reis olarak Kastamonulu Kabakçı Mustafa'yı seçtiler, sonra. "Biz kul oğlu kuluz ve köküne kadar yeniçeriyiz, Nizâmı Cedid elbisesi giymeyiz!" diyerek kendilerine Nizâmı Cedid elbiseleri giymeleri için gönderilmiş Mahmud Efendi'yi hemen oracıkta parçalayıp öldürdüler.

Ardından Kabakçı Mustafa'nın önderliğinde yaklaşık 600 kadar yeniçeri yamağı, tepeden tırnağa silahlı olarak Topkapı Sarayı'na doğru yürüyüşe geçti. Kalabalık Ortaköy'e geldiğinde, deniz yolu ile oraya ulaşan 300 yamak daha kendilerine katıldı. Tophane'ye gelindiğinde ise Topçu Ocağı'ndaki askerler de silâhlarıyla birlikte artık ayaklanmacıların arasında yer almışlardı.

Kafile, ertesi gün teknelerle Haliç'e geçerek Unkapanı'nda karaya çıktı ve doğruca Et Meydanı'na giderek orada Yeniçeri önde gelenleriyle buluşuldu. 28 Mayıs 1807 Perşembe günü yeniçerilerin de kendilerine katılmalarıyla daha da güçlenen ayaklanmacılar, sadâret kaymakamı ve Şeyhülislâm'dan aldıkları talimat uyarınca İbrahim Kethüda, Bahriye nâzırı Hacı İbrahim, rikab kethüdası Hacı Mehmed, Reisülküttâb vekili Ahmed Efendi, Sır Kâtibi Ahmed Efendi gibi yenilikçi ve Nizâmı Cedid taraflarının aralarında bulundukları 11 kişinin kendilerine teslim edilmesini padişahtan istediler.

Bu istekler kabul edilince cüretlerini daha artıran ayaklanmacılar işi daha da azıtarak doğrudan III. Selim'in tahtını hedef aldılar. Bu arada kendilerine verilen 11 kişinin hepsi parça parça edilerek öldürülmüştü. Ancak, onları kışkırtanlar bu kadarını hiç de yeterli görmüyorlardı.

İstanbul kadısı At Meydanı'nda kazan kaldırmış bulunanların yanına yollanarak şu soru ortaya atıldı:

* Bu saatten sonra artık padişah III. Selim'e güvenilebilir mi?

Ayaklanmacılar, Şeyhülislâmı davet edip kendisine şu soruyu yönelttiler:

* Sultan Selintin saltanatta bağımsız lığı kalmadı. Hükümeti ve iktidarı bir takım zâlim kişilerin eline verdi. Kendisi de zevk-u safa ile meşgul. Devletin başındakiler de fukaraya ve reayaya zulüm yapıyorlardı. Böyle bir padişaha hilâfet yakışır mı?

Şeyhülislâm Topal Ataullah Efendi'nin yanıtı kesin oldu:

* Değildir!

Ve hemen arkasından padişahın tahttan indirilebileceğine dair "hâl fetvâsı"nı kaleme aldı.

Ayaklanmacılar bir yandan "Sultan Selim'i istemiyoruz, Sultan Mustafa Efendimiz'i istiyoruz!" diye bağırırken, ellerinde Şeyhülislâm Topal Ataullah Efendi'nin fetvası olduğu halde saraya dayandılar. Fetvaya dayanarak padişahın tahttan çekilmesini istediklerini kendisine bildirdiler.

III. Selim, artık tahttan ayrılmasından başka yol kalmadığını anlamıştı. Bazı yakınları kendisine orduyu Edirne'den İstanbul'a çağırarak ayaklanmayı bastırmasını önerdi. III. Selim'in öneriye verdiği yanıt şu oldu:

* Olmaz, sonra Rus orduları gelir, Çatalca'ya dayanır!

Ve III. Selim, derin bir üzüntü içinde "Böylesine bir tebaanın padişah ve halifesi olmaktansa, olmamak daha iyidir!" diyerek tahtından çekildiğini bildirdi.

III. Selim, 7 Nisan 1789 Salı günü tahta çıkıp 29 Mayıs 1807 Cuma günü tahttan feragat ettiğine göre tam 18 yıl, 1 ay, 22 gün saltanat sürdü. Saltanatı bıraktığında 46 yaşının içindeydi.

III. Selim'in büyük umutlarla kurduğu Nizâmı Cedid askeri, bütün bu olaylar sırasında İstanbul'da Levent Çiftliği'ndeki kışlalarında (Günümüzdeki Kışlaönü semti) padişahtan hareket emrini boşu boşuna bekledi, ayaklanmaya seyirci kaldığı gibi, kısa bir süre sonra, 3 Haziran 1807 tarihinde dağıtılarak tarihe karıştı.

III. SELİM SARAYDA ÖLDÜRÜLÜYOR

III. Selim'in yerine tahta çıkan amcasının oğlu IV. Mustafa tarafından yönetilip yönlendirilen tutucular, imparatorluktaki tüm yenilik hareketlerine son verdiler ve ıslahatçılardan ancak, sağ kalan ve Rusçuk Yaranı (III. Selim'i yeniden tahta çıkartmak amacıyla Rusçuk âyânı Alemdar Mustafa Paşa ile işbirliği yapan bazı devlet adamlarının kurdukları komiteye verilen ad) diye anılan bazı yenilikçiler Alemdar Mustafa Paşa'nın çevresinde toplanarak III. Selim'i yeniden tahta çıkartmak için çalışmaya başladılar. Bu amaçla ordusunun başında İstanbul'a giren Alemdar Mustafa Paşa önce Babıâli'yi, ardından da Topkapı Sarayı'nı bastı. Buna önlem olarak sarayın iç kapılarını hemen kapattıran IV. Mustafa, tahtını kaybetmemek maksadıyla eski padişah III. Selim ile kardeşi şehzade Mahmud'un (Sonradan II. Mahmud) öldürülmeleri emrini verdi.

28 Temmuz 1808'de odasını basan cellatlara karşı III. Selim kendisin elinden geldiğince savunmaya çalıştı. Hatta bunun için elindeki bir "ney"i kılıç gibi başarıyla kullandı. Ama, uzunca bir mücadelenin ardından cellatlardan biri kılıcını sağ şakağının derisini kesip, sakalıyla birlikte çenesine kadar indirdi ve ardından eski padişah bir çok lobut, şiş ve kılıç darbeleriyle maruz kaldıktan sonra boğazına kirişin geçmesini önleyemedi ve ruhunu teslim etti.

III. Selim, 24 Aralık 1761 Perşembe günü dünyaya geldiğine göre, tam 46 yıl, 7 ay, 5 gün yaşadı ve 47 yaşının içindeyken öldürüldü. 28. Osmanlı padişahı idi.

Öte yandan, şehzade Mahmud ünlü Cevri Kalfa'mn cellatların yüzlerine kül atarak onları oyalamayı başarması sonucu fırsatını bulup damdan kaçarak hayatını kurtardı.

III. Selim, Lâleli'de babası III. Mustafa'nın yaptırdığı camiin yanındaki türbesine defnedildi.

Doğu ve Batı kaynaklarında "önemli ve büyük yenilikçi" diye tanımlanan III. Selim, aslında sanatçı ruhlu kişiliğine uygun olarak çok duygulu, ince ve "Halîm" lakabından da anlaşılacağı gibi yumuşak huylu, geçimli bir kişiliğe sahipti. Koca bir imparatorluğu çekip çevirmek için gerekli sertlikten, kararlılıktan ve siyasal esneklikten yoksun bulunması, bir anlamda kendi dramatik sonunu hazırlayıcı eksiklikler oldu.

III. Selim, müzik ve şiirle de çok yakından ilgilendi. Tanbur ile ney çalar, sarayından Sâdullah Ağa başta gelmek üzere döneminin ünlü musikî adamlarının aktardıkları çalışmaları sürdürürdü. Hamparsum ve Abdülbâki Nasır Dede onun padişahlık yıllarında nota sistemleri oluşturarak birçok besteyi yazıya geçirdiler. Aralarında sûzidilâra, şevkefzâ, evcara makamları da yer alan 14 yeni makam oluşturdu; sanat değeri çok yüksek düzeyde yapıtlar besteledi. Sûzidilâra Mevlevi âyini ve peşrevi, hafif bestesi ünlüdür.

Mevlevi tarîkatini benimsemişti. Sık sık Galata Mevlevîhânesi'ne giderek âyin dinler, şâir Şeyh Gâlib'in sohbetlerine katılırdı. Şiirlerinde "İlhâmî" mahlasını kullanırdı. Bir "Divân"! vardır.

III. Sultan Selim'in cenaze töreni 29 Temmuz 1808 Cuma günü yapıldı. Törene tüm devlet önde gelenleri ile ulemâ ve kalabalık bir halk topluluğu katıldı. Bu talihsiz padişahın naaşı, Laleli Camii'ne götürülerek babası III. Mustafa'nın türbesine defnedildi.

III. Selim'in katilleri, hemen ertesi günden itibaren tek tek yakalanarak idam edildiler. Bu arada, padişahın öldürülmesinde önemli rol oynayan bazı câriyeler de Kız Kulesi açıklarına götürüldü ve boğulup ayaklarına ağırlık bağlanarak denize atıldı.

O dönemde Selim'in öldürülmesi ile ilgili olarak idam edilenlerin sayısı 300'ün çok üstünde oldu.

II. MAHMUD'UN TAHTA ÇIKIŞI

28 Temmuz 1808 Perşembe, II. Mahmud'un tahta çıkışı ve Alemdar Mustafa Paşa'nm sadrazam oluş tarihi ve günüdür.

Abdülhamid in küçük oğlu IV. Mustafa'nın kardeşi ve Osmanlı padişahlarının otuzuncusu olan II. Mahmud, 1785 yılı 20 Temmuz Çarşamba günü dünyaya gelmiş olduğuna göre, tahta 24 yaşının içinde (23 yıl, 10 gün) çıktı. Annesi Nakşidil Sultan'ın Fransız kökenli, hatta Napolyon Bonapart'ın kuzeni olduğu söylenir.

II. Mahmud, şiirlerinde “Adlî” mahlasını kullandı. Usta sayılabilecek ölçüde iyi şiirleri vardır.

II. Mahmud, III. Selimi öldürenlerin elinden güçlükle kurtularak tahta çıkabildi. Tarihçi Âtâ Bey’in o sırada Baş Lala olan babası Tayyar Efendi, Baş Lala Kulesi’nin penceresinden dışarı bakarken, katillerin saraya girişlerini ve yaptıklarını gördü.

Durumu derhal Selim ve Mahmud’un taraftarlarına iletti. III. Selim ile şehzade Mahmud’u bacadan dama çıkarıp kurtarmak amacıyla III. Selim’in ağalarından Kasım, Mahmud’un lalası Amber ve arkadaşı Hafız İsâ Ağalar, derhal içeriye gönderildiler. Ancak, katillerin Sultan Selim’in dairesinden elleri kan içinde çıktıklarını görünce, kestirme bir yoldan hemen şehzade Mahmud’un dairesine koştular. Bu arada cellatlar da yetişmişlerdi. Kasım Ağa, derhal palasını çekip merdiven başını tuttu ve saldırganları, ağır yaralar alıncaya kadar oyalamayı başardı. En sonunda cellatlar merdiven başına çıkınca ünlü Cevri Kalfa adındaki kadın, külhandan aldığı bir kucak külü adamların gözlerine boca ettiğinden, cellatlar durakladı. Çevri Kalfa içerdeki Amber ve İsâ Ağalara seslendi:

* Damdan kaçırın, damdan!

O sırada cellatlar içeriye daldılar. Ancak iki ağa şehzadeyi dipteki camekânlı odanın tavanına yakın olan ve “baca” denilen çatı ağzından dama çıkarıp kurtarmayı başarmışlardı. Buna rağmen adamlardan Ebe Selim adındaki bir Yeniçerinin fırlattığı hançer şehzade Mahmud’un bir kolunu yaraladığı gibi, alnı da kapıya çarptığı için berelendi...

Şehzade Mahmud dama çıkarılınca içeride kalan iki güçlü kuvvetli ağa yalın kılıç çarpışmayı sürdürdüler. İşte tam o sırada Alemdar Mustafa Paşa'nın askerleri içeri girince cellatlar çâreyi kaçmakta buldular...

Şehzade Mahmud ise Haseki dairesinin damından Kuşhane damına geçti, damın kenarına gelince lalası Seferli Kethüdası Recep Paşazade Mehmed Bey, Baş Lala Tayyar ve Hafız Ahmed Efendinin dayadıkları bir merdivenden aşağıya indi. Alemdar'ın bulunduğu yana doğru ilerledi... Şehzadeyi hayatında hiç görmediğinden tanımayan Alemdar Mustafa Paşa, yanındakilere Rumeli şivesi ile sordu: — Abe kızanlar, bu kimdir? Sorunun yanıtını İmam Hafız Efendi verdi:

* Paşam; Sultan Mahmud Efendimiz budur!.. Nevbeti Hilafet simden gerü kendilerinindir. Ben biat eyledim'. Artık işin tamamlanması zât ı âlilerine kalmıştır!

Alemdar Mustafa Paşa hemen yeni padişahın eteğini öptü... Ve III. Selim'in öldürülmesinden dolayı saray halkına ağzına geleni söylemeye başladı...

Bu korkunç durumda olağanüstü bir metanet gösteren ve esasen çok gözü pek biri olan Sultan II. Mahmud, Alemdar'a şöyle dedi:

* Paşa; ben onları buldurtup sana göndertirim... Sen şimdi askerini dağıt, kendin de Hırkai Saadet dâiresine gel!

Mahmud'un bu emri üzerine Alemdar hemen askerlerini dışarı yolladı. Kendisi de tüm silâhlarını çıkarttı, sadece padişahtan izin alarak III. Selim'in kendisine armağan ettiği murassa (süslü, işlemeli) hançeri üzerinde bıraktı.

II. Mahmud, Alemdar Mustafa Paşa'yı ikindiye doğru Hırkai Şerîf dâiresinde kabul etti. Ve onu sadrazam olarak atadı. Bu, artık yenilikçilerin Osmanlı'da kazandıkları kesin bir zafer demek oluyordu...

Ancak, bu durum fazla sürmedi ve II. Mahmud tahta çıktıktan üç buçuk ay kadar sonra, ayaklanan yeniçeriler Osmanlı tarihine "Alemdar Vak'ası" diye geçen olayda, Alemdar Mustafa Paşa'yı 15 Kasım 1808 Salı günü konağında şehid ettiler.

Alemdar Mustafa Paşanın ıslahat hareketlerine devam ederek Sekbânı Cedid adıyla yeni bir asker ocağı kurması üzerine Yeniçeriler Alemdar Mustafa Paşa'nın bulunduğu yeri kuşattılar. Alemdar, burada kendisini tek başına savundu ve sonunda ümidi kalmayınca mahzene inerek tabancasıyla barut fıçılarını ateşledi. Büyük bir patlama sonucu Alemdar ve yakın adamları hayatlarını yitirdiler, ama 500 kadar da yeniçeri ayaklanma sırasında öldü.

15/16 Kasım 1808 Salıyı Çarşamba'ya bağlayan gece, eski padişah IV. Mustafa idam edildi. Bunun nedeni, ayaklanan yeniçerilerin Mustafa'yı yeniden tahta çıkartacakları yolunda ortalıkta güçlü bir söylentinin dolaşmasıydı.

Olay, şöyle gelişti:

Sarayın sünnet odasında Şeyhülislâm Salih Efendizâde Esad Efendi, Kaymakam Memiş Paşa, Kaptanı Derya Râmiz Paşa ve Anadolu Beylerbeyi Kadı Paşa ile sarayda bulunan bazı ulema toplanıp durumu görüştüler. Şeyhülislâm, gereken fetvayı verdi, padişah, biraz duraksadıktan sonra bunu onayladı ve işte bunun üzerine birkaç cellat IV. Mustafa'yı şimşirlik dairesinde kendi belindeki şal kuşakla boğup öldürdüler.

Böylelikle IV. Mustafa 3 ay 19 gün önce III. Selim'e yaptığı muamelenin cezasını aynen çekmiş oldu.

IV. Mustafa 30 yaşının içinde (29 yıl, 2 ay, 8 gün) idam edilmiş oldu ve 18 Kasım 1808 Cuma günü öğle namazının ardından babası I. Abdülhamid'in türbesine defnedildi...

— OOO —

OSMANLIDA BİR DÖNEM SONA ERİYOR

15/16 Kasım 1808 tarihi, Osmanlı'da "Osmanlı'da Katledilen Şehzadeler", taht uğruna öldürülen kardeşler, tahttan indirilip cellatlara teslim edilen padişahlar bakımından, bir dönüm noktası ve perdenin kapanışı olarak kabul edilebilir.

İmparatorluğun kuruluşu olarak en genel kabul görmüş tarih 1300 olduğuna göre imparatorlukta tam 508 yıl cellatların kirişleri şehzadelerin, hatta kimi padişahların boynundan eksik olmamış demektir.

Bazı kimselerce, güçlü kanıtlara dayanmaksızın öldürüldüğü yolunda spekülasyonlar yapılan Sultan Abdülaziz'in "intihar" olayı sayılmazsa, Osmanlı hanedanındaki belli başlı cinayetler 15/16 Kasım 1808 tarihinde artık son bulmuş demektir.

Şimdiye kadar anlatageldiklerimiz hakkında; yani katledilen, boğdurulan şehzadeler, padişahlar hakkında, çoğu Osmanlı tarihlerince bir "mazeret gibi" sunulan gerekçe ise şöyledir:

Bu öldürtmelerin çoğu saltanatı başkasına kaptırmamak amacı ile çaresizlikten ötürü, pek de istemeyerek gerçekleştirilmiştir.

Kurulu düzenin, hanedanın sürdürülmesi, milyonlarca imparatorluk yaşayanının huzurunun devam edebilmesi pahasına padişahlar kardeş, evlat, akraba çocuklarını öldürtmek zorunda kalmıştır...

Belki de bu yüzden yeryüzünde 622 yıl kesintisiz hüküm sürebilmiş başka bir hanedan yoktur!..

ÖZET OSMANLI TARİHİ KRONOLOJİSİ (1299-1922)

1299

* Kuruluş. 1300
* Yundhisar ve Yenişehir fethedildi.
* Yenişehir Başkent durumuna getirildi. 1302
* Osman Gâzî'nin Koyunhisar zaferi 1302
* Köprühisar fethedildi.
* İznik kuşatması.
* Marmaracık kalesi fethedildi.
* III. Alaeddin Keykubad'm ölümü. 1308
* İmralı Adası fethedildi. (İlk deniz aşın feüh).
* Koçhisar fethedildi. 1313
* Harmankaya Tekfuru Köse Mihal Müslümanlığı kabul ederek Osmanlı hizmetine girdi.

* Akhisar, Geyve, Lefke, Hisarcık, Lüblüce, Yeni kale, Karagöz ve Yanıkçahisar kaleleri ele geçirildi. 1314
* İlk Bursa kuşatması. 1316
* Orhan Beyin büyük oğlu Süleyman Bey doğdu. 1317
* Karatekin, Karacabaş, Tuzpazan, Kapucuk ve keresteci kaleleri fethedildi. 1320
* Sağlık durumu bozulan Osman Bey, oğlu Orhan Bey'i kendi yerine vekil olarak atadı. 1321
* Mudanya Orhan Bey tarafından fethedildi.
* Gemlik'e sefer düzenlendi.
* Osmanlılar Trakya'ya geçti. 18 ay süren çeşitli akınlar gerçekleştirmeye başladılar. 1323
* Akyazı ele geçirildi.
* Ayanköy fethedildi.
* Mudurnu'ya sefer düzenlendi. 1324
* Karamürsel'in fethi. 1325
* Atranos (sonradan Orhaneli) fethedildi. 1326
* Bursa fethedildi.
* Bolu, Kandıra, Ermenipazarı ve Develihisar fethedildi.
* Osman Bey'in eşi Mal Hâtûn ve Şeyh Edebâli öldü.

* Osman Gazi öldü.
* Orhan Gazi tahta çıktı.
* Aydos ve Şamandıra fethedildi. 1327
* Akça Koca ve Konur Alp öldü. 1328
* Vezir Ali yahut Alâüddin Paşa'nın ilk Osmanlı kanunlarını yapması.
* Maltepe zaferi.
* İznik ilk defa fethedildi. 1330
* Osmanlı Beyliği ile Bizans arasında ilk sulh anlaşması yapıldı. 1331
* İznik kesin olarak fethedildi.
* İznik Ayasofya kilisesi camie dönüştürüldü.
* Orhan Bey'in kardeşi Alaaddin Paşa öldü, yerine ikinci vezir Süleyman Paşa getirildi.
* Mudurnu, Taraklı ve Göynük fethedildi. 1331
* İlk Osmanlı medresesi İznik'te Orhan Gazi tarafından kuruldu. 1333
* Gemlik fethedildi. 1336
* Kirmasti (Mustafakemalpaşa), Ulubat, Mihaliç fethedildi. 1334

* Karesi Beyliği Osmanlı topraklarına katıldı. 1337
* Koyulhisar, Yalova, İzmit, Hereke ve Armutlu fethedildi. 1341
* Bizans ile barış anlaşması yapıldı.
* Bizans İmparatoru VI. İoannes Kantakuzenos, kızı Teodora'yı Orhan Bey ile evlendirdi. 1347
* Orhan Bey ile VI. İoannes Kantakuzenos arasında ilk resmî buluşma gerçekleşti. 1352
* Üsküdar, Kadıköy ve Marmara Adaları fethedildi. 1354
* Şehzade Süleyman Paşa Rumeli'ye geçti ve Çimpi Kalesini üs yaptı.
* Gelibolu fethedildi.
* Ankara ilk defa işgal edildi.
* Gerede Beyliği Osmanlı'ya katıldı. 1356
* Foça korsanları Orhan Bey'in oğullarından Halil Bey'i tutsak aldı. 1358
* Süleyman Bey komutasındaki Türk güçleri Rumeli'de (Trakya'da) fetih harekâtına başladı.
* Orhan Bey'in oğlu Halil Bey tutsaklıktan kurtarıldı. 1359
* Orhan Gazi öldü.

* Süleyman Paşa öldü.
* I. Murad tahta çıktı. 1360
* I. Murad'ın oğlu Bayezid (Yıldırım) doğdu.
* Karadeniz Ereğlisi fethedildi. 1361
* Ankara ikinci kez ele geçirildi.
* Sultanönü ve yöresi Osmanlı topraklarına katıldı.
* Çorlu, Keşan, Dimetoka, Pınarhisar, Lüleburgaz, Babaeski, Edime fethedildi.
* Edirne Kırkpınar yağlı güreşleri (ilk müzikli spor gösterisi) yapıldı.
* Gümülcine, Eski Zağra, Yenice fethedildi. 1363
* Filibe fethedildi. 1364
* Sırp Sındığı zaferi.
* Biga fethedildi. 1365
* Raguza'nın, Osmanlı korumasına girmesi. 1366
* Gelibolu Bizans'tan geri alındı.
* Kızılağaç, İslimye, Yanbolu fethedildi.
* Lala Şahin Paşa Samaku ve İhtiman'a akınlar yaptı. 1367
* Kannova, Aydos ve Burgaz kaleleri fethedildi. 1368
* Vize, Kırkkilise ve Sizebolu (Süzebolu) kaleleri fethedildi.
* Başkent Bursa'dan Edirne'ye taşındı.
* Çandarlı Kara Halil Paşa veziriazam oldu. 1371
* Samaku meydan savaşı.
* Çirmen Zaferi. 1372

* Adriyatik Denizi ve Yunanistan'ın Attika Yarımadası'na ilk Osmanlı akınları yapıldı.
* Çatalca, İnciğiz, Firecik fethedildi. 1373
* İskeçe, Drama, Kavala, Zihne, Serez, Vardar Yenicesi, Avrethisan, Karafirye fethedildi. 1374

Çandarlı Hayreddin Paşa'nın Selanik seferi. 1375

* Niş ele geçirildi. 1376
* Bulgar Prensesi Tamar, I. Murad'la evlendi, Bulgaristan Osmanlı korumasına girdi.
* Kara Timurtaş Paşa Rumeli Beylerbeyi oldu.
* Zeamet sistemi uygulanmaya başlandı. 1377
* Bizans, antlaşma ile Gelibolu'yu Osmanlılar'a geri verdi. 1379
* I. Murad'a sığınan Bizans İmparatoru V. Yoannis Paleoligos, Osmanlı korumasında yeniden Bizans tahtına geçti. 1381
* I. Murad'ın oğlu Bayezid (Yıldınm), Germiyanoğulları Beyi Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hâtûn ile evlendi.
* Devlet Hâtun'un çeyizi olarak Kütahya, Simav, Eğriöz ve Tavşanlı Osmanlı'ya verildi.
* Osmanlılar, Hamidoğulları Beyliği'nden Yalvaç, Isparta, Seydişehir, Akşehir, Beyşehir ve Karaağaç'ı satın alarak topraklarına kattı. 1382
* I. Murad'a "Hüdâvendiğâr" unvanı verildi. (Bu unvan, daha sonraları "Hünkâr" şekline dönüşerek tüm Osmanlı padişahları için kullanıldı).

* İştip, Manastır ve Pirelpe fethedildi.
* Selanik kuşatıldı. 1383
* Kara Timurtaş Paşa Arnavutluk'a sefer düzenledi. 1384
* Osmanlı Akıncıları Bosna-Hersek'e akınlar düzenledi. 1385
* Ohri alındı.
* Savra zaferi.
* Savcı Bey, babası I. Murad'a karşı ayaklandı. 1386
* Sofya ele geçirildi.
* Memluklular ile siyasal ilişki kuruldu.
* Osmanlılar Karaman Beyliği üzerine yürüdü.
* Şehzade Bayezid'e "Yıldırım" unvanı verildi. 1387
* Veziriazam Çandarlı Hayreddin Paşa'nın ölümü üzerine, yerine oğlu Çandarlı Ali Paşa getirildi. 1388
* Osmanlılar, Ploşnik'te Sırp-Boşnak ordusunu bozguna uğrattı.
* Bulgaristan tamamen ele geçirildi.
* Mora Yarımadası'nda bir çok kale Osmanlılara geçti. 1389
* I. Kosova Zaferi.

* I. Murad şehid oldu.
* Yıldırım Bayezid padişah oldu.
* Şehzade Yakup Çelebi idam edildi.
* Yıldınm Bayezid'in oğlu Mehmed (Çelebi) doğdu.
* Sırbistan Osmanlı korumasına girdi.
* Üsküp ve Kosova fethedildi. 1390
* Yıldınm Bayezid, Sırp Prensesi Olivera ile evlendi.
* Aydın, Saruhan, Germiyan, Menteşe Beylikleri, Osmanlı topraklanna katıldı.
* Alaşehir fethedildi.
* Hamidoğullan ve Teke Beyliği alındı.
* Karamanoğulan'na sefer düzenlendi.
* Konya kuşatıldı. 1391
* Osmanlılar İstanbul'u ilk kez kuşattılar.
* Selanik, Osmanlı topraklarına katıldı.
* Almanya içlerine kadar uzanan akınlar düzenlendi. 1392
* Kastamonu Beyliği fethedildi.
* Candaroğlu Beyliği Osmanlı hakimiyetine girdi.
* İşkodra fethedildi. 1393
* Amasya fethedildi. 1394
* Selanik ve Yenişehir yöresi tamamen fethedildi.
* Arnavutluk fethedildi. 1395
* İstanbul ikinci kez kuşatıldı. 1396

* Niğbolu zaferi kazanıldı.
* Macaristan ve Eflak'a akınlar yapıldı. 1397
* İstanbul üçüncü kez kuşatıldı.
* Yunanistan'a sefer yapıldı.
* Akçay zaferi kazanıldı, Karaman topraklan alındı. 1398
* Karadeniz bölgesindeki Kubadoğullan, Emiroğullan, Tâceddinoğullan, Taşanoğullan Osmanlı topraklarına katıldı.
* Kadı Burhâneddin'in ölümü ve topraklarının Osmanlı ülkesine katılması. 1399
* Dulkadiroğullan Beyliği fethedildi. 1400
* İstanbul'da bir Türk mahallesi ile Şer'iyye Mahkemesi kuruldu ve bir de cami yapıldı.
* Bursa'da I. Bayezid tarafından yaptırılan Ulu Camii ibâdete açıldı.
* İlk Osmanlı Dârüş-Şifâ'sı Yıldırım Bayezid tarafından inşâ ettirildi.
* İstanbul dördüncü kez kuşatıldı.
* Erzincan Beyliği Osmanlı topraklarına katıldı. 1402
* Osmanlı ülkesinde anarşi başladı.
* Bursa, İznik ve İzmit yağma edildi.
* Ankara Meydan Savaşı.
* Timur Anadolu'yu istila etti.
* Fetret Devri başladı. 1403
* Yıldırım Bayezid öldü.
* Timur Anadolu'dan çekildi.
* Çelebi Mehmed Bursa ve Balıkesir bölgesine egemen oldu.

* Çelebi Mehmed'in oğlu Murad doğdu.
* Veziriazam Çandarlı Ali Paşa öldü. 1411
* Musa Çelebi Edirne'de tahta çıktı.
* Süleyman Çelebi öldürüldü.
* Musa Çelebi İstanbul'u beşinci kez kuşattı. 1412
* Mehmed ve Musa Çelebiler arasında İnciğiz Savaşı. 1413
* I. Mehmed (Çelebi Mehmed), Musa Çelebiyi öldürterek tüm Osmanlı topraklarına egemen oldu. 1414
* Çelebi Mehmed, Karaman'a sefer düzenledi.
* Akşehir, Beyşehir, Seydişehir fethedildi. 1415
* Karaman'a ikinci kez sefer düzenlendi. 1416
* Osmanlı-Venedik arasında ilk deniz savaşı.
* Eflak haraca bağlandı. 1417
* Avlonya fethedildi.
* Şehzade Murad Amasya valisi oldu. 1418
* Samsun ve çevresi fethedildi. 1419
* Bursa'da Yeşil Camii ibâdete açıldı.
* Ankara Savaşında kaybedilen Gebze, Pendik, Kartal, Hereke yeniden ele geçirildi. 1420
* Anadolu'da Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal, Rumeli'de Şeyh Bedreddin ayaklandı. Üçü de yakalanıp idam edildi. 1421

* Çelebi Mehmed öldü.
* II. Murad tahta çıktı.
* II. Muradın amcası Mustafa Çelebi Edirne'de tahta çıkarak padişah olmaya yeltendi. 1422
* Mustafa Çelebi öldürüldü.
* Trakya'daki Osmanlı egemenliği güçlendirildi.
* İstanbul altıncı kez kuşatıldı.
* II. Murad, küçük kardeşi Mustafa'yı öldürttü.
* Eflak, Arnavutluk ve Mora üzerine sefere çıkıldı. 1424
* Candaroğlu İsfendiyar Bey boyunduruk altına alındı. 1425
* Menteşe Beyliği tarihe karıştı. 1426
* Teke Beyliği tarihe karıştı. 1427
* Germiyanoğlu Beyliği tarihe karıştı. 1429
* Veziriazam Çandarlı İbrahim Paşa öldü. 1429
* Selanik fethedildi.
* Ege'de Venedik donanması yenilgiye uğratıldı. 1431
* Yanya fethedildi. 1432
* II. Murad'mınoğlu Mehmed (Fâtih) doğdu. 1437
* Macaristan'a seferler yapıldı. 1439
* Semendire fethedildi. 1441
* Belgrad kuşatıldı. 1443
* Haçlı ordusu, Osmanlı'yı Niş yakınlarında

yendi. 1444

* Haçlılar Yalvaç'ta yenildiler.
* Karamanoğlu yine yenilgiye uğratıldı.
* Osmanlı Macaristan arasında Segedin Antlaşması imzalandı.
* II. Murad, oğlu II. Mehmed lehine tahttan çekildi.
* II. Mehmed 1. kez padişah oldu.
* Varna zaferi kazanıldı. 1445
* II. Mehmed'in tahttan çekilişi ve II. Murad'ın ikinci defa tahta çıkması. 1446
* Mora Despotluğu haraca bağlandı. 1447
* Arnavutluk'ta İskender Bey ayaklanması.
* Kroya (Akçahisar) kuşatıldı.
* II. Mehmed'in oğlu Bayezid doğdu. 1448
* II. Kosova Zaferi kazanıldı. 1451
* II. Murad öldü ve II. Mehmed, ikinci defa tahta çıktı.
* Karamanoğulları'na sefer düzenlendi.
* Karamanoğlu İbrahim Bey Osmanlı egemenliğini kabul etti. 1452
* Rumelihisarı yaptırıldı (üç-dört ay içinde). 1453
* İstanbul fethedildi (29 Mayıs).
* Ayasofya camiye çevrildi.
* Çandarh Halil Paşa idam edildi.
* Silivri kalesi alındı. 1454
* Sırbistan'a birinci sefer düzenlendi. 1455

* İkinci Sırp seferi 1456
* Enez fethedildi.
* Üçüncü Sırbistan seferi.
* Belgrad kuşatıldı1458
* Sırbistan fethi başladı.
* Atina fethedildi.
* Eyüp'te cami yapımına başlandı. 1459
* Semendre alındı
* Sırbistan Osmanlı eyâleti oldu.
* Fâtih'in oğullarından Cem Sultan doğdU
* Güney Mora'daki Despotluklar Osmanlı'ya bağlandı. 1461
* Amasra fethedildi.
* İsfendiyaroğullan da denilen Candaroğulları Osmanlı topraklarına katıldı.
* Trabzon Rum İmparatorluğu tarihe karıştı. 1462
* Eflak Prensliği Osmanlı'ya bağlandı.
* Midilli Adası fethedildi. 1463
* Bosna Krallığı tarihe karıştı,
* Hersek Dukalığı Osmanlı'ya bağlandı.
* Osman-Venedik Savaşı başladı. 1466
* II. Mehmed'in Arnavutluk seferi.
* Karaman seferi sonunda Konya fethedildi. Karamanoğlu Beyliği tarihe karıştı. 1467
* Arnavutluk'un başkenti Kroya (Akçahisar) kuşatıldı. 1468

* Şehzade Cem Kastamonu valiliğine getirildi. 1470
* Eğriboz Adası alındı.
* Veziriazam İshak Paşa Karaman'a sefer açtı.
* II. Bayezid'in oğlu Selim (Yavuz) doğdu.
* Fatih Camii ibâdete açıldı. 1471
* Alâiye Beyliği Osmanlı'ya katıldı. 1472
* Silifke ve yöresi fethedildi.
* Kıreli'deki savaşta Akkoyunlular yenildi.
* İçel fethedildi.
* Topkapı Sarayı'nın yapımına başlandı. 1473
* Otlukbeli Zaferi kazanıldı. 1474
* Eski vezirlerden Mahmud Paşa idam edildi.
* İşkodra kuşatıldı.
* Cem Sultan Karaman valisi oldu.
* Gedik Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1475
* Karadeniz bir Osmanlı gölü durumuna geldi.
* Boğdan bozgunu. 1476
* Fatih Sultan Mehmed Boğdan'ı yendi.
* Gedik Ahmed Paşa'nın azledilmesi.
* Karamanı Mehmed Paşa'nın veziriazam olması.
* İnebahtı kuşatması.

* İtalya'ya kadar uzanan deniz akınları. 1477
* Kroya (Akçahisar) fethedildi.
* İşkodra kuşatıldı. 1479
* Osmanlı Venedik Barış Antlaşması ile 16 yıl süren savaş bitti. İşkodra Osmanlı'ya bırakıldı.
* Gümüşhane yakınlarındaki Tuğrul Beyliği Osmanlı'ya katıldı.
* Aya Mavri, Kefalonya, Zerda Adaları alındı. 1480
* Hersek Dukalığı Osmanlı'ya bağlandı.
* Gedik Ahmed Paşa İtalya'da Otranto kentini ele geçirdi.
* Rodos kuşatıldı.
* Kadıaskerlik, Rumeli ve Anadolu olarak ikiye ayrıldı. 1481
* Fatih Sultan Mehmed öldü.
* II. Bayezid tahta çıktı.
* Cem Sultan Bursa'da tahta çıktı.
* Yenişehir Ovası'ndaki savaşta II. Bayezid, Cem Sultan'ı yendi. 1482
* Cem Sultan Memluklulara sığındı.
* Gedik Ahmed Paşa Karaman seferinde Karamanlılar'ın kuşattığı Konya'yı kurtardı.
* Cem Sultan Rodos şövalyelerine sığındı.
* Cem Sultan Fransa'ya geçti.
* Gedik Ahmed Paşa idam edildi. 1483
* Osmanlı Macaristan Barış Antlaşması imzalandı.

* Boğdan seferinde Kili ve Akkerman kaleleri alındı. 1485
* Osmanlı Memluk Savaşı başladı. 1486
* Memluk Savaşında Anadolu Beylerbeyi Hersekzâde Ahmed Paşa yenilerek tutsak düştü. 1487
* Veziriazam Davud Paşa İçel Beyliği'ni ele ge çirdi.
* Memluk Savaşında Osmanlılar Ağaçayın muharebesinde yenildi. 1489
* Adana kalesinin Memluklulara bırakılması.
* Cem Sultan Roma ya geldi. 1490
* Lehistan (Polonya) ile antlaşma yapıldı.
* Memluklular Kayseri'yi kuşattı. 1491
* OsmanlıMemluk barışı imzalandı. 1492
* Macaristan seferi başladı.
* Belgrad kuşatıldı.
* Osmanlı ile Ruslar arasında ilk siyasal ilişki kuruldu. 1495
* Cem Sultan öldü.
* Şehzade Süleyman doğdu. 1497

* Dalmaçya kıyılarına akınlar düzenlendi.
* Karadağ Osmanlı korumasına girdi.
* Davud Paşa'nın yerine Hersekzâde Ahmed Paşa veziriazam oldu.
* İlk Rus elçisi İstanbul'a geldi. 1498
* Bâli Bey komutasında Lehistan'a akınlar düzenlendi.
* Çandarlı İbrahim Paşa, Hersekzâde Ahmed Paşa'nın yerine sadrazam oldu. 1499
* Osmanlı Venedik savaşı.
* İnebahtı ele geçirildi.
* Çandarlı İbrahim Paşa ölünce yerine Mesih Paşa atandı.
* Kefalonya Adası Venedikliler tarafından geri alındı.
* Venedikliler Preveze baskınını gerçekleştirdi. 1500
* Mora'da Modon kalesi ele geçirildi.
* Navarin ele geçirildi.
* Koron kalesi ele geçirildi. 1501
* Veziriazam Mesih Paşa İçel'e seferler düzenleyerek Karamanoğullannın son tutunduklan yerleri de Osmanlı'ya kattı.
* Bâyezid Câmiinin temeli atıldı.
* Fransızlar Midilli'yi kuşattılar.
* Veziriazam Mesih Paşa ölünce yerine Hadım Ali Paşa getirildi.
* Dıraç ele geçirildi.
* Avânz vergisi konuldu. 1502

* Haçlılar Aya Mavra Adasını ele geçirdiler.
* Bosna'ya sefer düzenlendi.
* Lofça kalesi ele geçirildi.
* Brusça kalesi ele geçirildi.
* Osmanlı Venedik Barış Antlaşması imzalandı. 1503
* Macaristan ile barış antlaşması yapıldı.
* Hadım Ali Paşa azledilerek Hersekzâde Ahmed Paşa veziriazâmlığa getirildi. 1505
* Bayezid Camii ibâdete açıldı. 1506
* Hersekzâde Ahmed Paşa görevden alındı, ye rine Hadım Ali Paşa tekrar getirildi. 1509
* Şehzade Korkud Mısır'a sığındı.
* İstanbul'da Kıyâmetı Suğra (Küçük Kıyamet) depremi. 1510
* Depremde yıkılan İstanbul yeniden inşa edildi. 1511
* Trabzon valisi olan Şehzade Selim (Yavuz) Kefe'ye gitti.
* Şehzade Korkud Saruhan valiliğini zorla ele geçirdi.
* Şehzade Selim Edirne'yi işgal etti.
* Şahkulu ayaklanması.
* Veziriazam Hadım Ali Paşa, Şahkulu ayaklanması sırasında, Kayseri dolaylanndaki Gökçay'da Şahkulu kuvvetlerine yenildi ve öldürüldü.
* Hersekzâde Ahmed Paşa üçücü kez veziriazam oldu.
* Şehzade Selim, babası II. Bayezid ile Ulaşdere'de yaptığı savaşı kaybetti. 1512
* II. Bayezid tahttan feragat etti.
* I. Selim (Yavuz) tahta çıktı.
* Veziriazam Koca Mustafa Paşa idam edildi, yerine dördüncü kez Hersekzâde Ahmed Paşa atandı.
* Saruhan valisi Şehzade Korkud yakalanarak idam edildi. 1513

* Yavuz Sultan Selim ile ağabeyi Şehzade Ahmed arasında Yenişehir'de yapılan savaşta, Şehzade Ahmed yenildi ve idam edildi. 1514
* Yavuz Sultan Selim, Safeviler üzerine yürümek için Edirne'den ordusunun başında hareket etti.
* Çaldıran Zaferi.
* Tebriz ele geçirildi.
* Bayburt kalesi alındı. 1515
* Kemah kalesi alındı.
* Dulkadiroğullan Beyliği tarihten silindi. 1516
* Veziriazam Hersekzâde Ahmed Paşa azledildi.
* Hadım Sinan Paşa veziriazam oldu.
* Yavuz, Mısır Seferine başladı.
* Mercidabık Zaferi.
* Suriye ve Filistin baştan başa fethedildi. 1517
* Ridaniye Zaferi.
* Kahire'nin fethi.
* Halifelik Osmanlılara geçti.
* Hicaz fethedildi. 1518
* Yavuz Sultan Selim İstanbul'a döndü. 1520

* Yavuz Sultan Selim öldü.
* I. Süleyman (Kanunî Sultan Süleyman) tahta çıktı. 1521
* Kanunî, Batı'ya yöneldi; Böğürdelen ve Zemun (Zemlin) kaleleri alındı.
* Belgrad fethedildi. 1522
* Rodos Adası fethedildi.
* Veziriazam Pir Mehmet Paşa görevinden ayrıldı.
* İbrahim Paşa veziriazam oldu.
* İkinci vezir Ahmed Paşa Mısır Valisi oldu. 1524
* Mısır Valisi Ahmed Paşa ayaklanıp bağımsızlığını ilan etti.
* Şehzade Selim doğdu.
* Mısır valisi Ahmed Paşa öldürüldü, ayaklanma bastırıldı.
* Veziriazam İbrahim Paşa yeni düzenlemelerde bulunmak için Mısır'a gitti. 1525
* Fransa'nın ilk elçisi İstanbul'a geldi. 1526
* Mohaç zaferi.
* Macaristan Osmanlı topraklarına katıldı. 1527
* Anadolu'da patlak veren ayaklanmalar Veziriazam İbrahim Paşa tarafından bastırıldı. 1529
* Birinci Viyana kuşatması. 1532
* Kanunî Sultan Süleyman çıktığı Almanya seferinde birçok kaleyi ele geçirdi. 1533

* Barbaros Hayreddin Paşa İstanbul'a geldi.
* Veziriazam İbrahim Paşa İran'a sefer düzenledi. 1534
* Barbaros Hayreddin Paşa Kaptanıderyâ oldu.
* Kanunî Irakeyn diye adlandırılan Doğu seferine çıktı.
* Van fethedildi.
* Tunus Barbaros Hayreddin Paşa tarafından Osmanlı topraklarına katıldı. Bağdad fethedildi. 1535
* Kanunî Sultan Süleyman Doğu (Irakeyn) seferini tamamlayarak İstanbul'a döndü.
* Fransa'ya kapitülasyonlar tanındı.
* Veziriazam Frenk Makbul (Maktul) Damad İbrahim Paşa öldürüldü.
* Ayaş Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Kanunî, Batı'ya yedinci seferine çıktı. 1538
* Mısır Valisi Hadım Süleyman Paşa Hind seferine çıktı.
* Kanunî sekizinci seferini Boğdan'a düzenledi.
* Barbaros Hayreddin Paşa Kerpe ve Kaşof Adalarını ele geçirdi.
* Hadım Süleyman Paşa Gucerat kıyılarına ulaştı.
* Bağdad fethedildi.
* Preveze Deniz Zaferi. 1539
* Veziriazam Ayaş Mehmed Paşa öldü.
* Lütfi Paşa veziriazam oldu. 1540

* OsmanlıVenedik antlaşması imzalandı. 1541
* Veziriazam Lütfi Paşa azledildi.
* Hadım Süleyman Paşa veziriazam oldu.
* Kanunî Sultan Süleyman dokuzuncu seferini Budin'e düzenledi.
* Macaristan Osmanlı'nın bir eyâleti durumuna geldi. 1543
* Kanunî, Estergon Seferi de denilen onuncu seferine çıktı.
* Barbaros Hayreddin Paşa, Almanlara karşı Fransa'ya yardımda bulunmak amacıyla Marsilya'ya hareket etti.
* Kanunî'nin oğlu Şehzade Mehmed öldü. 1544
* Şehzade Camii'nin yapımına başlandı.
* Veziriazam Hadım Süleyman Paşa azledildi.
* Rüstem Paşa veziriazam oldu. 1546
* Barbaros Hayreddin Paşa öldü.
* II. Selim'in oğlu Murad (III) doğdu. 1547
* Özdemiroğlu Osman Paşa Yemen'de Sana'yı ele geçirdi. 1548
* Kanunî, on birinci seferini İran'a düzenledi.
* Şahzade Camii ibâdete açıldı. 1550
* Süleymaniye Camii'nin yapımına başlandı. 1551
* Trablusgarp fethedildi. 1552

* Temeşvar Osmanlı topraklarına katıldı. 1553
* Kanunî Sultan Süleyman on ikinci seferinde Nahcivan üzerine yürüdü.
* Kanunî Sultan Süleyman'ın en büyük oğlu Şehzade Mustafa Konya Ereğlisi'nde idam edildi.
* Şehzade Cihangir öldü.
* Rüstem Paşa veziriâzâmlıktan azledildi.
* Kara Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1555
* Osmanlı-Safevi antlaşması imzalandı.
* Kara Ahmed Paşa idam edildi.
* Rüstem Paşa ikinci kez veziriazam oldu.
* Fuzulî öldü. 1557
* Süleymaniye Camii ibâdete açıldı. 1558
* Osmanlı donanması Mayorka Adasına baskın düzenledi. 1559
* Kanunî Sultan Süleyman'ın iki oğlu Selim ile Bayezid Konya ovasında savaştılar.
* Şehzade Bayezid İran'a sığındı. 1560
* Cerbe kalesi fethedildi. 1561
* II. Selim'in oğlu Şehzade Murad Manisa valisi oldu.
* Veziriazam Rüstem Paşa öldü.
* Semiz Ali Paşa sadrazam oldu. 1562
* Osmanlı-Avusturya barış antlaşması imza landı. 1565

* Turgut Reis Malta kuşatmasında şehit oldu.
* Veziriazam Semiz Ali Paşa öldü.
* Sokullu Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1566
* Sakız Adası fethedildi.
* Kanunî Sultan Süleyman on üçüncü ve de son olarak Zigetvar seferine çıktı.
* Kanunî Sultan Süleyman öldü.
* II. Selim padişah oldu.
* Zigetvar kalesi ele geçirildi. 1567
* San'a Beylerbeyliğine Özdemiroğlu Osman Paşa getirildi. 1568
* Edirne'de Selimiye Camii'nin yapımına başlandı. 1569
* Kurdoğlu Hızır Reis, Açin Sultanı Alaaddin'e yardım için Sumatra Adası'na hareket etti.
* Büyük İstanbul yangını. 1570
* Kıbrıs Osmanlılarca kuşatıldı. 1571
* Kıbrıs fethedildi.
* İnebahtı deniz savaşı yenilgisi. 1573
* Osmanlı-Venedik antlaşması imzalandı. 1574
* Boğdan zaferi.
* Ünlü Şeyhülislâm Ebûssuud Efendi öldü.
* Selimiye Camii ibâdete açıldı.

* II. Selim öldü
* III. Murad tahta çıktı. 1577
* Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan öldü. 1578
* Lala Mustafa Paşa Gürcistan seferine çıktı.
* Tiflis ele geçirildi.
* Şirvan ele geçirildi. 1579
* İngiltere ile siyasal ve ticarî ilişkiler kuruldu.
* Lala Mustafa Paşa vekâleten veziriâzâmhğa atandı.
* Lala Mustafa Paşa öldü.
* Koca Sinan Paşa veziriazam oldu. 1582
* III. Murad'ın en büyük oğlu Şehzade Mehmed (III. Mehmed) için 57 gün süren görkemli bir sünnet düğünü yapıldı.
* Veziriazam Koca Sinan Paşa görevinden azledildi.
* Siyavuş Paşa veziriazam oldu. 1583
* İlk İngiliz elçisi İstanbul'a geldi.
* "Meşaleler Savaşı" denilen muharebede Özdemiroğlu Osman Paşa Safevi kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı.
* Veziriazam Siyavuş Paşa azledildi.
* Özdemiroğlu Osman Paşa veziriazam oldu. 1585
* Tebriz yeniden alınarak Azerbaycan Osmanlı'ya bağlandı.
* Özdemiroğlu Osman Paşa öldü.

* Mesih Paşa veziriazam oldu. 1586
* Veziriazam Mesih Paşa görevinden istifa etti.
* Siyavuş Paşa ikinci kez veziriazam oldu. 1587
* Kaptanıderyâ Uluç Ali Paşa (Kılıç Ali Paşa) öldü. 1588
* Gence ele geçirildi.
* Mimar Sinan öldü. 1589
* Veziriazam Siyavuş Paşa azledildi.
* Koca Sinan Paşa ikinci kez veziriazam oldu. 1590
* OsmanlıSafevi antlaşması imzalandı.
* III. Mehmed'in oğlu Şehzade Ahmed (I. Ahmed) dünyaya geldi.
* Ferhad Paşa veziriazam oldu. 1592
* Veziriazam Ferhad Paşa azledildi.
* Siyavuş Paşa üçüncü kez veziriazam oldu. 1593
* Siyavuş Paşa azledildi.
* Koca Sinan Paşa üçüncü kez veziriazam oldu. 1595
* III. Murad öldü.
* III. Mehmed tahta çıktı.
* Koca Sinan Paşa veziriâzâmlıktan azledildi.
* Ferhad Paşa veziriazam oldu.
* Eflak seferindeyken veziriazam Ferhad Paşa azledildi.
* Koca Sinan Paşa dördüncü kez veziriazam oldu.
* Bükreş alındı.
* Estergon Kalesi kaybedildi.
* Veziriazam Koca Sinan Paşa azledildi.

* Lala Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Lala Mehmed Paşa bir gün görevde kaldıktan sonra öldü.
* Koca Sinan Paşa beşinci kez veziriazam oldu. 1596
* Veziriazam Koca Sinan Paşa öldü.
* Damad İbrahim Paşa veziriazam oldu.
* Eğri Seferi için III. Mehmed İstanbul'dan hareket etti.
* Eğri Kalesi fethedildi.
* Haçlı ordusu Haçova'da yenilgiye uğratıldı.
* Damad İbrahim Paşa veziriâzâmlıktan azledildi.
* Cağaloğlu Sinan Paşa veziriazam oldu. Ancak kısa süre sonra göreve yine İbrahim Paşa getirildi. 1597
* Veziriazam Damad İbrahim Paşa görevden azledildi.
* Hadım Hasan Paşa sadrâzam oldu. 1598
* Yeni Camiin yapımına başlandı.
* Hadım Hasan Paşa Yedlkule zindanında idam edildi.
* Cerrah Mehmed Paşa sadrâzam oldu. 1599
* Cerrah Mehmed Paşa görevden azledildi.
* Damad İbrahim Paşa üçüncü kez veziriazam oldu. 1600
* Baki öldü.
* Kanije Kalesi alındı. 1601
* Damad İbrahim Paşa öldü.
* Yemişçi Hasan Paşa veziriazam oldu.

* Anadolu’da ayaklanma çıkartan Karayazıcı Halim öldürüldü, kuvvetleri dağıtıldı.
* Tiryaki Hasan Paşa Kanije Kalesi’ni Haçlılar’a karşı savundu ve teslim etmedi. 1603
* III. Mehmed büyük oğlu Şehzade Mahmud’u idam ettirdi.
* Tebriz kaybedildi.
* Sofya ve Peşte’de Osmanlı ordusu bozguna uğradı.
* Veziriazam Yemişçi Hasan idam edildi.
* Malkoç Ali Paşa veziriazam oldu.
* III. Mehmed öldü.
.* I. Ahmed tahta çıktı. 1604
* Revan kaybedildi.
* Veziriazam Malkoç Ali Paşa öldü.
* Lala Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* I. Ahmed’in ilk oğlu Osman (II. Osman) doğdu. 1605
* Osmanlı devleti tarihinde ilk kez dışardan tütün ithal etti. 1606
* Veziriazam Lala Mehmed Paşa öldü.
* Derviş Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Zitvatorok Antlaşması imzalandı.
* Veziriazam Derviş Mehmed Paşa idam edildi.
* Kuyucu Murad Paşa veziriazam oldu. 1607
* Anadolu’da baş gösteren Celâli ayaklanmalarını bastırmak için Kuyucu Murad Paşa ordusunun başında harekete geçti.
* Kilis işgal edildi. 1608

* Anadolu, tamamen Celâli ayaklanmacılarından temizlendi. 1609
* Sultanahmed Camii'nin yapımına başlandı. 1610
* Kuyucu Murad Paşa ordusuyla İran'a yöneldi. 1611
* Veziriazam Kuyucu Murad Paşa öldü.
* Nasuh Paşa veziriazam oldu. 1612
* I. Ahmed'in oğlu Murad (IV. Murad) doğdu.
* Osmanlı-Safevi antlaşması. 1613
* İçki yasağı getirildi. 1614
* Nasuh Paşa idam edildi.
* Öküz Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1615
* I. Ahmed'in oğlu İbrahim (sonradan padişah oldu) doğdu. 1616
* Osmanlı ordusu Boğdanlılar'ı bozguna uğrattı.
* Erivan kuşatıldı.
* Veziriazam Öküz Mehmed Paşa azledildi. Halil Paşa veziriazam oldu. 1617
* Sultanahmed Camii ibâdete açıldı.
* Osmanlı-Lehistan (Polonya) barış antlaşması.
* I. Ahmed öldü.
* I. Ahmed'in yerine kardeşi I. Mustafa Osmanlı tahtına çıktı. 1618
* Aklî dengesi bozuk olan I. Mustafa tahttan indirildi.

* II. Osman (Genç) Osmanlı tahtına çıktı.
* Osmanlı-Safevi antlaşması. 1619
* Veziriazam Halil Paşa görevden alındı.
* Öküz Mehmed Paşa kısa süre veziriazam oldu ve hemen azledildi.
* Güzelce Ali Paşa veziriazam oldu. 1620
* Osmanlı ordusu Lehistan (Polonya) ordusu nu ağır bir yenilgiye uğrattı. 1621
* Veziriazam Güzelce Ali Paşa öldü.
* Ohrili Hüseyin Paşa veziriazam oldu.
* II. Osman Hotin seferine çıktı.
* Veziriazam Ohrili Hüseyin Paşa görevinden alındı.
* Dilaver Paşa veziriazam oldu. 1622
* II. Osman katledildi.
* I. Mustafa ikinci kez tahta çıkartıldı.
* Veziriazam Dilâver Paşa öldürüldü.
* Davud Paşa veziriazam oldu.
* Davud Paşa azledildi.
* Sonra arka arkaya Mere Hüseyin Paşa, Lef keli Mustafa Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa veziriazam oldular. 1623
* Veziriazam Gürcü Mehmed Paşa görevden alındı.
* Mere Hüseyin Paşa ikinci kez veziriazam oldu. Kısa süre sonra görevinden azledildi.
* Kara Ali Paşa veziriazam oldu.

* I. Mustafa ikinci kez tahttan indirildi.
* IV. Murad tahta çıktı. 1624
* Irak Safeviler'in eline geçti.
* Veziriazam Kemankeş Kara Ali Paşa idam edildi.
* Çerkeş Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Kırım'da ayaklanma çıktı.
* Osmanlıya karşı ayaklanan Abaza Mehmed Paşa yenilgiye uğratıldı. 1625
* Veziriazam Çerkeş Mehmed Paşa öldü.
* Hafız Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Hafız Mehmed Paşa Bağdad'ı Safevilerden geri almak için sefere çıktı. 1626
* Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa veziriazam oldu.
* Halil Paşa veziriazam oldu. 1628
* Veziriazam Halil Paşa azledildi.
* Hüsrev Paşa veziriazam oldu.
* Abaza Mehmed Paşa'nın çıkardığı ayaklanma Hüsrev Paşa tarafından bastırıldı. 1629
* Hüsrev Paşa İran seferine çıktı. 1631
* Veziriazam Hüsrev Paşa azledildi.
* Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa ikinci kez veziriazam oldu.
* Yeniçeri ayaklanmasında Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa öldürüldü.
* Topal Recep Paşa veziriazam oldu.
* Topal Recep Paşa idam edildi.
* Tabanıyassı Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1633

* IV. Murad İstanbul'daki tüm kahvehaneleri kapattı ve tütün yasağı koydu.
* Tabanıyassı Mehmed Paşa İran seferine çıktı. 1634
* IV. Murad Lehistan'a sefer düzenledi.
* Osmanlı-Lehistan antlaşması imzalandı.
* Abaza Mehmed Paşa yakalanıp idam edildi. 1635
* Şâir Nef i idam edildi.
* IV. Murad Revan seferine çıktı.
* Revan alındı.
* Tebriz yine Osmanlılara geçti. 1636
* Safeviler Revan'ı geri aldı.
* Tabanıyassı Mehmed Paşa azledildi.
* Bayram Paşa veziriazam oldu. 1637
* Ruslar Azak'ı ele geçirdi. 1638
* IV. Murad Bağdad seferine çıktı.
* Veziriazam Bayram Paşa öldü.
* Tayyar Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Tayyar Mehmed Paşa Bağdad kuşatmasında şehid düştü.
* Kemankeş Kara Mustafa Paşa veziriazam oldu.
* Bağdad fethedildi. 1639
* Kasrı Şirin Antlaşması imzalandı. 1640
* IV. Murad öldü.
* İbrahim (Deli) tahta çıktı. 1642
* İbrahim'in oğulları Mehmed ve Süleyman dünyaya geldiler.
* İbrahim'in oğlu Ahmed (II. Ahmed) doğdu. 1644

* Veziriazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa idam edildi.
* Sultanzâde Semin Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1645
* Girit'e sefer açıldı.
* Veziriazam Sultanzâde Semin Mehmed Paşa azledildi.
* Başdefterdar Salih Paşa veziriazam oldu. 1647
* Girit'te Kandiye abluka altına alındı.
* Veziriazam Salih Paşa idam edildi.
* Kısa süre veziriazam olarak Kara Mustafa Paşa görev yaptı.
* Hazerpâre Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1648
* Venedik donanması Çanakkale Boğazı'nı ab luka altına aldı.
* Veziriazam Hazerpâre Ahmed Paşa idam edildi.
* Sofu Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Sultan İbrahim tahttan indirildi.
* Osmanlı tahtına 7 yaşındaki IV. Mehmed çıktı.
* Sultan İbrahim öldürüldü. 1649
* Veziriazam Sofu Mehmed Paşa görevden ayrıldı.

* Kara Murad Ağa veziriazam oldu. 1650
* Venedik donanması ikinci defa Çanakkale'yi abluka altına aldı.
* Veziriazam Kara Murad Paşa görevden azledildi.
* Melek Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1651
* Girit adasına erzak yollandı.
* Melek Ahmed Paşa azledildi.
* Siyavuş Paşa veziriazam oldu.
* Mahpeyker Kösem Sultan öldürüldü.
* Siyavuş Paşa azledildi.
* Gürcü Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1652
* Gürcü Mehmed Paşa azledildi.
* Tarhuncu Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1653
* Tarhuncu Ahmed Paşa idam edildi.
* Derviş Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1654
* Osmanlı donanması Çanakkale açıklarında Venedik donanmasını ağır bir yenilgiye uğrattı.
* Derviş Mehmed Paşa azledildi.
* İpşir Mustafa Paşa veziriazam oldu. 1655
* Veziriazam İpşir Mustafa Paşa idam edildi.
* Kısa süre Kara Murad Paşa veziriâzâmlık yaptıysa da bu göreve Ermeni Süleyman Paşa getirildi. 1656
* Veziriazam Ermeni Süleyman Paşa azledildi.
* Deli Hüseyin Paşa veziriazam oldu.
* Vak'a-i Vakvakiyye ya da Çınar olayı.
* Deli Hüseyin Paşa'dan sonra kısa aralıklarla Zurnazen Mustafa Paşa, Siyavuş Paşa, Boynueğri Mehmed Paşa veziriazam oldular.
* Bozcaada, Semendirek ve Limni adaları Venedik'in eline geçti.
* Veziriazam Boynueğri Mehmed Paşa azledildi.

* Köprülü Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1657
* Bozcaada Venedik'ten geri alındı.
* Kâtip Çelebi öldü.
* Limni Adası Venedik'ten geri alındı. 1658
* Köprülü Mehmed Paşa ordunun başına geçerek Eğri seferine çıktı.
* Osmanlı'ya karşı ayaklanan bazı valiler yakalanarak Halep'te idam edildiler. 1660
* İstanbul, tüm tarihinin en büyük yangın felâketine uğradı.
* Varat Kalesi alındı. 1661
* Yıllardır inşaatı yanın kalmış bulunan Yeni Cami'in yapımına yeniden başlandı.
* Köprülü Mehmed Paşa öldü.
* Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1662
* Erdel'de Osmanlı ordusu düşmanı yendi. 1663
* Fâzıl Ahmed Paşa Uyvar seferine çıktı.
* Uyvar kalesi ele geçirildi.
* Novigrad alındı. 1664
* Yeni Cami ibâdete açıldı.
* Saint Gothar savaşı.
* IV. Mehmed'in oğlu Mustafa (II. Mustafa) doğdu. 1665
* Topkapı Sarayı'nda önemli bir yangın çıktı. 1666

* Fâzıl Ahmed Paşa'nm Girit seferi. 1667
* Girit'te Kandiye kuşatıldı. 1669
* Kandiye düştü.
* Girit fethedildi. 1672
* IV. Mehmed I. Lehistan seferine çıktı.
* Kamaniçe Kalesi alındı.
* Pucaş Antlaşması yapıldı. 1673
* İkinci Lehistan seferi.
* Hotin'de Osmanlı ordusu yenildi.
* İV. Mehmed Ladyzyn (Ladjin) kalesini aldı.
* IV. Mehmed'in oğlu Ahmed (III. Ahmed) doğdu. 1675
* Veziriazam Fazıl Ahmed Paşa öldü.
* Merzifonlu Kara Mustafa Paşa veziriazam oldu.
* Zorawno antlaşmasıyla Podolya ve Ukrayna Osmanlı topraklan içine girdi. 1678
* Cehrin kalesini kuşatan Ruslar'a karşı Osmanlı savaş açtı.
* Cehrin kalesi alındı. 1680
* IV. Mehmed Rusya'ya ikinci bir sefer düzenledi. 1681
* Osmanlı-Rus antlaşması. 1682
* Macar Tökeli İmre Osmanlı'ya sığındı.
* Kaşa kalesi ele geçirildi.

* IV. Mehmed'in Avusturya seferi. 1683
* İkinci Viyana kuşatması.
* Veziriazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa idam edildi.
* Kara İbrahim Paşa veziriazam oldu. 1684
* Vişegrad Kalesi düşman eline geçti.
* Budin Avusturya ordusu tarafından kuşatıldı.
* Venedik Osmanlı'ya savaş açtı.
* Preveze ve Aya Mavri Venedikliler tarafından alındı.
* Avusturya Uyvar kalesini aldı. 1685
* Veziriazam Kara İbrahim Paşa azledildi.
* Sarı Süleyman Paşa veziriazam oldu. 1686
* Navarin Venedik'in eline geçti.
* Budin Avusturya'nın eline geçti. 1687
* Mohaç bozgunu.
* Atina Venedik'in eline geçti.
* IV. Mehmed tahttan indirildi.
* II. Süleyman tahta geçti.
* Eğri Kalesi düşman eline geçti. 1688
* San Süleyman'dan sonra veziriazam olan Siyavuş Paşa azledildi.
* Nişancı İsmail Paşa veziriazam oldu.
* İsmail Paşa da azledildi.
* Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa veziriazam oldu. 1689
* Avusturya Belgrad'ı Osmanlı'dan aldı.
* II. Süleyman Avusturya'ya sefer düzenledi.
* Veziriazam Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa azledildi.

* Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa veziriazam oldu. 1690
* Kanije Kalesi elden çıktı. 1691
* Venedik Avlonya'yı aldı.
* II. Süleyman öldü.
* II. Ahmed tahta çıktı.
* Veziriazam Fâzıl Mustafa Paşa Salankamen savaşında şehid düştü.
* Arabacı Ali Paşa veziriazam oldu. 1692
* Arabacı Ali Paşa azledildi.
* Çalık Ali Paşa veziriazam oldu.
* Avusturya Varat Kalesi'ni aldı.
* Hanya Venedik tarafından kuşatıldı. 1693
* IV. Mehmed öldü.
* Veziriazam Çalık Ali Paşa azledildi.
* Bozoklu Bıyıklı Mustafa Paşa veziriazam oldu.
* İstanbul'da büyük yangın felaketi. 1694
* Bıyıklı Mustafa Paşa azledildi.
* Sürmeli Ali Paşa veziriazam oldu.
* Gabela Kalesi Venedik'in eline geçti.
* Petervaradin Savaşı.
* Sakız Adası Venedik'in eline geçti. 1695
* II. Ahmed öldü.
* II. Mustafa tahta çıktı.
* Sürmeli Ali Paşa azledildi.
* Elmas Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* II. Mustafa Birinci Avusturya Seferi için hareket etti.

* Lippa Kalesi alındı.
* Midilli'deki Zeytinburnu Deniz Zaferi.
* Azak Kalesi Rus kuşatmasından kurtarıldı.
* II. Mustafa'nın oğlu Mahmud (I. Mahmud) doğdu.
* Ruslar Azak Kalesi'ni aldı. 1697
* Osmanlı ordusu Zenta'da bozguna uğradı.
* Veziriazam Elmas Mehmed Paşa Zenta'da öldürüldü.
* Amcazade Hüseyin Paşa veziriazam oldu. 1699
* Karlofça Antlaşması imzalandı. 1700
* Osmanlı-Rus antlaşması.
* Amcazade Hüseyin Paşa azledildi.
* Daltaban Mustafa Paşa veziriazam oldu. 1703
* Daltaban Mustafa Paşa azledildi.
* Rami Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Edime Vak'ası.
* II. Mustafa tahttan indirildi.
* III. Ahmed tahta çıktı.
* Kavanoz Ahmed Paşa azledildi.
* Enişte Hasan Paşa veziriazam oldu. 1704
* Enişte Hasan Paşa azledildi.
* Kalaylıkoz Ahmed Paşa veziriazam oldu.
* Kalaylıkoz Ahmed Paşa azledildi.
* Baltacı Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1706
* Baltacı Mehmed paşa azledildi.
* Çorlulu Ali Paşa veziriazam oldu. 1708

* Cezayir'in Oran şehrinin anahtarı III. Ahmed'e armağan edildi. 1710
* Çorlulu Ali Paşa azledildi.
* Köprülüzâde Numan Paşa veziriazam oldu.
* Numan Paşa da azledildi.
* Baltacı Mehmed Paşa ikinci kez veziriazam oldu. 1711
* Prut Savaşı.
* Baltacı Mehmed Paşa azledildi.
* Ağa Yusuf Paşa veziriazam oldu. 1712
* Şâir Nâbi öldü.
* Osmanlı-Rus antlaşması.
* Ağa Yusuf Paşa azledildi.
* Silâhtar Süleyman Paşa veziriazam oldu. 1713
* Osmanlı'ya sığman İsveç Kralı Demirbaş Şarl ülkesine gönderildi.
* Silâhtar Süleyman Paşa azledildi.
* Önce Hoca İbrahim Paşa, hemen sonra Silâhtar Ali Paşa veziriazam oldu. 1714
* Venedik'e savaş açıldı. 1715
* İstendil Adası alındı.
* Mora yeniden fethedildi.
* Girit'teki son Venedik kalesi Suda Osmanlı'ya geçti. 1716
* Avusturya'ya savaş açıldı.
* Petervaradin bozgunu.

* Silâhtar Ali Paşa şehid düştü.
* Hacı Halil Paşa veziriazam oldu.
* Vakanüvis Nâima öldü.
* Tameşvar düşman eline geçti. 1717
* III. Ahmed'in oğlu Mustafa (III. Mustafa) doğdu.
* Avusturya bir kez daha Belgrad'ı aldı.
* Hacı Halil Paşa azledildi.
* Nişancı Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1718
* Nişancı Mehmed Paşa azledildi.
* Nevşehirli Damad İbrahim Paşa veziriazam oldu.
* İstanbul'da büyük yangın felâketi.
* Pasarofça Antlaşması. 1719
* İstanbul'da büyük bir deprem meydana geldi.
* İstanbul yine büyük bir yangın felâketi yaşadı.
* Tiflis ve Goru ele geçirildi.
* Kirmanşah ele geçirildi. 1724
* Hoy ele geçirildi.
* Osmanlı-Rus antlaşması.
* Hemedan ve Revan ele geçirildi. 1725
* III. Ahmed'in oğlu Abdülhamid (I. Abdülhamid) doğdu.
* Tebriz ve Gence ele geçirildi. 1727
* Matbaa Türkiye'ye girdi.
* Hamedan barışı. 1729
* İstanbul bir büyük yangın afeti daha yaşadı. 1730
* Patrona Halil Ayaklanması.

* III. Ahmed tahttan indirildi.
* I. Mahmud tahta çıktı. 1731
* Veziriazam Silâhtar Mehmed Paşa azledildi.
* Kabakulak İbrahim Paşa, hemen ardından Topal Osman Paşa veziriazam oldu.
* Korican Savaşı.
* Tebriz alındı. 1732
* Osmanlı-İran barışı
* Topal Osman Paşa azledildi.
* Hekimoğlu Ali Paşa veziriazam oldu. 1733
* Bağdad yeniden ele geçirildi. 1735
* Hekimoğlu Ali Paşa azledildi.
* İsmail Paşa veziriazam oldu. 1736
* İsmail Paşa azledildi.
* Silâhtar Seyyid Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* III. Ahmed öldü.

. Osmanlı-İran barışı. 1737

* Banyaluka'da Avusturya ordusu bozguna uğratıldı.
* Silâhtar Seyyid Mehmed Paşa azledildi.
* Muhsinzâde Abdullah Paşa veziriazam oldu. Hemen ardından onun yerine Yeğen Mehmed Paşa getirildi. 1738
* Orsova Kalesi ele geçirildi. 1739
* Yeğen Mehmed Paşa azledildi.
* Hacı İvaz Paşa veziriazam oldu.
* Hisarcık Zaferi.
* Belgrad yeniden Osmanlı'ya geçti.

* Belgrad'da Osmanlı, Avusturya ve Rusya arasında barış yapıldı. 1740
* Hacı İvaz Paşa görevden azledildi.
* Nişancı Hacı Ahmed Paşa veziriazam oldu. 1742
* Hacı Ahmed Paşa azledildi.
* Hekimoğlu Ali Paşa ikinci kez veziriazam oldu. 1743
* Nâdir Şah Musul'u kuşattı.
* Hekimoğlu Ali Paşa azledildi.
* Seyyid Hasan Paşa veziriazam oldu. 1744
* Nâdir Şah Kars'ı kuşattı. 1746
* İstanbul'da büyük bir yangın oldu.
* Seyyid Hasan Paşa azledildi.
* Tiryaki Hacı Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Osmanlı Avşar barışı. 1747
* Tiryaki Hacı Mehmed Paşa azledildi.
* Boynueğri Seyyid Abdullah Paşa veziriazam oldu. 1750
* Seyyid Abdullah Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Paşa veziriazam oldu.
* İstanbul'da büyük bir yangın âfeti meydana geldi. 1752
* Veziriazam Defterdar Mehmed Emin Paşa azledildi.
* Köle Bahir Mustafa Paşa veziriazam oldu.
* Trakya ve İstanbul'da büyük bir deprem oldu. 1754

* İstanbul’da yine büyük bir deprem oldu.
* I. Mahmud öldü.
* III. Osman tahta çıktı. 1755
* Haliç dondu.
* Köse Bahir Paşa azledildi.
* Hekimoğlu Ali Paşa üçüncü kez veziriazam oldu.
* Naili Abdullah Paşa ve ondan hemen sonra Nişancı Bıyıklı Ali Paşa veziriazam oldu.
* İstanbul’da büyük bir yangın meydana geldi.
* Veziriazam Bıyıklı Ali Paşa idam edildi.
* Yirmisekizzâde Mehmed Said Paşa veziriazam oldu.
* Nuruosmaniye Camii ibâdete açıldı. 1756
* Yirmisekizzâde Mehmed Said Paşa azledildi.
* Köse Bahir Paşa ikinci kez veziriazam oldu.
* İstanbul büyük bir yangın afeti yaşadı. 1757
* Köse Bahir Paşa azledildi.
* Koca Râgıp Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* III. Osman öldü.
* III. Mustafa tahta çıktı. 1760
* Laleli Camii’nin inşaatına başlandı. 1761
* III. Mustafa’nın oğlu Selim (III. Selim) doğdu. 1763
* Koca Râgıp Paşa öldü.
* Tevkii Hamza Hamid Paşa kısa süre veziriâzâmlık yaptı.
* Köse Bahir Mustafa Paşa veziriazam oldu. 1764

* Laleli Camii ibâdete açıldı. 1765
* Köse Bahir Mustafa Paşa görevden alındı.
* Muhsinzâde Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1766
* İstanbul'da büyük bir deprem oldu. 1768
* Muhsinzâde Mehmed Paşa azledildi.
* Silâhtar Hamza Mahir Paşa sadrazam oldu. 435
* Rusya'ya savaş ilan edildi.
* Silâhtar Hamza Mahir Paşa azledildi.
* Yağlıkçızâde Mehmed Emin Paşa veziriazam oldu. 1769
* Hotin Zaferi.
* Yağlıkçızâde Mehmed Emin Paşa azledildi.
* Moldovancı Ali Paşa veziriazam oldu.
* Hotin'i Ruslar ele geçirdi.
* Moldovancı Ali Paşa azledildi.
* İvazzâde Ali Paşa veziriazam oldu. 1770
* Mora Zaferi.
* Ruslar Osmanlı donanmasını Çeşme'de yaktı.
* Limni geri alındı.
* İvazzâde Halil Paşa azledildi.
* Silâhtar Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1771
* Ruslar Kırım'ı aldı.
* Özü Zaferi.
* Silâhtar Mehmed Paşa azledildi.
* Muhsinzâde Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Bükreş Barış Konferansı. 1773
* Mısır'da ayaklanan Cin Ali Bey yenilgiye uğratıldı.

* Silistre Zaferi.
* Varna Zaferi. 1774
* III. Mustafa öldü.
* I. Abdülhamid tahta çıktı.
* Küçük Kaynarca Antlaşması.
* Muhsinzâde Mehmed Paşa öldü.
* İzzet Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1775
* İzzet Mehmed Paşa azledildi.
* Derviş Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1776
* İran'a savaş ilan edildi. 1777
* Derviş Mehmed Paşa azledildi.
* Dârendeli Cebecizâde Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* Sine Zaferi. 1778
* Dârendeli Cebecizâde Mehmed Paşa azledildi.
* Kalafat Mehmet Paşa veziriazam oldu. 1779
* Ayvalıkavak Tenkihnâmesi.
* Kalafat Mehmed Paşa azledildi.
* Karavezir Seyyid Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* I. Abdülhamid'in oğlu Mustafa (IV.) doğdu. 1781
* Karaveziri Seyyid Mehmed Paşa öldü.
* İzzet Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1782
* İstanbul büyük bir yangın âfeti yaşadı.
* İzzet Mehmed Paşa görevden alındı.
* Hacı Yeğen Mehmed Paşa, kısa süre sonra da Halil Hamid Paşa veziriazam oldu. 1783

* Kırım Hanlığı Rusya'ya bağlandı. 1785
* Halil Hamid Paşa azledildi.
* Haznedar Şahin Ali Paşa veziriazam oldu.
* I. Abdülhamid'in oğlu Mahmud (II.) doğdu. 1786
* Koca Yusuf Paşa veziriazam oldu. 1787
* Rusya'ya savaş ilan edildi. 1788
* Avusturya Osmanlı'ya savaş ilan etti.
* Sebeş Zaferi.
* Ruslar Özü ve Hotin'i aldı. 1789
* I. Abdülhamid öldü.
* III. Selim tahta çıktı.
* Koca Yusuf Paşa azledildi.
* Seyyid Hasan Paşa veziriazam oldu.
* Osmanlı-İsveç ittifakı.
* Fokşan bozgunu.
* Buza bozgunu.
* Avusturya, Belgrad ve Semendire'yi aldı.
* Seyyid Hasan Paşa azledildi.
* Cezayirli Gazi Hasan Paşa veziriazam oldu. 1790
* Osmanlı Prusya ittifakı.
* Cezayirli Gazi Hasan Paşa öldü.
* Rusçuklu Çelebizâde Hasan Paşa veziriazam oldu.
* İsmail ve Kili Kaleleri Rusların eline geçti. 1791
* Rusçuklu Çelebizâde Hasan Paşa idam edildi.
* Koca Yusuf Paşa veziriazam oldu.

* Ruslar Maçın'ı aldı. 1792
* Yaş Antlaşması.
* Koca Yusuf Paşa azledildi.
* Damad Melek Mehmed Paşa veziriazam oldu.
* İstanbul'da büyük bir yangın meydana geldi. 1793
* Nizâmı Cedid kuruldu. 1794
* Melek Mehmed Paşa azledildi.
* İzzet Mehmed Paşa veziriazam oldu. 1795
* İstanbul'da büyük bir yangın meydana geldi. 1798
* Napolyon Bonapart Mısır seferinde Kahire'ye girdi.
* İzzet Mehmed Paşa azledildi.
* Kör Yusuf Ziyaettin Paşa veziriazam oldu.
* Fransa'ya savaş açıldı. 1799
* Cezzar Ahmed Paşa Akkâ'da Fransız ordusu nu yendi, Napolyon Fransa'ya döndü. 1801
* Fransa Mısır'ı tamamen boşalttı. 1802
* Osmanlı-Fransa barışı. 1803
* Vehhabiler Taif i kuşattı. 1805
* Kör Yusuf Paşa azledildi.
* Hafız İsmail Paşa veziriazam oldu.
* Kavalalı Mehmed Ali Paşa Mısır Valisi oldu. 1806
* Nizâmı Cedid ordusu Anadolu'dan Üsküdar'a geldi.
* Hafız İsmail Paşa azledildi.
* Ağa İbrahim Paşa veziriazam oldu.

* Sırp ayaklanması
* Rusya'ya savaş ilan edildi. 1807
* İngiliz donanması İstanbul önlerine geldi.
* Vehhabiler Hicaz'ı işgal etti.
* İskenderiye İngilizler tarafından işgal edildi.
* Osmanlı ordusu Rus seferine başladı.
* Kabakçı Mustafa ayaklanması.
* III. Selim tahttan indirildi.
* IV. Mustafa tahta çıktı.
* Sadrazam Ağa İbrahim Paşa görevinden alındı.
* Çelebi Mustafa Paşa sadrazam oldu.
* Osmanlı Rus ateşkesi.
* İngilizler İskenderiye'den çekildi. 1808
* Alemdar Mustafa Paşa İstanbul'a girdi.
* III. Selim katledildi.
* IV. Mustafa tahttan indirildi.
* II. Mahmud tahta çıktı.
* Alemdar Mustafa Paşa sadrazam oldu.
* Senedi İttifak düzenlendi.
* Sekbanı Cedid kuruldu.
* Alemdar Mustafa Paşa öldürüldü.
* IV. Mustafa öldürüldü.
* Memiş Paşa sadrazam oldu. 1809
* Memiş Paşa azledildi.
* Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa ikinci kez sadrazam oldu.
* Osmanlı-İngiliz barışı. 1810

* Osmanlı Rus savaşı sürdü.
* Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa azledildi.
* Laz Ahmed Paşa sadrazam oldu. 1812
* Bükreş Antlaşması.
* Laz Ahmed Paşa azledildi.
* Hurşid Ahmed Paşa sadrazam oldu.
* Medine Vehhabilerden temizlendi. 1813
* Mekke Vehhabilerden geri alındı.
* Sırp ayaklanması bastırıldı. 1815
* Ahmed Hurşid Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Rauf Paşa sadrazam oldu. 1818
* Mehmed Emin Rauf Paşa azledildi.
* Derviş Mehmed Paşa sadrazam oldu.
* Deriyye alındı. 1820
* Derviş Mehmed Paşa görevden alındı.
* Seyyid Ali Paşa sadrazam oldu.
* Yanya'da Tepedelenli Ali Paşa kuşatıldı. 1821
* Paras olayı.
* Yunan ayaklanması.
* Seyyid Ali Paşa azledildi.
* Benderli Ali Paşa sadrazam oldu. Kısa süre sonra Hacı Salih Paşa sadâret makamına getirildi.
* OsmanhKaçar çarpışması. 1822
* Yunanistan bağımsızlığını ilan etti.
* Sakız Adası'nda ayaklanma oldu.
* Hacı Salih Paşa görevinden alındı.
* Silâhtar Ali Paşa sadrazam oldu.

* Silâhtar Ali Paşa azledildi.
* Mehmed Sait Gâlib Paşa sadrazam oldu.
* II. Mahmud'un oğlu Abdülmecid doğdu. 1824
* Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Mora Valisi oldu.
* Mehmed Said Gâlib Paşa azledildi.
* Benderli Mehmed Selim Sim Paşa sadrazam oldu. 1825
* İbrahim Paşa Mora'ya çıktı. 1826
* Vak'a-i Hayriye (Yeniçeri Ocağı lağvedildi).
* Âsâkiri Mensûrei Muhammediyye kuruldu. 1827
* Atina yeniden Osmanlı'ya geçti.
* Akkerman Antlaşması.
* Navarin Faciası. 1828
* Rusya'ya savaş açıldı.
* Benderli Mehmed Selim Sırrı Paşa azledildi.
* Darendeli İzzet Mehmed Paşa sadrazam oldu. 1829
* Darendeli İzzet Paşa azledildi.
* Reşid Mehmed Paşa sadrazam oldu.
* Yeni giysi düzenlemesi yapıldı.
* Yunanistan'da devlet kuruldu.
* Edirne Antlaşması. 1830
* II. Mahmud'un oğlu Abdülaziz doğdu.
* Fransa Cezayir'i işgal etti.
* Sırbistan özerklik kazandı. 1831

* Takvimi Vakai (ilk Osmanlı gazetesi) yayımlanmaya başlandı. 1832
* Sisam Adası'na özerklik verildi.
* Konya dolaylarında Mısır ordusu Osmanlı ordusunu yendi. 1833
* Reşid Mehmed Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Rauf Paşa sadrazam oldu.
* İstanbul'da büyük bir yangın âfeti meydana geldi.
* Kütahta Antlaşması.
* Hünkâr İskelesi Antlaşması. 1838
* Sadrazamlık Başvekâlet, Sadrazam Başvekil diye anılmaya başlandı. 1839
* Nizip Savaşı.
* II. Mahmud öldü.
* Abdülmecid tahta çıktı.
* Mehmed Emin Rauf Paşa azledildi.
* Koca Hüsrev Paşa başvekil oldu.
* Kaptanıderyâ Giritli Hin Ahmed Paşa Osmanlı donanmasını Mısır'a teslim etti.
* Tanzimat Fermanı ilân edildi. 1840
* Hüsrev Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Rauf Paşa üçüncü kez başvekil oldu.
* Abdülmecid'in oğlu Murad (V.) doğdu.

* Londra Mukavelesi.
* Akkâ Mısır'dan geri alındı.
* Mısır Valiliği babadan oğula geçmek koşuluyla Mehmed Ali Paşa'ya bırakıldı.
* Boğazlar antlaşması.
* Mehmed Emin Rauf Paşa azledildi.
* Dârendeli Topal İzzet Mehmed Paşa ikinci kez başvekil oldu. 1842
* İzzed Mehmed Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Rauf Paşa dördüncü kez başvekil oldu.
* Abdülmecid'in oğlu Abdülhamid (II.) doğdu. 1844
* Abdülmecid, Marmara Denizi'ndeki bazı limanlan gemi ile denetledi.
* Abdülmecid'in oğlu Mehmed Reşad (V. Mehmed) doğdu. 184S
* İdâdî okulları kuruldu. 1846
* Abdülmecid Varna gezisine çıktı.
* Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa İstanbul'a geldi.
* Mehmed Emin Rauf Paşa azledildi.
* Mustafa Reşid Paşa sadrazam oldu.
* İsmail Dede Efendi öldü. 1847
* Maarifi Umumiye Nezâreti kuruldu.
* Mustafa Reşid Paşa azledildi. İbrahim Sarım Paşa kısa süre bu görevde kaldıktan sonra Mustafa Reşid Paşa ikinci kez sadrazam oldu. 1849
* Baltalimanı Antlaşması.

* Kavalalı Mehmed Ali Paşa öldü.
* Mülteciler sorunu. 1851
* Encümeni Dâniş açıldı.
* Mençikof Olağanüstü Rus Elçisi sıfatıyla İstanbul'a geldi.
* Mustafa Reşid Paşa azledildi. Sırasıyla Mehmed Rauf Paşa beşinci, Mustafa Reşid Paşa üçüncü, Mehmed Emin Ali Paşa birinci kez ve nihayet Damad Mehmed Ali Paşa sadrazam oldular. 1853
* Damad Mehmed Ali Paşa azledildi.
* Giritli Mustafa Naili Paşa sadrazam oldu.
* İngiliz-Fransız ortak donanması Beşike körfezine girdi.
* Rusya Eflak-Boğdan'ı işgal etti.
* Rusya'ya savaş açıldı.
* Rusya'ya ültimatom verilerek Eflak Boğdan'ı boşaltması istendi.
* İngiliz-Fransız donanması İstanbul'a geldi.
* Olteçina Zaferi.
* Ahıska bozgunu.
* Sinop baskını. 1854
* İngiliz-Fransız ortak donanması Karadeniz'e açıldı.
* Çatana Zaferi.
* Yunanistan ile siyasal ilişkiler kesildi.
* Dobruca Ruslar tarafından istila edildi.
* İngiltere ile Fransa Rusya'ya savaş ilan etti.
* Kalafat Zaferi.
* İngiliz-Fransız ortak donanması Odessa'yı bombardıman etti.
* Ruslar Silistre'yi kuşattı.
* Sadrazam Giritli Mustafa Naili Paşa görevden alındı.

* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa sadrazam oldu.
* Silistre kuşatmadan kurtulmayı başardı.
* Osmanlı Rusya'ya savaş ilan etti.
* Ordu Bükreş'e girdi.
* Türk-İngiliz-Fransız askerleri Kırım'a çıkartma yaptı.
* Alman Zaferi.
* Avusturya Eflak-Boğdan'ı işgale başladı.
* Balaklava Zaferi.
* İnkerman Zaferi.
* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa azledildi.
* Mustafa Reşid Paşa sadrazam oldu. 1855
* Müttefik ordular Rus limanlarını ablukaya aldı.
* Osmanlı, Sardinya Krallığı ile antlaşma yaptı.
* Mustafa Reşid Paşa görevden ayrıldı.
* Mehmed Emin Ali Paşa ikinci kez sadrazam oldu.
* Sivastopol topa tutuldu.
* Sivastopol düştü.
* Osmanlı'da ilk telgraf hattı işletmeye açıldı.
* Rus ordusu Kars'ta bozguna uğratılarak püskürtüldü.
* Kars, açlık yüzünden teslim oldu. 1856
* Islahat Fermanı (28 Şubat)
* Paris Kongresi.
* Mehmed Emin Ali Paşa azledildi.
* Mustafa Reşid Paşa beşinci kez sadrazam oldu 1857

* Tuna Irmağı'nın deltasındaki adalar Osmanlı'ya bırakıldı.
* Mustafa Reşit Paşa azledildi. Giritli Mustafa Paşa sadrazam oldu. Kısa süre sonra Mustafa Reşid Paşa altıncı kez sadrazamlığa getirildi. 1858
* Mustafa Reşid Paşa öldü.
* Mehmed Emin Ali Paşa sadrazam oldu.
* Osmanlı-Karadağ sınır protokolü imzalandı. 1859
* Süveyş Kanalı'nın yapımına başlandı.
* Kuleli Vakası.
* Mehmed Emin Ali Paşa azledildi.
* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa kısa süre görev yaptıktan sonra Mütercim Rüştü Paşa sadrazam oldu. 1860
* Lübnan'da ayaklanma çıktı.
* Mütercim Rüştü Paşa azledildi.
* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa üçüncü kez sadrazam oldu. 1861
* Abdülmecid'in oğlu Mehmed Vahideddin (VI. Mehmed) doğdu.
* Abdülmecid öldü.
* Abdülaziz tahta çıktı.
* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Ali Paşa dördüncü kez sadrazam oldu.

* Mehmed Emin Ali Paşa azledildi.
* Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa sadrazam oldu.
* Karadağ ayaklanması. 1862
* Ömer Paşa Karadağ ordusunu bozguna uğrattı.
* İşkodra ateşkesi ile Osmanlı-Karadağ savaşı bitti.
* Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa azledildi.
* Yusuf Kâmil Paşa sadrazam oldu.
* Abdülaziz Mısır gezisine çıktı.
* Yusuf Kâmil Paşa azledildi.
* Keçecizâde ikinci kez sadrazam oldu. 1864
* Eflâk-Boğdan birliğini tanıyan İstanbul Protokolü imzalandı. 1866
* Paris Konferansı.
* Mısır valilerine "Hidiv" unvanı verildi.
* Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa azledildi.
* Mütercim Rüştü Paşa ikinci kez sadrazam oldu.
* Girit ayaklanması. 1867
* Mütercim Rüştü Paşa azledildi.
* Mehmed Emin Ali Paşa beşinci kez sadrazam oldu.
* Yeni Osmanlılar Cemiyeti Paris'te propaganda etkinliklerine başladı.
* Belgrad ve çevresindeki tüm kaleler Sırbistan'a bırakıldı.
* Abdülaziz Avrupa gezisine çıktı. 1868
* Mehmed Emin Ali Paşa sadrazam sıfatıyla ıslahat yapmak için Girit'e gitti.
* Şuray-ı Devlet kuruldu.
* Yabancılara mülkiyet hakkı tanındı.

* Yunanistan ile siyasal ilişkiler kesildi.
* Yunanistan'a ültimatom verildi. 1869
* Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa öldü.
* Paris Konferansı.
* Süveyş Kanalı açıldı. 1870
* Bulgar Kilisesi bağımsızlık kazandı. 1871
* Londra Konferansı.
* Mehmed Emin Ali Paşa öldü.
* Mahmud Nedim Paşa sadrazam oldu. 1872
* Mahmud Nedim Paşa azledildi, kısa süre Mithat Paşa sadrazamlık yaptı, Mütercim Rüştü Paşa üçüncü kez sadrazam oldu. 1873
* Mütercim Rüştü Paşa azledildi.
* Kısa süre Sakızlı Ahmed Paşa sadâret mevkiinde bulundu. Şirvanzâde Mehmed Rüştü Paşa sadrazam oldu. 1874
* Şirvanzâde Mehmed Rüştü Paşa azledildi.
* Hüseyin Avni Paşa sadrazam oldu. 1875
* Hersek ayaklanması.
* Hüseyin Avni Paşa azledildi.
* Ahmed Paşa sadrazam oldu. Kısa süre sonra Malımud Nedim Paşa ikinci kez sadrazamlığa getirildi. 1876
* Bulgar ayaklanması.

* Selanik olayı.
* Mahmud Nedim Paşa görevden alındı.
* Mütercim Rüştü Paşa dördüncü kez sadrazam oldu.
* Berlin Memorandumu.
* Abdülaziz tahttan indirildi.
* V. Murad tahta çıktı.
* Abdülaziz öldü.
* Çerkez Hasan Olayı.
* V, Murad tahttan indirildi.
* II. Abdülhamid tahta çıktı.
* Mütercim Rüştü Paşa azledildi.
* Mithat Paşa ikinci kez sadrazam oldu.
* Tersane Konferansı.
* Kanuni Esasi ilân edildi.
* Birinci Meşrutiyet. 1877
* Mithat Paşa azledildi.
* Mithat Paşa sürgüne yollandı.
* Ethem Paşa sadrazam oldu.
* Sırbistan ve Karadağ ile savaş.
* İlk Osmanlı Meclisi Mebusan'ı açıldı.
* 93 Harbi.
* Plevne Savunması. 1878
* Ethem Paşa azledildi.
* Ahmed Hamdi Paşa sadrazam oldu.
* Edirne ateşkesi imzalandı.
* Ahmed Hamdi Paşa görevden alındı.
* Ahmed Vefik Paşa "başvekil" oldu.

* Meclisi Mebusan kapatıldı.
* Ayastafanos Antlaşması.
* Ahmed Vefik Paşa azledildi.
* Mehmed Sadık Paşa başvekil oldu.
* Ali Suavi Olayı.
* Mehmed Sadık Paşa azledildi.
* Mütercim Rüştü Paşa başvekil oldu.
* Kıbrıs İngiltere'ye bırakıldı.
* Mütercim Rüştü Paşa azledildi.
* Mehmed Esad Saffet Paşa başvekil oldu.
* Berlin Konferansı.
* Mehmed Esad Saffet Paşa azledildi.
* Tunuslu Hayreddin Paşa başvekil oldu. 1879
* Tunuslu Hayrettin Paşa azledildi.
* Ahmed Arifi Paşa kısa süre başvekillik yaptıktan sonra Ahmed Arifi Paşa başvekil oldu.
* Ahmed Arifi Paşa azledildi.
* Küçük Said Paşa başvekil oldu. 1880
* Küçük Said Paşa azledildi.
* Mehmed Kadri Paşa kısa süre başvekillik yaptıktan sonra Said Paşa ikinci kez başvekil oldu. 1881
* Fransa Tunus'u işgal etti.
* Yıldız Mahkemesi kuruldu.

* Muharrem Kararnamesi.
* Duyûnu Umûmiye kuruldu. 1882
* Said Paşa azledildi.
* Kütahyalı Abdurrahman Nureddin Paşa kısa süre başvekillik yaptıktan sonra Sait Paşa üçüncü kez başvekil oldu.
* İngiliz donanması İskenderiye'yi bombaladı.
* Said Paşa azledildi.
* Ahmed Vefik Paşa ikinci kez başvekil oldu. Kısa süre sonra onun yerine Said Paşa dördüncü kez başvekilliğe getirildi. 1884
* Mithat Paşa ile Damad Mahmud Celâleddin Paşa Taif te öldürüldüler. 1885
* Rumeli Şarkî Vilâyeti Bulgaristan ile birleşti.
* Said Paşa azledildi.
* Kıbrıslı Kâmil Paşa başvekil oldu.
* İstanbul Konferansı. 1891
* Ahmed Vefik Paşa öldü.
* Kıbrıslı Kâmil Paşa azledildi.
* Kabaağaçizâde Ahmed Cevad Paşa başvekil oldu. 1894
* İstanbul büyük bir deprem oldu. 1895
* Ahmed Cevad Paşa azledildi.
* Said Paşa beşinci kez başvekil oldu.
* İstanbul'da ilk Ermeni olayları meydana geldi.
* Said Paşa azledildi.

* Kâmil Paşa ikinci kez başvekillik yaptıysa da onun yerine Halil Rıfat Paşa başvekilliğe getirildi.
* Ermeniler Bâbâli'yi ve Osmanlı Bankası'nı bastılar. 1897
* Osmanlı-Yunan Savaşı.
* Osmanlı-Yunan Barışı.
* Girit'e özerklik tanındı. 1900
* Gazi Osman Paşa öldü. 1901
* Fransız donanması Midilli'ye asker çıkardı. 1902
* Makedonya'da ayaklanmalar baş gösterdi.
* Said Paşa azledildi.
* Avlonyalı Mehmed Ferid Paşa başvekil oldu.
* V. Murad öldü.
* Abdülhamid'e bombalı suikast düzenlendi. 1908
* Avlonyalı Ferid Paşa azledildi.
* Said Paşa yedinci kez başvekil oldu.
* İkinci Meşrutiyet ilan edildi.
* Said Paşa azledildi.
* Kâmil Paşa üçüncü kez başvekil oldu.
* Bosna-Hersek Avusturya'ya bağlandı.
* Bulgaristan krallık oldu.
* Girit Yunanistan ile birleşti.
* Meclisi Mebusan açıldı. 1909
* Kâmil Paşa azledildi.
* Hüseyin Hilmi Paşa kısa süre başvekillik yaptı.
* Tevfik Paşa başvekil oldu. *31 Mart Olayı.
* Hareket Ordusu İstanbul'da.

* II. Abdülhamid tahttan indirildi.
* V. Mehmed Reşad tahta çıktı.
* Tevfik Paşa görevden ayrıldı.
* Hüseyin Hilmi Paşa başvekil oldu. 1910
* Hüseyin Hilmi Paşa azledildi.
* Hakkı Paşa başvekil oldu.
* Çırağan Sarayı yandı.
* Arnavutluk ayaklanması.
* Gazeteci Ahmed Samim öldürüldü. 1911
* Babıâli yangını meydana geldi.
* V. Mehmed Reşad Rumeli gezisine çıkü.
* Trablusgarp savaşı.
* Hakkı Paşa azledildi.
* Said Paşa sekizinci kez başvekil oldu. 1912
* Türk Ocağı kuruldu.
* Said Paşa azledildi.
* Gazi Ahmed Muhtar Paşa başvekil oldu.
* Balkan Savaşları başladı.
* Uşi Antlaşması.
* Meclisi Mebusan feshedildi.
* Seçimler yapıldı.
* Gazi Ahmed Muhtar Paşa görevinden aynldı.
* Kâmil Paşa dördüncü kez başvekil oldu.
* II. Abdülhamid Selanik'ten İstanbul'a getirildi. 1913
* Babıâli Baskını.

* Kâmil Paşa azledildi.
* Mahmud Şevket Paşa başvekil oldu.
* Londra Barışı ile Balkan Savaşları bitti.
* Mahmud Şevket Paşa bir suikast sonucu öl
* Mısırlı Said Halim Paşa başvekil oldu. • 1914
* Enver Bey (Paşa) Harbiye Nâzın oldu.
* Osmanlı devleti I. Dünya Savaşı'na girdi.
* Sankamış harekâtı. 1915
* Çanakkale Savaşı. 1916
* Veliaht Yusuf İzzeddin Efendi intihar etti. 1917
* Mısırlı Said Halim Paşa azledildi.
* Talat Paşa sadrazam oldu. 1918
* II. Abdülhamid öldü.
* V. Mehmed öldü.
* VI. Mehmed Vahideddin tahta çıktı.
* Talat Paşa görevden ayrıldı.
* Ahmed İzzet Paşa başvekil oldu.
* Mondros Mütarekesi (30 Ekim).
* Ahmed İzzet Paşa görevden ayrıldı.
* İzzet Paşa başvekil oldu.
* İngiliz ve Fransız donanmaları İstanbul önlerine demirledi. 1919
* Gazi Ahmed Muhtar Paşa öldü.
* Tevfik Paşa azledildi.
* Damad Ferid Paşa başvekil oldu.

* Ermeniler Kars'ı işgal etti.
* Yunanlılar İzmir'i işgal etti.
* Damad Ferid Paşa görevinden ayrıldı.
* Ali Rıza Paşa başvekil oldu.
* Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ile Millî Mücâdele'nin başlaması (19 Mayıs). 1920
* Ali Rıza Paşa azledildi.
* Salih Paşa başvekil oldu.
* İngilizler İstanbul'u işgal etti.
* Salih Paşa azledildi.
* Damad Ferid Paşa 4. kez başvekil oldu.
* Meclisi Mebusan feshedildi.
* TBMM Ankara'da açıldı (23 Nisan).
* Sevr imzalandı (10 Ağustos).
* Damad Ferid Paşa görevden ayrıldı.
* Tevfik Paşa dördüncü kez başvekil oldu. 1921
* Londra Konferansı
* Talat Paşayı Berlin'de Ermeniler öldürdü.
* Mısırlı Said Halim Paşa Roma'da öldürüldü. 1922
* Cemal Paşa Tiflis'te Ermeniler tarafından öldürüldü.
* Enver Paşa Buhara'da öldü.
* Türk Orduları Başkomutan Meydan Savaşı'nı kazandı.

* Düşman denize döküldü (9 Eylül).

. * TBMM saltanatı kaldırdı (1 Kasım).

* Son padişah VI. Mehmed Vahideddin İstanbul'dan bir İngiliz savaş gemisiyle ayrıldı (17 Kasım).

* 1. Lozan Konferansı (20 Kasım).

* 2. Lozan Konferansı (2 Nisan).

* Lozan Antlaşmasının imzalanması (24 Temmuz). 1923

* Cumhuriyetin ilânı (29 Ekim).

* Halifeliğin kaldırılması ile ilgili kanunun kabul edilmesi ve bu kanun gereğince Osmanlı hanedanının yurtdışına çıkarılması.

— OOO —

OSMANLILARDA SADARET MAKAMI VE 215 SADRÂZAM SADÂRET

Osmanlılarda günümüzdeki "Başkanlık" makamına "Sadâret" denilirdi. Rumeli ve Anadolu Kazaskerleri'ne de aynı ad verilmişti.

1839da Tanzimat Fermanı ilan edilinceye kadar geçen yıllarda, göreve yeni atanan Sadrâzam, ilk iş olarak; padişahtan "Sadâret Mührü"nü alırdı. Ardından Dârüssaâde Ağası'nın odasına geçerek orada bir süre dinlenir, sonra sarayın orta kapısından dışarı «çıkar, Peyk, Solak ve Divân Çavuşlan'ndan oluşan bir alayla birlikte "Babıâli" de denilen Paşakapısı'na giderdi. Burada devlet önde gelenleri (Şeyhülislâm, Vezirler, Kaptanı Derya, Rumeli ve Anadolu Kazaskerleri ve protokole dâhil öteki ulemâ) tarafından karşılanıp tebrik edilirdi.

Tebrik töreni bittikten sonra yeni Sadrâzam üst düzey yöneticilere kürk giydirir, çeşitli armağanlar verirdi.

Birkaç gün geçtikten sonra Sadrâzam, Şeyhülislâm'ın kendisine yaptığı ziyareti iade ederdi.

Reisülküttâb (Divânı Hümâyûn kâtiblerinin ve kalemlerinin başı) Padişahın göreve yeni getirilen Sadrâzama yolladığı, yapması istenilen işleri içeren bir Hattı Hümâyûnu, devlet görevlilerinin huzurunda okurdu. İmparatorluğun son zamanlarında, yeni Sadrâzam olan, saraya çağrılır, Sadâret Mührü kendisine padişah tarafından verilirdi. Atama ile ilgili Hattı Hümâyûn ise bir arabayla saraydan Babıâli'ye törenle taşınırdı.

SADRÂZAM

Osmanlılar'da hükümet başkanları önceleri "Veziri A'zâm/Veziriâzam" ve en çok da "Sadrâzam/SadrA'zâm" ünvanlarıyla anılmış, sonraları "Başvekil" unvanı da kullanılmıştır.

"Sadrâzam" unvanının, yoğun bir olasılıkla Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarında, padişaha yakınlıkları ile tanınan Makbul İbrahim Paşa ve Rüstem Paşa'ya karşı bir saygınlık belirtisi olarak kullanılmaya başlandığı sanılmaktadır.

Sadrâzam, tüm vezirlere öteki tüm devlet erkânının başı, âmiri ve padişahın "mutlak anlamda" vekili idi. Padişahtan sonra, devletin en büyük görevlisi sıfatıyla yönetimle ilgili konulan öteki vezir ve üst düzey görevlilerle görüşürdü. Bütün devlet işlerinin yürütülmesi için emri mutlaka gerekli olan Sadrâzam, Padişaha bildirmeden bazı tımarları verebilirdi. Parasal, mâliyeyi ilgilendiren işlerde tek başına karar verme yetkisini taşıyan Başdefterdâr bile Sadrâzama gerektiğinde ve istediğinde hesap vermek zorundaydı. Buna karşılık, padişahın mutlak vekili olarak sahip bulunduğu sınırsız yetki, ancak devletin genel yönetimi için geçerliydi. Topkapı Sarayı'ndaki Orta Kapı'dan Enderun'a gelince, bu yetkinin hiçbir geçerliliği kalmaz, tüm yetkiler padişah ile onun bendeleri olan Enderun görevlilerine geçerdi.

Sadrâzamlara padişahın yetkilisi olduklarının bir kanıtı olarak padişahın mührü "Mührü Hümâyûn" verilirdi. Önceleri bir yüzük biçiminde olan Mührü Hümâyûn'u Sadrâzamlar parmaklarına takarlardı. Sonraları mühürleri ince zincire bağlı bir kese içinde taşıdılar.

Divânı Hümâyûn (Bir tür Bakanlar Kurulu),

Fatih Sultan Mehmed'e kadar padişahların başkanlığında toplanırken, padişahların toplantıyı perde arkasından izlemeye başlamaları üzerine, başkanlık Sadrazamlara geçti.

Sadrâzam, Divân toplantılarına törenle gelir, sabah namazının ardından görüşmelere başlanırdı. Görüşülecek konular tamamlanınca, Çavuşbaşı denilen görevli Mührü Hümâyün'u Sadrâzamdan alır, Ruznâme Kesesi'ni, Mâliye Devlethânesi'ni, Hazine ve Defterhâne'yi mühürledikten sonra geri verirdi.

Divân toplantılarının ardından Sadrâzamla öteki devlet önde gelenleri huzura (padişah karşısına) kabul olunur, Bâbüssaâde arasında Sadrâzam biri kürklü, biri sâde olmak üzere iki hil'at (kaftan) giyerdi.

Eğer padişah Divân toplantısını perde arkasından izlemediyse, huzurda Sadrâzam ona görüşülen konular hakkında bilgi verir ve görüş alışverişinde bulunurdu. Daha sonra, işler tamamlanınca izin alınır, etek öpülür ve vezirler Sadrâzamın ardı sıra Arz Odası'ndan çıkarak Divânhâne'ye giderler, oradan da Sadrâzam geldiği gibi yine törenle konağına uğurlanırdı.

Divânı Hümâyûn, 18. yüzyıldan başlayarak önemini yitirince, tüm devlet işleri Paşakapısı'nda (Babıâli) görüşülmeye başlandı.

Divân günlerinde Sadrâzam kafasına "Kallavi" denilen yarım endazeden (1 endaze = 65 cm) ve dört köşeli bir "külah" giyer, üzerine ince bir tülbent sarıp soldan sağa doğru dört parmak genişliğinde "şerit" bağlardı. Sırtına "Üst" diye anılan dört kollu ağır sırma işleme kaplı "Samur kürk" giyer, beline en değerli taşlarla bezenmiş bir "Hançer" takardı.

1829'da II. Mahmud döneminde yayımlanan Kıyafet Nizamnâmesi'nde tören ve bayramlarda Sadrâzamların kenarı sırma işlemeli "Fes", yakası som sırmalı beyaz çuhadan pamuklu ya da yün elbise giyecekleri saptandı. 1839'da Tanzimat'tan sonra Sadrâzamlar İstanbulin, Redingot ve başlarına da sıradan "Fes" giymeye başladılar.

Sadrazam, elçileri "Divânhâne"de kabul ederdi. Divânhâne'ye gelen elçi, kendisini kabul eden Sadrâzamın eteğini öptükten sonra Nişancı'nın (Dışişleri Bakanı) oturduğu sofranın bir kenarına ilişirdi. Elçilere saray mutfağından yemek çıkarılır, İslâm ya da Hıristiyan devletlerin elçileri arasında ayrım yapılmaz, bunlar iskemleye oturtulur ve Sadrâzamla birlikte aynı sofrada yemek yerlerdi.

Elçilerin kabul edilecekleri zamanlarda, Nişancı ile Defterdar Sadrâzamın sofrasına oturmaz, onlar için ayrı bir sofra açılırdı.

Elçilerin padişah tarafından kabulleri esnasına Sadrâzam ve öteki vezirler de hazır bulunurlardı. Rikâbı Hümâyûn Ağalarının koltuklayarak (dirseklerinden hafif tutup) Arz Odası'na getirdikleri elçiye yer öptürülür, getirdiği mektup Sadrâzam tarafından tahtın hemen yanına bırakılırdı. Elçi huzurdan çıktıktan sonra Sadrâzam mektubu koyduğu yerden alıp, tercüme edilmiş suretini Padişaha sunardı.

Sadrâzam, bazı zamanlarda kol dolaşır (denetime çıkar), narh yoklar, Tersâne'nin gelir ve giderlerini denetlerdi. Sadrâzamlar muâyede (bayramlaşma) törenlerine ve mevlüd alaylarına oldukça görkemli bir biçimde katılırlar Padişaha değerli

armağanlar sunarlardı. Bâbı Fetva'ya, Tersane'ye gittiğinde ya da tebdil çıktığında (kılık değiştirip denetim yaptığında) çevredekilere altın dağıtılması bir gelenekti.

Sadrâzam Dâiresi 300-400 kişiden oluşur; ayrıca Amedci, Mektupçu, Teşrifatçı ve Kethüda Kalemleri Halifeleri gibi emrinde çalışan görevlilere kendi kilerinden erzak verdirirdi.

Önceleri padişahlar sefere giderlerken, sonraları bundan vazgeçilerek seferlere Sadrâzamlar çıkmaya başlamışlardır.

Padişahların sefere çıktığı, dönemlerde, bir öncesinden çıkartılan Sancâkı Şerif, Bâbüssaâde önüne Sadrâzam tarafından törenle dikilirdi. Sefer için düzenlenen alay sırasında padişah zırh giyerse, vezirlerle birlikte Sadrâzam da zırh kuşanırdı. Alayla otağa varıldığında, Sadrâzam başta olmak üzere devlet önde gelenleri, padişahı selâmladıktan sonra hep birlikte çadırına gittikleri Sadrâzamı, sefer dolayısıyla kutlarlardı. Padişah gitmeyip de yerine "Serdârı Ekrem" sıfatını alan Sadrâzam sefere çıktığında, İstanbul'dan hareketinden 40 gün önce huzura kabul olunur, aynı gün ordugâh kurulmaya başlanır, her sınıftan askerin çadırları Sadrâzam çadırının çevresine, tuğlan da önüne dikilirdi.

Sadrâzam görkemli bir törenle ordugâha geldiğinde dualar okunarak kurban kesilir, kendisine kürklü ve sâde iki hil'at giydirilerek padişahtan teslim aldığı Sancâkı Şerif çadırının önüne dikilmek üzere sancaktara verilirdi. Sadrâzamın maiyetinde askerî erkândan oluşan bir Savaş Meclisi bulunur ve bunlar gerektiğinde savaş durumunu görüşüp bir karar vermek üzere Sadrâzam çadırında toplanırlardı. Bazı zaman da ateşkes, geri çekilme gibi önemli konularda Divân'a çağrılarak oylarına başvurulurdu.

OSMANLI SADRÂZAMLARI ÜZERİNE BİRKAÇ NOT

- Osmalılarda kesintisiz olarak en uzun süre Sadrazamlık yapan kişi Çandarh Ali Paşa'dır: 19 yıl!.. (1387-1406)...
- En kısa süre görev yapan Sadrâzam ise Zurnazen Mustafa Paşa'dır: 1656'dâ 4 saat!
- Göreve en çok getirilen ve ayrılan ise II. Abdülhamid ve Mehmed Reşad dönemi Sadrâzamlarından Küçük Said Paşa'dır: 9 kez!
- Fatih Kanunnâmesi'ne göre. Sadrâzamlara 1 milyon 200 bin akçe has verildiği gibi, yıllık haraç ve pişkeşlerden de pay alırlardı. Böylece çok zengin haslar ve yasal rüşvetlerle geçinen Sadrâzamlara Tanzimat'tan sonra, 1843'ten itibaren Hazine'den bin altın lira aylık bağlandı.
- Tanzimat Sadrâzamları Heyeti Vükelâ'ya (Bakanlar Kurulu) başkanlık etmelerine karşın, nazırları atama ve azil yetkisi doğrudan padişaha aitti.

- Sadrâzamlar ancak II. Meşrutiyet'ten(1908) sonra kabine kurabilme yetkisini elde ettiler.

• Sadrâzam buyrultuları “Emri Sami” ya da “İrâdei Âliye” diye anılırdı.

• Padişah, Sadrâzamı azledebilir, sürgüne yollayabilir, hatta öldürtebilirdi. Ancak, onun arz ve buyrultularını “Sadâret mührü”nü koynunda taşıdığı sürece geri çeviremezdi.

* Fatih Kanunnâmesi’ne göre, emekli olan Sadrâzamlara 150 bin akçe emekli aylığı bağlanırdı. Aynca Sadrâzam oğullarının da 60’şar bin lira maaşları vardı.

• Sadrâzamlar, yasa gereği ve de gelenek uyarınca protokol sırasında ya da yaşamları boyunca şu unvanlarla anılır, seslendirilirdi:

• Sâhibi Devlet * Sadrı Âlî * Zâtı Âsafî

• Vekîli Mutlak * Düstûri Ekrem

• NizâmülÂlem * CelîsüsSaltanat

• Osmanlı’da görev yapan 215 Sadrâzamın 11 Ti Türk, 33’ü Arnavut, 24’ü Kafkasyalı (Çerkez, Abaza vd), 20’si Slav, 5’i Rum, 3’ü Arap, 2’si Latin, 2’si Ermeni kökenli olup, 15’inin milliyeti belirsiz, devşirmedir.

* 215 Sadrâzamın sonları şöyle noktalandı:

• 153’ü eceliyle öldü.

• 44’ü padişah buyruğuyla idam edildi.

• 11’i ayaklanmalarda katledildi.

• 7’si şehid düştü.

* “Sadrâzam” unvanı 1922’den sonra kalkmış, onun yerine “Başvekil” ve de günümüzde olduğu gibi “Başbakan” unvanları kullanılmıştır.

215 SADRÂZAM (VEZİRİAZAM, BAŞVEKİL)

OSMAN VE ORHAN GÂZÎ DÖNEMİ

* Alâeddin Paşa (13231331). Eceliyle öldü.

ORHAN GÂZÎ DÖNEMİ

* Mahmudoğlu Nizâmeddin Ahmed Paşa (1331-1348). Eceliyle öldü.

* Hacı Paşa (13481360). Eceliyle öldü.

ORHAN GÂZÎ VE I. MURAD DÖNEMİ

* Sinâneddin Yusuf Paşa (1360-1368). Eceliyle öldü.

I. MURAD DÖNEMİ

* Çandarh Hayreddin Kara Halil Paşa (1368-1387). Eceliyle öldü.

I. MURAT, YILDIRIM BAYEZİD VE FETRET DEVRİ

* Çandarh Ali Paşa (1387-1406). Eceliyle öldü.

* I. MEHMED (ÇELEBİ) DÖNEMİ

* Osmancıklı İmâmzâde Halil Paşa (1406-1418). Eceliyle öldü.

I. MEHMED (ÇELEBİ) VE II. MURAD DÖNEMİ

* Amasyalı Bayezid Paşa (1418-1421). Şehid düştü.

II. MURAT DÖNEMİ

• Çandarh İbrahim Paşa (1421-1429). Eceliyle öldü.

• Amasyalı Hızır Dânişmendoğlu Koca Mehmed Nizâmeddîn Paşa (1429-1439). Azledildi.

• II. MURAT VE II. MEHMET DÖNEMİ

• Çandarh Halil Paşa (1439-1453). İdam edildi.

• II. MEHMED (FÂTİH) DÖNEMİ

• Mahmud Paşa (1453-1466). Azledildi.

• Rum Mehmed Paşa (1466-1469). Azledildi ve idam edildi.

• İshak Paşa (1469-1472). Azledildi.

• Mahmud Paşa (İkinci kez, 1472-1474). İdam edildi.

• Gedik Ahmed Paşa (147-1477). Azledildi.

• Karamanlı Mehmed Paşa (1477-1481). Yeniçeri ayaklanmasında öldürüldü.

II. BAYEZİD DÖNEMİ

• İshak Paşa (İkinci kez, 1481-1482). Azledildi.

• Davud Paşa (1482-1497). Azledildi.

• Hersekzâde Ahmed Paşa (1497-1498). Azledildi.

• Çandarh "İkinci" İbrahim Paşa (1498-1499). Eceliyle öldü.

• Mesih Paşa (1499-1501). Eceliyle öldü.

• Hadım Ali Paşa (1501-1503). Azledildi.

• Hersekzâde Ahmed Paşa (İkinci kez, 1503-1506). Azledildi.

• Hadım Ali Paşa (İkinci kez, 1506-1517). Şehid düştü.

* Hersekzâde Ahmed Paşa (Üçüncü kez, 1511). Azledildi.

II. BAYEZİD DÖNEMİ:

* Koca Mustafa Paşa (1511-1512). İdam edildi.

I. SELİM (YAVUZ) DÖNEMİ

* Hersekzâde Ahmed Paşa (Dördüncü kez, 1512-1514). Azledildi.

• Dukakinoğlu Ahmed Paşa (1514-1515). İdam edildi.

• Hersekzâde Ahmed Paşa (Beşinci kez, 1515-1516). Azledildi.

• Hadım Sinan Paşa (15161517). Şehid düştü.

• Yunus Paşa (1517). İdam edildi.

I. SELİM (YAVUZ) DÖNEMİ ve KANUNÎ DÖNEMİ

* Piri Mehmed Paşa (1518-1523). Köşesine çekildi.

KANUNÎ SULTAN I. SÜLEYMAN DÖNEMİ

• Makbul (ya da Maktul) Frenk İbrahim Paşa (1523-1536). İdam edildi.

• Ayaş Mehmed Paşa (1536-1539). Eceliyle öldü.

- Lütfi Paşa (1539-1541). Azledildi.
- Hadım Süleyman Paşa (1541-1544). Azledildi.
- Kehle-i İkbal Rüstem Paşa (15441553). Azledildi.
- Kara Ahmed Paşa (1553-1555). İdam edildi.
- Kehle-i İkbal Rüstem Paşa (İkinci kez, 1555-1561). Eceliyle öldü.
* Semiz Ali Paşa (15611565). Eceliyle öldü.

KANUNÎ SULTAN I. SÜLEYMAN, II. SELİM ve III. MURAD DÖNEMİ

* Sokullu Mehmed Paşa (1565-1579). Şehid düştü.

III. MURAD DÖNEMİ

* Semiz Ahmed Paşa (1579-1580). Eceliyle öldü.

ARA DÖNEM

- III. Murad'ın Sadrazamlık makamını kaldırması.
- Lala Mustafa Paşa "Vekili Saltanat" unvanıyla Sadâret Kaymakamlığı'na getirilmesi (1580). 99 gün sonra eceliyle öldü. Bir süre sonra Sadrazamlık makamı yeniden kuruldu.
- Koca Sinan Paşa (1580-1582). Azledildi.
- Kanijeli Siyavuş Paşa (1582-1584). Azledildi.
- Özdemiroğlu Osman Paşa (1584-1585). Eceliyle öldü.
- Hadım Mesih Paşa (1585-1586). İstifa etti.
* Kanijeli Siyavuş Paşa (İkinci kez, 1586-1589). Azledildi.
- Koca Sinan Paşa (İkinci kez, 1589-1591). Azledildi.
- Ferhad Paşa (1591-1592). Azledildi.
- Kanijeli Siyavuş Paşa (Üçüncü kez, 1592-1593). Azledildi.

III. MURAD ve III. MEHMED DÖNEMİ

* Koca Sinan Paşa (Üçüncü kez, 15931595). Azledildi.

III. MEHMED DÖNEMİ

• Ferhad Paşa (İkinci kez, 1595) Azledildi ve idam edildi.

• Koca Sinan Paşa (Dördüncü kez, 1595). Azledildi. .

• Lala Mehmed Paşa (1595). 9 gün sonra eceliyle öldü.

• Koca Sinan Paşa (Beşinci kez, 1595-1596). Eceliyle öldü.

• Damad İbrahim Paşa (1596). Azledildi.

• Cağaloğlu (ya da Cağalazâde) Yusuf Sinan Paşa (1596). Azledildi.

• Damad İbrahim Paşa (İkinci kez, 1596-1597). Azledildi.

• Hadım Hasan Paşa (1597-1598). İdam edildi.

• Cerrah Mehmed Paşa (1598-1599). Azledildi.

• Damad İbrahim Paşa (Üçüncü kez, 1599-1601). Eceliyle öldü.

• Yemişçi Hasan Paşa (160-1603). Azledildi, ve idam edildi.

III. MEHMED VE I. AHMED DÖNEMİ

* Malkoç Ali Paşa (16031604). Eceliyle öldü.

I. AHMED DÖNEMİ

* Bosnalı Lala Mehmed Paşa (1604-1606). Eceliyle öldü.

• Derviş Mehmed Paşa (1606). İdam edildi.

• Kuyucu Murat Paşa (1606-1611). Eceliyle öldü.

• Nasuh Paşa (16111614). İdam edildi.

• Öküz Kara Mehmed Paşa (1614-1616). Azledildi.

• Çelebi Güzelce Ali Paşa (16191621). Eceliyle öldü.

• Ohrili Hüseyin Paşa (1621). Azledildi.

• Dilâver Paşa (1621 1622). Yeniçeriler tarafından öldürüldü.

I. MUSTAFA'NIN 2. SALTANAT DÖNEMİ

• Kara Davud Paşa (1622). Azledildi ve idam edildi.

• Mere Hüseyin Paşa (1622). Azledildi.

• Lefkeli Mustafa Paşa (1622). Azledildi.

• Hadım Mehmet Paşa (1622-1623). İstifa etti.

• Mere Hüseyin Paşa (İkinci kez, 1623). Azledildi ve idam edildi.

I. MUSTAFA ve IV. MURAD DÖNEMİ

* Kemankeş Kara Ali Paşa (1623-1624). İdam edildi.

IV. MURAD DÖNEMİ

• Çerkez Mehmed Paşa (1624-1625). Eceliyle öldü.

• Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa (1625-1626). Azledildi.

• Halil Paşa (İkinci kez, 16-1628). Azledildi.

• Hüsrev Paşa (1628-1631). Azledildi.

• Müezzinzâde Hafız Ahmed Paşa (İkinci kez, 1631-1632). Yeniçeriler tarafından öldürüldü.

• Topal Recep Paşa (1632). İdam edildi.

• Tabanıyassı Mehmed Paşa (1632-1637). Azledildi.

• Bayram Paşa (1637-1638). Eceliyle öldü.

• Tayyar Mehmed Paşa (1638). Şehid düştü.

IV. MURAT ve DELİ İBRAHİM DÖNEMİ

* Kemankeş Kara Mustafa Paşa (1638-1644). İdam edildi.

DELİ İBRAHİM DÖNEMİ

* Sultanzâde Semin Mehmed Paşa (1644-1645). Azledildi.

• Salih Paşa (16451647,). İdam edildi.

• Kara Musa Paşa (1647). Beş gün sonra azledildi.

• Hezarpâre Ahmed Paşa (16471648). İdam edildi.

DELİ İBRAHİM ve IV. MEHMET DÖNEMİ

* Sofu Mehmed Paşa (1648-1649). Azledildi ve idam edildi.

V. MEHMET DÖNEMİ

• Kara Murad Paşa (1649-1650). İstifa etü.

• Melek Ahmed Paşa (1650-1651). Azledildi.

• Siyavuş Paşa (1651). Azledildi.

• Gürcü Mehmed Paşa (1651-1652). Azledildi.

• Tarhuncu Ahmed Paşa (1652-1653). İdam edildi.

• Derviş Mehmed Paşa (1653-1654). Azledildi.

• İpşir Mustafa Paşa (1654-1655). İdam edildi.

• Kara Murad Paşa (İkinci kez, 1655). İstifa etti.

• Ermeni Süleyman Paşa (1655-1656). Azledildi.

• Deli Hüseyin Paşa (1656). Altı gün sonra azledildi.

• Zurnazen Mustafa Paşa (1656). Dört saat sonra azledildi.

• Siyavuş Paşa (İkinci kez, 1656). Eceliyle öldü.

• Boynueğri Mehmed Paşa (1656). Azledildi.

• Köprülü Mehmed Paşa (1656-1661). Eceliyle öldü.

• Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa (1661-1676). Eceliyle öldü.

• Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1676-1683). Azledildi ve idam edildi.

• Kara İbrahim Paşa (1683-1685). Azledildi ve idam edildi.

* San Süleyman Paşa (1685-1687). Azledildi ve idam edildi.

IV. MEHMET VE n. SÜLEYMAN DÖNEMİ

* Köprülüdamadı Abaza Siyavuş Paşa (1687-1688). Azledildi ve yeniçeriler tarafından öldürüldü.

II. SÜLEYMAN DÖNEMİ

- Nişancı İsmail Paşa (1688). Azledildi ve idam edildi.
- Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa (1688-1689). Azledildi.

II. SÜLEYMAN ve II. AHMED DÖNEMİ

* Köprülüzâde Fazıl Mustafa Paşa (1689-1691). Şehid düştü.

II. AHMED DÖNEMİ

* Arabacı Ali Paşa (1691-1692). Azledildi ve idam edildi.
- Hacı Ali Paşa (1692-1693). İstifa etti.
- Bozoklu Mustafa Paşa (1693-1694). Azledildi.

II. AHMED ve II. MUSTAFA DÖNEMİ

* Sürmeli Ali Paşa (1694-1695). Azledildi ve idam edildi.

II. MUSTAFA DÖNEMİ

- Elmas Mehmed Paşa (1695-1697). Şehid düştü.
- Amcazade Hüseyin Paşa (1697-1702). İstifa etti.
- Daltaban Mustafa Paşa (1702-1703). Azledildi ve idam edildi.
- Rami Mehmed Paşa (1703). Edirne vakası nedeniyle istifa etti.

III. AHMED DÖNEMİ

- Kavanoz Ahmed Paşa (1703). Azledildi.
- Enişte Hasan Paşa (1703-1704). Azledildi.
- Kalaylıkoz Ahmet Paşa (1704). Azledildi.
- Baltacı Mehmed Paşa (1704-1706). Azledildi.
- Çorlulu Ali Paşa (1706-1710). Azledildi.

• Köprülüzâde Numan Paşa (1710). Azledildi.

* Baltacı Mehmed Paşa (İkinci kez, 1710 -1711). Azledildi.

• Ağa Yusuf Paşa (1711-1712). Azledildi.

• Silâhtar Köle Süleyman Paşa (1712-1713). Azledildi.

* Orsapoça İbrahim Paşa (1713). Azledildi ve idam edildi.

• Damad Ali Paşa (1713-1716). Şehid düştü.

• Hacı Halil Paşa (1716-1717). Azledildi.

• Nişancı Mehmed Paşa (1717-1718). Azledildi.

• Nevşehirli Damad İbrahim Paşa (1718-1730). Azledildi ve idam edildi.

III. AHMED ve I. MAHMUD DÖNEMİ

* Silâhtar Mehmed Paşa (17301731). Azledildi.

I. MAHMUD DÖNEMİ

• Kabakulak İbrahim Paşa (1731). Azledildi.

• Topal Osman Paşa (1731-1732). Azledildi.

• Hekimoğlu Ali Paşa (1732-1735). Azledildi.

• Gürcü İsmail Paşa (1735). Azledildi.

• Silâhtar Seyit Mehmed Paşa (1736-1737). Azledildi.

• Muhsinzâde Arap Abdullah Paşa (1737). Azledildi.

• Yeğen Mehmed Paşa (1737-1739). Azledildi.

• Hacı İvaz Mehmed Paşa (1739-1740). Azledildi.

• Nişancı Hacı Ahmed Paşa (1740-1742). Azledildi.

• Hekimoğlu Ali Paşa (İkinci kez, 1742-1743). Azledildi.

• Seyyid Hasan Paşa (1743-1746). Azledildi.

• Tiryaki Hacı Mehmed Paşa (1746-1747). Azledildi.

• Seyyid Abdullah Paşa (1747-1750). Azledildi.

* Divitdâr Mehmed Emin Paşa (1750-1752). Azledildi.

I. MAHMUD ve III. OSMAN DÖNEMİ

* Köse Bahir Mustafa Paşa (1752-1755). Azle dildi.

III. OSMAN DÖNEMİ

• Hekimoğlu Ali Paşa (Üçüncü kez, 1755). Azledildi.

• Naili Abdullah Paşa (1755). Azledildi.

• Bıyıklı Ali Paşa (1755). İdam edildi.

* Yirmisekizçelebizâde Mehmed Said Paşa (1755-1756). Azledildi.

* Köse Bahir Mustafa Paşa (İkinci kez, 1756-1757). Azledildi.

III. OSMAN ve III. MUSTAFA DÖNEMİ

* Koca Râgıp Mehmed Paşa (1757-1763). Eceliyle öldü.

III. MUSTAFA DÖNEMİ

* Tevkii Hamza Hamid Paşa (1763). Azledildi.

* Köse Bahir Mustafa Paşa (Üçüncü kez, 1763-1765). Azledildi ve idam edildi.

• Muhsinzâde Mehmed Paşa (1765-1768). Azledildi.

• Silâhtar Hamza Mahir Paşa (1768). Azledildi.

• Yaglıkçızâde Hacı Mehmed Emin Paşa (1768-1769). Azledildi ve idam edildi.

• Moldovancı Ali Paşa (1769). Azledildi.

• İvazzâde Halil Paşa (1769-1770). Azledildi.

* Silâhtar Mehmed Paşa (1770-1771). Azledildi.

III. MUSTAFA VE I. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ

* Muhsinzâde Mehmed Paşa (İkinci kez, 1771-1774). Eceliyle öldü.

I. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ

• İzzet Mehmed Paşa (1774-1775). Azledildi.

• Derviş Mehmed Paşa (1775-1777). Azledildi.

• Dârendeli Cebecizâde Mehmed Paşa (1777-1778). Azledildi.

• Kalafat Mehmed Paşa (1778-1779). Azledildi.

• Karavezir Seyyid Mehmed Paşa (1779-1781). Eceliyle öldü.

• İzzet Mehmed Paşa (İkinci kez, 1781-1782). Azledildi.

• Hacı Yeğen Mehmed Paşa (1782). Azledildi.

• Hali] Hamid Paşa (1782-1785). Azledildi.

• Hazinedar Şahin Ali Paşa (1785-1786). Azledildi.

I. ABDÜLHAMİD ve III. SELİM DÖNEMİ

• Koca Yusuf Paşa (17861789). Azledildi.

III. SELİM DÖNEMİ

• Cenaze Hasan Paşa (1789). Azledildi,

• Cezayirli Palabıyık Gazi Hasan Paşa (1789-1790). Eceliyle öldü.

• Çelebizâde Şerif Hasan Paşa (1790-1791). İdam edildi.

• Koca Yusuf Paşa (İkinci kez, 1791-1792). Azledildi.

• Damad Melek Mehmed Paşa (1792-1794). Azledildi.

• Safranbolulu İzzet Mehmed Paşa (1794-1798). Azledildi.

• Kör Yusuf Ziya Paşa (1798-1805). İstifa etti.

• Bostancıbaşı Hafız İsmail Paşa (1805-1806). Azledildi.

III. SELİM VE IV. MUSTAFA DÖNEMİ

* Keçiboynuzu Ağa İbrahim Hilmi Paşa (1806-1807). Azledildi.

IV. MUSTAFA DÖNEMİ

• Çelebi Mustafa Paşa (18071808). Azledildi.

• II. MAHMUD DÖNEMİ

• Alemdar Mustafa Paşa (1808). Şehid düştü.

• Memiş Paşa (1808 1809). Azledildi.

• Kör Yusuf Ziya Paşa (İkinci kez, 1809-1811). Azledildi.

• Laz Ahmed Paşa (1811-1812). Azledildi.

• Hurşid Ahmed Paşa (1812-1815). Azledildi.

• Mehmed Emin Rauf Paşa (1815-1818). Azledildi.

• Derviş Mehmed Paşa (1818-1820). Azledildi.

• Seyyid Ali Paşa (1820-1821). Azledildi.

• Benderli Ali Paşa (1821). Azledildi ve idam edildi.

• Hacı Salih Paşa (1821-1822,). Azledildi.

* Bostancıbaşı Deli Abdullah Paşa (1822-1823). Azledildi.

• Silâhtar Ali Paşa (1823). Azledildi.

• Mehmed Said Gâlib Paşa (1823-1824). Azledildi.

* Benderli Mehmed Selim Sırrı Paşa (1824-1828). Azledildi.

* Dârendeli Topal İzzet Mehmed Paşa (1828-1829). Azledildi.

* Reşad Mehmed Paşa (1829-1833). Azledildi.

II. MAHMUD VE ABDÜLMECİD DÖNEMİ

* Mehmed Emin Rauf Paşa (İkinci kez, 1833-1839). Azledildi. (1838'den azline kadar ilk kez "Başvekil" olarak).

ABDÜLMECİD DÖNEMİ

* Koca Hüsrev Mehmed Paşa (18391840). Azledildi.

* Mehmed Emin Rauf Paşa (Üçüncü kez, 1840-1841). Azledildi.

* Topal İzzet Mehmed Paşa (İkinci kez, 1841-1842). Azledildi.

• Mehmed Emin Rauf Paşa (Dördüncü kez, 1842-1846). Azledildi.

• Koca Mustafa Reşid Paşa (1846-1848). Azledildi.

• İbrahim Sarım Paşa (1848). Azledildi.

• Koca Mustafa Reşid Paşa (İkinci kez, 1848-1852). Azledildi.

• Mehmed Emin Rauf Paşa (Beşinci kez, 1852). Azledildi.

• Koca Mustafa Reşid Paşa (Üçüncü kez, 1852). Azledildi.

• Âlî Paşa (1852). Azledildi.

• Damad Mehmed Ali Paşa (18521853). Azledildi.

• Giritli Mustafa Naili Paşa (1853). Azledildi.

• Giritli Mustafa Naili Paşa (3 gün sonra ikinci kez, 1853-1854). Azledildi.

• Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa (1854). Azledildi.

* Koca Mustafa Reşid Paşa (Dördüncü kez, 1854-1855). İstifa etti.

• Âlî Paşa (İkinci kez, 1855-1856). Azledildi.

• Koca Mustafa Reşid Paşa (Beşinci kez, 1856-1857). Azledildi.

* Giritli Mustafa Naili Paşa (Üçüncü kez, 1857). Azledildi.

• Koca Mustafa Reşid Paşa (Altıncı kez, 1857-1858). Eceliyle öldü.

• Âlî Paşa (Üçüncü kez, 1858-1859). Azledildi.

* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa (İkinci kez, 1859). Azledildi.

* Mütercim Mehmed Rüştü Paşa (1859-1860). Azledildi.

ABDÜLMECİD ve ABDÜLAZİZ DÖNEMİ

* Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa (Üçüncü kez, 1860-1861). Azledildi.

ABDÜLAZİZ DÖNEMİ

• Âli Paşa (Dördüncü kez, 1861). Azledildi.

• Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa (1861-1863). İstifa etti.

• Yusuf Kâmil Paşa (1863). Azledildi.

• Keçecizâde Mehmed Fuad Paşa (İkinci kez, 1863-1866). Azledildi.

• Mütercim Mehmed Rüştü Paşa (İkinci kez, 1866-1867). İstifa etti.

• Âli Paşa (Beşinci kez, 1867-1871). Eceliyle öldü.

• Mahmud Nedim Paşa (1871-1872). Azledildi.

• Mithat Paşa (1872). Azledildi.

• Mütercim Mehmed Rüştü Paşa (Üçüncü kez, 1872-1873). Azledildi.

• Sakızlı Ahmed Esad Paşa (1873). Azledildi.

* Şirvanizâde Mehmed Rüştü Paşa (1873-1874). Azledildi.

• Hüseyin Avni Paşa (1874-1875). Azledildi.

• Sakızlı Ahmed Esad Paşa (İkinci kez, 1875), Azledildi.

* Mahmud Nedim Paşa (İkinci kez, 1875 1876). Azledildi.

ABDÜLAZİZ, V. MURAT ve II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ

* Mütercim Mehmed Rüştü Paşa (Dördüncü kez, 1876). İstifa etti.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ

* Mithat Paşa (İkinci kez, 1876-1877). Azledildi.
• İbrahim Ethem Paşa (1877-1878). Azledildi.
• Ahmed Hamdi Paşa (1878). Azledildi.
• Ahmed Vefik Paşa (Başvekil olarak, 1878). Azledildi.
• Mehmed Sadık Paşa (1878). Azledildi.
• Mütercim Mehmed Rüştü Paşa (Beşinci kez, 1878). Azledildi.
• Mehmed Esad Saffet Paşa (1878). Azledildi.
• Tunuslu Hayreddin Paşa (1878-1879). Azledildi.
• Ahmed Arifi Paşa (1879). Azledildi.
• Küçük Said Paşa (Başvekil olarak, 1879-1880). Azledildi.
• Cenânizâde Mehmed Kadri Paşa (Başvekil olarak, 1880). Azledildi
• Küçük Said Paşa (Başvekil olarak ikinci kez, 1880-1882). Azledildi.
• Abdurrahman Nureddin Paşa (Başvekil olarak, 1882). İstifa etti.
• Küçük Said Paşa (Başvekil olarak üçüncü kez, 1882). Azledildi.
• Ahmed Vefık Paşa (Başvekil olarak ikinci kez, 1882). İki gün sonra istifa etti.
* Küçük Said Paşa (Dördüncü kez, 1882-1885). Azledildi.
* Mehmed Kâmil Paşa (1885-1891). Azledildi.
* Kabaağaçlızâde Ahmed Cevad Paşa (1891-1895). Azledildi.
• Küçük Said Paşa (5. kez, 1895). Azledildi.
• Mehmed Kâmil Paşa (2. kez, 1895). Azledildi.
• Halil Rıfat Paşa (1895-1901). Eceliyle öldü.
• Küçük Said Paşa (6. kez, 1901-1903). Azledildi.
• Mehmed Ferid Paşa (1903-1908). Azledildi.
• Küçük Said Paşa (7. kez, 1908). Azledildi.
• Mehmed Kâmil Paşa (3. kez, 1908-1909). İstifa etti.

• Hüseyin Hilmi Paşa (1909). İstifa etti.

II. ABDÜLHAMİD ve MEHMED (REŞAD) DÖNEMİ

* Ahmed Tevfik Paşa (1909). İstifa etti.

V. MEHMED (REŞAD) DÖNEMİ

• Hüseyin Hilmi Paşa (İkinci kez, 1909). İstifa etti.

• İbrahim Hakkı Paşa (1910-1911). İstifa etti.

• Küçük Said Paşa (8. kez, 1911). İstifa etti.

* Küçük Said Paşa (İstifasının ertesi günü 9. kez, 1911-1912). İstifa etti.

* Katırcıoğlu Gâzî Ahmed Muhtar Paşa (1912). İstifa etti.

• Mehmed Kâmil Paşa (4. kez, 1912-1913). Babıâli baskınından sonra zorlanarak istifa ettirildi.

• Mahmud Şevket Paşa (1913). Sûikasdde öldürüldü.

• Mısırlı Said Halim Paşa (1913-1917). İstifa etti.

V. MEHMED (REŞAD) ve MEHMED (VAHDEDDİN) DÖNEMİ

* Talat Paşa (1917-1918). İstifa etti.

VI. MEHMED (VAHDEDDİN) DÖNEMİ

• Ahmed İzzet Paşa (1918). İstifa etti.

• Ahmed Tevfik Paşa (2. kez, 1918-1919). İstifa etti.

• Ahmed Tevfik Paşa (İstifasının ertesi günü üçüncü kez, 1919). İstifa etti.

• Damad Ferid Paşa (1919). İstifa etti.

• Damad Ferid Paşa (İstifasından 3 gün sonra ikinci kez, 1919). İstifa etti.

* Damad Ferid Paşa (İstifasının ertesi günü üçüncü kez, 1919). İstifa etti.

• Ali Rızâ Paşa (1919-1920). İstifa etti.

• Salih Hulusi Paşa (1920). İstifa etti.

• Damad Ferid Paşa (4. kez, 1920). İstifa etti.

* Damad Ferid Paşa (İstifasının ertesi günü beşinci kez, 1920). İstifa etti.

* Ahmed Tevfik Paşa (4. kez, 19201922). Son Sadrâzam. Osmanlı yönetiminin sona ermesi üzerine istifa etti.

OSMANLI HANEDANI SOYKÜTÜĞÜ

• Süleyman Şah / Öl. 1231 (Osman Gâzî'nin dedesi)

• Dündar Bey / 1212 1302

(Osman Gâzî'nin amcası. Mezarı, Köprühisar'dan Çakırpınarı'na giden yoldadır).

• Gündoğdu Bey (Osman Gâzî'nin amcası.)

• Sungur Tekin (Osman Gâzî'nin amcası.)

• Ertuğrul Gâzî /l 1981281

(Osman Gâzî'nin babası. Mezarı Söğüt'tedir.)

* Savcı Bey/1219 1266

(Osman Gâzî'nin kardeşi. Mezarı Söğüt'te babasının yanındadır.)

* Bay Koca/12441284

(Savcı Bey'in oğlu. mezarı Ermenibeli'nin sonunda, Hamzabey Köyü'ndedir.)

• Gündüz Bey /l 2311283 (Osman Gâzî'nin kardeşi.)

• Aydoğdu Bey /12541301

(Gündüz Bey'in oğlu. Koyunhisan Savaşı'nda şehid oldu. Mezarı Diboz'da Koyunhisarı yolu üzerindedir.)

* Ak Timur /1260 1327 (Gündüz Bey'in oğlu.) OSMANLI PADİŞAHLARI 1/ OSMAN GAZİ

Unvanı: Fahreddin, Gâzî, Osmancık,

Kara Osman Bey, Osman Şah Bey. Doğ. tarihi, yeri: H.656/M.1258. Söğüt. Öl. tarihi, yeri: H.726/M.1326. Söğüt. Tahta çıkışı: H.699/M.1299. Tahttan inişi: H.725/M.1325. Babası: Ertuğrul Bey. Annesi: Hayme Ana.

Erdoğan Tokmakçıoğlu

Osmanlı Tarihinde KATLEDİLEN ŞEHZADELER

- Bir roman kadar sürükleyici!..
- Bir tarih yapıtı gibi gerçekçi ve belgelere dayalı!
- Benzeri olmayan bir yapıt!..

- 622 yılda katledilen hangi şehzadeler!..
- "Nizâm-ı Âlem" için katledilenler!..
- Fatih Sultan Mehmed'in Dramı!..
- Tüm ayrıntılarıyla "Cem Sultan Olayı!"
- Taht için bir günde katledilen 19 kardeş!..
- Ayaklarına ağırlıklar bağlanan 10 hâmile câriye Kızkulesi açıklarında Boğaz'ın güçlü akıntılarına niçin bırakıldı!
- Boğdurulan 21 şehzade!..
- Ölüm emrini verdiği şehzadenin acısına dayanamayan padişah!..
- Boğdurulan Vâlide Sultan!..
- Çınar Vak'ası!.. Ağaçta asılı duran cesedler!..
- Cinci Hoca'nın maiyetleri!..

Ayrıca

- Özet Osmanlı Tarihi Kronolojisi
- Osmanlılarda Sadâret makamı ve 215 Sadrazam
- Osmanlı Hânedanı Soy Kütüğü

ISBN 975-7699-89-6

9 789757 699897

GEÇİT KİTABEVİ
Ankara Caddesi, Fahrettin Kerim Gökay
Vakıf İşhanı No. 31/6 Sirkeci - İstanbul
Tel / Faks: 0212. 526 07 01 - 520 06 12